

**PENGAJIAN TARANUM AL-QURAN DI INSTITUT
PENDIDIKAN GURU MALAYSIA (IPG): KAJIAN APLIKASI
KAEDEH PENGAJARAN QARI DI MALAYSIA**

SAIDAH BINTI HARIS @ HARITH

**AKADEMI PENGAJIAN ISLAM
UNIVERSITI MALAYA
KUALA LUMPUR**

2018

**PENGAJIAN TARANUM AL-QURAN DI INSTITUT
PENDIDIKAN GURU MALAYSIA (IPG): KAJIAN APLIKASI
KAEDEH PENGAJARAN QARI DI MALAYSIA**

SAIDAH BINTI HARIS @ HARITH

**AKADEMI PENGAJIAN ISLAM
UNIVERSITI MALAYA
KUALA LUMPUR**

2018

ISI KANDUNGAN

ABSTRAK	iii
ABSTRACT	iv
PENGHARGAAN	v
ISI KANDUNGAN	vii
SENARAI KEPENDEKAN	xii
PANDUAN TRANSLITERASI	xiii
SENARAI RAJAH	xv
SENARAI JADUAL	xvi
BAB : PENDAHULUAN	1
1.1 Pengenalan	1
1.2 Latar Belakang Kajian	1
1.3 Masalah Kajian	4
1.4 Persoalan Kajian	7
1.5 Objektif	8
1.6 Definisi Operasional	9
1.6.1 Taranum	9
1.6.2 Istilah Institut Pendidikan Guru Malaysia	10
1.6.3 Istilah Kaedah	11
1.7 Skop Dan Batasan Kajian	12
1.8 Kepentingan Kajian	13
1.9 Metodologi Kajian	15
1.10 Demografi Responden Temu Bual Dan Pemerhatian	20
1.11 Ulasan Kajian Lepas	25

1.11.1 Konsep dan Sejarah Perkembangan Taranum	26
1.11.2 Perkembangan Pengajian Taranum al-Qur'an di Malaysia dan Nusantara	33
1.11.3 Pelaksanaan Pengajian Taranum al-Qur'an di Institusi	36
1.12 Sistematika Penulisan	38

**BAB 1 : PENGENALAN KONSEP DAN SEJARAH TARANUM AL-QUR'AN
MENURUT PERSPEKTIF ISLAM** **41**

1.1 Pendahuluan	41
1.2 Taranum Al-Qur'an	41
1.2.1 Terminologi Taranum al-Qur'an dari sudut bahasa	42
1.2.2 Terminologi Taranum al-Qur'an menurut istilah	44
1.2.3 Konsep Taranum al-Qur'an	51
1.2.4 Dalil Taranum al-Qur'an	55
1.2.5 Sejarah Taranum al-Quran	60
1.2.6 Perkembangan Taranum Di Kalangan Sahabat, Tabi' Dan Tabi' Tabi'in	73
1.2.7 Perbahasan konsep ilmu Taranum	80
1.3 Peranan Suara Dalam Taranum Al-Qur'an	81
1.3.1 Teori Handasah as-sawt	87
1.3.2 Teori Seni Suara Perbandingannya Dengan Muzik	92
1.4 Pembahagian Jenis Lagu dalam Ilmu Taranum	94
1.5 Jenis-Jenis Lagu Atau Maqam Taranum Al-Qur'an.	96
1.5.1 Taranum Bayyati	97
1.5.2 Taranum Soba	98
1.5.3 Taranum Hijaz	98
1.5.4 Taranum Nahwand	99
1.5.5 Taranum Rast	99

1.5.6	Taranum Sikah	100
1.5.6	Taranum Jiharkah	101
1.6	Aturan Sistem Taranum Di Malaysia	102
1.7	Hubungkait Taranum al-Qur'an dengan Tōriq Bacaan Qiraat	103
1.8	Contoh maqāmat	103
1.9	Adab Bertaranum	108
1.10	Kesimpulan	110
BAB 2 : PERKEMBANGAN PENGAJIAN TARANUM AL-QUR'AN		111
2.1	Pendahuluan	111
2.2	Perkembangan Pengajian Taranum Al-Qur'an	111
2.2.1	Musabaqah Tilawah al-Qur'an di Malaysia	120
2.2.2	Tokoh Qari dan Hakim Antarabangsa	122
2.2.3	Pengajian Taranum al-Qur'an di Institusi Pendidikan di Malaysia	126
2.3	Sejarah Pengajian Taranum Al-Qur'an Di Institut Pendidikan Guru	128
2.3.1	Tujuan Penubuhan Institut Pendidikan Guru Malaysia	135
2.3.2	Sejarah Penubuhan Institut Pendidikan Guru Kampus Pendidikan Islam	136
2.3.3	Tenaga Pengajar	137
2.3.4	Ambilan Guru Pelatih	138
2.3.5	Kursus Yang Ditawarkan	138
2.3.6	Model Konseptual Pendidikan Guru di IPG	139
2.4	Konsep Pembelajaran Abad Ke-21	141
2.5	Kerangka Konseptual Kajian	144
2.6	Penutup	146

BAB 3 : KADEAH PENGAJARAN DAN PEMBELAJARAN TARANUM 147

3.1	Pengenalan	147
3.2	Pedagogi Rasulullah SAW	148
3.3	Kurikulum Kursus Taranum Al-Quran Di IPG	149
3.4	Kepelbagaian Kaedah Pengajaran dan Pembelajaran Al-Qur'an	155
3.5	Pengajaran Taranum Al-Qur'an Di Institut Pendidikan Guru Malaysia	156
3.5.1	Kaedah Talaqqi musyafahah	156
3.5.2	Kaedah Tikrar	160
3.5.3	Kaedah Hafazan	161
3.5.4	Kaedah Qirāah	162
3.5.5	Kaedah Tasmi'	163
3.5.6	Kaedah Demonstrasi	164
3.5.7	Kaedah Pembelajaran Koperatif	165
3.5.8	Kaedah Pembelajaran Kuliah	167
3.6	Kelebihan Dan Kekurangan dalam Pengajaran Taranum Al-Qur'an	168
3.7	Penutup	171

BAB 4 : HUBUNG KAIT DAN KESESUAIAN PENGAJARAN QARI 172

4.1	Pengenalan	172
4.2	Kaedah Pengajaran Qari Di Malaysia	172
4.3	Kaedah Pengajaran Taranum Al-Qur'an oleh Haji Nik Ja'afar Nik Ismail.	173
4.3.1	Kaedah Talaqqi dan Musyafahah Gabungan Halaqah.	180
4.3.2	Kaedah Berpusatkan Pelajar Gabungan Kaedah Persembahan	183
4.3.3	Kaedah Tasmi' Gabungan Talaqqi Musyafahah	184
4.4	Kaedah Pengajaran Taranum Al-Qur'an Oleh Haji Mohd. Radhi	186
4.4.1.	Kaedah Kuliah Gabungan Kaedah Simulasi	188

4.4.2	Kaedah Tasmi' Gabungan Tikrar	189
4.4.3	Kaedah Kuliah Gabungan Media	191
4.5	Analisis Kesesuaian Aplikasi Kaedah Pengajaran Taranum Al-Qur'an	194
4.6	Penutup	211

BAB 5 : RUMUSAN, IMPLIKASI DAN CADANGAN KAJIAN	212	
5.1	Pengenalan	212
5.2	Gambaran Keseluruhan Kajian	212
5.3	Rumusan Dapatan Kajian	214
5.3.1	Asas pemilihan tenaga pengajar	214
5.3.2	Isi kandungan Sukatan Proforma Taranum al-Qur'an.	214
5.3.3	Kaedah yang digunakan dalam Pengajian Taranum al-Qur'an.	218
5.3.4	Bahan Bantu Mengajar	221
5.4	Perbincangan Kajian	222
5.5	Implikasi Kajian	222
5.5.1	Implikasi Kajian Terhadap Aspek Teori	222
5.5.2	Implikasi Kajian Terhadap Aspek Praktikal	224
5.6	Cadangan Kajian	225
5.7	Sumbangan Kajian	228
5.7.1	Pensyarah Taranum al-Qur'an di IPG	228
5.7.2	Pentadbir di IPG	229
5.7.3	Kementerian Pendidikan Malaysia (KPM)	229
5.8	Cadangan Kajian Lanjutan	230
5.8.1	Sejarah Perkembangan Taranum al-Qur'an	230
5.8.2	Jenis dan Peranan Taranum al-Qur'an	230
5.8.3	Kaedah Pengajaran dan Pembelajaran yang Bersesuaian	231

5.8.4	Penilaian kurikulum taranum	232
5.8.5	Tokoh Qari	232
5.8.6	Kajian Perbezaan Di Antara Irama Mujawwad Dan Murattal	233
5.9	Penutup	233
RUJUKAN		234
LAMPIRAN		257

SENARAI KEPENDEKAN

ABM	Alat Bantu Mengajar
ADD	Akhbar Dalam Darjah
BBB	Bahan Bantu Belajar
Bil.	Bilangan
BPG	Bahagian Pendidikan Guru
BPI	Bahagian Pendidikan Islam
Dr.	Doktor
Ed.	Editor
Et.al	dan pengarang-pengarang lain
H.	Halaman
Ibid	Ibidim (rujukan yang sama dengan sebelumnya)
IPG	Institut Pendidikan Guru
IPGM	Institut Pendidikan Guru Malaysia
JAPIM	Jabatan Pendidikan Islam dan Moral
KBSR	Kurikulum Baru Sekolah Rendah
KBSM	Kurikulum Baru Sekolah Menengah
KDP	Kursus Dalam Perkhidmatan
KPLI	Kursus Perguruan Lepas Ijazah
KPLI SR	Kursus Perguruan Lepas Ijazah Sekolah Rendah
KDC	Kursus Dalam Cuti
M.	Masihi
PdP	Pengajaran dan Pembelajaran
PISMP	Program Ijazah Sarjana Muda Perguruan
PPISMP	Program Persediaan Ijazah Sarjana Muda Perguruan
Prof.	Profesor
Peny.	Penyunting
r.a	Radiallahu anhu
SAW	Sallallahu Alaihi Wasallam
SWT	Subhanahu Wa Ta'ala
Terj.	Terjemahan
T.P.	Tiada Penerbit
t.t.	tanpa tarikh
UM	Universiti Malaya
USM	Universiti Sains Malaysia
USIM	Universiti Sains Islam Malaysia
PTIQ	Perguruan Tinggi Ilmu al-Qur'an
IIQ	Institut Ilmu al-Qur'an
UIN	Universitas Islam Negeri

PANDUAN TRANSLITERASI

Transliterasi yang digunakan ialah berdasarkan kepada Daftar Ejaan Rumi Baharu Bahasa Malaysia (1987), terbitan Dewan Bahasa dan Pustaka, Kuala Lumpur sebagaimana terdapat dalam buku Panduan Penulisan tesis/disertasi Ijazah Tinggi Akademi Pengajian Islam Universiti Malaya, Edisi kedua (2006).

Huruf Arab	Nama dan Transkripsi
ء, ا	a, '(hamzah)
ب	B
ت	T
ث	Th
ج	J
ح	H
خ	Kh
د	D
ذ	Dh
ر	R
ز	Z
س	S
ش	Sy
ص	S
ض	D
ط	T
ظ	Z
ع	'
غ	Gh
ف	F
ق	Q
ك	K
ل	L
م	M
ن	N
ه	H

و	W
ي	Y
ة	T

VOKAL

a. Vokal Pendek

$$\text{ا} = \underline{\hspace{1cm}} = a$$

$$\text{ي} = \underline{\hspace{1cm}} = i$$

$$\text{و} = \underline{\hspace{1cm}} = u$$

b. Vokal Panjang

Semua vokal panjang atau mad (di atas, di bawah dan di hadapan) ditanda dengan

$$\text{ا} = \underline{\hspace{1cm}} = \bar{a}$$

$$\text{ي} = \underline{\hspace{1cm}} = \bar{i}$$

$$\text{و} = \underline{\hspace{1cm}} = \bar{u}$$

c. Diftong

Diftong huruf yang berbaris di atas bersambung dengan huruf ya (ي) dan waw (و) yang berbaris mati.

$$\text{ي ا} = \underline{\hspace{1cm}} = ay$$

$$\text{و ا} = \underline{\hspace{1cm}} = aw$$

$$\text{ي و} = \underline{\hspace{1cm}} = iy/i$$

SENARAI RAJAH

NO. RAJAH	HALAMAN
Rajah 1.1: Jenis perkaitan ciri-ciri utama <i>Handasah al-Sawt</i>	88
Rajah 1.2: Ilustrasi Perkembangan Pengajian al-Qur'an dan Taranum di Nusantara	113
Rajah 1.3: Ilustrasi Perkembangan Pengajian Islam di Malaysia	117
Rajah 2.1: Model Konseptual Pendidikan Guru	139
Rajah 3.1: Gambaran Kaedah Talaqqi Musyafahah dalam Pengajaran Taranum al-Qur'an di IPG	159
Rajah 4.1: Ciri-ciri mendapatkan Bacaan Tartil	174
Rajah 4.2: Gambaran Kaedah Talaqqi Musyafahah Gabungan Halaqah	182
Rajah 4.3: Perbandingan Konsep Pembelajaran	200
Rajah 4.4: Kerangka Hasil Kajian Kaedah Pengajaran Taranum	209
Rajah 4.5: Cadangan Model Kaedah Pengajaran Dan Pembelajaran Taranum al-Qur'an Di Institut Pendidikan Guru Malaysia	210

SENARAI JADUAL

NO. JADUAL	TAJUK	
Jadual 1:	Sejarah Perkembangan Ilmu Taranum Sekitar Abad ke-7 -ke-9	77
Jadual 1.1:	Senarai Qari Masyhur di Malaysia	123
Jadual 3.1:	Demografi Responden Temu bual dan Pemerhatian	21
Jadual 3.2:	Jadual Pemerhatian Kajian Pengajaran Taranum al-Qur'an di IPG	23
Jadual 3.3:	Sukatan Pelajaran Pengenalan Taranum al-Qur'an	150
Jadual 3.4:	Huraian Sukatan Pengenalan Taranum al-Qur'an	153

BAB : PENDAHULUAN

1.1 Pengenalan

Taranum al-Qur'an bukanlah perbahasan yang baru dalam perkembangan Islam dan perkembangan pengajian al-Qur'an. Malah, Taranum al-Qur'an adalah amalan yang telah sekian lama dipraktikkan sejak zaman Rasulullah SAW. Dalam bidang pendidikan, amalan bertaranum ini menjadi salah satu ilmu yang dipelajari dan dipraktikkan.

Terdapat pelbagai institusi menawarkan program pengajian dan kursus Taranum al-Qur'an. Institusi-institusi tersebut menggunakan pelbagai kaedah pengajaran yang khusus. Oleh yang demikian, pengkaji telah pun mengkaji beberapa kaedah pengajaran sedia ada di IPG. Justeru, pengkaji juga menganalisis kaedah qari' di dalam pengajian Taranum al-Qur'an dan aplikasinya di Institut Pendidikan Guru Malaysia. Di samping itu, kajian ini turut mengkaji kelebihan dan kekuatan kaedah pengajaran yang digunakan untuk ditambah baik di Institut Pendidikan Guru Malaysia demi melahirkan guru pelatih yang kompeten dan berkemahiran dalam bidang taranum.¹

1.2 Latar Belakang Kajian

Keindahan gaya kesusasteraan bahasa Arab dan kandungan ayat suci al-Qur'an merupakan mukjizat yang tiada tandingannya. Ini bersesuaian dengan tradisi masyarakat Arab Jahiliah yang gemar kepada sya'ir, puisi dan *naghāmat* seterusnya membawa kepada ketauhidan terhadap Allah SWT. Amalan membaca al-Qur'an dengan sempurna turut menambahkan rasa cinta dan takjub kepada kalam Allah SWT.²

¹ Universiti Malaya, *Panduan Penulisan Ilmiah, Akademi Pengajian Islam*, ed. Ke-3 (Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya, 2012), 19-21.

² M. Fadhil al-Jamaly, *At-Tarbiyyah Al-Insān Al-Jadīd* (Tunisia: Al-Syghly, 1967), 45.

Menurut para ulama' tajwid, alunan bacaan terbaik ialah bacaan yang menepati tajwid serta disempurnakan sebutan makhraj huruf dan dialunkan dengan suara yang paling merdu.³ Manakala, lantunan dan lontaran suara yang merdu, sayu, indah serta asyik ketika mengalunkan ayat-ayat suci al-Qur'an, dinamakan sebagai satu seni.⁴ Keindahan seni yang dimaksudkan di sini ialah kehalusan lantunan suara qari dalam mengalunkan ayat-ayat suci al-Qur'an.⁵ Seni alunan suara ini dinamakan dengan pelbagai istilah. Istilah-istilah seni bacaan al-Qur'an yang banyak digunakan oleh para qari dan qariah ialah '*tagħannī, 'naghām*'⁶ dan '*talħīn*'.⁷ Manakala, bacaan al-Qur'an secara berlagu dan bertajwid di Malaysia ini dinamakan sebagai taranum.⁸

Berdasarkan kepada perkembangan taranum yang semakin meluas di Malaysia, pengajian taranum ini telah diberi perhatian khusus dan dilaksanakan di institusi pendidikan tempatan termasuklah di Institut Pendidikan Guru Malaysia. Sehubungan dengan itu, kursus taranum Al-Qur'an telah diwajibkan untuk dipelajari oleh guru pelatih Program Ijazah Sarjana Muda dengan Pendidikan yang mengambil pengkhususan major Pendidikan Islam di beberapa buah Institut Pendidikan Guru di Malaysia.

Pengajian al-Qur'an di Malaysia meliputi beberapa bidang termasuklah bidang Taranum al-Qur'an, *Qirāat, I'jāzul Qur'an, Asbābun Nuzūl* dan tafsir al-Qur'an.⁹ Rasulullah SAW menganjurkan agar membaca Al-Qur'an dengan alunan suara yang indah dan merdu, seperti dalam hadis berikut :¹⁰

³ Manna' Khalil al-Qattan, *Mabāhith Fi 'Ulūmil Qur'an* (Riyadh: Mansyuratul-Asr al-Hadith, t. t), 188.

⁴ Abdul Aziz Muslim, "Hukum Melakukan al-Qur'an," dalam *Bunga Rampai Mutiara Al-Qur'an*, ed. Muhammin Zen (Jakarta : PP. Jamiyatul Qurra' Wal Huffaz, 2006), 13.

⁵ Abdullah al-Qari, *Kursus Qari dan Qariah* (Kota Bharu: Pustaka Aman Press, 1983), 163.

⁶ Penulis tidak diketahui, *Rasā'il Ikhwan al-Safa Wa Khallan al-Wafā'* (Beirut, Ad-Dar al-Islamiah, 1992), 189.

⁷ Ahmad Syahid, "Sejarah dan Pengantar Ilmu *Naghām*," dalam *Bunga Rampai Mutiara Al-Qur'an*, ed. Muhammin Zen (Jakarta : PP. Jamiyatul Qurra' Wal Huffaz, 2006), 18, Lihat juga: Misbahul Munir, *Ilmu dan Seni Qiro'atil Qur'an, Pedoman bagi Qori-Qoriah, Hafidh-Hafidhoh dan Hakim dalam MTQ* (Semarang: Penerbit Binawan, 2005), 16.

⁸ Mohamad Saari et al. , *50 Tahun Tilawah al-Qur'an Malaysia* (Kuala Lumpur: JAKIM, 2008), 192.

⁹ Manna' Khalili al-Qattan, *Mabāhith Fi 'Ulūmil Qur'an* (Riyadh: Mansyuratul-Asr al-Hadith, t. t), 10.

¹⁰ Hadith riwayat Abu Daud, Kitab as Solah, Bab *Istihab al-Tartil Fi al-Qiraah*, no. Hadith 1468 , Nasa'iie, Kitab al Kubra, *Fadħailel al-Qur'an, Bab Tazayyinū as Sawt bi al-Qur'an* , no. hadis 8050, dan Ibnu Majah, Kitabus as Solah, Bab *Fi Husnu as-Sawt* , no.

عَنِ الْبَرَّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَمَّ زَيْتُونَ الْقُرْآنَ
بِأَصْوَاتِكُمْ فَإِنَّ الصَّوْتَ الْخَسَنَ يَزِيدُ الْقُرْآنَ حَسَنًا

“Daripada Al-Bara’ ibn ‘Azib r. a berkata, bersabda Nabi SAW, Hiasilah Al-Qur'an dengan suara-suara kamu, kerana suara yang baik akan menambahkan lagi keelokan Al-Qur'an”.¹¹

Daripada perbincangan di atas, jelas menunjukkan Rasulullah SAW menganjurkan umat Islam agar membaca dan mengalunkan al-Qur'an dengan merdu dan sebaik-baik suara. Bermula dari zaman Rasulullah sehingga ke hari ini, ilmu taranum iaitu mengalunkan suara dengan merdu dalam pembacaan al-Qur'an tersebar luas di seluruh dunia termasuklah di Malaysia.

Sehubungan dengan itu, seiring dengan arus kemajuan dalam bidang pengajian ilmu al-Qur'an, Institut Pendidikan Guru Malaysia telah menawarkan kursus elektif pengajian Taranum al-Qur'an untuk guru pelatih bidang pengkhususan Pengajian Islam dalam semester 1 dan semester 5.

Guru pelatih yang mengambil program major Pengajian Islam di IPG telah diwajibkan mempelajari subjek elektif Pengajian Taranum dan Qiraat pada semester 1 dan semester 5. Walau bagaimanapun, tidak semua guru pelatih yang mempelajari subjek pengajian Taranum al-Qur'an ini berkebolehan dari sudut mengalunkan ketujuh-tujuh alunan lagu taranum yang telah dipelajari dalam Sem 1 dan Sem 5. Dalam masa yang sama, pihak kementerian termasuk IPG, meletakkan objektif pembelajaran pengajian Taranum al-Qur'an ialah guru pelatih mahir bertaranum.

Selain itu, guru pelatih juga akan berdepan dengan peperiksaan bertulis serta lisan dalam pengajian tersebut. Namun begitu, keputusan guru pelatih dalam Ujian

---

Hadith 1342. Lihat Muhyiddin Abi Zakariyya Yahya an Nawawi , *al-Bayan, Syarhu at-Tibyān fi Adab Hamālatil Qur'an*, ed. Abu A'ish 'Abdul Mun'im Ibrahim (Beirut: Darun Nafais, 1992 M), 88.

11 Abu al-Husyan Muslim bin Hajjaj al-Qusyairi al-Nisaburi, *Sahih Muslim* (Beirut: Dar Ihya' al Thurath al-'Arabi), 6: 79.

Lisan Pengajian Taranum al-Qur'an masih kurang memuaskan.¹² Seterusnya, guru pelatih yang telah mempelajari ilmu taranum ini akan ditempatkan di sekolah-sekolah rendah dan dikehendaki melatih para pelajar yang berkebolehan untuk mahir bertaranum sekaligus menjadi wakil dalam Majlis Tilawah al-Qur'an sekolah-sekolah di pelbagai peringkat di Malaysia. Inilah masalah dan dilema yang dihadapi oleh guru pelatih, kemahiran bertaranum yang sewajarnya dikuasai, namun hanya segelintir sahaja yang benar-benar mahir mengalunkan alunan lagu tersebut.¹³

Dalam tesis ini, pengkaji akan membincangkan permasalahan tersebut dengan melihat dari sudut kaedah pengajaran dan pembelajaran dalam Pengajian al-Qur'an Taranum di IPG. Justeru, pengkaji akan menganalisa beberapa kaedah pengajian tersebut di IPGM oleh pensyarah dengan kaedah pengajaran para qari di Malaysia. Dengan mengkaji perbezaan kaedah tersebut, pengkaji yakin akan dapat menyelesaikan permasalahan yang dihadapi oleh para guru pelatih dalam memahirkannya untuk mengalunkan bacaan taranum sekaligus dapat mendidik anak bangsa di sekolah-sekolah rendah pada masa akan datang. Malah, impaknya ialah melahirkan guru pelatih yang berwibawa, berkemahiran dan berpotensi dalam pengajaran peringkat sekolah mahupun dalam kalangan masyarakat.

1.3 Masalah Kajian

Institut Pendidikan Guru Malaysia berperanan melatih guru pada masa akan datang. Kursus yang ditawarkan di Institut Pendidikan Guru Malaysia sekarang ialah Kursus Perguruan Lepas Ijazah Sekolah Rendah (KPLI SR), Program Persediaan Ijazah Sarjana Muda Pendidikan (PPISMP) dan Program Ijazah Sarjana Muda Pendidikan (PISMP).

¹² Maklumat Peperiksaan Semester 1, PPISMP Pengajian Islam, Ambilan 2013, IPG Kampus Perlis.

¹³ Ustaz Mahamad Abdullah, Pensyarah Jabatan Agama Islam dan Pengajian Moral, IPG Kampus Perlis dalam temu bual pada 26 Oktober 2012.

Kursus PPISMP dan PISMP merupakan kursus yang menawarkan program pra persediaan ijazah dan kursus ijazah sarjana muda dengan pendidikan. Antara bidang yang ditawarkan adalah pengkhususan dalam Pengajian Islam. Sepanjang kursus Pengajian Islam ini, guru pelatih perlu menjalani tempoh setahun pengajian di peringkat persediaan dan 4 tahun bagi pengajian peringkat sarjana muda pendidikan. Antara subjek yang diwajibkan adalah subjek elektif pengajian Taranum al-Qur'an dan *Qirāat*.

Bidang seni lagu al-Qur'an yang perlu dikuasai oleh guru pelatih adalah terdiri daripada tujuh lagu yang popular di Malaysia. Di antara lagu yang diajar kepada guru pelatih semester 1 adalah lagu *Bayati*, *Soba* dan *Rast*. Manakala, dalam semester 5 PISMP, guru pelatih akan mempelajari empat lagu iaitu *nahwand*, *hijaz*, *sikah* dan *jiharkah*.¹⁴ Meskipun ia merupakan satu subjek elektif, namun subjek ini amat penting kerana guru pelatih sewajarnya boleh bertaranum dengan baik, supaya dapat dipraktikkan ketika melatih pelajar-pelajar yang menyertai pertandingan Tilawah al-Qur'an di sekolah-sekolah seluruh Malaysia.

Kurikulum Pengajian Taranum al-Qur'an di Institut Pendidikan Guru Malaysia telah digubal dalam rangka memastikan bakal guru, mendapat pendedahan serta kemahiran taranum. Mereka juga diharapkan agar dapat memahami konsep, sejarah taranum dan kepentingan penghayatan taranum dalam meningkatkan mutu bacaan, sekaligus dapat mendalami serta mempelajari setiap ayat al-Qur'an yang dibaca. Justeru, amat penting untuk pengkaji melaksanakan kajian bagi mengenal pasti tahap kefahaman guru pelatih terhadap konsep dan sejarah taranum.

Seterusnya, sukanan yang digunakan oleh para pensyarah di IPG mestilah bersesuaian dengan hasil pembelajaran yang digubal oleh Kementerian Pelajaran Malaysia. Namun begitu, wujud persoalan berkaitan kurikulum yang digubal, adakah

---

¹⁴ Proforma Pengajian Islam Major, PISMP (Cyberjaya: Institut Pendidikan Guru Malaysia, 2015), 1-10.

bersesuaian dan mampu melahirkan guru untuk melatih dan mendidik generasi akan datang tentang kemahiran taranum. Seandainya kurikulum tersebut sesuai, mengapa masih terdapat ramai guru pelatih yang kurang mahir malah tidak dapat mengalunkan tujuh lagu taranum dalam pembacaan al-Qur'an yang telah dipelajari di IPGM. Persoalan lain juga timbul, iaitu apakah kaedah pengajian yang digunakan oleh para pensyarah semasa pembelajaran taranum? Adakah sesuai kaedah qari diaplikasikan ke dalam pengajian taranum di IPG?

Oleh itu, isu ini wajar diketengahkan melalui kajian terperinci. Ini adalah berdasarkan betapa pentingnya untuk mencapai hasil pembelajaran yang telah ditetapkan oleh pihak kementerian. Pengajian Taranum al-Qur'an juga perlu dititikberatkan agar berjaya melahirkan barisan guru yang berketrampilan dan berkemahiran tinggi dalam pembacaan al-Qur'an. Bahkan, pengkaji berharap melalui kajian ini, beberapa kaedah pengajian dapat dibincangkan, sekaligus memberi peluang kepada guru pelatih untuk menguasai kemahiran tersebut dengan lebih mantap.

Justeru, kajian ini lebih melihat kepada kesesuaian aplikasi kaedah pengajaran para qari agar hasil pembelajaran Pengajian Taranum al-Qur'an lebih efektif sekaligus berjaya melahirkan guru pelatih yang mahir. Pengkaji telah memilih dua kaedah yang diguna pakai untuk dianalisis. Kaedah tersebut ialah kaedah qari dan kaedah pengajaran dan pembelajaran al-Qur'an Taranum di IPG. Kaedah qari ini merupakan satu kaedah yang telah diperkenalkan oleh seorang tokoh ternama dalam bidang taranum di Malaysia iaitu Tuan Haji Nik Ja'afar bin Nik Ismail. Beliau merupakan seorang hakim dalam bidang Taranum al-Qur'an di peringkat Kebangsaan dan Antarabangsa. Manakala, kaedah pengajaran dan pembelajaran Pengajian Taranum di IPG adalah berdasarkan kepada Falsafah Pendidikan Kebangsaan dari Kementerian Pelajaran Malaysia.

Kaedah qari merupakan satu kaedah yang telah diperkenalkan oleh Tuan Haji Nik Jaafar bin Nik Ismail, iaitu seorang tokoh terkenal dalam bidang ini. Hal ini adalah kerana beliau lebih dikenali sebagai hakim Taranum al-Qur'an di peringkat Kebangsaan dan Antarabangsa. Kaedah ini dijelaskan secara terperinci dalam buku *Qawāid al-Taranum* yang diterbitkan pada tahun 1998. Kaedah taranum yang dibahaskan merangkumi *tahsin as sawt*, *tajwid*, *taranum*, *tartil* dan *fasōhah*.¹⁵

Berdasarkan kepada perbincangan di atas, terdapat beberapa masalah yang timbul dalam pelaksanaan pengajian Taranum al-Qur'an di IPG. Oleh itu, pengkaji telah meneliti lalu mendapati terdapat banyak kajian yang dilakukan dalam mengkaji ilmu taranum seperti kajian konsep, dalil, peranan taranum serta biografi para qari. Namun begitu kebanyakannya lebih menumpukan kepada perbincangan teori. Di samping itu, terdapat juga kajian yang melibatkan pengajaran taranum di sekolah menengah melalui kajian Kelas Khas Kemahiran al-Qur'an, namun kajian di peringkat Institut Pendidikan Guru masih belum dikaji secara khusus dari segi konsep, sejarah, sukatan dan kaedah pengajian.

Justeru, pengkaji yakin bahawa kajian ini amat penting untuk dilaksanakan, bagi mengkaji pelaksanaan pengajian Taranum al-Qur'an di IPG yang masih belum dikaji secara khusus, merangkumi kaedah pelaksanaan, agar hasil pembelajaran yang telah ditetapkan dalam sukatan kursus tersebut, tercapai.

1.4 Persoalan Kajian

Berdasarkan perbincangan mengenai pernyataan masalah sebelum ini, maka kajian ini mengandungi beberapa persoalan kajian seperti berikut:

---

¹⁵ Nik Jaafar Nik Ismail, *Qawāid Taranum Cara Berlagu* (Kuala Lumpur: Dar al-Fikr, 1998), 1-7.

1.4.1 Apakah yang dimaksudkan dengan konsep Taranum al-Qur'an dan sejarah taranum dalam perspektif Islam?

1.4.2 Bagaimanakah perkembangan pengajian Taranum Al-Qur'an di Malaysia serta pelaksanaannya di Institut Pendidikan Guru Malaysia?

1.4.3 Sejauh manakah kaedah pengajaran dan pembelajaran pengajian Taranum Al-Qur'an dilaksanakan oleh pensyarah di Institut Pendidikan Guru Malaysia ?

1.4.4 Sejauh manakah terdapat hubung kait serta kesesuaian kaedah pengajaran qari di Malaysia dengan pengajaran dan pembelajaran pengajian Taranum Al-Qur'an di Institut Pendidikan Guru Malaysia?

1.5 Objektif

Kajian ini bertujuan meninjau kaedah pengajaran qari yang sesuai untuk diaplikasikan ke dalam pengajaran di IPG di Malaysia. Objektif ini dijalankan adalah berdasarkan persoalan kajian yang hendak dikenal pasti iaitu:

1.5.1 Menghuraikan konsep taranum dan perkembangan sejarah Taranum al-Qur'an dalam perspektif Islam.

1.5.2 Membincangkan perkembangan pengajian Taranum al-Qur'an di Malaysia dan pelaksanaannya di Institut Pendidikan Guru Malaysia.

1.5.3 Mengenal pasti kaedah pengajaran dan pembelajaran pengajian Taranum Al-Qur'an yang dilaksanakan oleh pensyarah di Institut Pendidikan Guru Malaysia.

1.5.4 Menganalisis hubung kait serta kesesuaian kaedah pengajaran qari di Malaysia dengan kaedah pengajaran dan pembelajaran pengajian Taranum Al-Qur'an di Institut Pendidikan Guru Malaysia.

1.6 Definisi Operasional

Sebelum pengkaji mengupas tajuk dengan lebih terperinci, terlebih dahulu pengkaji akan memperjelaskan pengertian tajuk yang dipilih. Tajuk tesis ini ialah “Pengajian Taranum Al-Qur'an Di Institut Pendidikan Guru : Kajian Aplikasi Kaedah Pengajaran Qari Di Malaysia”.

1.6.1 Taranum

Istilah taranum digunakan secara meluas di Malaysia yang membawa erti seni suara dalam pembacaan al-Qur'an. Dalam bahasa Arab, kalimah taranum ini bermaksud mendendangkan atau menyanyi.¹⁶ Taranum Al-Qur'an adalah merupakan suatu cabang ilmu yang menggabungkan teori dan praktikal dalam pembacaan Al-Qur'an secara berlagu tanpa sebarang kesalahan hukum tajwid.¹⁷

Taranum atau disebut juga dengan pelbagai terminologi lain seperti *maqāmat*, *tarnīm*, *talhīn*, dan *tazyīn as sawt*¹⁸ membawa maksud membaca al-Qur'an dengan irama atau lagu. Adapun irama atau lagu yang digunakan dalam bacaan al-Qur'an adalah irama yang sesuai, lagu yang menepati dialek bahasa al-Qur'an dan menjaga tajwid ayat tersebut.¹⁹ Menurut Nik Jaafar Nik Ismail²⁰ taranum ialah kaedah melahirkan seni bunyi bacaan al-Qur'an dengan lebih sempurna dan lebih cantik yang

¹⁶ Abd. Rauf, et. al, Kamus *al-Lughātul Arabiyyah-al-Lughātul Malyūwiyyah, al-Lughātul Malyūwiyyah-al-Lughātul Arabia* (Shah Alam: Oxford Fajar Sdn. Bhd).

¹⁷ Mohd. Ali Abu Bakar, *Seni Lagu Al-Qur'an Di Malaysia* (Kuala Lumpur: Dar al-Fikr, 1997), 5.

¹⁸ Ahmad Syahid, “ Sejarah dan Pengantar Ilmu *Naghām*, 18. Lihat juga, Abdullah al-Qari, *Kursus Qari dan Qariah* (Kelantan: Pustaka Aman Press, 1960), 169.

¹⁹ Khadijah Sholihah, “Peranan Suara dan Nada dalam Melantunkan Lagu-lagu al-Qur'an”, dalam *Bunga Rampai Mutiara Al-Qur'an*, ed. Muhaimin Zen (Jakarta : PP. Jamiyatul Qurra' Wal Huffaz, 2006), 61.

²⁰ Nik Jaafar Nik Ismail, *Qawāid Taranum Cara Berlagu*, 15.

sesuai dengan mukjizat al-Qur'an. Manakala, Wan Hilmi Wan Abdullah menjelaskan ilmu taranum ialah:²¹

“ Satu ilmu yang membincangkan tentang cara-cara bagaimana melagukan al-Qur'an daripada aspek hukum tajwid, taranum dan suara yang meliputi pengertian taranum, asal-usulnya, sejarahnya, jenis-jenisnya, pembahagiannya dan istilah-istilah yang digunakan dalam pembelajaran taranum.”

Perbincangan di atas menjelaskan bahawa Taranum al-Qur'an atau beberapa istilah lain seperti *naghām*, *talhīn*, *tahsīn*, semuanya merupakan suatu ilmu berkaitan lagu dan irama tertentu yang dialunkan ketika membaca al-Qur'an tanpa menyalahi hukum tajwid.²²

1.6.2 Istilah Institut Pendidikan Guru Malaysia

Institut Pendidikan Guru pula adalah merujuk kepada Institut Pendidikan Guru Kampus Pendidikan Islam Bangi yang berpusat di Institut Pendidikan Guru Malaysia, Cyberjaya, di bawah Kementerian Pelajaran Malaysia. IPGM pada asalnya ialah Maktab Perguruan²³ yang telah di naik taraf kepada Institut Pendidikan Guru. IPGM merupakan sebuah institut yang bertanggungjawab dalam melahirkan guru profesional bagi memenuhi keperluan guru-guru di sekolah.²⁴ Bermula 13 Julai 2005, Jemaah Menteri telah bersetuju menaik taraf semua maktab perguruan kepada IPGM di bawah Kementerian Pelajaran Malaysia. Terdapat dua puluh tujuh buah IPG dalam Malaysia dan salah satu dari IPG tersebut ialah IPG Kampus Pendidikan Islam. IPG Kampus Pendidikan Islam ini terletak di Bangi, Selangor. Kampus ini merupakan pusat pengajian bagi guru pelatih PISMP yang mengambil pengkhususan Pendidikan Islam.

²¹ Wan Hilmi Wan Abdullah, *Fannu Tilawah al-Qur'an* (Bangi: Universiti Kebangsaan Malaysia, 2010), 2.

²² Manna' Khalil al-Qattan, *Mabāhith Fi 'Ulūmil Qur'an*, 189.

²³ Ramli Saadon., et. al, *Sejarah Perguruan Malaysia* (Selangor : Mashi Publication, 2008), 11.

²⁴ Ibid.,

1.6.3 Istilah Kaedah

Kaedah ialah cara atau peraturan membuat sesuatu perkara yang mempunyai sistem seperti di dalam pengajaran berdasarkan kepada prinsip-prinsip tertentu.²⁵ Menurut Zawawi Ahmad²⁶, kaedah merupakan satu perancangan yang sistematik secara keseluruhan untuk menyampaikan bahan pengajaran. Kaedah dalam kajian ini merujuk kepada pelaksanaan cara yang sistematik dalam menerapkan kemahiran bertarafum melalui pengajaran. Manakala, menurut Kamaruddin Husin kaedah ialah:²⁷

“Satu perancangan atau prosedur bagi melaksanakan sesuatu pengajaran secara teratur, kemas dan sistematik. Ia merupakan langkah-langkah atau peringkat-peringkat pengajaran yang tersusun rapi dan berkesinambungan yang harus dituruti dengan saksama bagi mencapai sesuatu objektif pengajaran.”

Ini selaras dengan pandangan Edward M. Anthony²⁸ yang menyatakan kaedah ialah:

“ Method is an overall play for the orderly presentation of language material, no part of which contradicts, and all of which is based upon, the selected approach. An approach is axiomatic, a method is procedural. Within one approach, there can be many methods.”

Berdasarkan pandangan sarjana di atas, pengkaji merumuskan bahawa kaedah merupakan suatu perancangan dan langkah-langkah yang digunakan di dalam pengajaran bagi mencapai sesuatu objektif. Kaedah bertujuan membantu pengajaran agar lebih berkesan dalam menyampaikan isi pelajaran.

²⁵ Ibid. , 653, entri “kaedah”

²⁶ Zawawi Ahmad, *Strategi Pengajaran Pendidikan Islam KBSM* (Petaling Jaya: Fajar Bakti), 1990,6-7.

²⁷ Kamarudin Husin, *Pedagogi 2* (Kuala Lumpur: Longman, 1990), 2.

²⁸ Edward M. Anthony, Approach, Method, and Technique, *English Language Teaching Journal*, 2 (1963), 63.

Tuntasnya, tajuk di atas merupakan suatu kajian mengenai pelaksanaan kaedah pengajaran pensyarah dan kesesuaian mengaplikasikan kaedah pengajaran qari dalam bidang Pengajian Taranum al-Qur'an di Institut Pendidikan Guru di Malaysia.

1.7 Skop Dan Batasan Kajian

Setiap pengkajian yang dilaksanakan, perlu ditentukan batasan kajian yang meliputi faktor geografi seperti lokasi kajian serta responden yang dipilih. Lokasi kajian ini ialah, IPG Kampus Pendidikan Islam (IPG KPI), yang terletak di Bangi, Selangor. Pengkaji memilih IPG Kampus Pendidikan Islam, Bangi sebagai lokasi kajian adalah berasaskan kepada faktor-faktor berikut:

- i. Berdasarkan data IPGM dan Kementerian Pelajaran Malaysia, didapati IPG KPI mempunyai jumlah ambilan guru pelatih pengkhususan Pengajian Islam yang tinggi dan kampus ini menjadi kampus pusat Pengajian Islam bagi IPG.²⁹
- ii. Di sepanjang tinjauan pengkaji melalui kajian-kajian lalu, belum ada satu kajian yang melihat kaedah pengajaran Taranum al-Qur'an dengan kaedah pengajaran qari di IPG khususnya di IPG KPI.³⁰ Selain itu, kebanyakan pengkaji sebelum ini lebih tertumpu kepada pelaksanaan kelas Taranum al-Qur'an di sekolah-sekolah dan kajian biografi para Qura' al-Qur'an.³¹
- iii) Hasil pemerhatian pengkaji sebelum melakukan kajian, mendapati kebanyakan pensyarah di IPG KPI merupakan qari dan qariah yang pernah menyertai Musabaqah Tilawah al-Qur'an.³² Walau bagaimanapun, tidak semua pensyarah berhasil menerapkan

²⁹ Ustazah Hajah Robiah bt Tamby Chik (Pensyarah JAPIM, IPG Bangi) dalam temu bual dengan penulis, 23 Ogos 2013.

³⁰ Zulkiply Mohd. Dahlan, "Metodologi Pengajaran Taranum di Maktab Perguruan Islam Bangi: Satu Kajian Dari Segi Keberkesanannya" (tesis sarjana, Universiti Kebangsaan Malaysia, Selangor, 2000), 110-120.

³¹ Farah Ilyani Zakaria, "Penilaian Pelaksanaan Pengajaran dan Pembelajaran Taranum al-Qur'an Kelas Khas Kemahiran Membaca dan Menghafaz al-Qur'an (KKQ) di Selangor" (tesis sarjana, Universiti Kebangsaan Malaysia, Selangor, 2011).

³² Pensyarah yang terlibat sebagai qari ialah Ustaz Hashim. Beliau telah mewakili Negeri Selangor dalam Majlis Tilawah al-Qur'an peringkat kebangsaan tahun 2007, manakala qariah di kalangan pensyarah pula ialah Ustazah Hajah Robiah, yang menyertai Majlis

kaedah pengajaran para qari kepada guru pelatih. Sebagaimana yang dipelajari oleh pensyarah tersebut ketika berguru dengan para qari.

Justeru, bagi mendapatkan maklumat kajian yang terperinci, pengkaji telah memilih beberapa responden yang terlibat dari kalangan pensyarah IPG KPI dan beberapa tokoh qari yang pernah terlibat dalam Musabaqah Tilawah al-Qur'an di peringkat negeri dan kebangsaan.

Skop kajian ini berasaskan kepada batasan-batasan yang berikut:

1.7.1 Aspek pertama yang menjadi tumpuan ialah pengajian Taranum al-Qur'an ialah perspektif yang berbeza daripada ilmuwan mengenai konsep dan sejarah taranum.

1.7.2 Pengkaji akan memusatkan kajian terhadap pengajian Taranum di IPG KPI.

1.7.3 Kajian juga melibatkan model kaedah pengajaran qari dan hakim tilawah al-Qur'an yang sering kali dijemput sebagai penceramah jemputan di dalam kursus Taranum al-Qur'an.

1.7.4 Menganalisis persepsi pensyarah terhadap pengajian Taranum al-Qur'an dan hubungannya dengan aplikasi kaedah pengajaran para qari.

1.8 Kepentingan Kajian

Kajian ini dilakukan kerana kepentingan – kepentingan berikut :

1.8.1 Hasil pengkajian ini akan dapat menjelaskan hubungan di antara aplikasi kaedah pengajaran qari serta kesesuaianya dengan pengajaran dan pembelajaran pengajian Taranum al-Qur'an di Institut Pendidikan Guru.

1.8.2 Kajian ini penting untuk mengenal pasti sejauh mana kefahaman guru pelatih terhadap konsep dan sejarah Taranum al-Qur'an di kalangan guru pelatih Program Ijazah Sarjana Muda Perguruan di Institut Pendidikan Guru Malaysia serta kepentingan mengaplikasikannya dalam bacaan al-Qur'an.

1.8.3 Seterusnya, kajian ini akan berusaha menjawab permasalahan kekurangan kepelbagaian kaedah pengajaran pengajian Taranum al-Qur'an di Institut Pendidikan Guru Malaysia. Malah, kajian ini turut memberi kesan positif kepada para pensyarah agar mempelbagaikan kaedah pengajaran dalam kalangan guru pelatih yang mempunyai latar belakang berbeza serta tidak mempunyai kemahiran dan bakat sejak dari awal lagi.

1.8.4 Kajian ini dapat membantu pihak kementerian menjayakan perkembangan Taranum al-Qur'an dalam masyarakat melalui program-program pendidikan. Hal ini sekaligus dapat menggalakkan minat yang mendalam dalam kalangan guru pelatih khususnya, dan semua pelajar amnya. Selain itu, pembentukan saksiah dapat dibentuk melalui program-program sedemikian. Tambahan pula, kecenderungan ini akan mewujudkan bi'ah solehah dalam masyarakat.

1.8.5 Ia menjadi satu alternatif kepada masyarakat dan melahirkan masyarakat yang berilmu pengetahuan tinggi serta beramal dengan al-Qur'an.

1.8.6 Akhirnya, hasil kajian ini akan dapat membantu Kementerian Pelajaran Malaysia dalam memastikan para pensyarah dibekalkan dengan pelbagai kaedah yang mampu meningkatkan mutu bacaan guru pelatih. Sekali gus memberikan input positif ke arah memantapkan pelaksanaan pengajian Taranum di Institut Pendidikan Guru Malaysia.

1.9 Metodologi Kajian

Metode merupakan satu aspek yang sangat penting dalam menghuraikan sesuatu kajian. Kajian yang bermutu dan berkualiti terhasil daripada metode yang tepat dan bersesuaian. Pemilihan pendekatan, bentuk dan metode adalah antara perkara penting di dalam sesuatu kajian. Pengkaji telah memilih untuk menggunakan rekabentuk kualitatif di dalam kajian ini berdasarkan masalah kajian yang dikemukakan.

Othman Lebar telah membincangkan persoalan kualitatif dengan komprehensif dan menyatakan bahawa, pengkajian kualitatif sering dikaitkan dengan kerja lapangan seperti apa yang dijalankan oleh ahli sejarah, pengembara dan penulis. Seterusnya pengkajian kualitatif semakin berkembang dalam abad ke-19 dan abad ke-20.³³ Pendekatan ini juga dapat dibentuk agar dapat memberi sumbangan kepada teori, dari suatu fenomena sosial yang terdiri daripada pelaku, kejadian, tempat dan waktu.³⁴

Menurut Vicki L. Plano Clark dan John W. Creswell,

“...the qualitative researcher selects sites and people that can best help develop an understanding about a central phenomenon. This understanding emerges through a detailed exploration of the people or sites. It provides information that is useful, that helps us learn the phenomenon, or that gives voice to individuals who have not been heard.”³⁵

Berdasarkan pendapat tersebut, jelas terbukti bahawa kajian kualitatif adalah suatu usaha meneroka bidang dan aspek tertentu bagi subjek tertentu yang boleh menggambarkan fenomena terhadap kajian.³⁶

³³ Othman Lebar, *Pengkajian Kualitatif, Pengenalan Kepada Teori dan Metode* (Tanjong Malim: Penerbit Universiti Pendidikan Sultan Idris, 2014), 3.

³⁴ Norman K. Denzin & Yvonna S. Lincoln, The Discipline and Practice of Qualitative Research dalam *The Sage Handbook of Qualitative Research*, (London: Sage Publications, 2005), 2

³⁵ Vicki L. Plano Clark & John W. Creswell, *Understanding Research, A Consumer's Guide*, (New Jersey: Pearson education, 2010), 252.

³⁶ John W. Creswell, *Research Design, Pendekatan Kualitatif, Kuantitatif dan Mixed : Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches*, terj. Achmad Fawaid (Yogyakarta: Pustaka Pelajar, 2013), 28.

Seterusnya, metodologi kajian diuraikan berdasarkan jenis kajian, metode pengumpulan data dan metode analisis data. Pengkaji mengaplikasikan dua bentuk kajian iaitu kajian perpustakaan (Library Research) dan kajian lapangan (Field Research).

i. Kajian perpustakaan (Library Research)

Pengkaji telah menjalankan kajian berbentuk perpustakaan bagi keseluruhan perbincangan. Ini adalah merujuk kepada perbincangan yang melibatkan konsep dan sejarah Taranum al-Qur'an, sama ada sumber primer maupun sekunder.

Pengumpulan data-data kajian dan pengkajian dibahagikan kepada dua jenis, iaitu data primer dan data sekunder. Dalam usaha mendapatkan data primer dan sekunder, kajian ini telah menggunakan dua metode iaitu metode dokumentasi dan metode lapangan. Metodologi paling utama digunakan di dalam penelitian ini ialah metode dokumentasi. Ini berdasarkan kepada data primer yang banyak diperoleh melalui metode ini seperti dalil al-Qur'an dan al Hadith serta kitab-kitab *thurath*. Manakala, data-data sekunder diperolehi daripada buku-buku, artikel dalam jurnal, kertas kerja, tesis, hasil carian di internet yang berkaitan dengan tajuk kajian.

ii. Kajian Lapangan (Field Research)

Terdapat pelbagai kaedah yang boleh dilakukan dalam kajian lapangan seperti temu bual, pemerhatian dan soal selidik. Sehubungan dengan itu, pengkaji telah menjalankan temu bual bersemuka dengan empat orang pensyarah, seorang qari dan seorang hakim Tilawah al-Qur'an dalam memantapkan lagi kajian tersebut.

Metode temu bual digunakan untuk mendapatkan data-data primer yang menepati gambaran sebenar proses pengajian Taranum al-Qur'an yang berlaku di Institut Pendidikan Guru. Kaedah ini termasuk di dalam metode empirikal memandangkan maklumat mentah diperolehi melalui kajian lapangan. Temu bual dilaksanakan secara semi struktur (Semi-Structured). Temu bual telah dijalankan ke atas beberapa individu yang berkaitan dengan fokus kajian.

Mereka terdiri daripada individu-individu yang pakar dalam pengajian Taranum al-Qur'an dan banyak menyumbang kepada perkembangan pengajian Taranum al-Qur'an di Malaysia. Responden terdiri daripada Al-Fadhil Tuan Haji Nik Jaa'far bin Nik Ismail, Al-Fadhil Tuan Haji Mohd. Radhi Kamarul Hailan, Al-Fadhil Tuan Haji Mahamad bin Abdullah, Ustazah Hajah Robiah binti Tamby Chik, Ustazah Hajah Juairiyah binti Tarmuji dan Ustazah Farah Ilyani binti Zakaria.

Metode seterusnya adalah pemerhatian yang melibatkan beberapa pemerhatian dijalankan ke atas responden. Pemerhatian turut serta ini melibatkan responden dan para pelajar dan mereka menyedari kehadiran pengkaji sepanjang pemerhatian.

Sebagai kesimpulannya, metode yang digunakan adalah seperti berikut:

- i. Metode Rujukan Perpustakaan
- ii. Metode Temu Bual
- iii. Metode Pemerhatian

Oleh yang demikian, pengkaji telah menggunakan triangulasi metode dalam mengumpul data dan menganalisis data. Hal ini bertujuan untuk mendapatkan kesahan dan kebolehpercayaan yang tinggi dalam kajian yang berbentuk kualitatif. Dalam menganalisis data, pengkaji telah menggunakan metode induktif, metode deduktif dan

metode komparatif. Hal ini bertujuan agar analisis kajian berbentuk kualitatif dapat diuraikan dengan jelas dan mendalam.

Pengkaji memerlukan kemahiran yang baik untuk memindahkan data ke dalam bentuk penulisan huraian deskriptif dalam kajian ini. Hal ini dinyatakan oleh Rober K. Yin, yang menjelaskan bahawa analisis kajian kualitatif yang menggunakan metode pemerhatian, temu bual dan kajian keperpustakaan memerlukan kesungguhan yang tinggi dan kemahiran yang baik agar penulisan huraian deskriptif dapat disampaikan dengan sistematik.³⁷

1.9.1 Metode Analisis Data

Metode analisis data pula terbahagi kepada tiga iaitu induktif, deduktif dan komparatif.

i. Metode Induktif

Metode induktif ialah suatu proses logik yang memberikan penjelasan umum berdasarkan kepada pemerhatian secara khusus. Ia merupakan cara menganalisis data melalui pola berfikir dengan cara pembuktian dan hal-hal bersifat khusus untuk mencapai kepada teori yang umum.³⁸

Data ini digunakan ketika menghuraikan masalah, kerangka teori dan lain-lain data yang diperolehi melalui pengkajian perpustakaan dan dokumen yang berkaitan. Contohnya dalam bab pertama, melibatkan konsep dan sejarah Taranum al-Qur'an di Malaysia. Pengkaji akan mengumpul data daripada pelbagai sumber yang berkaitan dengan pengajaran Taranum al-Qur'an. Metode ini akan digunakan di dalam perbincangan mengenai Pengajaran Taranum al-Qur'an di Malaysia. Manakala, dalam bab dua, pengkaji akan menggunakan

---

³⁷ Robert K. Yin, Qualitative Research From Start to Finish (New York: The Guilford Press, 2011), 7-12.

³⁸ Mohd Majid Konting, *Kaedah Pengkajian* (Kuala Lumpur : Dewan Bahasa dan Pustaka, 1990), 13.

metode ini untuk menghuraikan pengajian Taranum al-Qur'an di IPG, seterusnya, di dalam bab tiga, pengkaji membincangkan pelaksanaan kaedah pengajaran dan pembelajaran taranum di IPG dengan menggunakan metode yang sama. Di dalam bab empat pula, pengkaji akan menganalisa data yang diperolehi daripada metode tersebut ketika membincangkan dapatan kajian.

ii. Metode Deduktif

Metode deduktif pula merupakan pola berfikir yang mencari pembuktian terhadap hal-hal khusus berasaskan kepada dalil-dalil yang umum.³⁹ Metode ini juga digunakan secara meluas di dalam kajian ini. Oleh kerana kajian ini merupakan kajian yang bersifat analisis terhadap kaedah pengajian Taranum al-Qur'an di Institut Pendidikan Guru berdasarkan kesesuaian pengajaran para qari, pengkaji memerlukan data yang padat dalam menganalisis maklumat yang dikumpulkan dari bab satu sehingga bab empat.

Metode ini dijalankan bagi mendapatkan data 'in depth interview' bersama pensyarah terpilih. Metode ini juga digunakan di dalam bab dua ketika mengumpul data berkaitan sukanan pengajian Taranum al-Qur'an. Seterusnya, di dalam bab tiga dan empat, pengkaji menggunakan metode ini dalam menghuraikan kaedah dan pelaksanaan.

iii. Metode Komparatif

Ia merupakan kaedah yang digunakan untuk membuat kesimpulan persamaan serta perbandingan terhadap data-data yang terkumpul ketika kajian dilakukan. Pelbagai perbandingan analisa dilakukan sebagai aktiviti utama dalam

---

³⁹ Ibid.

menghuraikan data-data yang diperolehi.⁴⁰ Menurut Gerald S. Freeman dan C. S. Clarence, metode komparatif ialah cara membuat kesimpulan dengan melakukan perbandingan terhadap segala data dan fakta yang diperolehi.⁴¹ Menerusi metode ini, perbandingan dilakukan terhadap pandangan ulama' terhadap konsep taranum serta sejarah Taranum al-Qur'an sejak zaman Rasulullah SAW. Contohnya, kajian ini membuat perbandingan pendapat ulama' terhadap sejarah sebenar taranum serta beberapa percanggahan mengenai sejarah tersebut.

1.10 Demografi Responden Temu Bual Dan Pemerhatian

Responden bagi mendapatkan data kaedah pengajaran dan pembelajaran di IPG adalah terdiri daripada empat orang pensyarah. Tiga orang pensyarah perempuan dan seorang pensyarah lelaki yang terlibat dengan PA 1312: Pengenalan Taranum bagi PPISMP tahun 2013.⁴²

Kajian ini menjurus kepada Sukatan Pengenalan Taranum al-Qur'an bagi kursus PPISMP sahaja iaitu PA 1312. Tujuan pemilihan adalah disebabkan subjek tersebut merupakan titik permulaan bagi pengajian Taranum al-Qur'an di IPG bagi seorang guru pelatih.

Pensyarah yang menjadi responden sedang berkhidmat di Jabatan Pengajian Islam dan Moral di IPG Kampus Pendidikan Islam, IPG Kampus Ipoh dan IPG Kampus Perlis yang masing-masingnya berada di tiga Zon yang berbeza iaitu Zon Selatan, Zon Tengah dan Zon Utara. Pensyarah-pensyarah tersebut berumur di antara 33 hingga 52

⁴⁰ Idris Awang, *Pengkajian Ilmiah: Amalan dalam Pengajian Islam* (Shah Alam: Kamil & Shakir Sdn. Bhd, 2009), 102.

⁴¹ Raihanah Zakaria, "Pemikiran Pendidikan Islam Ibn Qayyim al-Jawziyyah: Analisis terhadap kitab Miftah Dar al Sa'adah" (Tesis Kedoktoran, Universiti Sains Malaysia, 2014), 28-30 .

⁴² Institut Pendidikan Guru KPM, "Skema TLO, Program Persediaan Ijazah Sarjana Muda Perguruan, Pengajian Islam, Pengenalan Taranum al-Qur'an"(Skema TLO, IPGKPM, 2013),1-5.

tahun. Keempat-empat pensyarah berbangsa Melayu dan sudah berkahwin. Pensyarah yang ditemu bual kesemuanya memiliki Ijazah Sarjana yang mana sudah menjadi keperluan bagi pensyarah-pensyarah di IPG sejak latihan perguruan dilaksanakan melalui PISMP. Hal ini bertujuan agar tahap pendidikan yang ada pada setiap pensyarah yang mengajar Ijazah Sarjana Muda mempunyai tahap pendidikan yang lebih tinggi berbanding produk guru pelatih yang akan dihasilkan.

Pensyarah yang mengajar subjek Pengajian Taranum al-Qur'an di IPG ini merupakan pensyarah pengkhususan dalam pelbagai bidang di bawah subjek major Pendidikan Islam. Dua orang daripada pensyarah berkelulusan Dakwah Islamiah, manakala seorang berkelulusan Shari'ah Islamiah dan seorang lagi dalam bidang Pendidikan Islam. Walau bagaimanapun, tiga daripada pensyarah terbabit dalam temu bual dan pemerhatian adalah merupakan qari di peringkat negeri masing-masing. Ustaz Hj Mahamad Abdullah, merupakan Qari Perlis, Ustazah Hjh Robiah Tamby Chik pula merupakan Qariah Melaka dan Farah Ilyani, adalah Qariah Sarawak yang diwakilinya sewaktu bertugas di Sarawak.⁴³

Demografi responden temu bual dan pemerhatian dapat dijelaskan dalam jadual 3.1 yang berikut:

Jadual 3.1 : Demografi Responden Temu bual dan Pemerhatian.

Item-Item	Responden 1	Responden 2	Responden	Responden 4
Kod IPG	IPG Kampus 1	IPG Kampus	IPG	IPG Kampus 3
Jantina	Perempuan	Perempuan	Lelaki	Perempuan
Bangsa	Melayu	Melayu	Melayu	Melayu
Umur	48 tahun	35 tahun	50 tahun	55 tahun
Status	Kahwin	Kahwin	Kahwin	Kahwin
Jabatan	JAPIM	JAPIM	JAPIM	JAPIM

⁴³ Hasil temu bual dengan keempat-empat pensyarah iaitu Ustaz Mahamad Abdullah, Ustazah Hajah Robiah Tamby Chik, Ustazah Farah Ilyani Zakaria dan Ustazah Juairiyah Tarmuji.

Pengkhususan	Pendidikan Islam	Pendidikan Islam	Dakwah dan	Shari'ah Islamiyah
Taraf Pendidikan	Sarjana	Sarjana	Sarjana	Sarjana
Pengalaman Menyertai Musabaqah Tilawah al-Qur'an	Peringkat Negeri Melaka	Peringkat Negeri Sarawak	Peringkat Negeri Perlis	Tidak pernah menyertai
Pengalaman mengajar Taranum al-Qur'an di IPG	11 tahun	1 tahun	11 tahun	5 tahun

Sumber: Pengkaji

Pemilihan responden temu bual ini dipilih secara persampelan purposif (*purposive sampling*) sebagaimana yang digariskan oleh Creswell.⁴⁴ Keempat-empat pensyarah sememangnya dipilih secara khusus bagi mewakili subjek kajian. Ini adalah berdasarkan pengalaman para pensyarah tersebut dalam pengajaran dan pembelajaran taranum. Manakala instrumen seterusnya adalah melibatkan pemerhatian ke atas tiga pensyarah terbabit yang mengajar pengajian Pengenalan Taranum al-Qur'an di IPG Kampus Bangi dan IPG Kampus Perlis.

Pemerhatian merupakan cara pengumpulan data tanpa melibatkan komunikasi dan bertanya kepada responden.⁴⁵ Dalam pemerhatian tersebut, pensyarah dan guru pelatih sedar mengenai kehadiran pengkaji tetapi tidak ditemu bual oleh pengkaji. Dengan itu, pengkaji bebas untuk membuat laporan berdasarkan pemerhatiannya terhadap pensyarah dan guru pelatih dari sudut pergerakan dan reaksi dalam pengajaran dan pembelajaran.⁴⁶

⁴⁴ Creswell dan Plano Clark, *Designing and Conducting Mixed Methods Research*, 83.

⁴⁵ Sabitha, *Kaedah Penyelidikan Sains Sosial*, (Selangor, Pearson Malaysia Sdn. Bhd, 2005), 93-96.

⁴⁶ Creswell, *Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches*, ed. ke-3 (USA: Sage Publications Inc, 2009), 179.

**Jadual 3.2 : Jadual Pemerhatian Kajian Pengajaran
Taranum al-Qur'an di IPG**

Bil	IPG	Bilangan Responden
1	Pemerhatian di IPG Kampus Bangi (Minggu keempat bulan Mei 2013)	1 (pensyarah) 19 (guru pelatih)
2	Pemerhatian di IPG Kampus Bangi (Minggu keempat bulan Mei 2013)	1 (pensyarah) 36 (guru pelatih)
3	Temu bual di IPG Kampus Perlis (Minggu kedua bulan April 2013 / kajian rintis)	1 (pensyarah) 20 (guru pelatih)

Sumber: Pengkaji.

Analisis data temu bual dan pemerhatian dijalankan dalam bentuk analisis kandungan transkrip dan borang pemerhatian. Persoalan kajian dikenal pasti iaitu kaedah pengajaran dan pembelajaran bagi menentukan kandungan yang akan dianalisa.⁴⁷ Data temu bual dan pemerhatian ini sebenarnya menjadi sokongan kepada kajian. Secara khususnya, kajian ini menfokuskan kepada kajian keperpustakaan dan analisis dokumen. Oleh yang demikian, huraian data serta analisis data daripada temu bual dan pemerhatian akan menjadi instrumen sokongan dalam mendapatkan data berkaitan kaedah pengajaran dan pembelajaran taranum al-Qur'an di IPG.

Selain daripada demografi responden dalam pemerhatian, maklumat berdasarkan tempoh masa pengajaran dan pembelajaran, bilangan guru pelatih, subtajuk dan objektif pengajaran turut dikenal pasti sepanjang pemerhatian dijalankan. Pensyarah yang terlibat dalam pemerhatian mengajar kursus Pengenalan Taranum: PA 1312 bagi tajuk Lagu Bayyati dan Lagu Nahwand. Kursus yang terlibat adalah kumpulan PPISMP Ambilan Jun 2012 dan Jun 2013.

---

⁴⁷ Creswell, *Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches*, 182.

Sesi pengajaran ketiga-tiga pensyarah tersebut berlangsung selama 2 jam. Jumlah guru pelatih pula adalah berbeza mengikut pensyarah masing-masing. Responden 1 mengajar 19 orang guru pelatih, manakala responden 2 mengajar 36 orang pelajar dan ia merupakan kelas gabungan. Responden 1 dan responden 2 mengajar di Institut Pendidikan Kampus Bangi, Selangor. Manakala, responden 3 mengajar seramai 20 orang dan lokasi pemerhatian adalah di bilik kuliah di Surau IPG Kampus Perlis.

Terdapat dua tajuk yang disentuh dan dipraktikkan dalam pengajaran dan pembelajaran sepanjang pemerhatian tersebut. Objektif atau hasil pembelajaran yang digariskan adalah merangkumi kemahiran mengalunkan lagu Bayati dan Lagu Nahwand. Sesi pengajaran dan pembelajaran yang dijalankan mengambil kira hasil pembelajaran yang ingin dicapai. Bagi tujuan memenuhi kesahan konstruk, bukti diperolehi daripada pelbagai sumber iaitu pemerhatian secara langsung dan direkodkan melalui borang pemerhatian, rakaman video pengajaran dan temu bual. Kesemua kaedah kutipan data tersebut dianalisis dengan memastikan terdapat rangkaian bukti serta dapatan yang kukuh dan memenuhi kehendak persoalan kajian.

Sebagaimana yang dinyatakan oleh Robert K. Yin, dapatan kajian kualitatif tidak boleh dibuat generalisasi kepada populasi melainkan kepada individu atau kumpulan yang mempunyai ciri-ciri yang sama atau pun hampir sama⁴⁸ Justeru, dapat disimpulkan bahawa pengkaji telah menggunakan triangulasi dalam menerangkan kajian kualitatif yang dijalankan oleh pengkaji. Hal ini bertujuan untuk meningkatkan kebolehpercayaan dan kesahan data yang diperolehi melalui bahan-bahan, transkrip temu bual dan laporan pemerhatian.

Seterusnya, pengkaji menemu bual responden yang terdiri daripada seorang Hakim Antarabangsa dan seorang Qari Antarabangsa. Hakim Antarabangsa tersebut

⁴⁸ Yin, R. K, Applications of Case Study Research (California: SAGE Publications), 2009, 15-23.

adalah Tuan Haji Nik Ja'afar Nik Ismail⁴⁹ yang juga merupakan seorang qari terlatih dan mahir untuk melatih para pelajar yang ingin berjaya dalam bidang taranum. Seorang lagi tokoh yang menjadi responden dalam kajian ini adalah Tuan Haji Mohd. Radhi Kamarul Hailan.⁵⁰ Beliau merupakan seorang Qari Antarabangsa yang masyhur di Malaysia. Pengkaji akan mengenal pasti kaedah-kaedah pengajaran yang diketengahkan oleh kedua-dua responden tersebut dan membuat analisa perbandingan di antara kaedah pengajaran dan pembelajaran qari dengan pensyarah di IPG.

Kesimpulannya, pengkaji akan menganalisa data-data yang diperolehi dari pelbagai metode ini, supaya hasil kajian akan lebih bermutu dan optimum. Malah, kepelbagaian maklumat, interpretasi dan perspektif dapat dibincangkan dengan lebih teliti dan sistematik.

1.11 Ulasan Kajian Lepas

Bahagian ini akan membincangkan kajian-kajian berkaitan yang telah dilaksanakan oleh pengkaji dan penulis dalam bidang taranum sebelum ini sebagai landasan untuk memahami dengan lebih lanjut tentang kesesuaian topik serta hasil kajian mereka. Seterusnya, perbincangan juga akan tertumpu pada huraihan dan ulasan karya-karya terdahulu mengenai konsep dan sejarah taranum. Di samping itu, pengkaji akan mengemukakan hasil kajian ilmiah sama ada berbentuk tesis mahupun artikel yang telah mempunyai hubungan dengan sukanan dan kaedah pengajian Taranum al-Qur'an di Malaysia.

⁴⁹ Tuan Haji Nik Jaafar bin Haji Nik Ismail dilahirkan pada 1936 di Kampung Kerasak, Bunut Susu, Daerah Pasir Mas, Kelantan Darul Naim. Keturunan dari ayahnya ialah Haji Nik Ismail bin Haji Nik Haron bin Haji Nik Wan Ahmad bin Tengku Mahmood. Beliau merupakan seorang guru agama di negeri Kelantan. Kariernya bermula semenjak beliau bergiat aktif menjadi hakim di pelbagai peringkat mulai dari peringkat daerah sehingga ke peringkat antarabangsa.

⁵⁰ Tuan Haji Radzi bin Kamarul Hailan merupakan anak jati Selama, Perak. Dilahirkan pada 2 Februari 1970. Beliau menerima pendidikan awal di Sekolah Kebangsaan Felda trolak Selatan, pada tahun 1977 hingga 1982. Beliau kemudiannya, melanjutkan pelajaran di Madrasah Misbahul Falah, Banggul Berangan,Baling, Kedah dari tahun 1986 hingga 1991. Apabila meningkat remaja, beliau meningkatkan pengetahuan dan kemahiran dalam bidang pengajian di Maa'had Tahfiz al-Qur'an wal Qiraat Negeri Perak pada tahun 1993 dan 1994. Haji Radzi mula belajar taranum sejak di bangku sekolah lagi iaitu ketika berumur 11 tahun. Beliau berguru dengan beberapa qari iaitu Ustaz Ramli bin Abdul Rahman, Ustaz Mahmud dan ustaz Haji Maisari yang merupakan guru-guru taranum di Felda Trolak Selatan.

Menerusi bahagian ini, pengkaji akan menyusun perbincangan kepada tiga bahagian iaitu kajian-kajian terdahulu berkaitan konsep dan sejarah taranum, karya-karya terdahulu berkaitan dengan pelaksanaan pengajian Taranum al-Qur'an di Malaysia dan kajian-kajian pelaksanaan bidang tersebut di institusi pengajian tinggi.

1.11.1 Konsep dan Sejarah Perkembangan Taranum

Terdapat pelbagai kajian lalu yang berkaitan dengan konsep dan sejarah taranum. Kebanyakannya, lebih memberi tumpuan kepada pengertian ringkas taranum, dalil-dalil, jenis lagu, peranan lagu dan suara. Di samping itu, terdapat juga perbincangan berkaitan sejarah taranum secara ringkas. Namun, ada beberapa karya yang menyentuh khusus mengenai sejarah perkembangan seni suara dalam tamadun Islam. Penulisan-penulisan tersebut menjadi asas perbincangan bagi konsep dan sejarah taranum yang dikaji iaitu karya hasil penulisan oleh Ismail al-Faruqy dan Lois Lamya Al-Faruqy⁵¹, Zakaria Yusuf⁵², Anwar Rafa'ie⁵³, Fadlou Shehadi⁵⁴, Abdullah al Qari⁵⁵, Nik Jaafar Nik Ismail⁵⁶, Muhammad Lukman Ibrahim⁵⁷, dan Wan Hilmi Wan Abdullah⁵⁸.

Penulisan oleh para pengkaji ini menunjukkan bahawa terdapat pelbagai perspektif dalam kalangan sarjana dalam menjelaskan konsep taranum yang diamalkan sejak zaman Rasulullah SAW. Perbezaan perspektif ini adalah disebabkan wujudnya pandangan yang berbeza dalam memahami dalil hadith Rasulullah SAW. Bahkan, para ulama' dan sarjana tidak mempunyai terminologi yang disepakati dalam menjelaskan terminologi Taranum al-Qur'an.

⁵¹ Ismail al-Faruqi dan Lois Lamya al-Faruqi, *Atlas Budaya Islam* (Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, 1992).

⁵² Zakaria Yusuf, *Risalah Yahya ibn Munajjam fil Musiqi* (Kaherah: Darul Qalam, 1964), 4-24. Dan Zakaria Yusuf, *Al-Kafi Fi al-Musiqi*, (Kaherah: Darul Qalam, 1964), 21-35.

⁵³ Anwar Rafa'ie, *Tarikh al-Fann 'inda al-Arab wal Muslimin*, (Damsyiq:Dar al-Fikr, 1973), 5-13.

⁵⁴ Fadlou Shehadi, *Philosophies of Music in Medieval Islam* (New York, EJ Brill, 1995), 10-25.

⁵⁵ Abdullah al-Qari, *Kursus Qari dan Qariyah* (Kota Bharu: Pustaka Aman Press, 1972), 163-174.

⁵⁶ Nik Jaafar Nik Ismail, *Panduan Tartil Al-Qur'an* (Kuala Lumpur: Dar al-Fikr, 1995), 6-21.

⁵⁷ Muhammad Lukman Ibrahim, "Taranum Al-Qur'an Melalui Tariq Al Syatibi: Kajian terhadap Pengamalannya Dalam Kalangan Qari-qari Kelantan ke Majlis Tilawah al-Qur'an Peringkat Kebangsaan Malaysia Antara tahun 1990-2005," (tesis kedoktoran, Universiti Malaya, Kuala Lumpur, 2010), 5-20.

⁵⁸ Wan Hilmi Wan Abdullah, *Fannu Tilawah al-Qur'an* (Bangi: Universiti Kebangsaan Malaysia, 2010), 2.

Ismail al-Faruqy dan Louis Lamya al-Faruqy⁵⁹ mengupas secara terperinci tentang *Handasah as-sawt* iaitu seni suara. Seni suara ini bermaksud bakat dan kesenian suara ketika mengalunkan al-Qur'an. Beliau mengemukakan teori *Handasah as-sawt* ini bagi menggambarkan ketinggian ilmu membaca al-Qur'an secara berlagu dan bertajwid. Teori ini diper mudahkan dalam bentuk piramid di mana Al-Qur'an diletakkan di bahagian paling atas piramid bagi membuktikan bahawa seni suara yang berkaitan dengan pembacaan al-Qur'an merupakan tunjang kepada keindahan irama dan keistimewaannya dalam kebudayaan Islam.

Selain itu, beliau mengemukakan teori berkaitan sejarah perkembangan seni suara sejak zaman Rasulullah SAW. Beliau juga menjelaskan senarai pengkarya-pengkarya seni suara sejak kurun ke tujuh selepas era pemerintahan *Khulafa' ar Rāsyidin*. Konsep taranum dan sejarah yang dibawa oleh beliau telah memberikan gambaran menyeluruh tentang pertumbuhan seni suara yang berkembang sejak dari zaman para tabi' tabi'in sehingga ke zaman moden.

Terdapat karya-karya yang menjelaskan tentang konsep dan sejarah muzik di Tanah Arab. Karya-karya muzik Arab juga mengupas perkembangan seni suara yang diistilahkan sebagai *naghāmat*, *talhīn*, taranum, *tahsīn*, dan *tazyīn*. Antaranya, ialah Zakaria Yusuf⁶⁰, Anwar Rafa'ie⁶¹, *Ikhwānul Safa*⁶² dan Fadlou Shehadi.⁶³ Kumpulan Ikhwanul Safa juga telah menghuraikan sejarah lagu al-Qur'an dan amalan *naghāmat* dalam kehidupan Arab menerusi buku *Ikhwānul Safa*. Kehidupan Arab berkisar kepada budaya pembacaan syair dan bait puisi yang mengasyikkan sehingga melahirkan alunan yang mempersona kepada pendengar.

⁵⁹ Ismail al-Faruqi dan Lois Lamya al-Faruqi, *Atlas Budaya Islam*, 463

⁶⁰ Zakaria Yusuf, *Risalah Yahya ibn Munajjam fil Musiqi*, -10

⁶¹ Anwar Rafa'ie, *Tarikh al-Fann 'inda al-Arab wal Muslimin*, 14.

⁶² Ikhwanul Safa, *Rasail Ikhwanus Soja, Wa Khallānu al Wafā'* (Beirut: Dar al-Islamiah, 1992), 188-235.

⁶³ Fadlou Shehadi, *Philosophies of Music in Medieval Islam*, 10-25.

Irama alunan-alunan tersebut diterapkan oleh bangsa Arab terhadap pembacaan al-Qur'an sehingga memberikan keindahan kepada ayat-ayat suci al-Qur'an.⁶⁴ Selanjutnya, karya ini menghuraikan secara terperinci peranan suara, asal usul suara, alunan bunyi yang disebut *ilhān (talhīn)* dan *naghāmat*. Penjelasan sedemikian memberi dimensi kepada pengertian *talhīn* dan *naghāmat* serta perkembangan ilmu tersebut di kalangan umat Islam.⁶⁵

Ilmu taranum ini berkembang sehingga ke pelosok Nusantara termasuklah di Malaysia. Menyentuh karya yang paling utama di Malaysia yang membahaskan lagu-lagu al-Qur'an adalah karya Sirajul Qari yang ditulis oleh Muhammad Soleh Zainal Abidin.⁶⁶ Beliau mengupas persoalan tingkat-tingkat bacaan al-Qur'an seperti *tahqiq*, *hadr* dan *tadwir*. Bacaan *tahqiq* merupakan bacaan paling baik dan melalui pembacaan ini, maka terhasillah bacaan tartil.⁶⁷

Menyentuh perbincangan lanjut mengenai Taranum al-Qur'an, beliau mengulas hadith Nabi SAW yang menyebut bahawa:

اقرُّوا الْقُرْآنَ بِلُحُونِ الْعَرَبِ وَأصواتِهِ إِيَّاكُمْ وَلُحُونَ أَهْلِ الْكِتَابِينَ وَأهْلَ الْفُسُقِ إِنَّهُ
سِيِّحِيُّ بَعْدِيْ قَوْمٌ يُرِجِّعُونَ بِالْقُرْآنِ تَرْجِيعَ الْغِنَاءِ وَالرَّهْبَانِيَّةِ وَالنَّوْحِ لَا يُجَاوِزُ حِنَاجِرَهُمْ
مَفْتُونَةً قُلُوبُهُمْ وَقُلُوبُ مَنْ يُعَجِّبُهُمْ شَأْنُهُمْ

“ Baca olehmu akan al-Qur'an dengan lagu Arab dan jauh olehmu daripada membaca dengan lagu ahli fasiq dan dua kitab yakni Yahudi dan Nasrani. Bahwasanya akan datang kaum sesudah Nabi SAW yang melagukan seperti bayi yang merengek. Mereka itu seperti golongan yang bernyanyi dan seperti rahib. Mereka membuatkan hati tertarik kepada bacaan dan membuatkan orang tercengang dengan bacaan mereka, dan mereka sebenarnya tidak beramal dengan al-Qur'an.”⁶⁸

⁶⁴ Ikhwanul Safa, *Rasail Ikhwanus Sofa, Wa Khāllanu al Wafā'*, 188-235.

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Muhammad Soleh Zainal Abidin, *Sirajul Qari* (Kelantan: Al-Ma'arif, 1938), 60.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Ibid.

Mengulas lebih lanjut, Mohammad Soleh jelas menyebut permasalahan bacaan yang berlebih-lebihan ini tidak dituntut dalam Islam, yang lebih utama ialah tartil berserta taranum, kerana bacaan secara tartil adalah yang terbaik disebabkan makhraj huruf serta tajwid dapat dipelihara dengan baik.⁶⁹

Sehubungan dengan itu, Abdullah al-Qari⁷⁰ menghuraikan konsep taranum sebagai lagu-lagu al-Qur'an. Lagu-lagu al-Qur'an ini digubah adalah berdasarkan sifat dan corak semangat di mana umat Islam itu hidup. Kerana itu, tidak sedikit pun nama-nama lagu itu didasarkan kepada nama-nama tempat di sekitar Jazirah Arab dan luarnya. Di samping itu, jelas beliau lagi, dalam membaca al-Qur'an, keindahan suara adalah sangat perlu untuk menambahkan keindahan bacaan al-Qur'an. Syeikh Abdullah al-Qari memuatkan beberapa aliran lagu yang masyhur dalam pembacaan al-Qur'an seperti aliran Hijazi dan aliran Misri. Karya ini juga turut menjelaskan tingkatan suara yang bersesuaian dengan setiap lagu yang hendak dibaca supaya dapat menggambarkan pengertian atau maksud kandungan ayat-ayat al-Qur'an menjadi matlamat pengibadatan kepada Allah S.W.T

Sementara itu, Nik Ja'afar Nik Ismail⁷¹, mengemukakan konsep taranum yang bersesuaian dengan amalan dan budaya di Malaysia. Beliau menghuraikan ciri-ciri, sifat-sifat lagu, teknik pernafasan, peranan lagu dan kepelbagaian bentuk alunan harkat lagu *bayati, nahwand, soba, hijaz, rast, sikah* dan *jiharkah*. Dalam konteks tersebut, beliau menyatakan wujudnya kaedah untuk mempelajari ilmu taranum ini iaitu terdiri daripada *tahsin as sawt*, tartil dan taranum.⁷² Ketiga-tiga aspek pembacaan ini wajib dikuasai oleh para qari dan pelajar yang ingin menguasai bidang taranum khususnya secara praktikal.

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Abdullah al-Qari, *Kursus Qari dan Qariah*, 163.

⁷¹ Nik Jaafar Nik Ismail, *Panduan Tartil Al-Qur'an*, 6-21.

⁷² Ibid., 6.

Manakala, Muhammad Lukman Ibrahim telah menjalankan kajian Taranum al-Qur'an Melalui *Tariq al-Syātibi* : kajian terhadap pengamalannya dalam kalangan qari-qari Kelantan ke majlis tilawah al-Qur'an peringkat kebangsaan Malaysia antara tahun 1990-2005. Kajian peringkat kedoktoran tersebut memberikan penjelasan berkaitan Taranum al-Qur'an yang bersesuaian dengan *Tariq al-Syātibi*, aspek-aspek dalam bidang taranum seterusnya amalan-amalan para qari Kelantan di dalam Musabaqah Tilawah al-Qur'an Kebangsaan. Ia sekali gus memberikan signifikan yang tinggi terhadap ilmu tersebut.⁷³

Sehubungan dengan itu, Mohd. Napiyah Hj. Sahrani⁷⁴ dalam penulisannya ini merumuskan konsep taranum, ringkasan sejarah, ciri-ciri serta kriteria ketujuh-tujuh lagu. Selain daripada itu, dijelaskan juga ilmu Qiraat dari sudut variasi pembacaan al-Qur'an. Secara amnya, konsep taranum yang diketengahkan adalah bertepatan dengan penerangan konsep yang telah diuraikan oleh Nik Jaafar Nik Ismail. Hanya terdapat sedikit perbezaan dari sudut pandang kaedah yang mana beliau tidak menyentuh aspek *tahsin as-sawt*, tartil dan taranum sebagai kaedah pembacaan al-Qur'an.

Manakala, M. Misbachul Munir menulis mengenai taranum di bawah tajuk Pedoman Lagu-Lagu Tilawatil Al-Qur'an Dilengkapi Dengan Tajwid Dan Qasidah. Ia merupakan satu panduan mengenai taranum, qasidah dan ilmu tajwid. Ilmu tajwid merupakan ilmu utama yang wajib dipelopori bagi setiap individu yang membaca al-Qur'an, manakala taranum pula ialah kemahiran qari dalam menggabungkan suara,

⁷³ Muhammad Lukman Ibrahim, "Taranum Al-Qur'an Melalui *Tariq Al Syatibi*: Kajian terhadap Pengamalannya Dalam Kalangan Qari-qari Kelantan ke Majlis Tilawah al-Qur'an Peringkat Kebangsaan Malaysia Antara tahun 1990-2005" (tesis kedoktoran, Universiti Malaya, Kuala Lumpur, 2010), 25-35.

⁷⁴ Mohd. Napiyah Sahrani, "Qiraat Dan Taranum Dalam Tilawah Al-Qur'an," dalam Seminar Kebangsaan Pengajian Ilmu al-Qur'an (2001), 2-10.

teknik pernafasan, lagu dan susunannya pada satu bacaan bertajwid agar bacaan al-Qur'an berada pada tahap yang sangat baik.⁷⁵

Selain itu, *Jamiyyatul Qurra Wal Huffazh* juga telah menerbitkan buku iaitu *Bunga Rampai Mutiara al-Qur'an*, pembinaan Qari-qariah dan hafiz hafizhah. Buku yang ditulis oleh para qari dan qariah yang terkenal di Indonesia ini, merangkumi pelbagai perbahasan dari sudut sejarah dan perkembangan lagu, hukum wanita memegang al-Qur'an ketika haidh, kaedah berlagu dan hukum wanita membacakan al-Qur'an secara berlagu di dalam sebuah pertandingan.⁷⁶

Secara umumnya, pengkaji menilai bahawa ilmu-ilmu berkaitan Taranum al-Qur'an dan tahlif al-Qur'an yang ditulis di dalam buku *Bunga Rampai Mutiara al-Qur'an* ini sangat signifikan untuk para pengkaji, qari dan pelajar yang ingin mengetahui secara terperinci tentang ilmu taranum. Penulisan yang disampaikan meskipun ringkas namun karya ini padat dengan perbincangan ilmiah yang menjurus kepada pelbagai dimensi ilmu taranum.⁷⁷

Seterusnya, menurut Saidah Harith, seni lagu al-Qur'an ini berkait rapat dengan seni muzik dalam Islam menerusi penulisan tesis yang berjudul *Musicology in Islam and Qur'anic Chanting*. Tesis sarjana ini mengupas permasalahan teori tajwid dan taranum yang dikatakan perkara yang sama menurut sarjana Barat tetapi disangkal oleh pengkaji. Selain itu, pengkaji membuat perbandingan di antara lagu agama Kristian dengan taranum menurut umat Islam. Perbahasan tersebut menjelaskan bahawa ilmu Taranum al-Qur'an di kalangan muslim adalah berbeza dengan amalan melagukan *injil*

⁷⁵ M. Misbahul Munir, *Pedoman Lagu-Lagu Tilawatil Qur'an Dilengkapi Dengan Tajwid Dan Fasohah* (Surabaya: Penerbit Apollo, 1997), 9-45.

⁷⁶ Ahmad Syahid, "Sejarah Dan Pengantar Ilmu *Naghām*," dalam *Bunga Rampai Mutiara Al-Qur'an Pembinaan Qari Qariah Dan Hafiz Hafizhah* (Jakarta: Jam'iyyatul Qurra Wal Huffazh, 2006), 12-16.

⁷⁷ *Bunga Rampai Mutiara Al-Qur'an Pembinaan Qari Qariah dan Hafiz Hafizhah*. ed. Muhammin Zen (Jakarta : PP. Jamiyatul Qurra' Wal Huffaz, 2006).

dan *mazmur* bagi agama Kristian.⁷⁸ Kajian ini merupakan suatu titik tolak untuk melihat perkembangan sejarah lagu-lagu kitab suci dalam tamadun dunia.

Manakala, menurut Muhammad Lukman Ibrahim⁷⁹, terdapat pro dan kontra dalam Taranum al-Qur'an iaitu keharusan bertaranum sekiranya seseorang mampu menambah keelokan taranum seperti bacaan Abu Musa al-Asy'ari dan masih dikira dalam bentuk naluri semula jadi. Amalan sedemikian merupakan amalan para salaf yang membaca al-Qur'an dan memberi kesan kepada pendengarnya. Namun, terdapat juga hukum makruh dan amalan taranum yang ditegah oleh ulama salaf iaitu taranum yang mengikut kaedah muzik yang dicipta oleh pakar-pakar muzik. Selain itu, beliau menambah bahawa Mahmud Khalil Husari menyatakan sekiranya sesuatu bacaan secara bertaranum itu tidak menjaga hukum tajwid, maka ulama' sepakat mengatakan amalan tersebut menjadi haram.⁸⁰

Kesimpulan bagi perbincangan ini ialah terdapat pelbagai kajian yang merangkumi konsep dan sejarah taranum, namun bahan-bahan tersebut masih kurang memberi tumpuan khusus terhadap sejarah dan susur galur sejarah taranum sejak zaman Rasulullah SAW. Para penulis lebih menumpukan kepada pengertian, konsep serta dalil berkaitan taranum dan mempunyai kekurangan sumber dalam menghuraikan perjalanan pertumbuhan sejarah taranum di kalangan umat Islam. Oleh itu, pelbagai kajian dan penulisan wajar diketengahkan agar berhasil untuk menyelidik dan mengupas permasalahan konsep dan sejarah taranum. Maklumat sedemikian bukan sahaja penting untuk dipelajari bahkan ia bersangkutan dengan amalan yang sebaiknya dilakukan oleh umat Islam ketika membaca al-Qur'an secara berlagu.

⁷⁸ Saidah Haris@ Harith, "Musicology in Islam and Qur'anic Chanting" (Tesis Sarjana Universitas Islam Negeri Syarif Hidayatullah, Jakarta, 2009), 30-38.

⁷⁹ Muhammad Lukman Ibrahim, Pro dan Kontra Taranum di dalam Tilawah al-Qur'an: Satu Kajian Perbandingan, Centre of Qur'anic Research International Journal (2011), 87-98.

⁸⁰ Muhammad Lukman Ibrahim, Pro dan Kontra Taranum,101

1.11.2 Perkembangan Pengajian Taranum al-Qur'an di Malaysia dan Nusantara

Di samping meneliti dan meninjau kajian-kajian terdahulu yang berkaitan dengan konsep dan sejarah Taranum al-Qur'an, terdapat juga kajian-kajian yang memberikan perhatian terhadap perkembangan pengajian Taranum al-Qur'an di Malaysia dan serata Nusantara. Antara pengkaji-pengkajinya ialah Farah Ilyani⁸¹, Syar'i Sumin⁸², Ismail al-Faruqy dan Lois Lamya al-Faruqi⁸³, Anne M. Gade⁸⁴, Wan Fakhrul Razi Wan Mohamad⁸⁵, Frederick M. Denny⁸⁶ dan Misbachul Munir⁸⁷. Selain itu, terdapat juga penulisan-penulisan yang mengupas secara langsung tentang Majlis Tilawah al-Qur'an di Malaysia dan biografi para qari di Malaysia dan Antarabangsa, Wan Hilmi Wan Abdullah⁸⁸, JAKIM,⁸⁹ Anuar Hasin⁹⁰, Shalihah Khadijah⁹¹, dan Abdul Aziz Muslim⁹².

Pengkaji mendapati, kajian dan penulisan ini telah memberi gambaran mengenai perkembangan taranum di Malaysia, di Nusantara mahupun di peringkat Antarabangsa. Namun, penulisan ini diakui lebih menjurus kepada pengetahuan jenis-jenis lagu yang dipopularkan oleh para qari di seluruh dunia. Sehubungan dengan itu, Anuar Hasin⁹³ dalam kajiannya menghuraikan biodata tokoh qari iaitu Syeikh Mustafa Ismail dan pengaruhnya terhadap sistem pengajian dan pengamalan taranum di Malaysia. Beliau merupakan seorang qari yang mempunyai bacaan al-Qur'an yang sangat baik sama ada

⁸¹ Farah Ilyani Zakaria, "Penilaian Pelaksanaan Pengajaran dan Pembelajaran Taranum al-Qur'an Kelas Khas Kemahiran Membaca dan Menghafaz al-Qur'an (KKQ) di Selangor", (tesis sarjana, Universiti Kebangsaan Malaysia, Bangi, 2011), 25-35.

⁸² Syar'i Sumin, "Seni Baca al-Qur'an dan Qiraat Tujuh serta Pelaksanaannya dalam Kurikulum Sekolah Tinggi Agama Islam Pengembangan Ilmu Al-Qur'an (STAI-PIQ) Sumatera Barat" (tesis sarjana, Universitas Islam Negeri Syarif Hidayatullah, Jakarta, 1998), 126-166.

⁸³ Ismail al-Faruqy dan Lois Lamya al-Faruqi, *Atlas Budaya Islam*, 463.

⁸⁴ Anne M. Gade, *Perfection Makes Practice, Learning, Emotion, and the Recited Qur'an in Indonesia* (Honolulu : University of Hawai'i Press, 2004), 200-245.

⁸⁵ Wan Fakhrul Razi, "Haji Ahmad bin Mat Som Pergau dan Sumbangannya Dalam Pengajian Taranum di Kelantan" (tesis sarjana, Akademi Pengajian Islam Universiti Malaya, 2008), 5-20.

⁸⁶ Frederick M. Denny, "Qur'an Recitation Training in Indonesia: A Survey of Contexts and Handbooks," In *Approaches to the History of Interpretation of the Qur'an*, Ed. By Andrew Rippin, (Oxford: Clarendon Press, 1988), 3-9.

⁸⁷ M. Misbahul Munir, *Pedoman Lagu-Lagu Tilawatil Qur'an Dilengkapi Dengan Tajwid Dan Fasohah* (Surabaya: Penerbit Apollo, 1997), 7-42.

⁸⁸ Wan Hilmi Wan Abdullah, *Fannu Tilawah al-Qur'an* (Selangor: Bangi, 2010), 3-19.

⁸⁹ JAKIM, *Lima Puluh Tahun Tilawah al-Qur'an Malaysia* (Kuala Lumpur: JAKIM, 2008), 5-23.

⁹⁰ Anuar Hasin, Syeikh Mustafa Ismail: Pengaruhnya terhadap Sistem dan Pengamalan Taranum di Malaysia, *Transformasi Pengkajian dalam Pengajaran Islam* (Kuala Lumpur: Akademi Pengajaran Islam, 2012), 5-12.

⁹¹ Shalihah Khadijah, "Peranan Suara dan Nada", dalam Muhammin Zen and Akhmad Mustafid (ed), *Bunga Rampai Mutiara Al-Qur'an*, (Jakarta:PP Jam'iyyatul Qurra'Wal Huffazh, 2006).

⁹² Abdul Aziz Muslim, "Hukum Melakukan al-Qur'an," dalam *Bunga Rampai Mutiara Al-Qur'an*, ed. Muhammin Zen, 13. Jakarta : PP. Jamiyatul Qurra' Wal Huffaz, 2006.

⁹³ Ibid.

secara *murattal*, *mujawwad* mahupun bertaranum. Sebahagian daripada qari-qari di Malaysia gemar meniru irama lagu yang dialunkan oleh Syeikh Mustafa Ismail, seorang tokoh qari Mesir yang terkenal di dalam pembacaan Taranum al-Qur'an.⁹⁴

Manakala, Khalid Isa pula mengkaji peranan dan sumbangan Tan Sri Dato' Haji Hassan Azhari terhadap pengajian Taranum al-Qur'an di Malaysia. Beliau merupakan tokoh yang tidak asing lagi dalam bidang kehakiman Tilawah al-Qur'an. Justeru, Beliau banyak menyumbang kepada pemantapan kefahaman ilmu tajwid, *fasōhah* dan taranum selaku Hakim Majlis Tilawah al-Qur'an Peringkat Kebangsaan dan Antarabangsa selama hampir 50 tahun.⁹⁵

Selain itu, Wan Fakhru Razi Wan Mohamad telah menjalankan kajian terhadap qari Haji Ahmad bin Mat Som Pergau dan sumbangannya dalam pengajian taranum di Kelantan. Kemahiran Haji Ahmad Pergau dalam taranum dapat dilihat pada kecekapan beliau melatih qari-qari untuk menyesuaikan suara dengan bacaan dan lagu. Kebolehan ini merupakan satu keistimewaan kepada beliau kerana kesukaran yang ada bagi setiap qari di awal pembacaan ialah bagaimana mengawal suara yang baik sepanjang membuat persembahan bacaan secara bertaranum.⁹⁶

Menurut M. Anne Gade, masyarakat Indonesia yang beragama Islam, mempunyai rutin dan budaya mempelajari al-Qur'an sejak usia muda. Selain dari mempelajari al-Qur'an, mereka juga mempelajari ilmu taranum, hafazan dan *qirāat*. Secara keseluruhannya, beliau mengemukakan kajian yang menyeluruh terhadap amalan tradisi umat Islam di Indonesia khususnya perkembangan pengajian taranum al-Qur'an. Kajian ini merangkumi kelas al-Qur'an, pengajian hafazan, *halaqah* al-Qur'an,

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Khalid Isa, "Tan Sri Dato' Haji Hassan Azhari: Sumbangannya dalam Ilmu Taranum Al-Qur'an di Malaysia" (tesis sarjana, Akademi Pengajian Islam Universiti Malaya, 2011).

⁹⁶ Wan Fakhru Razi, "Haji Ahmad bin Mat Som Pergau dan Sumbangannya dalam Pengajian Taranum di Kelantan", 3-18 .

Musabaqah Tilawah Al-Qur'an dan pemahaman terhadap bacaan *Qirāatus Sab'ah* yang diamalkan oleh sebahagian masyarakat di Indonesia.⁹⁷

Manakala, menurut Frederick Mathewson Denny, rutin kebiasaan bacaan Tilawah adalah menjadi tradisi umat Islam. Bermula dari zaman Rasulullah SAW, Baginda mendapat wahyu yang diturunkan Allah melalui Jiril A. S, amalan ini berkembang sehingga ke hari ini dan bacaan al-Qur'an digunakan dalam pelbagai acara seperti dalam solat, di majlis-majlis Tilawah al-Qur'an, termasuklah bacaan secara bertarannum di sepanjang bulan Ramadhan, di waktu malam ketika *qiyamullaīl* dan juga ketika kematian.⁹⁸

Berdasarkan kenyataan tersebut, Misbahul Munir mengemukakan panduan bagi para qari di dalam Majlis Tilawah al-Qur'an supaya bacaan tilawah tersebut mantap dan bersesuaian dengan garis panduan dalam Islam. Beliau turut mengulas tentang bentuk-bentuk taranum, susunan lagu dan pelbagai aspek kehakiman yang wajar dititikberatkan di dalam Majlis Tilawah al-Qur'an.

Sorotan kajian yang dinyatakan di atas, jelas menunjukkan kesamaan pendapat para sarjana terhadap pengajian taranum yang menjadi amalan rutin sebahagian masyarakat di Malaysia mahupun di Indonesia. Perkembangan ini telah melahirkan qari dan qariah yang mempunyai bakat serta kemahiran taranum yang baik. Faktor ini telah menyumbang kepada pelaksanaan Majlis Tilawah al-Qur'an bagi setiap daerah, negeri, peringkat kebangsaan mahupun peringkat antarabangsa.

⁹⁷ Anna M. Gade, *Perfection Makes Practice, Learning, Emotion, and the Recited Qur'an in Indonesia* (Honolulu: University of Hawai'i Press, 2004), 18-21.

⁹⁸ Frederick M. Denny, *Qur'an Recitation: A Tradition of Oral Performance and Transmission*, 5-26.

1.11.3 Pelaksanaan Pengajian Taranum al-Qur'an di Institusi

Terdapat kajian-kajian lepas yang membincangkan wujudnya pelaksanaan pengajian Taranum al-Qur'an di Institut Pendidikan Guru, sekolah-sekolah dan institusi pengajian tinggi. Namun, kebanyakan kajian lebih menjurus kepada kajian berkaitan Kelas Kemahiran al-Qur'an yang dilaksanakan di sekolah-sekolah agama dan sekolah menengah yang terpilih. Antara kajian tersebut ialah yang dilaksanakan oleh Mohd. Ariffin Saleh⁹⁹, Zulkiply Dahlal¹⁰⁰, Mazhair Shahroz¹⁰¹, dan Farah Ilyani Zakaria¹⁰².

Menurut Mohd. Ariffin Saleh¹⁰³, penguasaan taranum *Bayati* dan sukanan pembelajaran guru pelatih PPISMP di Institut Pendidikan Guru Malaysia masih kurang berkesan. Ia bertitik tolak daripada kaedah dan pelaksanaan di IPG yang masih perlu diperbaiki serta diperkuuh dari aspek tenaga pengajar, masa interaksi, kemahiran atas guru pelatih dan kekerapan kursus yang diberikan terhadap mereka. Seterusnya, Mazhair Shahroz Muhasip¹⁰⁴ menulis tesis sarjana yang bertajuk Strategi Pengajaran dan Pembelajaran Taranum al-Qur'an dalam kelas khas kemahiran al-Qur'an. Kelas Kemahiran al-Qur'an merupakan kelas yang mencakupi bidang taranum, tajwid, hafazan dan *Qirāat as-Sab'ah* yang dijalankan di sekolah-sekolah menengah terpilih seluruh Malaysia.

Begitu juga dengan Farah Ilyani Zakaria yang telah menulis tesis sarjana berjudul Penguasaan Taranum Kelas Khas Kemahiran Membaca dan Menghafaz Al-Qur'an (KKQ) di Selangor. Beliau membincangkan permasalahan pelaksanaan KKQ di

---

⁹⁹ Mohd. Ariffin Saleh, "Tahap Penguasaan Taranum Bayati dalam kalangan Guru Pelatih di Institut Pendidikan Guru" (tesis sarjana, Fakulti Pengajian Islam Universiti Kebangsaan Malaysia, 2010), 12-28.

¹⁰⁰ Zulkiply Mohd. Dahlal, "Metodologi Pengajian Taranum di Maktab Perguruan Islam Bangi: Satu Kajian Dari Segi Keberkesanannya" (tesis sarjana, Universiti Kebangsaan Malaysia, Selangor, 2000), 12-30.

¹⁰¹ Mazhair Shahroz Muhasip, Strategi Pengajaran dan Pembelajaran Taranum al-Qur'an dalam Kelas Kemahiran Al-Qur'an, Jurnal Malaysiana, (2012): 189-199.

¹⁰² Farah Ilyani Zakaria, "Penilaian Pelaksanaan Pengajaran dan Pembelajaran Taranum al-Qur'an Kelas Khas Kemahiran Membaca dan Menghafaz al-Qur'an (KKQ) di Selangor", 2011

¹⁰³ Mohd. Ariffin Saleh, "Tahap Penguasaan Taranum ", 12-28.

¹⁰⁴ Mazhair Shahroz Muhasip, "Strategi pengajaran dan pembelajaran Taranum al-Qur'an dalam kelas kemahiran al-Qur'an", Jurnal Malaysiana (2012)189-199.

seluruh negeri Selangor dari aspek kemahiran pelajar, kemahiran guru yang mengajar, kekangan kemudahan di sekolah, silibus kementerian serta cadangan-cadangan yang dapat membina ke arah memantapkan lagi pengajaran Kelas Kemahiran al-Qur'an.¹⁰⁵

Seterusnya, Shahrin Nizam dalam kajiannya yang bertajuk "Keberkesanan Kaedah Pengajaran dan Pembelajaran *Qirāat as-Sab'ah* di Kelas Kemahiran Al-Qur'an di Sekolah Menengah Kebangsaan Agama Negeri Selangor Darul Ehsan" telah menghuraikan bidang *Qirāat as-Sab'ah* yang merupakan satu dari topik atau sukanan pelajaran dalam sukanan KKQ.¹⁰⁶

Selain itu, Asri bin Abdul Rahman, menulis kajian yang bertajuk "Tahap penguasaan Kemahiran Al-Qur'an di Kalangan Pelajar Kelas Aliran Agama", tahun 2006. Kajian beliau menjurus kepada persepsi pelajar terhadap keupayaan pelajar dalam menguasai bidang-bidang ilmu dalam Kelas Kemahiran al-Qur'an seperti Ilmu Tajwid, Ulum al-Qur'an, Taranum, *Qirāat as-Sab'ah* dan hafazan. Di samping itu, beliau mengkaji perbezaan di antara tahap pencapaian pelajar mengikut jantina.¹⁰⁷

Selain itu, Yusri bin Chek telah menulis kajian "Pelajaran Tajwid al-Qur'an di Malaysia: Kajian Terhadap Kelas Khas Kemahiran Membaca dan Menghafaz al-Qur'an di Sekolah Menengah Kebangsaan Agama Kuala Lumpur ". Aspek-aspek yang telah dikaji melibatkan tajwid al-Qur'an secara umum serta penilaian tentang konsep, sejarah perkembangan, bentuk dan kaedah pengajian tajwid al-Qur'an khususnya di Malaysia

¹⁰⁵ Farah Ilyani Zakaria, "Penilaian Pelaksanaan Pengajaran dan Pembelajaran *Taranum* al-Qur'an Kelas Khas Kemahiran Membaca dan Menghafaz al-Qur'an (KKQ) di Selangor", 2011

¹⁰⁶ Shahrin Nizam bin Sukarman , " Keberkesanaan Kaedah Pengajaran Dan Pembelajaran *Al-Qirāat Al-Sab'ah* Di Kelas Kemahiran Al-Qur'an Di Sekolah Menengah Kebangsaan Agama Negeri Selangor Darul Ehsan", Jabatan al-Qur'an dan as-Sunnah, Fakulti Pengajian Islam, Universiti Kebangsaan Malaysia, Bangi, Selangor, 2006.

¹⁰⁷ Asri bin Abdul Rahman . " Tahap Penguasaan Kemahiran Al-Qur'an Di Kalangan Pelajar Kelas Aliran Agama. Fakulti Pendidikan", Universiti Malaya, Kuala Lumpur, 2006.

dengan memfokuskan pelaksanaannya kepada Kelas Khas Kemahiran al-Qur'an (KKQ) di Sekolah Menengah Kebangsaan Agama Kuala Lumpur.¹⁰⁸

Berdasarkan kepada kajian di atas, pengkaji dapat membuat kesimpulan bahawa terdapat pelaksanaan pengajian taranum di sekolah-sekolah menengah yang terpilih dan subjek ini digabungkan dengan subjek hafazan, tajwid dan *Qirāat as-Sab'ah* di bawah Kelas Kemahiran dan Menghafaz Al-Qur'an (KKQ). Walau bagaimanapun, kajian terhadap pengajian Taranum al Qur'an di Institut Pendidikan Guru Malaysia terutama di Institut Pendidikan Guru Kampus Pendidikan Islam belum dilaksanakan. Justeru, kajian sebegini amat penting dijalankan supaya ilmu tersebut dapat dimajukan di IPG serta mencapai tahap yang bersesuaian dengan keperluan semasa dalam bidang Taranum al-Qur'an.

1.12 Sistematika Penulisan

Bab ini akan membincangkan gambaran yang jelas mengenai susunan penulisan yang telah dibahagikan kepada lima bahagian. Isi kandungan yang dicadangkan untuk kajian ini adalah terdiri daripada satu bab pendahuluan, diikuti oleh lima bab lain.

Pertama, bab pendahuluan akan membincangkan aspek latar belakang masalah kajian, pernyataan masalah, objektif kajian, definisi kajian, skop dan batasan kajian, kepentingan kajian, ulasan pengkajian lepas, metodologi dan sistematika penulisan. Ia merupakan perkara pokok yang memberikan gambaran mengenai kajian secara khusus. Pengkaji menjelaskan kepentingan di dalam kajian ini seterusnya menerangkan fasa-fasa yang dilalui oleh pengkaji dalam mendapatkan sumber serta data berkaitan

---

¹⁰⁸ Yusri bin Chek, Pelajaran Tajwid al-Qur'an di Malaysia: Kajian Terhadap Kelas Khas Kemahiran Membaca dan Menghafaz al-Qur'an di Sekolah Menengah Kebangsaan Agama Kuala Lumpur. Latihan Ilmiah, Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya, Kuala Lumpur, 2005.

Pengajian Taranum al-Qur'an di Institut Pendidikan Guru Kampus Pendidikan Islam Bangi.

Seterusnya, di dalam bab pertama, pengkaji akan menjawab persoalan objektif pertama kajian iaitu mengenal pasti konsep dan perkembangan sejarah taranum. Bab ini merupakan landasan teori yang menjurus kepada ilmu taranum yang dibincangkan. Justeru, pengkaji akan membincangkan sejarah asal usul taranum serta perbahasan yang sering kali menjadi percanggahan perspektif di kalangan para Qurra'. Tinjauan sejarah ini akan melibatkan beberapa zaman iaitu Zaman Nabi Daud a.s, zaman Nabi Muhammad SAW, zaman sahabat dan tabi'in seterusnya sehingga ke hari ini. Selain itu, bab ini akan mengetengahkan definisi serta huraihan berkaitan ilmu taranum. Mengupas lebih lanjut lagi, pengkaji menghuraikan pelbagai definisi dan pemahaman beberapa tokoh mengenai pengertian variasi lagu-lagu atau maqam-maqam di dalam bidang taranum. Begitu juga dengan perbahasan teori, akan melibatkan beberapa teori yang dibahaskan dalam seni suara dan pendidikan.

Kemudian, bab kedua menjawab persoalan objektif kedua yang membincangkan tentang perkembangan pengajian Taranum al-Qur'an di Malaysia. Rentetan perkembangan inilah wujudnya impak yang besar di dalam perkembangan pengajian Taranum al-Qur'an di beberapa institut termasuklah di Institut Pendidikan Guru Malaysia. Seterusnya, kajian akan membicarakan tentang pengajian Taranum al-Qur'an di Institut Pendidikan Guru Malaysia. Pengkaji akan menjawab persoalan kajian berkaitan pelaksanaan taranum di IPGM dan perkembangan Taranum al-Qur'an di Malaysia. Antara perbincangan yang dihuraikan secara mendalam adalah perkembangan sejarah Majlis Tilawah al-Qur'an dan tokoh qari di peringkat Kebangsaan dan Antarabangsa. Perbincangan diteruskan dengan mengenal pasti dua orang qari terpilih yang terkenal di dalam pengajaran taranum di Malaysia. Pengkaji merumuskan model

kaedah pengajaran oleh qari tersebut, dan meneliti kaedah pengajaran beliau sama ada pengajaran di dalam kelompok kecil, ramai maupun secara individu. Pengkaji juga menganalisis teori pendidikan untuk memberikan garis panduan kepada kajian.

Dalam bab seterusnya iaitu bab yang ketiga, pengkaji membincangkan metodologi kajian secara ringkas, reka bentuk kajian dan cara analisis kajian. Kajian ini menggunakan instrumen rujukan perpustakaan termasuk analisis dokumen, temu bual dan pemerhatian. Seterusnya, bagi menjelaskan objektif kajian ketiga, pengkaji menghuraikan kaedah-kaedah pengajaran dan pembelajaran taranum yang dilaksanakan oleh pensyarah di IPG. Perbincangan bab tersebut diakhiri dengan huraian kelebihan dan kelemahan kaedah pengajaran dan pembelajaran Taranum al-Qur'an yang dilaksanakan di IPG.

Bab empat akan menganalisa hubung kait pelaksanaan pengajaran qari dan kesesuaianya terhadap pengajaran di Institut Pendidikan Guru Malaysia. Pengkaji akan menggunakan data temu bual dan pemerhatian ke atas pensyarah dan para qari dalam usaha mencari kaedah bersesuaian yang dapat dilaksanakan di IPG. Sekali gus mencari kepelbagaiannya kaedah lain yang sesuai untuk diaplikasikan ke dalam pengajaran di Institut Pendidikan Guru. Selain itu, pengkaji menilai beberapa kaedah pengajaran Taranum al-Qur'an oleh qari dan mendapati bahawa kaedah pengajaran para qari adalah bertepatan dengan pengajaran dan pembelajaran Abad ke 21.

Bab kelima merupakan bahagian yang memuatkan rumusan hasil daripada penemuan kajian, perbincangan kesimpulan dan saranan yang bersesuaian dalam bidang taranum. Pengkaji juga mengemukakan beberapa cadangan kepada semua pihak yang terlibat dengan kajian ini sama ada secara langsung atau tidak langsung.

BAB 1 : PENGENALAN KONSEP DAN SEJARAH TARANUM AL-QUR'AN

MENURUT PERSPEKTIF ISLAM

1.1 Pendahuluan

Ilmu Taranum al-Qur'an merujuk kepada terminologi yang abstrak dan amalan praktikal yang universal di dalam gaya alunan pembacaan al-Qur'an dalam kalangan umat Islam seluruh dunia amnya dan di Malaysia secara khususnya. Bab ini akan membincangkan mengenai terminologi, konsep dan sejarah yang berkaitan dengan perkara utama kajian. Oleh itu, pengkaji akan memberi penjelasan yang terperinci terhadap isi utama kajian ini iaitu pengajian Taranum al-Qur'an dari aspek definisi taranum, perspektif dan sejarah perkembangan mengikut zaman.

Aspek-aspek ini perlu diperjelaskan bagi mengeluarkan teori-teori serta sejarah yang bertepatan dengan al-Qur'an dan al-Hadis. Perbincangan seterusnya ialah tentang kepelbagaiannya irama taranum, jenis dan hakikat suara dalam taranum. Teori dalam bidang seni suara dan kaedah digunakan untuk memahami dan memadukan konsep taranum dalam pelaksanaan praktikal kemahiran seni suara tersebut sehingga menjadi satu kefahaman yang jitu.

1.2 Taranum Al-Qur'an

Bagi menjelaskan konsep Taranum al-Qur'an, subtajuk ini akan membincangkan secara komprehensif terhadap definisi, ruang lingkup perbahasan dan komponen Taranum al-Qur'an berlandaskan dalil-dalil naqli.

1.2.1 Terminologi Taranum al-Qur'an dari sudut bahasa

Konsep Taranum al-Qur'an dapat diertikan sebagai kajian tentang pandangan para qari, penggiat seni suara, ulama' dan pengkaji terhadap aspek-aspek taranum dan bagaimana pengaruh dan perkembangan ilmu tersebut dalam kalangan umat Islam. Memahami konsep taranum sebenarnya amat memerlukan kepada kajian penelitian yang teratur dan terperinci.

Ini adalah disebabkan, ia merupakan suatu ilmu yang berkait rapat dengan seni suara dalam pembacaan al-Qur'an yakni kalam Allah SWT. Di samping itu, huraihan berkaitan konsep ini juga merupakan kajian tentang pandangan para ulama' dalam mengharuskan bacaan tersebut dipraktikkan oleh masyarakat selanjutnya memberikan arah dan tujuan yang jelas terhadap pelaksanaan pengajian Taranum al-Qur'an selain meningkatkan tahap pembacaan al-Qur'an dalam kalangan umat Islam.¹⁰⁹

Menurut Mohd. Yusuf Ahmad, tilawah al-Qur'an bermaksud membaca al-Qur'an dengan baik, bertajwid dan *fasih*.¹¹⁰ Seterusnya Manna' Khalil al-Qattan menjelaskan bahawa tilawah al-Qur'an yang disertai dengan bacaan yang baik dan niat yang ikhlas kepada Allah SWT akan menambahkan ganjaran ke atas pembaca.¹¹¹ Seorang yang membaca kalam suci al-Qur'an diberikan ganjaran oleh Allah SWT. Terdapat empat kategori bacaan al-Qur'an. Kategori tersebut ialah bacaan *tahqiq*¹¹², *tartil*¹¹³, *tadwir*¹¹⁴ dan *hadr*¹¹⁵. Bacaan *tahqiq* dan *tartil* dikaitkan dengan kelancaran

¹⁰⁹ Manna' Khalil al Qattan, *Mabāhith Fi 'Ulūmīl Qur'an* (Riyadh: Mansyurat al-Asr wal Hadis, t. t), 190.

¹¹⁰ Mohd. Yusuf Ahmad, *Sejarah dan Kaedah Pendidikan al-Qur'an* (Kuala Lumpur; Penerbit Universiti Malaya, Kuala Lumpur, 2000), 184.

¹¹¹ Manna' Khalil al-Qattan, 190.

¹¹² Tahqiq merupakan bacaan lebih perlahan daripada tartil yang begitu kemas, teliti menyebut satu persatu hak huruf dan disertai dengan sedikit lagu. Melalui bacaan tahqiq, qari akan memelihara hukum tajwid dengan lebih sempurna. Lihat Muhammad Shadiq Qarnhawi, *Al Burhān Fi Tajwid al-Qur'an wa Risalat Fi Fadhbāl al-Qur'an* (Beirut: 'Alam al Kutub, 1392) , 9.

¹¹³ Bacaan tartil ialah membaca dengan perlahan, tenang, mengalunkan dengan lagu al-Qur'an, sifat huruf disebut dengan kemas dan menepati tempat keluar huruf dan menjaga sifat-sifat huruf. Tingkatan bacaan tartil yang digunakan di dalam pembacaan qari ini disebut sebagai *Qirāah al-mujawwad*. *Ibid.*

¹¹⁴ Pengertian tadwir ialah tingkat pertengahan antara tartil dengan hadr, dengan sedikit lagu seperti mana yang dibaca oleh imam ketika solat. Tingkatan bacaan yang menggunakan tadwir disebut sebagai *Qirāah al-murattal*. *Ibid.*

¹¹⁵ Pengertian hadr atau *tahdir* menurut ilmu tajwid ialah: cepat dalam bacaan dengan tetap menjaga hukum-hukum kaedah tajwid. *Ibid.*,

membaca ayat-ayat suci al-Qur'an dan memelihara hukum tajwid serta boleh dimasukkan irama lagu yang bersesuaian di dalam bacaan.¹¹⁶ Manakala, bacaan *tadwir* dan *hadr* adalah bacaan yang lebih cepat sebutan hurufnya berbanding *tahqiq* dan *tartil*. Bacaan yang disertakan dengan alunan irama lagu yang bersesuaian adalah disebut sebagai *taranum*.¹¹⁷

Taranum dari sudut bahasa, berasal dari perkataan (*ranima*) رنیم yang bererti menyanyi, mendendang dan memperelokkan suara untuk mendendangkan sesuatu. Seterusnya menjadi kalimah (*arranamah*) لرنمّة dan kata terbitan menjadi ترنم (Taranum).¹¹⁸ Menurut Ruuhi al-Balbaki kata dasar bagi taranum ini ialah *rannama*, *yurannimu*, *tarnīm* yang bersesuaian dengan maksud “intonation, modulation, recitation, chanting, singing and humming”.¹¹⁹ Seterusnya, menurut Syar'i Sumin, kalimah taranum ini mempunyai sama maksud dengan *talhīn*, *tadrib*, *taghannī*, *ghina'* dan *naghām*.

Kesemuanya istilah mempunyai maksud yang berkait rapat dengan irama atau lagu.¹²⁰ Hal ini bertepatan dengan kalimah taranum yang telah disabdakan oleh Rasulullah SAW di dalam hadis beliau yang berbunyi :

ما أذن الله لشيءٍ ما أذن لنبيٍّ حسن الترجم بالقرآن¹²¹

Maksudnya: Allah tidak mendengar (dengan penuh perhatian) terhadap sesuatu perkara seperti mana Allah menumpukan perhatian kepada seorang nabi yang memperelokkan lagu (Taranum) al-Qur'annya.¹²²

¹¹⁶ Syar'i Sumin, “Seni Baca Al-Qur'an dan Qiraat Tujuh serta Pelaksanaannya dalam kurikulum Sekolah Tinggi Agama Islam Pengembangan Ilmu al-Qur'an (STAI-PIQ) Sumatera Barat” (Tesis Kedoktoran, UIN Syarif Hidayatullah, Jakarta, 2006), 16.

¹¹⁷ *Ibid*, 17.

¹¹⁸ *Al-Mu'jam al-Wasit*, ed. ke-1 (Istanbul: Al Maktabah al-Islamiyah, 1960), 376.

¹¹⁹ Mohd. Norhisham Fauzi dan Nooraini Wahab, *Al-Maqāmat* (Kuantan: Persatuan Taranum Pahang, 2012), 2.

¹²⁰ *Ibid*, 16. Lihat juga, Jubran Mas'ud, *Ra'id al-Tullab, Mu'jam Lughawi As'ri* (Beirut: Dar al'Illi Li al Malayin, 1979), 929.

¹²¹ Al-Bukhari Abi Abdillah Muhammad ibn Ismail, *Sharh Sahih Bukhari* (Riyadh: Dar al Salam), 1289 . Hadis ini diriwayatkan oleh Abu Hurairah, sahih.

¹²² Muhammad Lukman Ibrahim, “*Pro dan Kontra Taranum di dalam Tilawah al-Qur'an: Satu Kajian Perbandingan*,” Centre of Quranic Research International Journal, 2011, 88. Terdapat pelbagai terjemahan kepada hadis tersebut. Di dalam Misykat al-Masabih, terjemahan hadis tersebut ialah “Tidak ada sesuatu yang disukai Allah sebagaimana ia menyukai NabiNya memperindah suara dengan melagukan al-Qur'an dan membaca dengan suara yang terang.” Lihat Syar'i Sumin, “Seni Baca Al-Qur'an” (Tesis Kedoktoran, UIN Syarif Hidayatullah, Jakarta, 2006), 17.

Hadis ini menunjukkan bahawa melakukan al-Qur'an merupakan sesuatu yang diharuskan namun digalakkan oleh baginda Rasulullah SAW. Nabi menganjurkan agar meletakkan al-Qur'an ke tempat yang paling tinggi dan mulia. Itulah yang sebaik-baik fungsi dan peranan suara bagi orang-orang yang mensyukuri dengan kurniaan Allah SWT.¹²³

Dari pada perbincangan di atas, dapat disimpulkan bahawa terminologi Taranum al-Qur'an menurut al-Qur'an adalah memperelokkan suara.¹²⁴ Memperelokkan suara ini merupakan suatu seni yang indah dan bertepatan dengan mukjizat al-Qur'an. Kesenian dan keindahan tersebut bukan sahaja dapat dirasakan oleh para qari, namun turut dirasai oleh para pendengar.

1.2.2 Terminologi Taranum al-Qur'an menurut istilah

Menurut Syar'i Sumin keindahan membaca al-Qur'an itu dikaitkan dengan aspek-aspek kelancaran, kebenaran dan kefasihan dalam bacaan, sesuai dengan tuntutan tajwid beserta keharmonian suara dan lagu dalam menghasilkan suatu bacaan yang *tartil*, baik dan tertib.¹²⁵ Seni baca al-Qur'an adalah melakukan bacaan al-Qur'an atau memperindah suara pada tilawah al-Qur'an dengan berbagai-bagai variasi dan nada suara yang teratur serta bertepatan dengan hukum tajwid. Pada dasarnya, menurut beliau, terdapat hubungan yang erat di antara keduanya. Manakala, menurut Al-Sobuni, melakukan al-Qur'an adalah harus selagi mana tajwid terpelihara. Sebagai contoh menjaga hukum mad, panjang pendek hukum nun sukun, hukum mim sukun, makhraj dan sifat huruf.¹²⁶

¹²³ Wan Hilmi Wan Abdullah, *Fannu Tilawah al-Qur'an* (Bangi: Universiti Kebangsaan Malaysia, 2010), 5

¹²⁴ Pendapat umum sering mentakrifkan perkataan tersebut sebagai mengindahkan suara, tetapi ia juga diertikan sebagai "melakukan suara". Lihat Syar'i Sumin, "Seni Baca Al-Qur'an" (Tesis Kedoktoran, UIN Syarif Hidayatullah, Jakarta, 2006), 17.

¹²⁵ *Ibid.* , 28.

¹²⁶ Muhammad Ali Al-Saboni, *Rawā'i al-Bayan Tafsir Ayat al-Ahkam Fi al-Qur'an* (Beirut: Dar Ihya' al-Turath al-Arabi, 1985), 628.

Hal ini bertepatan dengan pendapat Haji Muhammad bin Ahmad¹²⁷ iaitu seorang tokoh guru al-Qur'an di Kelantan yang terkenal dengan gelaran Haji Mat Pintu Geng. Beliau telah mengajar Taranum al-Qur'an dan Qiraat di Kelantan sejak kembali dari Mekah pada tahun 1920. Beliau menyatakan bahawa taranum atau seni lagu al-Qur'an itu adalah seperti berikut:

"Sunat mengelokkan suara dengan membaca al-Qur'an dan menghiaskan dia atas muafakat dengan tajwid dan Imam Syafie telah menyebut nas di dalam *Mukhtasarnya* akan bahwasanya tiada mengapa dengan berlagu selama tiada keluar bacaan daripada had Qur'an. Dan jika tiada maka adalah berlagu itu haram."¹²⁸

Haji Muhammad Ahmad al-Kalantani, melalui catatan Tokoh-tokoh Ulama' Semenanjung Melayu telah membuktikan bahawa wujud perkembangan pengajian Taranum al-Qur'an di Kelantan sebelum tahun 1920. Dan pada tahun 1920, beliau sendiri, merupakan tokoh qari yang berkecimpung dalam menyebarkan ilmu taranum yang dipelajarinya di Mekah kepada masyarakat tempatan di Kelantan.

Manakala, menurut Che' Yahya Daud, pengertian taranum juga boleh dikaitkan dengan mengindahkan suara ketika membaca al-Qur'an, jelas sebutan tajwid serta berusaha menimbulkan rasa khusyuk, indah, lembut dan sayu di dalam hati pembaca, sesuai dengan kaedah lagu atau irama yang tidak berlebih-lebihan sehingga merosakkan hukum bacaan asal.¹²⁹ Walau bagaimanapun, terdapat sedikit perbezaan pendapat mengenai taranum yang dijelaskan oleh Abdur Al Shu'udi, Azra'i Abd. Rauf dan Mukhtar Luthfi al-Anshary di dalam penulisan Syar'i Sumin¹³⁰.

¹²⁷ Haji Muhammad bin Ahmad al-Kalantani atau Pak Cu Haji Mat bin Lebai Ahmad bin Tok Kweng Mat Yatim adalah seorang tokoh ulama' dan ahli dalam ilmu al-Qur'an. Beliau telah mengajar al-Qur'an mengikut kaedah tajwid. Beliau ada menandakan Qira'at Tujuh di dalam al-Qur'an kegunaannya. Haji Muhammad telah mengarang sebuah kitab tajwid yang penting bertajuk *Muqaddimat al-Mubtadi fi Tajwid al-Qur'an*. Haji Muhammad telah dilahirkan pada tahun 1307H/1889M di Kampung Paloh, Pintu Geng, Kota Baharu, Kelantan. Lihat, Ismail Che' Daud, *Tokoh-tokoh Ulama' Semenanjung Melayu (2)* (Kota Baharu: Nivea Enterprise, 2007), 101-102.

¹²⁸ Ibid, 101-102, Lihat juga Muhammad Ahmad al-Kalantani, *Muqaddimāt al-Mubtadi fi Tajwid al-Qur'an* (Kota Bharu: Percetakan Ahliah, 1969), 4.

¹²⁹ Che Yahya Daud, "Taranum, Kursus Tahsin Bacaan al-Qur'an Peringkat Zon Utara" (makalah, Kursus Tahsin Zon Utara, Sungai Petani, JAKIM, 2010).

¹³⁰ Syar'i Sumin, "Seni Baca Al-Qur'an" (UIN Syarif Hidayatullah , Jakarta , 2006), 28

Taranum adalah vokal suara yang indah dialunkan semasa membaca Al-Qur'an, namun, suara ini dikatakan ada dikaitkan dengan alat muzik yang mempunyai not-not lagu. Menurut qari-qari tersebut, dari sinilah bermulanya pendekatan *tausyikh* kerana terikat dengan beberapa not-not muzik yang disusun.¹³¹ Manakala menurut John L. Esposito, Taranum atau 'the art of reciting the Qur'an" merupakan perkara berikut:

"The art of reciting the Qur'an is known in Arabic as '*ilm al-tajwid*', "the science of embellishment" by means of correct intonation, pronunciation and rhythm. The term *tajwid* most often means the entire science of Qur'anic recitation as performance, although it sometimes is taken to mean, more narrowly, the highly embellished, dramatically moving, qua musical chanting performed by the most advance reciters."¹³²

Pengertian taranum menurut perspektif John L. Esposito adalah lebih menjurus kepada bacaan murattal yang kemudian ditambah dengan irama. Berdasarkan kepada perbincangan terminologi di atas, selain daripada John L. Esposito, Taranum al-Qur'an merupakan alunan bacaan ayat suci al-Qur'an yang disertai dengan irama tertentu namun tetap memelihara hukum *tajwid* yang asal. Asas taranum ialah mengutamakan bacaan bertajwid dan ditambah dengan alunan yang tersusun indah bertujuan untuk memperelokkan lagi bacaan al-Qur'an.¹³³

Terdapat pelbagai terminologi lain yang digunakan oleh para qari dan sarjana dalam menggambarkan amalan membaca al-Qur'an atau seni lagu al-Qur'an secara alunan lagu tertentu tanpa mencacatkan hukum *tajwid*. Asas taranum ialah mengutamakan bacaan bertajwid dan ditambah dengan alunan yang tersusun indah bertujuan untuk memperelokkan lagi bacaan al-Qur'an.¹³⁴ Di antara terminologi yang

¹³¹ Ibid.

¹³² John L. Esposito, Muslim World, (Tpt : penerbit, tahun), 397-398

¹³³ Muhammad Lukman Ibrahim, Harian Metro, 1 Ogos 2007.

¹³⁴ Muhammad Lukman Ibrahim, Harian Metro, 1 Ogos 2007.

digunakan ialah *maqāmat*, *talhīn*, *naghām*, *tarnim*, *tazyin*, *tahsin as-sawt* dan *handasah as-sawt*.

(a) *Maqāmat* (ماقامات)

Maria Ulfah¹³⁵ menyatakan bahawa istilah *maqamat* adalah sesuai digunakan bagi menjelaskan seni baca Al-Qur'an. Pendapat tersebut adalah berdasarkan kepada etnomusikologi Arab iaitu *maqāmat Al-'Arabiyyah*. Muzik ‘Arab terdiri dari lebih lima puluh maqam. Maqam-maqam tersebut bukan sahaja digunakan dalam bacaan Al-Qur'an tetapi hakikatnya masyarakat ‘Arab telah membudayakan *maqāmat* dalam sya'ir sejak zaman Jahiliah.¹³⁶ Menurut Maria Ulfah lagi, bagi seni baca Al-Qur'an ini terdapat tujuh *maqām* utama iaitu *Bayati*, *Nahawand*, *Hijaz*, *Shaba*, *Rast*, *Jiharkah* dan *Sikah*.

Maqām-maqām tersebut dipraktikkan oleh sebahagian besar qari dan qariah dalam Musabaqah Tilawah Al-Qur'an sama ada di Malaysia, Indonesia mahupun negara-negara Asia. Keseragaman *maqam* menghasilkan keunikan seni dalam alunan bacaan Al-Qur'an. Bagi memahirkan suara dengan *maqāmat-maqāmat* tersebut, segelintir qari berpendapat bahawa penggunaan *tausyikh* atau *muwasyahat* harus diaplikasi ke dalam rangkai kata sya'ir yang kemudiannya disesuaikan mengikut *maqāmat* ‘Arabiyyah. Tujuan utama *tausyikh* digunakan adalah bertujuan meningkatkan tahap kefahaman bentuk dan *air lagu* pada setiap *maqāmat* kerana sifat *tausyikh* yang tidak terikat kepada hukum tajwid.¹³⁷

¹³⁵ Ibid.

¹³⁶ Maria Ulfah, “*Maqāmat* ‘Arabiyyah Dalam Tilawatil Al-Qur'an,” dalam *Bunga Rampai Mutiara Al-Qur'an* (Jakarta: PP. Jamiyatul Qurra' Wal Huffaz, 2006), 34-35.

¹³⁷ Ibid, 36.

(b) *Talhīn* (تلحين)

Kalimah *talhīn* berasal dari kata dasar *lahana* yang bermaksud *lahjah*, gaya bahasa, *lahana* dan *alhanu*. Menurut bahasa, kalimah *al-lahnu* bermaksud kata-kata yang bukan bahasa asal namun difahami oleh orang yang mendengarnya ketika berkomunikasi.

Manakala di dalam bidang musik, maksudnya ialah ¹³⁸ "الصوت الموسيقي الموضوع لاغنية" dalam bahasa Inggeris.

Di dalam al-Qur'an al-Aziz, Allah berfirman ;

وَلَوْ نَشَاءُ لَا رِبَّنَا كُمْ فَلَعَرَفْتُهُم بِسِيمَهُمْ وَلَتَعْرِفَهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ وَاللهُ يَعْلَمُ

أَعْمَلُكُمْ

Dan sekiranya Kami kehendaki, tentulah Kami akan memperkenalkan mereka kepadamu (Wahai Muhammad), lalu Engkau tetap mengenalinya Dengan tanda-tanda (yang menjadi sifat) mereka; dan Demi sesungguhnya, Engkau akan mengenali mereka dari gaya dan tutur katanya. dan (ingatlah kamu masing-masing), Allah mengetahui Segala Yang kamu lakukan.

Surah Muhammad ayat 30.

Walau bagaimanapun, menurut Abdurrahman Al Shu'udi, Azra'i Abd. Rauf dan Mukhtar Luthfi al-Anshary¹³⁹, *talhīn* pula merupakan vokal suara indah dan tunggal yang berkait rapat dengan 'Arabiyy Al-Qur'an, namun terkadang digabungkan dengan nota muzik sehingga menjadi alunan merdu seperti *qasidah* dan *nasyid*.

(c) *Naghām* (نغم)

Perkembangan seni suara dalam bacaan Al-Qur'an ini bukan sahaja meluas di Malaysia, bahkan negara serantau Asia Tenggara. ¹⁴⁰ Di Indonesia, seni lagu Al-Qur'an ini

¹³⁸ Ibrahim Mustafa, et al, *Al-Mu'jam al-Wasit*, 819.

¹³⁹ Syar'i Sumin, "Seni Baca al-Qur'an dan Qiraat Tujuh serta Pelaksanaannya dalam Kurikulum Sekolah Tinggi Agama Islam Pengembangan Ilmu Al-Qur'an (STAI-PIQ) Sumatera Barat", 20.

¹⁴⁰ Omar, H. M. , Toha Jahja, *Hukum Seni Muzik : Seni Suara Dan Seni Tari Dalam Islam* (Jakarta: Gema Insani Press, 1964), 3.

diistilahkan dengan *naghām*. Kalimah *naghām*¹⁴¹ menurut Kamus Bahasa Arab mempunyai pengertian yang sama dengan *talhīn*, *tadrib*, *taghannī*, *ghina'*, dan taranum. Manakala, menurut Ahmad Syahid, *naghām* membawa maksud irama atau lagu. Istilah ini dipopularkan oleh beberapa tenaga pengajar berpengalaman di Institut Perguruan Tinggi Ilmu Al-Qur'an (PTIQ) sekitar tahun 1973.¹⁴² *Naghām* didefinisikan sebagai vokal suara indah tunggal (tanpa muzik) dan tidak terikat dengan not muzik serta khusus dipergunakan untuk *taziyin as-sawt* dalam Tilawah Al-Qur'an.

(d) *Taghannī* (تجنی)

Seni lagu al-Qur'an juga di sebut sebagai *taghannī*. *Taghannī* berasal dari perkataan *Ghanna*, yang bermaksud suara yang mempunyai dengung atau percakapan yang dialunkan dengan dengung.¹⁴³ Kemudian, daripada perkataan tersebut lahirlah kalimah *ghina'* (غینه), *igtana*, *taghannī*. Kesemua perkataan ini masing-masing mempunyai kesamaan kata dasar iaitu, mendengungkan suara dan melagukan suara. Kebiasaannya dikaitkan apabila seseorang mengalunkan sya'ir arab.¹⁴⁴

(e) *Handasah as-Sawt* (حناس ط بصوت)

Keindahan seni dalam Islam menggamit Ismail al-Faruqi dan isterinya Lois Lamya al-Faruqi untuk mengkaji lebih mendalam tentang perkembangan ilmu tersebut terutamanya seni lagu yang dinamakan *Handasah as-sawt*.¹⁴⁵ Menurut Ismail al-Faruqi dan Lois Lamya al-Faruqi, *Handasah as-sawt*¹⁴⁶ diertikan sebagai seni bunyi. Teori tersebut wujud apabila seni bunyi dalam bacaan Al-Qur'an tidak sesuai dikategorikan sebagai muzik Islam.

¹⁴¹ Jubran Mas'ud, *Ra'id at Thullab* (Beirut: Dar al-'Ilm al-Malayin, 1979), 929.

¹⁴² Ahmad Syahid, "Sejarah dan Pengantar Ilmu Nagham," dalam *Bunga Rampai Mutiara Al-Qur'an*, 18.

¹⁴³ Ibrahim Mustafa, et. al, *Al- Mu'jam al Wasit*, 664.

¹⁴⁴ Ibid.,

¹⁴⁵ Ismail al-Faruqi dan Lois Lamya al-Faruqi, *Atlas Budaya Islam*, 463.

¹⁴⁶ Ismail al-Faruqi dan Lois Lamya al-Faruqi, *Atlas Budaya Islam*, 463.

Bagi menyesuaikan pemahaman terhadap keindahan seni lagu Al-Qur'an tersebut, lahirlah ungkapan bahasa ‘Arab ini yang dapat merangkumi semua gabungan kesenian bagi nada dan irama yang wujud dalam amalan dan budaya masyarakat Islam.¹⁴⁷ Di dalam piramid teori *Handasah as-sawt*.¹⁴⁸, kedudukan bacaan Al-Qur'an diletakkan paling atas sebagai seni bunyi atau seni suara yang tertinggi. Ini menjelaskan bahawa alunan Al-Qur'an telah menjadi genre *Handasah as-sawt*.¹⁴⁹ yang mempunyai martabat utama dan kepentingan luas di kalangan umat Islam di seluruh dunia.¹⁵⁰

Touma Habib Hassan menyatakan:

In this vast area, three principal spheres of musical culture can be distinguished, namely the Turkish, Persian and Arabian, in which the maqam phenomenon is widely cultivated. In Turkey this musical is called maqam; in Azerbaijan mugam, in Uzbekistan shash- maqom, in Iran dastagh, and in the Arab world maqam.¹⁵¹

Melalui perbincangan terminologi di atas dapatlah disimpulkan bahawa Taranum al-Qur'an merupakan suatu ilmu atau suatu kaedah suara yang dipelbagaikan bunyinya melalui proses nada, rentak dan irama yang tertentu untuk menambahkan keunikan seni bacaan al-Qur'an. Oleh itu, Taranum al-Qur'an dapat dijiwai dan diamalkan dalam pembacaan al-Qur'an sehingga dapat melahirkan pemahaman dan penghayatan terhadap ayat-ayat suci al-Qur'an.

¹⁴⁷ *Ibid.*, 464.

¹⁴⁸ *Ibid.*, 463.

¹⁴⁹ *Ibid.*, 464.

¹⁵⁰ *Ibid.*, 464. Lihat juga, Anna M. Gade, *Perfection Makes Practice, Learning, Emotion, and the Recited Qur'an in Indonesia* (Honolulu: University of Hawai'i Press, 2004), 18-21.

¹⁵¹ Habib Hassan Touma, “The Maqam Phenomenon: An Improvisation Technique in the music of the middle east”, *Ethnomusicology* Vol. 15, No. 1 (Jan, 1971) pp. 38-48. University of Illinois Press. Stable url: <http://www.Jstor.org/stable/850386>. DOI : 10.2307/850386.

1.2.3 Konsep Taranum al-Qur'an

al-Qur'an merupakan wahyu Ilahi yang diturunkan pada tahun 610M di Gua Hira' melalui perantaraan malaikat Jibril A. S, lalu diajarkan Nabi Muhammad SAW agar membaca al-Qur'an mengikut sebutannya iaitu dengan kalimah *Iqra'*.¹⁵² Wahyu pertama tersebut adalah Surah al-'Alaq bermula dari ayat 1 hingga 5 seperti berikut:

أَقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ﴿١﴾ خَلَقَ الْإِنْسَنَ مِنْ عَلَقٍ ﴿٢﴾ أَقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ
الَّذِي عَلِمَ بِالْقَلْمَنِ ﴿٣﴾ عَلِمَ الْإِنْسَنَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ﴿٤﴾

“Bacalah (wahai Muhammad) dengan nama Tuhanmu yang menciptakan (sekalian makhluk); Ia menciptakan manusia dari sebuku darah beku; Bacalah, dan Tuhanmu Yang Maha Pemurah; Yang mengajar manusia melalui pena dan tulisan; Ia mengajarkan manusia apa yang tidak diketahuinya.”

Al-Alaq 96: 1-5

Berdasarkan ayat tersebut, Jibril A. S telah mengajarkan Nabi Muhammad SAW membaca al-Qur'an. Baginda terus menghafaz dan membaca ayat 1 sehingga 5 dalam Surah Al-Alaq dengan bersungguh-sungguh.

Maka, terjadilah *talaqqi* dan *musyafahah* yang pertama di antara Nabi Muhammad SAW dengan Jibril A. S, sekaligus membuktikan kebenaran bahawa yang mengajarkan Nabi Muhammad SAW mengalunkan al-Qur'an adalah malaikat Jibril a.s¹⁵³ sebagaimana yang telah diperintahkan oleh Allah S. W. T. Justeru, dengan peristiwa ini bermulalah sejarah Taranum al-Qur'an seiring dengan penerimaan wahyu yang pertama.¹⁵⁴ Justeru, yakinlah bahawa sesungguhnya guru al-Qur'an Nabi Muhammad SAW yang hebat tersebut, tidak lain dan tidak bukan ialah malaikat Jibril a.s.¹⁵⁵ al-

¹⁵² M. Yunan Yusuf, “Strategi Dakwah Rasulullah”, *Jauhar, Jurnal Pemikiran Islam Konstektual*, Vol. 2, (2010), 201.

¹⁵³ Joni Thamkin dan Che' Zarina Shaari, *Ulum al-Qur'an* (Kuala Lumpur: Cahaya Pantai Publishing, 1995), 62.

¹⁵⁴ Wan Hilmi Wan Abdullah, *Fannu Tilawah al-Qur'an* (Bangi: Universiti Kebangsaan Malaysia, 2010), 11.

¹⁵⁵ Temu ramah bersama Tuan Haji Nik Jaafar pada 22. 11. 2013, di kediaman beliau, Pasir Mas, Kelantan.

Qur'an itu diturunkan oleh Allah SWT kepada umat manusia dengan suatu bacaan tartil yang indah sebutannya serta alunannya. Hal ini bertepatan dengan firman Allah SWT :

أَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلْ الْقُرْءَانَ تَرْتِيلًا

Maksudnya:

"Ataupun lebihkan (sedikit) daripadanya; dan bacalah al-Qur'an dengan "Tartil".

Al-Muzammil 73: 4

Proses pembelajaran membaca al-Qur'an secara tartil ini berlaku secara berperingkat-peringkat sesuai dengan penurunan wahyu kepada Baginda SAW.

Sebagaimana firman Allah S.W.T:

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْءَانُ جُمَلَةً وَحِدَةً كَذَلِكَ لِنُثْبِتَ بِهِ فُؤَادُكُمْ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا

Maksudnya:

"Dan orang-orang Yang kafir berkata: "Mengapa tidak diturunkan al-Qur'an itu kepada Muhammad semuanya sekali (dengan sekaligus)?" al-Qur'an diturunkan Dengan cara (beransur-ansur) itu kerana Kami hendak menetapkan hatimu (Wahai Muhammad) dengannya, dan Kami nyatakan bacaannya kepadamu dengan teratur satu persatu.

Surah al-Furqan 25: 32

Penurunan secara berperingkat ini, sekaligus memudahkan Baginda SAW untuk menghafaz dan membaca al-Qur'an.¹⁵⁶ Bacaan al-Qur'an yang diajarkan oleh Jibril A.S merupakan bacaan yang sangat baik, indah dan mampu memberi ketenangan kepada Baginda SAW serta umat Islam yang mendengarnya. Justeru, menurut Imam al-Jazari, bacaan al-Qur'an yang dapat memukau pendengar dan melunakkan hati adalah bacaan al-Qur'an yang baik, bertajwid dan berirama yang merdu.¹⁵⁷ Lantaran itu, lahirlah suatu

¹⁵⁶ Joni Thamkin dan Che' Zarina, *Ulum al-Qur'an*, 99.

¹⁵⁷ Abdul Aziz Muslim, *Hukum Melakukan al-Qur'an*, 47.

keilmuan dalam bidang bacaan Al-Qur'an yang disebut sebagai ilmu Taranum Al-Qur'an.

Taranum Al-Qur'an adalah merupakan suatu cabang ilmu yang menggabungkan teori dan praktikal dalam pembacaan Al-Qur'an secara berlagu tanpa menyalahi tajwid.¹⁵⁸ Amalan membaca Al-Qur'an dengan alunan lagu-lagu tertentu ini adalah perkara universal yang diamalkan oleh sebahagian masyarakat di pelusuk dunia tanpa mengira bangsa mahupun budaya. Kemunculan ilmu taranum sebenarnya bermula seawal penurunan Al-Qur'an yang dipraktikkan oleh Rasulullah SAW dan disebarluaskan melalui para sahabat, para *tabi'in* dan *tabi'tabi'iin* seterusnya berkembang hingga ke abad ini.¹⁵⁹

Menurut Tuan Haji Nik Jaafar Nik Ismail, taranum ialah satu kaedah melahirkan seni bunyi bacaan Al-Qur'an yang indah bersesuaian dengan Al-Qur'an sebagai mukjizat.¹⁶⁰ Beliau menjelaskan bahawa taranum adalah merupakan salah satu kurikulum bacaan Al-Qur'an yang sebenar seperti yang dianjurkan di dalam hadis Rasulullah SAW. Kurikulum tersebut terdiri daripada empat perkara iaitu kurikulum *tahsin as-sawt*, keduanya, kurikulum tajwid, ketiga pula ialah kurikulum taranum dan yang terakhir adalah kurikulum bersepadan iaitu tartil. Di dalam kurikulum taranum, terdapat tujuh bentuk lagu yang sering diamalkan oleh sebahagian besar qari di Malaysia iaitu *Bayati, Hijaz, Nahawand, Shaba, Rast, Sikah* dan *Jiharkah*.¹⁶¹

Dalam perbincangan tentang taranum ini, Abdullah al-Qari Haji Salleh dalam karya beliau Kursus Qari dan Qariah menegaskan bahawa:

¹⁵⁸ Mohd. Ali Abu Bakar, *Seni Lagu Al-Qur'an Di Malaysia* (Kuala Lumpur: Dar al-Fikr, 1997), 5.

¹⁵⁹ A. Munir, Sudarsono. *Ilmu Tajwid Dan Seni Baca Al-Qur'an* (Jakarta: Rineka Cipta, 1994), 35.

¹⁶⁰ Nik Jaafar Nik Ismail, *Qawaaid al-Taranum* , 6-7. Lihat Mohd. Napiyah Sahrani. "Qiraat Dan Taranum Dalam Tilawah Al-Qur'an" dalam Seminar Kebangsaan Pengajian Ilmu al-Qur'an, 2001.

¹⁶¹ Nik Ja'afar Nil Ismail, *Qawaaid al-Taranum*, 6-7.

“Lagu bukanlah tujuan dari pembacaan Qur'an, Cuma lagu hanyalah sebagai alat untuk menggambarkan pengertian atau maksud kandungan ayat-ayat al-Qur'an yang menjadi matlamat peribadatan kita kepada Allah. Sewaktu membaca al-Qur'an, janganlah hendaknya kita mementingkan lagu, tetapi sebaliknya lagu itu hendaklah mengikut makna al-Qur'an.”¹⁶²

Sehubungan itu, Syeikh Muhammad Soleh¹⁶³ menghuraikan bahawa pembacaan al-Qur'an secara berlagu merupakan tuntutan Rasulullah SAW, namun terdapat perkara penting yang wajib dipelihara iaitu tajwid serta mengikut irama lagu Arab. Walau bagaimanapun, sikap membaca al-Qur'an secara berlebih-lebihan sehingga menyamai lagu ahli fasiq dan ahli kitab adalah dilarang oleh Rasulullah SAW.¹⁶⁴

Ini bertepatan dengan hadis Rasulullah SAW yang menganjurkan umatnya membaca al-Qur'an secara berlagu sebagaimana berikut:

اقرءوا القرآن بلحون العرب وأصواتها وإياكم ولحون أهل الفسق وأهل الكتابين وسيجيئ قوم من بعدى يرجعون القرآن ترجيع الغناء والرهبانية والنوح
لا يجاوز حناجرهم مفتونة قلوبهم وقلوب الذين يعجبهم شأنهم

Terjemahan: Bacalah al-Qur'an dengan bentuk suara dan lagu Arab, dan jauhkanlah olehmu dari bentuk suara dan lagu-lagu orang yang fasiq dan dosa besar. Sesungguhnya akan datang beberapa golongan sesudah Aku, orang-orang yang membaca al-Qur'an seperti cara orang bernyanyi, cara orang ahli kitab dan cara seperti orang yang meratap, yakni keluarnya huruf-huruf yang melalui kerongkongan mereka tidak sesuai *makharijul huruf*, semata-mata tujuannya mempersona dan menakjubkan orang sahaja.¹⁶⁵

Berdasarkan pendapat yang dibincangkan, maka dapatlah disimpulkan bahawa Taranum Al-Qur'an mempunyai persamaan pengertian dengan istilah-istilah lain. Meskipun wujud perbezaan istilah, namun ia tetap menjurus kepada seni suara ketika membaca

¹⁶² Abdullah al-Qari Haji Salleh, *Kursus Qari dan Qariah*, (Kota Bharu).

¹⁶³ [Muhammad Soleh al-Fathoni Zainal 'Abidin], *Sirajul Qari Fi Tajwid Kalam al-Bari* (Mekah: t. p. , 1909), dijawikan oleh Muhammad Idris al-Marbawi (Kelantan: Dar al-Ma'arif, t. t).

¹⁶⁴ Ibid.

¹⁶⁵ Misbahul Munir, Ilmu dan Seni Qiroatil Qur'an, Pedoman bagi Qari-Qariah, Hafiz-Hafizah dan Hakim dalam MTQ (Semarang: Penerbit Binawan, 2005), 31-32.

Al-Qur'an dengan beberapa jenis lagu iaitu Bayati, Shaba, Hijaz, Nahawand, Rast, Sikah dan Jiharkah. Kesemua bentuk irama lagu ini dialunkan dengan suara yang merdu tanpa menyalahi hukum tajwid yang telah ditetapkan oleh ulama'.¹⁶⁶

1.2.4 Dalil Taranum al-Qur'an

Taranum al-Qur'an merupakan salah satu keunikan di dalam bacaan al-Qur'an di kalangan sebahagian umat Islam di pelosok dunia. Namun, sejauh manakah perspektif dan penerimaan ulama' terhadap Taranum al-Qur'an. Terdapat beberapa dalil daripada hadis sahih yang menjelaskan kelebihan membaca al-Qur'an secara bertaranum. Di samping itu, Rasulullah SAW telah menjelaskan beberapa hadis dan memerintahkan umat Islam agar membaca Al-Qur'an dengan dihiasi tajwid serta suara yang indah dan merdu.

Amalan Rasulullah membaca dengan suara yang indah ini telah digambarkan melalui firman Allah dalam Surah Al Jin:

فُلْ أُوْحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ أُسْتَمَعُ نَفَرٌ مِّنْ أُجِنٍ فَقَالُوا إِنَّا سَمِعْنَا قُرْءَانًا عَجَبًا يَهْدِي إِلَى الْكُرْشَدِ فَأَمَّا بِهِ وَلَنْ تُشْرِكَ بِرِبِّنَا أَحَدًا

Al-Jin 29:1-2

Katakanlah (hai Muhammad); telah diwahyukan kepadamu bahwasanya, sekumpulan Jin mendengarkan (Al-Qur'an), lalu mereka berkata, sesungguhnya kami telah memperdengarkan Al-Qur'an yang menakjubkan. Yang memberi petunjuk kepada kebenaran, kami beriman kepadanya, dan tidak akan mempersekutuan dengan tuhan kami.

Betapa indahnya bacaan Nabi SAW, sehingga para jin terpesona dengan ayat-ayat Al-Qur'an yang dialunkan oleh Baginda.¹⁶⁷ Menurut Mohd. Yusuf Ahmad,

¹⁶⁶ Abdullah al-Qari, *Kursus Qari dan Qariah*, (Kota Baharu, Pustaka Aman Press, 1972), 176. Lihat juga Saidah Haris Harith. "Musicology in Islam and Qur'anic Chanting (Taranum)" (Jakarta: UIN Syarif Hidayatullah, 2009).

¹⁶⁷ Surah al-Jin, 29: 1- 2

Al-Qur'an merupakan kalam Ilahi yang penuh dengan keindahan serta mempunyai pelbagai rahsia yang tersirat mahupun tersurat yang tiada tolok bandingnya. Ia merupakan suatu mukjizat khusus kepada Nabi Muhammad SAW untuk berdepan dengan kaum Quraisy di mana mereka terkenal dalam bidang sya'ir serta sasteranya.¹⁶⁸ Maka, penurunan Al-Qur'an ini sangat bertepatan dengan kehendak dan minat masyarakat Quraisy ketika itu. Justeru, lahirlah kesinambungan di antara ayat-ayat suci Al-Qur'an iaitu sasteranya yang indah, dialunkan dengan suara merdu dan menakjubkan. Sekali gus membuktikan bahawa kitab suci al-Qur'an merupakan mukjizat Rasulullah bagi sekalian alam.¹⁶⁹

Rasulullah SAW dalam beberapa hadis yang lain menganjurkan agar membaca Al-Qur'an dengan alunan suara yang indah dan merdu. Rasulullah SAW bersabda:

عَنْ الْبَرِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ رَأَيْتُو الْقُرْآنَ
بِأَصْوَاتِكُمْ فَإِنَّ الصَّوْتَ الْخَيْرَ يُزِيدُ الْقُرْآنَ حَسَنًا

“Daripada Al-Bara’ ibn ‘Azib r. a berkata, bersabda Nabi SAW, Hiasilah Al-Qur'an dengan suara-suara kamu, kerana suara yang baik akan menambahkan lagi keelokan Al-Qur'an”.¹⁷⁰

Menerusi hadis di atas, Rasulullah SAW menghuraikan peranan suara yang bagus dalam bacaan Al-Qur'an sekaligus menjadi dalil bahawa amalan tersebut diterima malah digalakkan oleh Baginda. Begitu juga, disebutkan di dalam hadis yang lain, Baginda SAW menjelaskan:

مَا أَذِنَ اللَّهُ لِشَيْءٍ مَا أَذِنَ لِنَبِيٍّ حَسَنِ الصَّوْتِ يَتَعَنَّ بِالْقُرْآنِ ، يَجْهَرُ بِهِ

“Daripada Abu Hurairah r. a, katanya dia mendengar Nabi SAW bersabda: Allah tidak memberi perhatian kepada sesuatu,

¹⁶⁸ Mohd Yusuf Ahmad, *Sejarah dan Kaedah Pendidikan Al-Qur'an* (Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya, 2000), 26-29.

¹⁶⁹ *Ibid.*,

¹⁷⁰ Abu al-Husyan Muslim bin Hajjaj al-Qusyairi al-Nisaburi, *Sahih Muslim* (Beirut: Dar Ihya' al-Thurath al-'Arabi), 6: 79.

seperti perhatian terhadap seorang nabi yang mengalunkan Al-Qur'an dengan Taranum yang baik".¹⁷¹

Merujuk kepada istilah *taghannā bi Al-Qur'an* yang dilafazkan oleh baginda SAW, ia menunjukkan wujudnya suatu konsep dalam mengalunkan bacaan Al-Qur'an sehingga Allah SWT memandang tinggi perlakuan ibadah tersebut yang dilaksanakan oleh nabi. Hadis ini memberi gambaran bahawa amalan bertaranum ini mempunyai nilai yang berharga di sisi Rabbul Jalil.

Di dalam hadis riwayat Sa'ad bin Abi Waqqosh, Rasulullah SAW bersabda: ليس

يَتَعْنِي بِالْقُرْآنِ مَنْ لَمْ يَتَعْنِي . . . . Pengertian di sini membawa maksud *istighna'* iaitu mencukupkan, *al-jahr* iaitu membaca dengan suara yang jaring dan jelas, *iltizaz* yang enak dan lazat dan *mulazamah* yang membawa erti melazimkan sesuatu bacaan setiap hari.¹⁷² Seterusnya, Nabi SAW juga menzahirkan kegembiraan apabila sahabat Baginda SAW iaitu Abu Musa Al-Asya'ari mengalunkan ayat-ayat suci Al-Qur'an dengan suara yang merdu seperti kehalusan dan kemanisan bunyi *mizmar*.

لَقَدْ أَعْطَيْتَ مِزْمَارًا مِّنْ مَّزَارِ آلِ دَاؤِدْ .

Sabda Baginda Nabi SAW kepadanya yang bermaksud, "Sesungguhnya engkau telah dianugerahkan Allah dengan *mizmar* (suara cantik) dari jenis *mizmar* keluarga Nabi Daud Alaihissalam. Abu Musa kemudiannya menyatakan, demi Allah, jika saya tahu Baginda mendengar bacaan saya, nescaya, pastinya saya akan memperelokkan bacaan dan suara dengan paling merdu."¹⁷³

Hadis ini menjelaskan bahawa Rasulullah SAW amat berpuas hati dan gembira dengan kemerduan suara Abu Musa Al Asyari. Bandingan '*mizmar Daud*' iaitu seperti

¹⁷¹ *Ibid.*, 2:764.

¹⁷² Misbahul Munir, Ilmu dan Seni Qiroatil Qur'an, Pedoman bagi Qari-Qariah, Hafidh-Hafidhah dan Hakim Dalam MTQ (Semarang : Binawan, 2005), 19.

¹⁷³ Al-Haithamy, Ali ibn Abi Bakr, *Majmu'u Zawa'id Wa Manba'u Al-Fawaid* (Beirut: Dar al-Kitab Al-Arabiyy), 9:363.

irama merdu yang dialunkan oleh Nabi Daud menunjukkan betapa indahnya alunan Abu Musa Al Asyari ketika membaca Al-Qur'an.¹⁷⁴

Selanjutnya, dalam hadis yang lain, Rasulullah SAW bersabda :

عَنِ الْبَرَّ أَبْنَى عَازِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ وَالَّتِينَ
وَالرَّئِسُونَ فِي الْعِشَاءِ وَمَا سَمِعْتُ أَحَدًا أَخْسَنَ صَوْتًا مِنْهُ

“Daripada al-Bara' bin ‘Azib r. a, Nabi SAW membaca Surah At-Tin di dalam solat Isya’, Daku tidak pernah mendapati seseorang yang terbaik selain daripada bacaan ini.”¹⁷⁵

Justeru, hadis ini menguatkan hujah bahawa sesungguhnya Rasulullah SAW mengamalkan bacaan Al-Qur'an dengan gaya suara yang merdu dan asyik sehingga menimbulkan keinsafan kepada pendengar. Hal ini dipersetujui oleh Abdullah al-Qari yang menyatakan bahawa keindahan suara dalam bacaan Al-Qur'an adalah perlu agar menambahkan keindahan bacaan Al-Qur'an. Suara bagi seseorang adalah aset yang wajar dijaga dan dipelihara dengan kaedah penjagaan yang tersendiri.¹⁷⁶ Walau bagaimanapun, beliau menegaskan bahawa:

Pembaca al-Qur'an yang mementingkan lagu adalah bersalahan dengan makna al-Qur'an. Mereka waqaf pada ayat-ayat pendek yang sengaja dibacakan sekerat, untuk mengelak atau mengelokkan lagu, sedangkan tempat berhenti itu adalah di tengah-tengah ayat yang belum habis pengertian atau maksudnya. Pembaca-pembaca hendaklah berhenti di tempat yang wajar dan berlatih memiliki nafas¹⁷⁷ yang panjang.¹⁷⁸

¹⁷⁴ Muhammad Lukman Ibrahim, “Pro dan Kontra di dalam Tilawah Al-Qur'an: Satu Kajian Perbandingan”, *Centre of Qur'anic Research International Journal*, (2012), 99.

¹⁷⁵ al-Bukhari, Muhammad bin Ismail, *Syarh Sahih Bukhari*, 1: 12: 736.

¹⁷⁶ Abdullah al-Qari, *Kursus Qari dan Qariah* (Kota Baharu, Pustaka Aman Press, 1972), 176.

¹⁷⁷ Memanjangkan nafas dengan cara berlatih, iaitu melalui ayat-ayat yang panjang atau meningkat lebih panjang dan juga membekalkan nafas yang panjang sebelum membaca ayat. Membekal itu adalah dengan cara menarik nafas sampai penuh dada dalam keadaan menutup mulut, kemudian dilepaskan perlahan-lahan sewaktu membacanya. Lihat Abdullah al-Qari, *Ibid*, 172.

¹⁷⁸ *Ibid*, 172.

Saidi Mohd di dalam pengkajiannya menyebut tentang dalil yang menunjukkan Rasulullah SAW membaca al-Qur'an dengan suara yang bagus dan mempunyai alunan yang merdu. Menurut beliau, Jubair bin Mut'im merupakan seorang penyair Arab yang terkenal memeluk Islam kerana kemerduan suara Rasulullah ketika baginda mengalunkan surah at-Thur ketika solat maghrib. Seterusnya, bukti yang dikaitkan dengan amalan bertaranum oleh Rasulullah SAW adalah ketika al-Barra' bin Azib menceritakan bahawa beliau terpesona dengan bacaan surah at-Tin yang dialunkan oleh Baginda SAW. Selain dari itu, Abdullah bin Maghfal telah menyaksikan kemerduan suara Rasulullah ketika membaca surah al-Fath semasa mencapai Perjanjian Hudaibiyah.

Beliau menambah, ketiga-tiga sahabat Baginda menyifatkan kemerduan suara Rasulullah merupakan satu bacaan yang merdu yang tidak pernah didengari sebelumnya menerusi ungkapan berikut¹⁷⁹ *فَمَا سَمِعَ أَحَدًا أَحْسَنَ صُوتًا وَقَرْأَةً مِنْهُ* Berdasarkan kepada pendapat-pendapat di atas, dapatlah difahami bahawa ulama' tajwid bersepakat bahawa pembacaan al-Qur'an secara bertaranum merupakan amalan yang dituntut oleh Baginda SAW. Dalil-dalil yang dinyatakan di atas menjadi sandaran ulama' dalam menentukan kewajaran bacaan Al-Qur'an secara bertaranum.¹⁸⁰ Sesungguhnya, sifat dan karakter bacaan Rasulullah SAW adalah amat sempurna ditambah pula bacaan Baginda dilengkapi dengan tajwid Al-Qur'an, tartil dan *tazayyin* (hiasan).

Namun, adalah menjadi kewajipan ke atas setiap pembaca agar menjaga tertib tajwid, suara dan maksud ayat, agar bacaan yang dilakukan boleh memberikan kesan yang positif ke atas para pendengar dan pembaca khususnya.¹⁸¹ Ia tidak semata-mata suatu amalan yang menjadi budaya dalam masyarakat Islam, tetapi perlu menekankan

¹⁷⁹ Saidi Mohd, "Pengkajian Taranum al-Qur'an", laman seS. A. Wang : Laman Peribadi Dr Hj Saidi bin Mohd, dicapai 26 November 2015, http://ipgmkdri.edu.my/saidi/?_page=2.

¹⁸⁰ Mohd. Norhisham Fauzi, "Al-Maqāmat" (Pahang: Al-Maqāmat Consultancy, 2012), 2.

¹⁸¹ Wan Hilmi Wan Abdullah, *Fannu Tilawah al-Qur'an* (Bangi: Uniersiti Kebangsaan Malaysia, 2010), 20.

nilai tuntutan yang berteraskan kepada hadis Rasulullah SAW agar dapat menghasilkan suatu bentuk ibadah yang diredhai Tuhan serta memelihara kemukjizatan al-Qur'an.¹⁸²

1.2.5 Sejarah Taranum al-Qur'an

Sejarah telah membuktikan bahawa kemajuan sesuatu bangsa di dunia ini bergantung erat dengan kemajuan ilmu yang ada pada bangsa itu. Sekitar 15 abad yang lalu, Rasulullah SAW telah menerima wahyu dan ilham yang telah mengangkat tinggi darjah ilmu¹⁸³, sebagaimana ilmu-ilmu yang pernah dikurniakan oleh Allah S. W. T kepada nabi-nabi terdahulu.

Ilmu taranum tidak terlepas daripada perkembangan tersebut. Sejarah perkembangan ilmu taranum ini, perlu dikupas dan dikaji agar bertepatan dengan perintah Allah S. W. T dan ajaran Nabi SAW. Pengaruh dan nilai pentingnya taranum di dapati semakin meluas di seluruh dunia Islam. Keindahan mengalunkan al-Qur'an telah menjadi amalan bagi sebahagian qari-qari dan masyarakat. Dalam memahami sejarah awal Taranum al-Qur'an, terdapat dua perspektif yang berbeza.

2. 2. 5. 1 Perspektif Pertama : Sejarah Taranum Berasal dari Wahyu Ilahi

Perbahasan mengenai sejarah taranum berasal dari Wahyu Ilahi merupakan suatu perkara yang tidak asing lagi bagi penggiat seni bacaan al-Qur'an. Allah telah menurunkan kitab suci Zabur kepada Nabi Daud AS dan menurunkan al-Qur'an kepada Nabi Muhammad SAW berserta dengan seni bacaan yang indah dan merdu. Terdapat pelbagai bukti secara nas yang dapat menguatkan hujah tersebut.

¹⁸² Mohamad Saari, ed. , Johan Qari dan Qariah, Majlis Tilawah Al-Qur'an Peringkat Kebangsaan dan Antarabangsa (Kuala Lumpur: JAKIM, 2007), 1. Lihat juga, Nik Adnan Nik Jaafar, "Pengajian Lagu-lagu Al-Qur'an dan Pengamalannya: Satu Kajian di Daerah Pasir Mas, Kelantan" (Pasir Mas, 1991).

¹⁸³ Abdullah Siddiq, *Islam dan Ilmu Pengetahuan* (Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, 1991), 136.

A) Zaman Nabi Daud A. S :

Allah S. W. T telah memerintahkan Nabi Daud A. S untuk menyampaikan dakwah dan perintah yang diturunkan melalui Kitab Zabur. Allah S. W. T telah memuliakan Nabi Daud A. S dengan kerajaan, kebijaksanaan atau hikmah dan ilmu yang Baginda kehendaki. Sebagaimana firman Allah :

فَهَزَمُوهُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ وَقَتَلَ دَاوُدْ جَالُوتَ وَعَاتَهُ اللَّهُ الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلِمَهُ مِمَّا يَشَاءُ
وَلَوْلَا دَفَعَ اللَّهُ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَّفَسَدَتِ الْأَرْضُ وَلَكِنَّ اللَّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى
الْعَالَمِينَ

Oleh sebab itu, mereka dapat mengalahkan tentera Jalut Dengan izin Allah, dan Nabi Daud (yang turut serta Dalam tentera Talut) membunuh Jalut. dan (Sesudah itu) Allah memberikan kepadanya (Nabi Daud) Kuasa pemerintahan, dan hikmat (pangkat kenabian) serta diajarkannya apa Yang dikehendakiNya. dan kalaularah Allah tidak menolak setengah manusia (yang ingkar dan derhaka) Dengan setengahnya Yang lain (yang beriman dan setia) nescaya rosak binasalah bumi ini; akan tetapi Allah sentiasa melimpah kurniaNya kepada sekalian alam.

Surah Al-Baqarah: 251

Selain itu, Allah Maha Memberi Kurnia telah mengurniakan Nabi Daud A. S dengan suara yang sangat merdu ketika membacakan ayat-ayat suci dari Kitab Zabur. Maha Suci Allah yang telah mengutuskan malaikat Jibril untuk mengajar Nabi Daud, lalu Nabi Daud membaca Kitab Zabur dengan irama syahdu dan indah seperti yang tercatat di dalam Firman Allah SWT:

أَصِيرَ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَأَذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُدَ ذَا الْأَيْدِ إِنَّهُ أَوَّابٌ إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِنَّا
مَعْنُوْيُسِّحَنْ بِالْعَشِّيِّ وَالْإِشْرَاقِ وَالْطَّيْرَ مَحْشُورَةً كُلُّهُ أَوَّابٌ وَشَدَّنَا مُلْكَهُ وَعَاتَنَهُ
الْحِكْمَةَ وَفَصَلَ الْخِطَابِ

Bersabarlah (Wahai Muhammad) terhadap apa sahaja Yang mereka katakan, dan ingatlah akan hamba Kami Nabi Daud, Yang mempunyai kekuatan (dalam pegangan ugamaNya); Sesungguhnya

ia adalah sentiasa rujuk kembali (kepada Kami Dengan bersabar mematuhi perintah Kami). Sesungguhnya Kami telah mudahkan gunung-ganang turut bertasbih memuji Kami bersama-sama dengannya; pada waktu petang dan ketika terbit matahari. Dan (Kami mudahkan juga) unggas turut berhimpun (untuk bertasbih memuji Kami bersama-sama dengannya); tiap-tiap satunya mengulangi tasbih masing-masing menurutnya. Dan Kami kuatkan kerajaanNya, serta Kami kurniakan kepadanya Hikmah kebijaksanaan dan kepetahan berkata-kata (dalam menjalankan hukum dan menjatuhkan hukuman).¹⁸⁴

Surah Shod: 17-20

Ayat di atas menggambarkan betapa indahnya suara Nabi Daud A. S¹⁸⁵ yang mana seluruh gunung ganang, burung-burung, unggas-unggas bertasbih bersama Baginda berulang kali pada waktu pagi dan petang dalam keadaan yang mengasyikkan.
¹⁸⁶ Hal ini bertepatan dengan Muhammad Lukman Ibrahim yang menyatakan bahawa Ibnu Hajar al-Asqalani menjelaskan perihal Nabi Daud A. S telah membacakan kitab Zabur dengan 70 macam taranum.¹⁸⁷

Seterusnya, Allah berfirman dan menguatkan lagi kenyataan mengenai kelebihan Nabi Daud A. S yang diberikan limpah kurnia untuk bertasbih memuji Allah dengan suara yang dikurniakan Allah. Baginda dikurniakan kebolehan bertasbih dengan merdu sehingga gunung-ganang dan burung-burung turut berkicau bersama Baginda Nabi Daud A. S.

وَلَقَدْ هَأْتَنَا دَائِرُّ مِنَا فَضْلًا لِجَبَالٍ أَوْبِي مَعْهُ وَالْطَّيْرُ وَإِنَّا لَهُ الْحَمْدُ يَدَهُ

Surah Saba': 10

Dan Demi sesungguhnya, Kami telah memberikan kepada Nabi Daud limpah kurnia dari Kami (sambil Kami berfirman): "Hai

¹⁸⁴ Surah Shod, 38: 18-20. Lihat Wahbah al-Zuhaili et al., *Ensiklopedia al Qur'an* (Depok: Gema Insani, 2007), 455.

¹⁸⁵ Nama sebenar Nabi Daud A. S ialah Daud ibn Isha ibnu 'Uwaid ibn A'abir ibnu Salmun ibn Nahsyun ibn 'Uwainazib ibnu Iram ibn Hashrun ibn Faridh ibnu Yahuza ibnu Ya'acub ibnu Ishaq ibnu Ibrahim Khalil Abdul Allah. Berkata Muhammad ibnu Ishaq "Nabi Daud A. S mempunyai perwatakan yang segak iaitu bermata biru, berambut pendek dan tipis, manakala sifat Nabi Daud ialah seorang yang berhati mulia dan berjiwa bersih. Lihat Ismail Ibnu Kathir, *Qasas al-Anbiya*', terj. Hassan Abbas (Mesir : Maktabah 'Ulum wal Hukum, 2006, cet. Ke-2), 501-506.

¹⁸⁶ *Ibid.*, 502.

¹⁸⁷ Muhammad Lukman Ibrahim, "Taranum al Qur'an melalui Tariq Syatibi Kajian Terhadap Pengamalannya dalam kalangan qari-qari Kelantan ke Majlis Tilawah al-Qur'an Peringkat Kebangsaan Malaysia antara tahun 1990-2005" (tesis kedoktoran, Universiti Malaya, Kuala Lumpur, 2010), 10.

diberi nama Shir Hashirim yang bermaksud Song of Songs of Solomon¹⁹¹, iaitu bermaksud, lagu daripada lagu-lagu Sulaiman. Hal ini dinyatakan oleh Rossi di dalam Jordan Sramek, yang menjelaskan bahawa pengikut Yahudi meniru budaya mengalunkan kitab suci yang mereka namakan dengan ‘Song of Songs of Solomon’.

¹⁹²Ia menjadi suatu perbahasan yang menarik, sekiranya lebih ramai pengkaji dalam bidang Taranum al-Qur'an meneliti susur galur rahsia keindahan bunyi-bunyian dan irama lagu yang telah dikurniakan Allah kepada Nabi Daud A. S sehingga diwarisi oleh Nabi Sulaiman A. S.

Pengkaji membataskan kajian perihal sejarah alunan bacaan Kitab Suci Zabur ini, memandangkan fokus kajian objektif satu lebih menjurus kepada sejarah Taranum bermula zaman Rasulullah SAW. Namun, pengkaji mengaitkan sejarah Taranum dengan sejarah silam Nabi Daud A. S, yang mempunyai keistimewaan mengalunkan Kitab suci Zabur dengan merdu, demi menguatkan hujah bahawa, Allah SWT mengurniakan kelebihan kepada Rasul-rasul terpilih untuk mempunyai mukjizat tersendiri termasuklah mengalunkan kitab suci dengan suara yang merdu. Melalui keterangan dalil-dalil di atas, dapat disimpulkan bahawa Nabi Daud A. S telah dikurniakan dengan mukjizat unggul iaitu kelunakan suara yang amat merdu.

B) Zaman Rasulullah SAW

Dalam lipatan sejarah Islam, Jibril a. s telah diutuskan oleh Allah untuk mengajar Rasulullah SAW membaca Al-Qur'an.¹⁹³ Justeru, apabila perintah ini digalas oleh Jibril a. s, malaikat Jibril a. s telah menyampaikan ayat-ayat Al-Qur'an itu secara tartil, terbaik dan sempurna bacaan.¹⁹⁴ Menurut Bashori Alwi, Nabi SAW membacakan Al-

¹⁹¹ Lihat www.hebrew4christians.com/glossary/common_Terms.html.

¹⁹² Jordan Sramek, Seeking Common Ground through Oral Tradition, Biblical Theology Bulletin, Vol. 43, Number 4, Pages 212-220. [Http://www.sagepub.co.uk/journalsPermissions.nav](http://www.sagepub.co.uk/journalsPermissions.nav) DOI:10.1177/0146107913504882.

¹⁹³ Mohd Yusuf Ahmad, *Sejarah dan Kaedah Pendidikan Al-Qur'an* (Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya, 2000), 26-29.

¹⁹⁴ Abdul Majid Aziz, *Kitab Tauhid Diperakui oleh Fakta Sains* (Kuala Lumpur: Darus Salam, 2010), 83-86

Qur'an kepada para sahabat dengan bacaan yang sama seperti di dalam kaedah pembacaan Jibril a. s.¹⁹⁵ Ibnu Manzur menyebut bahawa Rasulullah SAW mempunyai bacaan tartil yang sempurna dan taranum yang sangat baik.¹⁹⁶ Ini dinyatakan selari dengan pandangan Tuan Haji Nik Jaafar Nik Ismail yang menjelaskan bahawa Rasulullah mempunyai guru Al-Qur'an yang hebat iaitu malaikat Jibril a. s.

Menurut Nik Jaafar lagi, kemerduan taranum yang dihasilkan oleh para qari masa kini, adalah hasil daripada alunan suara Rasulullah SAW yang bergurukan *Jibril a.s* dengan teliti dan tidak tergopoh gapah.¹⁹⁷ Hal ini, disepakati oleh Mohd Ali Abu Bakar dan Wan Hilmi dengan menjelaskan bahawa asal-usul lagu Al-Qur'an bermula semenjak turunnya wahyu pada zaman Rasulullah SAW¹⁹⁸ sebagaimana dinyatakan di dalam hadis-hadis Baginda.

Menurut Muhammad Lukman Ibrahim, Ibnu Hajar al-Asqalani menyatakan bahawa masyarakat Arab suka menyanyi di segenap masa dan tempat.¹⁹⁹ Namun, Ahmad Muhammad Abdul Ghaffar meletakkan hadis sebagai sandaran kepada sejarah bermulanya Taranum al-Qur'an. Ini adalah kerana al-Qur'an merupakan mukjizat terbesar baginda, dan kemerduan suara yang mengalunkan ayat-ayat suci al-Qur'an merupakan salah satu daripada petunjuk serta kesan yang besar bagi para pendengar.²⁰⁰

Sehubungan dengan peristiwa tersebut, umat Islam yang membaca Al-Qur'an hendaklah memahami serta meyakini bahawa irama dan lagu yang dialunkan ketika membaca Al-Qur'an merupakan syariat Allah SWT. Hal ini selari dengan mukjizat yang ada pada al-Qur'an. Para ulama' sepakat mengatakan bahawa al-Qur'an merupakan

¹⁹⁵ M. Bashori Alwi, "Metode Jibril: Aplikasi Kurikulum Berbasis Al-Qur'an," dalam *Bunga Rampai Mutiara Al-Qur'an*, 1-2.

¹⁹⁶ Ibn Manzur, Muhammad bin Mukram al-Afriqiyy al-Misri, *Lisanul 'Arab* (Beirut: Dar Sadir), 256-258.

¹⁹⁷ Nik Jaafar Nik Ismail (Hakim Tilawah Al-Qur'an Peingkat AntarabangsaMalaysia, Kelantan), dalam temu bual dengan penulis, 25 November 2013.

¹⁹⁸ Wan Hilmi Wan Abdullah, *Fannu Tilawah Al-Qur'an* (Bangi : Universiti Kebangsaan Malaysia, 2010),11.

¹⁹⁹ Muhammad Lukman Ibrahim, "Taranum al-Qur'an melalui Thariq Syatibi", 10.

²⁰⁰ Ahmad Muhammad Abdul Ghaffar, *Pelajaran Ilmu Tajwid Lengkap*, 88-189.

mukjizat²⁰¹ utama kepada Rasulullah SAW yang paling besar. Namun, adalah menjadi suatu kemestian kepada qari agar menjaga hukum-hukum tajwid yang telah digariskan oleh para ulama' agar maksud dan ayat-ayat suci Al-Qur'an dibaca sesuai perintah Allah SWT dan tidak membacanya dengan menambah lagu atau irama yang bertentangan dengan ajaran Islam sehingga menjadi seperti suatu nyanyian. Hal ini dinyatakan oleh Yusuf al Qardhawi, bahawa Ibnu Hazm menyebut:

“ Seandainya terdapat seorang yang mempergunakan *mushaf* untuk menyesatkan (manusia) dari jalan Allah dan menjadikannya sebagai ejekan, maka ia kafir, maka inilah yang dicela oleh Allah SWT ... ”.²⁰²

Pandangan sedemikian menguatkan hujah bahawa Rasulullah membaca ayat suci Al-Qur'an dalam Surah al-Jin,²⁰³ bukanlah suatu perkara yang direka-reka bahkan menepati syariat Allah SWT.

Sebagaimana umat Islam wajib meyakini akan keaslian ayat-ayat suci al-Qur'an, yang sentiasa dipelihara oleh Allah SWT²⁰⁴, begitulah juga dengan ragam bacaan serta keindahan bacaan yang dialunkan di dalam al-Qur'an. Terdapat pelbagai dalil berkaitan penurunan al-Qur'an dan bentuk penyampaiannya kepada para sahabat. Ketika proses penurunan al-Qur'an, Rasulullah SAW terus mengajarkannya kepada para sahabat. Sekaligus memberikan kesempatan untuk menghafaz al-Qur'an dengan baik. Ini adalah satu perimeter yang menunjukkan bahawa ayat-ayat al-Qur'an ini terus dibacakan daripada Rasulullah SAW melalui hafalan dan memori kuat Baginda dan seterusnya

²⁰¹ Mukjizat menurut Imam Suyuti dalam bukunya al-Itqan fi 'Ulum al-Qur'an adalah sesuatu di luar kebiasaan yang disertai dengan cabaran. Manakala, menurut Prof.Dr. Muhammad Quraish Shihab (pensyarah pasca sarjana IAIN Jakarta dan ahli tafsir di Indonesia), sesuatu dinamakan mukjizat apabila memenuhi empat aspek berikut iaitu; suatu hal yang yang ada di luar kebiasaan, ada pada diri seorang yang digelar nabi, disertai dengan cabaran besar serta ianya tidak sanggup dicabar orang. Lihat Ensiklopedia Islam, Dewan Bahasa dan Pustaka, 2004, Dawama Sdn Bhd, Hulu Kelang, Selangor.

²⁰² Yusof al Qardhawi, *Seni dan Hiburan Dalam Islam*, (Kuala Lumpur, Al-Hidayah, 2002), 56.

²⁰³ Surah al-Jin, 29:1-2. Lihat Ismail ibn Kathir, *Tafsir Al-Qur'anul 'Azhim* (Beirut: Maktabah Zahran), 4:429

²⁰⁴ Di antara bentuk jaminan Allah SWT terhadap keaslian ayat-ayat suci al-Qur'an, ialah melalui firman Allah SWT yang terdapat dalam Surah alHijr, 15: 9, . . . ” Dan Allah berfirman, : Sesungguhnya Aku hanya mengutusmu untuk memberikan ujian kepadamu dan (kepada orang lain) melalui dirimu. Aku telah menurunkan sebuah kitab kepada kalian yang keberadaannya tidak bisa hilang kerana terbasuh air. . . ”. Lihat Wawan Djunaedi, *Sejarah Qiraat al-Qur'an di Nusantara* (Jakarta Pusat, Pustaka Stainu, 2008), 40.

para sahabat, bukan disandarkan kepada mana-mana tulisan maupun dokumen bertulis berupa shuhuf maupun mushaf.²⁰⁵

Kebenaran lain yang harus diperhatikan ialah keragaman bentuk bacaan yang disampaikan oleh Baginda Nabi SAW. Ragam bacaan ini disebut juga dengan Ilmu Qiraat telah disepakati oleh ulama' bahwasanya ia berasal dari wahyu Ilahi. Ahsin Muhammad Sakho di dalam Wawan Djunaedi mengatakan bahawa ragam ini amat bertepatan dengan penurunan ayat-ayat suci al-Qur'an yang disampaikan melalui Jibril AS yang memberikan keringanan kepada bacaan pelbagai kabilah Arab dan sebahagian suku Hijaz yang tinggal di sepanjang jalur Mekah dan Madinah lebih cenderung melunakkan sebutan huruf hamzah.²⁰⁶

Daripada huraian-huraian yang dibincangkan, jelas membuktikan penyampaian bacaan ayat-ayat suci al-Qur'an oleh Rasulullah SAW sentiasa berkembang dengan sistematik dan terpelihara daripada sebarang penipuan dan keraguan. Sekaligus membuktikan, sebarang bacaan yang berkaitan al-Qur'an akan sentiasa diawasi oleh para ulama' secara zahirnya sehingga ke hari ini. Justeru, bacaan al-Qur'an secara berlagu juga seharusnya terus dipelihara sumbernya dan tidak dicampur adukkan dengan sumber sejarah yang tidak mempunyai kepastian.

2. 2. 5. 2 Perspektif Kedua: Sejarah Taranum berasal dari bunyi-bunyian dan nyanyian hamba abdi

Perbincangan terhadap isu-isu sejarah muzik, asal usul muzik dan bunyi-bunyian dapat ditinjau dengan jelas dalam pelbagai tulisan dan kajian tokoh-tokoh seperti Alan

²⁰⁵ Wawan Djunaedi, *Sejarah Qira'at al-Qur'an di Nusantara*, 40-41.

²⁰⁶ Ibid, Lihat juga Ahsin Muhammad Sakho, "Qira'at Sab'ah di Indonesia" (Makalah dibentangkan dalam Seminar Semiloka : Qiraat Sab'ah dan Tafsir Bahasa Indonesia, diselenggarakan oleh IPQAH DKI).

Blackwood, Anne K. Rasmussen, Anne M. Gade, Kristina Nelson, Baron D Erlanger and Frederick M. Denny.

A) Taranum berasal dari bunyi-bunyian

Selain dari kajian mengenai perkembangan muzik tersebut, sebahagian tokoh-tokoh tersebut, mengkaji secara mendalam mengenai alunan bacaan al-Qur'an.

Menurut Alan Blackwood:

“ People of many civilizations have regarded music as a gift from the gods. The ancient Greeks spoke of Mount Parnassus as the sacred home of the muses. The spirits who inspired men and women to play and sing beautiful music. This is where the music comes from. In fact, the Greeks believed the whole universe, earth, sun, moon and stars, was ruled of marvellous harmonies.

Seterusnya, Alan Blackwood menjelaskan Pythagoras merupakan tokoh yang mengkaji tentang bunyi –bunyian yang dinamakan muzik. Ia merupakan suatu getaran (vibration) . Getaran ini menghasilkan gelombang yang akhirnya bersatu dengan udara dan air untuk menghasilkan bunyi. Pythagoras , merupakan seorang ahli falsafah Greek dan seorang ahli matematik (c 580-500 BC) . Beliau mempercayai bahawa terdapat perkaitan di antara musik dan agama, dan ia menjadi rahsia alam. ²⁰⁷

Menarik untuk diketengahkan di sini bahawa apa yang dikatakan oleh Alan dapat dikaitkan dengan pengaruh bunyi-bunyian terhadap perkembangan sejarah muzik. Pengaruh sebegini tidak dapat dielakkan apabila dikaitkan dengan sejarah asal-usul dan perkembangan Taranum al-Qur'an yang juga dikatakan berasal dari bunyi-bunyian alam semula jadi dan nyanyian hamba abdi.

---

²⁰⁷ Alan Blackwood, *The Arts, Music* (England: Wayland Publishers, 1988), 5- 9.

Sejarah mengenai Taranum al-Qur'an kemudiannya, dikaitkan pula dengan Ishaq Ibrahim al-Mawshili²⁰⁸. Beliau dikatakan telah mengubah alunan Taranum al-Qur'an mengikut bunyi-bunyian yang terhasil daripada sentuhan jari jemari di atas gendang yang diperbuat dari tulang belulang yang tipis, disulami bunyi-bunyian suara burung atau kocakan air, suara bejana yang dipukul dan pelbagai rentak alam yang lain.

²⁰⁹ Melalui rentak-rentak tersebut, para qari dikatakan menyusun irama serta lengkok suara yang indah dan menarik. ²¹⁰

Menyentuh kegemilangan ilmu pada zaman keemasan Islam, terpancar kejayaan kerajaan Abbasiyah yang telah memajukan ilmu pengetahuan dalam segala lapangan di bumi Baghdad. ²¹¹ Pemerintahan tersebut ialah pada masa Abdul Abbas As Saffah (754 M-775 M) memerintah dengan gelaran al-Mansur. ²¹² Maka, dengan perkembangan yang berlaku di sekitar wilayah tersebut, lagu-lagu Taranum al-Qur'an yang diamalkan oleh para qurra' pada masa kini, mempunyai campuran air lagu dan dikategorikan kepada dua kelompok iaitu aliran *Hijazi* dan *Misri*²¹³. Meskipun wujud perbezaan di antara aliran tersebut, ia tidak menyebabkan sebarang pertikaian di kalangan para qurra' bahkan mereka saling berkongsi irama lagu yang bersesuaian. Aliran *Hijazi* dan *Misri* diketengahkan oleh para qurra' dan diamalkan di seluruh dunia. Justeru, ilmu Taranum

²⁰⁸ Ibrahim al-Mawshili hidup pada zaman pemerintahan Khalifah Harun ar-Rasyid (786-809 M). Saat pemerintahan Khalifah Harun ar Rasyid merupakan saat kegemilangan Baghdad. Baghdad menjadi "kota yang tiada bandingnya di seluruh dunia). Khalifah Harun ar Rasyid terkenal dengan minatnya terhadap puisi, syair, muzik, nyanyian dan hiburan. Justeru, beberapa pemuzik dan penyanyi seperti Ibrahim al-Mawshili, Siyat dan Ibnu Jami' diutamakan oleh Khalifah Harun ar-Rasyid selain daripada Abu Nawas yang terkenal dengan puisi-puisinya.

²⁰⁹ George D. S. A. Wa, "Oral Transmission in Arabic Music, Past and Present," dalam *Oral Tradition Journal* 4 (1989), 254-65.

²¹⁰ M. Misbachul Munir, *Pedoman Lagu-lagu Tilawatil Qur'an* dilengkapi dengan Tajwid dan Fasohah, 29-30.

²¹¹ Pada mulanya, Ibukota Baghdad merupakan sebuah dusun kecil yang tidak bererti, Khalifah al-Mansur, telah mendirikan sebuah istana menyerupai sebuah kota besar bagi penduduk Baghdad yang ketika itu mencapai dua setengah juta penduduk. Syed Ameer Ali menyebut, " From the time of its birth in the seventh century up to the end of the seventh," not to descend later, ". "Islam was animated by a scientific and literary spirit equal in force and energy to that which animates Europe of our own day. It carried the Moslems forward on a wave of progress, and enabled them to achieve a high degree of material and mental development". Lihat Syed Ameer Ali, *The Spirit Of Islam* (London: t. p, 1949), 370. Lihat juga, Abdullah Siddik, *Islam dan Ilmu Pengetahuan* (Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, 1991), 142.

²¹² Gelaran al-Mansur diberikan kerana terbitlah kemakmuran yang mulai dikenali dan kemajuan dalam bidang perdagangan, keilmuan dan perterjemahan. Menurut Syed Ameer Ali, " It was by Mansur's command that literary and scientific works in foreign languages were first translated into Arabic. Himself no no mean scholar and mathematician, he had the famous collections of Indian Fables (the Hitopadesa), the Indian treatise on astronomy called the Siddhanta, several works of Aristotle, the Almagest of Claudius Ptolemy, the books of Euclid, as well as other Ancient Greek, Byzantine, Persian, and Syrian productions, translated into the language of Arabs. " Lihat Syed Ameer Ali, *The Spirit of Islam*, 363. Lihat juga, Abdullah Siddik, *Islam dan Ilmu Pengetahuan* (Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, 1991), 142.

²¹³ Ahmad Syahid, *Bunga Rampai Mutiara Al-Qur'an*, 2006, 25-28.

al-Qur'an terus berkembang pesat dalam membina generasi Al-Qur'an dan menyerlahkan kembali kegemilangan tamadun Islam pada masa hadapan.

Sehingga kemudiannya, lahirlah pelbagai nama lagu yang diguna pakai di dalam seni lagu Al-Qur'an. Setelah beberapa abad berlalu, rentak dan irama ini melalui beberapa perkembangan sehingga akhirnya pada ketika ini diberi nama alunan iaitu *Bayati*, *Nahwandi*, *Hijaz*, *Rast*, *Shaba*, *Sikah* dan *Jiharkah*. Alunan ini berserta dengan nama yang diberi, diterima oleh hampir keseluruhan masyarakat di dunia. Hujah segelintir daripada para pengkaji ilmu Taranum al-Qur'an, adalah tidak bersesuaian dengan hakikat keyakinan kerana sumbernya yang tidak jelas dan kabur.

Pengkaji mendapati bahawa terdapat pendapat yang mengatakan bahawa irama dan alunan yang dibawa di dalam pembacaan al-Qur'an adalah bersumberkan kepada muzik. Di dalam beberapa buku Taranum al-Qur'an, disebut bahawa pelopor kepada muzik tersebut adalah bernama Ibrahim Ishaq al-Mawshili. Keterangan yang terlalu ringkas ini, telah menimbulkan kekeliruan di kalangan ahli Taranum, apabila menyandarkan irama tersebut datangnya daripada seorang penggubah lagu terkenal pada zaman Abbasiyah yang bernama Ishaq Ibrahim al-Mawshili.

Sejarah mencatatkan bahawa Ibrahim Ishaq al-Mawshili merupakan anak pelajar kepada Siyath yang berasal dari Mekah (739-785). Ishaq Ibrahim al-Mawshili sebenarnya merupakan seorang penyanyi dan penggubah lagu muzik klasik. Ini bermakna, Siyath adalah guru kepada Ishaq dan diceritakan bahawa Siyath diumpamakan sebagai seorang penyanyi muzik klasik yang nyanyiannya memberikan rasa kehangatan yang sangat mengasyikkan²¹⁴.

---

²¹⁴ Philip K Hitti, *History off Arabs* (Jakarta: PT Serambi Ilmu Semesta, 2002), 377.

Tidak dinafikan bahawa terdapat perkaitan di antara muzik, seni suara dan taranum, namun, meletakkan taranum mempunyai hubungan awal dengan muzik bersandarkan kepada pengubah lagu iaitu Ishaq Ibrahim al-Mawshili, boleh dianggap sebagai suatu pemikiran yang tidak wajar serta amat mengelirukan.

B) Taranum berasal dari nyanyian hamba abdi

Seterusnya, wujud pendapat yang mengatakan bahawa sejarah bermulanya seni bacaan al-Qur'an adalah dari nyanyian hamba abdi. Pendapat ini timbul daripada perbincangan yang dijelaskan oleh penulis Kitab al-Aghani. Menurut Abu al-Faraj al-Isfahani, iaitu pengarang Kitab al-Aghani. Beliau menyatakan bahawa Ishaq Ibrahim al-Mawshili juga merupakan seorang bangsawan berasal dari Persia yang pernah diculik oleh perompak di luar kota Mosul. Ishaq Ibrahim Al-Mawshili telah dijadikan tawanan mereka. Ketika inilah dia dikatakan mempelajari lagu-lagu yang dialunkan oleh para perompak. Ishaq dikatakan menjadi pelopor kepada cara penggunaan tempo dan irama dengan sebuah tongkat kecil.

Menurut beliau lagi, Ishaq kemudiannya dibebaskan oleh Khalifah al-Rasyid dan diberikan hadiah berupa 150. 000 dirham sebagai tanda penghormatan khalifah terhadap kemampuan Ishaq sebagai pemuzik yang terkenal.²¹⁵ Seterusnya, Ishaq dikaitkan dengan anak tiri kepada Siyath iaitu Ibn Jami' yang menjadi persaingan kepadanya di istana. Meskipun Ishaq lebih terkenal, namun di kalangan istana, Ibnu Jami' lebih dipuji dari sudut seni suara kerana mempunyai kemerduan suara yang dapat mengawal irama dan nada suara dengan baik. Manakala, Ishaq pula lebih cenderung kepada kecekapan penggunaan alat muzik ketika Dinasti Umayyah kedua berakhir. Philip Khiti menyatakan bahawa Ishaq al-Mawshili merupakan tokoh muzik yang terkenal di dalam

---

²¹⁵ Ibid.,

bidang muzik dan nyanyian. Ishaq mengakui bahawa melodi-melodi yang dihasilkan oleh beliau merupakan irama yang diarahkan oleh jin.²¹⁶

Pendapat ini selari dengan Baron d'Erlanger yang menyatakan bahawa ciri-ciri melodi dan irama adalah terdiri daripada elemen muzik kontemporari puak Arab. Menurutnya, melodi dan irama tersebut dikatakan sebagai hasil daripada perubahan budaya, nyanyian hamba abdi dan kesetiaan terhadap budaya yang kemudiannya diteruskan dalam abad pra-Islam.²¹⁷ Misbachul Munir turut menjelaskan bahawa orang-orang Arab mempunyai budaya di mana apabila melakukan perjalanan yang jauh, maka kebiasaannya mereka akan bersyair dan menyanyi di belakang unta. Walau bagaimanapun, Misbachul Munir melalui penulisannya terhadap asal-usul sejarah Taranum, menyatakan, setelah turunnya al-Qur'an, bait-bait sya'ir tersebut diganti dengan mengalunkan ayat-ayat al-Qur'an dengan irama yang bersesuaian tajwid serta keizinan daripada Rasulullah SAW.

Kenyataan di atas jelas menggambarkan bahawa Ishaq Ibrahim al-Mawshili menjadi rujukan di kalangan pengkaji muzik dan Taranum al-Qur'an. Pendekatan muzik yang dikemukakan ini kelihatan tidak selari dengan hadis Nabi SAW serta amalan para sahabat yang jelas menolak percampuran muzik terhadap alunan bacaan al-Qur'an. Ibn Khaldun turut meletakkan penanda aras dalam menentukan kedudukan sesuatu adat kebiasaan. Baginya, manusia itu adalah hamba kepada adat kebiasaan dan perkara-perkara yang telah sebatи dengannya sehingga ianya menjadi ukuran sifat dan kebiasaan serta adat. Perkara ini bukanlah hasil daripada kebijaksanaan mereka. Malik Bennabi pula menjelaskan bahawa kebiasaan-kebiasaan dan tradisi-tradisi termasuk

---

²¹⁶ Ibid.,

²¹⁷ Ismail al-Faruqi, *Atlas Budaya Islam*, 463.

dalam lingkungan kebudayaan sesebuah masyarakat yang membentuk cara kehidupan dan tingkah laku individu di dalamnya dengan ciri-ciri khas.²¹⁸

Dalam bidang sejarah Taranum, bermula dengan Misbachul Munir seterusnya Nik Jaafar Nik Ismail, dan lain-lain membincangkan bahawa sejarah Taranum dipelopori oleh Batlamus al-Hakim dan kemudiannya Ishaq Ibrahim al-Mawshili sehingga munculnya Islam, lalu Rasulullah SAW menyarankan agar umat Islam mengalunkan bacaan al-Qur'an mengikut tajwid dan tidak meniru ahli fasiq.

1.2.6 Perkembangan Taranum Di Kalangan Sahabat, Tabi' Dan Tabi' Tabi'in

Menyentuh soal perkembangan taranum dari zaman Rasulullah SAW, ia berkembang sedikit demi sedikit melalui para sahabat terutamanya seperti Abu Musa Al-Asy'ari,²¹⁹ Uqbah bin 'Amir²²⁰ dan Abdullah ibn Mas'ud. Abu Musa Al-Asy'ari²²¹ merupakan salah seorang qari yang mempunyai suara yang merdu.

²¹⁸ Usman Syihab, "Agama Dan Perubahan Masyarakat Menurut Malik Bennabi," *AFKAR* 10 (2009), 129-171.

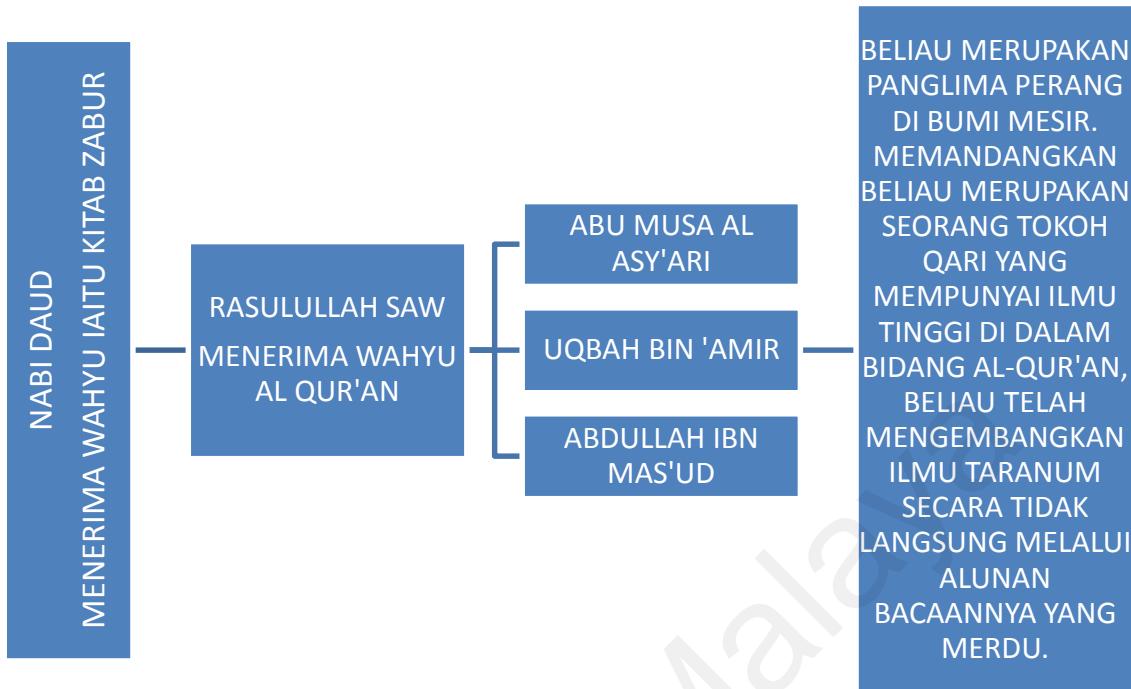
²¹⁹ Sahabat yang digelar oleh Rasulullah S. A. W sebagai insan bersuara merdu seperti suara Nabi Daud. Nama penuh beliau ialah Abdullah ibn Qais ibn Hisor dan digelar juga sebagai al-Ash'ar ibn Thabar. Lihat, Abi Husain Abdul Baqi, *Mu'jam al-Sahabah* (Saudi: Maktabah al-Ghuraba' al-Asariah), 2/124, 586.

²²⁰ Uqbah bin 'Amir bin 'Abs bin 'Amru bin 'Adi bin Amru bin Rafa'ah bin Mudu'ah bin 'Adi bin Ghanam bin ar-Rab'ah bin Rasydan bin Qais bin Juhainah al-Juhani. Beliau telah meriwayatkan banyak hadis daripada Rasulullah S. A. W dan dari para sahabat. Beliau merupakan salah seorang qari pada zaman Rasulullah S. A. W yang mempunyai suara yang merdu. Dalam masalah ilmu pengetahuan, Uqbah telah menyerap dari sumber telaga Rasulullah S. A. W yang begitu banyak sehingga ia telah menjadi ahli dalam ilmu Al Qur'an, hadits, fikih, ilmu waris, sastra dan syair.

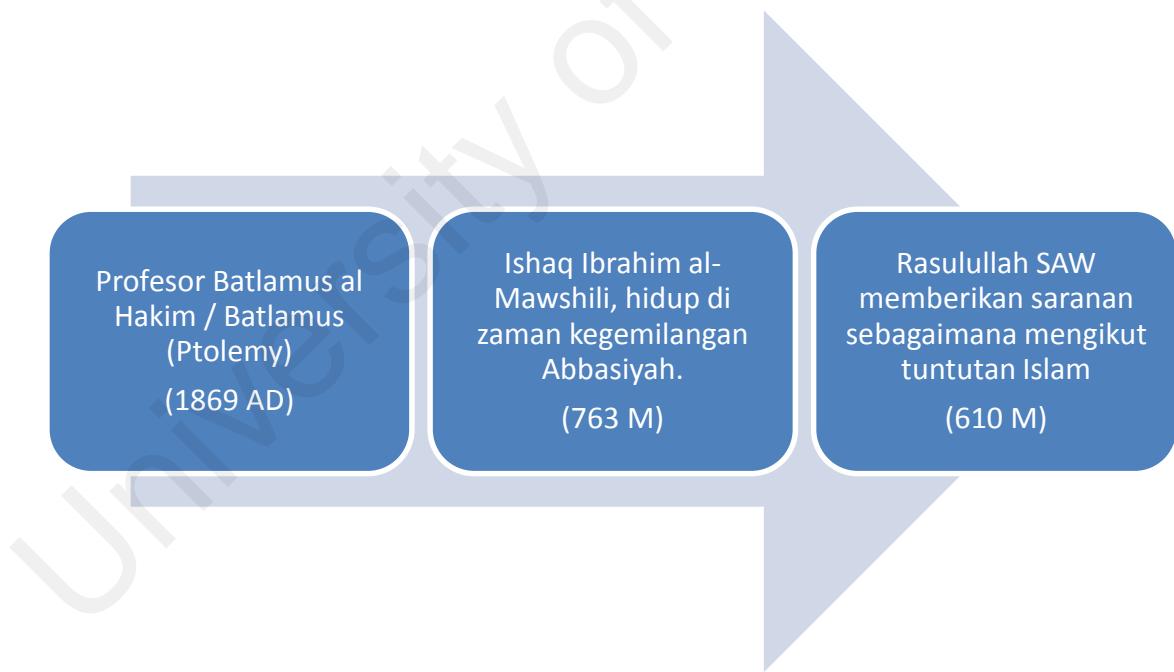
Beliau juga merupakan seorang penyair yang fasih lidahnya, penulis helaian-helaian al-Qur'an serta bijak dalam ilmu faraid. Gelaran yang diberikan kepada beliau ialah Radif (pengikut) Rasulullah. Ketika beliau menghembuskan nyawanya, beliau masih sempat meninggalkan warisan yang berupa 70 buah busur anak panah severita anak panah yang diwasiatkan agar digunakan dalam berjihad di jalan Allah. Beliau wafat di Mesir pada tahun 58 Hijrah dan dimakamkan tidak jauh dari kaki Bukit Muqattam. Lihat, Percetakan Bumi Restu, 2015, Selangor. Lihat pula, <http://khazanah.republika.co.id/berita/dunia-islam/khazanah/12/07/04/m6n6oi-kisah-sahabat-nabi-uqbah-bin-amir-pembongeng-rasulullah-4>

²²¹ Abu Musa al-Asy'ari juga termasuk ahli ibadah yang tekun. Di musim panas yang sangat menyengat, bahkan untuk bernafas pun sulit karena sangat panas, Abu Musa tetap berpuasa. Beliau sangat senang berpuasa di hari yang sangat panas itu. Beliau berkata: Semoga rasa haus di panas terik ini akan menjadi pelepas dahaga bagi kita di hari Kiamat nanti. Abu Musa tinggal dan wafat di Kota Kufah pada tahun 50 Hijriyyah.

Rajah 1.4 : Sejarah Perkembangan Ilmu *Taranum* Berdasarkan Wahyu Ilahi²²²

Rajah 1.4 : Aliran Perkembangan Sejarah *Taranum*

Melalui rajah di atas, jelas membuktikan bahawa kajian ke atas teks mengenai *Taranum* ternyata mempunyai kepincangan dari sudut aliran perkembangan sejarahnya. Oleh sebab itulah, secara teori dan deskriptif, perkembangan sejarah dapat diperincikan sehingga menghasilkan pemetaan yang berguna dan membetulkan perspektif yang telah

²²² Sumber: Analisa pengkaji

sedia ada. Fokus perbincangan terdahulu lebih kepada melihat bagaimana sejarah taranum itu diadaptasikan ke dalam masyarakat sehingga tidak sehaluan dengan sejarah Islam sendiri.

Abu Musa termasuk dalam kalangan Ahlu al-Qur'an kerana beliau menghafal seluruh al-Qur'an, pintar mengalunkan bacaan dengan alunan yang merdu seterusnya memahami makna ayat tersebut lalu mengamalkannya. Abu Musa al-Asya'ari merupakan salah seorang sahabat Rasulullah SAW yang dilahirkan pada 602 Masihi di Yaman. Nama sebenar dan keturunannya ialah Abdullah bin Qais bin Salim bin Haddar bin Harb bin Amir bin Anz bin bakar bin Amir. Beliau berasal daripada Bani al-Ash'ar. Beliau digelar Abu Musa. Beliau telah menganut Islam pada awal permulaan perkembangan Islam di Kota Makkah.

Kemudian, setelah memeluk Islam, beliau kembali ke tanah air beliau di Yaman. Setelah berlakunya penghijrahan umat Islam ke Habsyah, sepulangnya mereka dari Habsyah, Abu Musa al-Asya'ari kembali semula ke Makkah bersama saudara maranya.²²³ Nabi Muhammad SAW telah mengutuskan Abu Musa al-Asya'ari bersama Mu'az bin Jabal sebagai gabenor, kadi dan guru al-Qur'an. Pemilihan ini adalah disebabkan oleh kewibawaan beliau terhadap ilmu dan amalan agama. Tambahan pula, beliau merupakan penduduk asal Yaman. Pada tahun 17 Hijrah, beliau dilantik menjadi gabenor di Basrah di bawah pemerintahan Khalifah Umar al-Khattab. Setelah itu, beliau dilantik sebagai gabenor di Kufah. Semasa pemerintahan Ali, jawatan gabenor tersebut masih dikekalkan. Namun, Saidina Ali memecat Abu Musa Al-Asyari kerana beliau tidak menyokong kepimpinan Saidina Ali. Akhirnya, beliau menetap di Kufah sehingga meninggal dunia pada tahun 664 Masihi.²²⁴

---

²²³ Ensiklopedia Kesenian dan Warisan Islam, Percetakan Surya Sdn.Bhd, Jilid 1, 2009, 88.

²²⁴ Ibid.,

Melalui perjalanan Abu Musa al-Asya'ari, dapat difahami berlakunya penyebaran al-Qur'an secara meluas di Mekah, Kufah, Basrah dan Yaman. Tokoh al-Qur'an ini yang dikurniakan suara yang merdu, telah mengajar ilmu al-Qur'an sehingga ke empat-empat wilayah. Hal ini, menyebabkan, ilmu Taranum al-Qur'an tersebar luas ke pelusuk Tanah Arab.

Seorang sahabat lain yang juga dikenali dengan kemerduan suaranya ketika mengalunkan bacaan al-Qur'an ialah Uqbah bin Amir. Beliau adalah sahabat yang juga dikenali sebagai Ahli al-Qur'an dan seorang qari yang mempunyai kemerduan suara dalam mengalunkan bacaan. Uqbah bin Amir al-Juhani merupakan sahabat Nabi SAW. Pada asalnya, beliau ialah seorang gembala kambing ketika Nabi SAW sampai ke Madinah. Tetapi pada masa pemerintahan Muawiyah bin Abi Sufyan, beliau adalah antara sahabat khalifah itu. Khalifah Muawiyah telah melantik Uqbah bin Amir sebagai gabenor Mesir dan beliau menetap di negara Mesir sehingga wafat pada tahun 677 Masihi. Beliau juga pernah menetap di kota Damsyik dan memiliki sebuah rumah di daerah Qantarah Sinan. Ketika beliau berada di Syria, beliau turut serta dalam semua peperangan. Uqbah bin Amir juga merupakan penyampai berita kepada Khalifah Umar tentang pembukaan kota Damsyik oleh tentera Islam. Pendapat beliau dalam bidang ilmu disebut berulang kali didalam kitab al-Mukhtasar dan al-Mudhdhab. Beliau telah meriwayatkan 55 buah hadis daripada Rasulullah SAW.

- Kemudian pada zaman tabiin muncul pula qari-qari seperti Alqamah b Qisdi Kufah (62 hijrah), Salim bin Isa di Kufah, Abdullah b Saib di Mekah (70 hijrah) dan lain-lain. Begitulah sejarah pembacaan al-Qur'an bertaranum yang terus berkembang sehingga ke hari ini.²²⁵

---

²²⁵Imam as Suyuthi, Samson Rahman, Tarikh Khulafa', Sejarah Para Penguasa Islam, Pustaka al-Kautsar, 2001, Jakarta Timur, 224.

Menurut Ahmad Syahid, terdapat beberapa hadis telah disandarkan untuk menggambarkan kepentingan membaca Al-Qur'an yang dialunkan secara merdu dan bertajwid. Amalan ini digalakkan oleh Rasulullah SAW kepada seluruh para sahabat. Setelah zaman tersebut, para tabi'in juga meneruskan pembacaan secara berlagu, di antara qari tersebut ialah Umar Abdul Aziz²²⁶.

Manakala, qari-qari di kalangan Tabi' Tabi'in pula ialah Abdullah bin Ali bin Abdillah al-Baghdadi. Ibnu Jauziq di dalam Ahmad Syahid menegaskan bahawa Abdullah bin Ali merupakan qari yang tiada tandingannya. Di samping itu, Sahlawi mengatakan bahawa Khalid bin Usman bin Abd. Rahman juga merupakan tokoh qari yang hebat. Justeru, kemahiran melagukan Al-Qur'an ini berkembang dari zaman Rasulullah SAW hingga ke zaman Tabi' tabi'n²²⁷.

Menerusi perbincangan tersebut, dapatlah disimpulkan sejarah perkembangan tersebut dalam jadual yang berikut :

Jadual 1 : Jadual Sejarah Perkembangan Ilmu Taranum Sekitar Abad ke 7 sehingga Abad ke 9.

Abad	Peristiwa
Abad ke 7 610 M	<p>(Zaman Rasulullah SAW menerima wahyu)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nabi Muhammad SAW diangkat menjadi Rasul; • Nabi menerima wahyu Ilahi iaitu Al-Qur'an melalui Jibril a. s . Bermula detik bacaan Al-Qur'an yang pertama).
Abad ke 7 (610 M – 634 M)	<p>(Zaman Rasulullah SAW)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rasulullah berdakwah, Islam berkembang di Mekah dan Madinah; • Rasulullah membaca ayat dalam Surah al-Jin yang menunjukkan wujudnya amalan mengalunkan Al-Qur'an dengan nada yang merdu serta menakjubkan²²⁸.

²²⁶ Ahmad Syahid, Bunga Rampai Mutiara Al-Qur'an, 25.

²²⁷ Ibid, 26-27.

²²⁸ Surah al-Jin, Juzuk 29, Ayat 1-2. Lihat Ismail ibn Kathir, *Tafsir Al-Qur'anul 'Azhim* (Beirut: Maktabah Zahran), Juzuk 4, 429

Abad 7 (611 M- 730 M)	<p>(Zaman Sahabat)</p> <ul style="list-style-type: none"> Para sahabat mengalunkan bacaan Al-Qur'an dengan suara yang merdu dan dipersetujui oleh Rasulullah SAW. Di antara qari di kalangan sahabat tersebut ialah Abu Musa Al-Ashaari dan Abdullah ibn Mas'ud Pada tahun 637 M, Sayidina Umar Al Khattab telah menakluki Aleppo, Syria dan meluaskan bacaan Al-Qur'an di wilayah tersebut²²⁹. Pada tahun 666, pimpinan Uqbah bin Nafi berjaya menguasai Afrika dan menjadikan Qairawan sebagai pusat kaum muslimin Afrika.²³⁰.
Pertengahan Abad ke 7 – 8 (731 M- 790 M)	<p>(Zaman Tabi'in)²³¹</p> <ul style="list-style-type: none"> Ilmu bacaan al-Qur'an dengan alunan merdu terus berkembang di kalangan tabi'in; Qari di kalangan tabi'in ialah Umar Abdul Aziz (Dalam kitab Al-Ghayah Wan Nihayah oleh Ibnu Musayyab) dan Hamzah Az Zayyat (Dalam kitab Mukhtasar al-Bidayah Wan Nihayah oleh Ibnu Kathir).
Abad ke 8 (791 M-890 M)	<p>Zaman Tabi' Tabi'in</p> <ul style="list-style-type: none"> Qari di kalangan tabi' tabi'in ialah Ali bin Abdillah al-Baghdadi dan Khalid bin Usman bin Abdul Rahman.
Abad ke 9 (890 M-980 M)	<p>Zaman Tabi' Tabi' Tabi'in</p> <ul style="list-style-type: none"> Ibnu Qutaybah Abu Muhammad Abdullah Ibn Muslim al-Dinawari telah membuat kerja lapangan dalam bidang Tartil Al-Qur'an dan biografi Qurra'. ²³²

Sumber : pengkaji

Berdasarkan jadual di atas, terdapat kronologi yang meskipun ringkas tetapi memaparkan sejarah perkembangan ilmu taranum dari zaman Rasulullah SAW sehingga ke zaman tabi' tabi'in. Ini membuktikan bahawa ilmu taranum al-Qur'an telah berkembang luas di serata Tanah Arab termasuklah di sekitar kawasan penaklukan oleh Khulafa' Ar Rasyidin. Sejarah perkembangan ini tidak terhenti di sini, bahkan ia terus tumbuh di seluruh Asia Barat. Menurut Ismail al-Faruqi dan Lois Lamya al-Faruqi,

²²⁹ Yasser Tabbaa, *The Transformation of Islamic Art during the Sunni Revival* (London: 2001), dicapai pada 10 November 2015, <http://www.caareviews.org/reviews/476#.VxkrBvI97IU>, CrossRef DOI: 10.3202/caa.reviews.2002.76.

²³⁰ Ensiklopedia Islam.

²³¹ Kerajaan Bani Umayyad merupakan pemerintah Islam yang bertempat di Sepanyol dan memerintah di antara tahun 661 M sehingga 760 M. Khalifah tersebut ialah Hakam Mustanzar. Menurut Ibnu Khaldun, Hakam merupakan khalifah terkenal Bani Umayyad di Sepanyol. Empayaranya diperintah dengan teratur dan sistematis. Pada zaman pemerintahannya, beliau mengarahkan pengikutnya mencari kitab-kitab yang jarang ditemui, sama ada lama atau baru di sekitar Sepanyol, Mesir, Syria, Baghdad, Persia (Iran) dan Khurasan. Maka, penyebaran ilmu berkembang luas ketika zaman pemerintahan beliau.

²³² Ibid.

penglibatan beberapa tokoh pengkaji muzik dalam kebudayaan Arab, penting dibincarkan dalam memahami perkembangan seni suara yang disebut sebagai *Handasah as-sawt*.

Amnon Shilaoh di dalam Ismail al-Faruqi menulis bahawa telah ditemui satu karya tanpa nama yang merupakan satu kunci huraiyan kepada memahami sistem kaedah seni suara yang diamalkan sejak zaman Safi al-Din (abad ke 7/ke 13) dan Abdul al-Kadir Ibn Ghaybi (839, 1435)²³³. Ismail al-Faruqi dan Lois Lamya al-Faruqi telah menyatakan bahawa terdapat pengarang-pengarang yang berkecimpung dalam bidang *Handasah as-sawt*, bermula dari Abad ke 7. Antara nama pengarang utama Al-Anqarawi Galatta (Istanbul), Al-Attar (Damsyik), Al-Bistam (Aleppo), Al-Farabi (Aleppo), Ibnu Abi Dunya (Baghdad) dan ramai lagi. Kecenderungan pengkajian ilmu ini telah berkembang di sekitar Damsyik, Iran , Iraq (Baghdad), Kaherah, Turki dan Makkah.

Maka, dengan perkembangan yang berlaku di sekitar wilayah tersebut, lagu-lagu Taranum yang diamalkan oleh para qurra' pada masa kini, mempunyai campuran air lagu dan dikategorikan kepada dua kelompok iaitu aliran *Hijazi* dan *Misri*²³⁴. Meskipun wujud perbezaan di antara aliran tersebut, ia tidak menyebabkan sebarang pertikaian di kalangan para qurra' bahkan mereka saling berkongsi irama lagu yang bersesuaian. Aliran *Hijazi* dan *Misri* diketengahkan oleh para qurra' dan diamalkan di seluruh dunia. Justeru, ilmu Taranum al-Qur'an terus berkembang pesat dalam membina generasi al-Qur'an dan menyerlahkan kembali kegemilangan tamadun Islam pada masa hadapan.

²³³ Al Faruqi, Lois Ibsen. "Music, Musicians and Muslim Law. " *Asian Music* (1985): 3-36

²³⁴ Ahmad Syahid, *Bunga Rampai Mutiara Al-Qur'an*, 2006, 25-28.

1.2.7 Perbaasan konsep ilmu Taranum

Keindahan Taranum Al-Qur'an merupakan suatu ilmu yang wajib dipelihara dan dimuliakan agar sejajar dengan syari'at Allah SWT. Berdasarkan kepada dalil dan hujah yang telah dibincangkan, terdapat beberapa kesimpulan yang boleh diteliti :

1. Ilmu Taranum Al-Qur'an mulai berkembang sejak penurunan wahyu Al-Qur'an yang diturunkan oleh Allah SWT kepada Rasulullah SAW melalui Jibril AS.
2. Sejarah dan amalan bertaranum yang telah berkembang pesat merupakan ilmu seni suara yang digalakkan oleh Rasulullah SAW asalkan taranum yang diamalkan terpelihara daripada kesalahan hukum tajwid serta berlandaskan syariat Allah SWT.
3. Setiap hujah mengenai sejarah permulaan ilmu Taranum al-Qur'an yang tidak bersandarkan kepada *dalil qat'i*, adalah tidak bersesuaian dengan kemuliaan Al-Qur'an kerana menambah sesuatu yang tidak dijelaskan oleh Rasulullah adalah tidak dibenarkan dalam Islam.

Detik permulaan ilmu Taranum dan perkembangan sejarahnya wajar dijadikan suatu kajian berterusan supaya perbincangan ilmiah tersebut dapat membawa impak yang bermanfaat kepada umat Islam terutamanya mengangkat martabat Al-Qur'an di mata dunia.

Walau bagaimanapun, kebanyakan penulis masih menggunakan huraian sejarah taranum yang hanya dikutip tanpa sebarang analisa teks. Kesalahan besar ini dapat dianalisis melalui susunan yang lebih sistematik sehingga terlihat bahawa wujudnya

kesilapan pada kisah serta tahun berlakunya peristiwa tersebut.

Meskipun terlihat bahawa perbincangan mengenai sejarah, hanya diulas secara ringkas oleh beberapa penulis, dan ia dilihat seperti mengambil pendekatan berhati-hati di dalam menjelaskan sejarah asal-usul lagu taranum sehingga perkembangannya, namun, pengkaji mendapati bahawa perbincangan tersebut adalah tidak terarah. Mereka mengatakan bahawa Ishaq Ibrahim al-Mawshili telah mengubah irama taranum berilhamkan kepada bunyi-bunyian alam dan kicauan burung, sehingga gubahannya menjadi irama yang merdu dan diterima oleh masyarakat.

Kemudian, apabila datang Islam, di Tanah Arab, pada 610M yang dibawa oleh Rasulullah SAW, barulah Baginda menyarankan irama tersebut dipadankan dengan irama ‘*arabi*y yang bersesuaian dengan tuntutan membaca al-Qur'an dengan alunan yang merdu. Akibatnya, wujud kesilapan dalam perbincangan sejarah asal usul taranum, lalu ia menjadi semakin kabur dan berkembang tanpa kajian yang terperinci. Atas sebab inilah, pengkaji mencadangkan agar objektif pertama kajian merujuk kepada sejarah perkembangan taranum dan asal-usul taranum diperhalusi.

1.3 Peranan Suara Dalam Taranum al-Qur'an

Sebagaimana diketahui umum, kemahiran taranum amat memerlukan kepada kemahiran seni suara. Suara memainkan peranan penting di dalam alunan taranum. Manusia dikurniakan dengan bakat asli suara dan kemampuan tertentu dalam melagukan sesuatu irama terutama alunan yang agak sukar untuk dibawa oleh seseorang individu. Apabila sesuatu seni itu membawa manfaat dan kebaikan kepada manusia khususnya seni suara dengan mengaplikasikannya ke dalam pembacaan al-Qur'an, maka memperindahkan dan menghiasi dengan suara yang merdu serta lunak adalah dibenarkan oleh Islam. Oleh yang demikian, seni suara ini tidak dapat berpisah dengan seni berlagu.

Merujuk kepada keunikan suara setiap manusia, adapun suara adalah merupakan anugerah yang istimewa kerana ia boleh diproses, dilatih dan dialunkan mengikut apa yang diingini. Sebagai contoh, suara manusia boleh mengikut suara pelbagai jenis bunyi-bunyian alam, suara burung, suara haiwan, pelbagai loghat bahasa dan alunan yang terhasil dari alat-alat bunyi-bunyian.

Proses penghasilan suara melibatkan paru-paru manusia. Suara dan pernafasan adalah dua aspek utama dalam melakukan bacaan al-Qur'an. Ia merupakan organ penafasan yang mengandungi udara yang apa bila disedut dan kemudiannya dihembus keluar melalui halkum iaitu alat saluran suara, mulut iaitu corong bawah dan hidung iaitu corong atas keluarnya suara.²³⁵ Menurut Ensiklopedia Muzik, suara adalah sesuatu bunyi yang mempunyai irama tertentu sama ada dalam kalangan manusia mahu pun binatang. Bunyi burung dikira suara kerana mempunyai irama, alunan merdu yang tersendiri. Suara juga menjadi sebahagian dari alat muzik, bergantung kepada kualiti dan tahap suara yang terhasil. Terdapat tiga elemen dalam penghasilan suara iaitu pernafasan (peparu), peti suara dan rongga di mana suara keluar beserta kekuatan suara tersebut (melalui rongga leher, mulut dan pangkal dada).²³⁶

Dalam membincangkan soal peranan suara, M.Misbachul Munir mengulas bahawa suara manusia akan selalu mengalami perubahan demi perubahan, sejajar dengan usia yang meningkat. Perubahan yang sangat ketara berlaku ketika seseorang menginjak remaja dari zaman kanak-kanak.²³⁷ Suara manusia mempunyai keunikan yang tersendiri. Getaran suara yang keluar biasanya mempunyai *burdah* iaitu bunga dalam getaran suara. Burdah ini terbahagi kepada dua iaitu *burdah asli* dan *burdah sina'i*. *Burdah asli* ialah kemerduan getaran suara yang disertai dengan bunga getaran

²³⁵ Ahmad Syahid, *Bunga Rampai Mutiara Al-Qur'an*, 2006, 25-28.

²³⁶ Encyclopedia Americana, International Edition, 1829, USA, Color Maps @ Hammond World Atlas Corporation, 212.

²³⁷ M. Misbahul Munir, *Pedoman Lagu-Lagu Tilawatil Qur'an Dilengkapi Dengan Tajwid Dan Fasohah* (Surabaya: Penerbit Apollo, 1997), 9-45

pada suara yang sedia ada dianugerahkan oleh Allah SWT. Seseorang yang memiliki keindahan suara tersebut, sememangnya amat beruntung kerana keistimewaan tersebut. Manakala, *burdah sina'i* pula merupakan burdah yang dilatih dan dibentuk sehingga menjadi getaran berbunga yang menarik sehingga menjadikan alunan bacaan al-Qur'an tersebut merdu dan sedap didengari.²³⁸

Ilmu *aswat* atau suara adalah satu aspek yang tidak dapat dipisahkan dari Taranum al-Qur'an. Hal ini demikian kerana, taranum itu berdiri atas suara yang diperindahkan ketika mengalunkan bacaan al-Qur'an. Suara terbahagi kepada 4 bahagian iaitu bahagian suara terbaik, suara baik, suara kurang baik dan suara tidak baik. Suara yang keempat adalah dikategorikan dengan suara bermasalah yang memerlukan kepada penambahbaikan dan latihan yang berterusan. Penjelasan suara ini diungkapkan oleh Nik Ja'afar Nik Ismail dalam rangka memberikan kefahaman kepada pelajar dan qari tentang kepentingan suara.

Kategori suara terbaik adalah suara yang mempunyai ketepatan nada, mencapai tahap suara tinggi dan rendah, disertakan dengan garau, mempunyai kelembutan, didengari manis, lemak dan merdu dan bersih. Suara ini juga mudah dialunkan dengan lantang dan tajam tetapi kedengaran licin serta lancar dalam sebutan sesuatu bacaan. Seterusnya, suara baik mewakili suara yang mempunyai nada yang sederhana, rendah, garau, lembut, manis dan licin. Meskipun begitu, suara ini masih dikategorikan bersih tidak serak dan keluar secara licin dan lancar. Selain itu, ianya jelas dan lantang ketika berada pada tahap tinggi. Sekiranya, pada tahap tinggi, ianya menjadi pecah dan serak, maka ia dikira sebagai suara kurang baik.

---

²³⁸ Nik Ja'afar Nik Ismail (Hakim Tilawah Antarabangsa, Majlis Tilawah al-Qur'an Antarabangsa), dalam temu bual dengan pengkaji, 21 November 2012.

Kategori suara seterusnya adalah suara kurang baik. Suara kurang baik adalah yang mempunyai ciri-ciri adanya ketepatan nada iaitu nada tinggi, rendah, sederhana dan sangat rendah. Biasanya suara kurang baik dikaitkan dengan suara tinggi, kecil, halus tetapi licin bila dialunkan. Walau bagaimanapun, suara tinggi dan halus ini akan berhadapan dengan risiko suara pecah, garau ataupun serak. Jika suara ini dijaga dan diberi latihan yang mencukupi, suara ini juga akan kedengaran lembut, manis, licin, bersih, terang dan tajam.

Manakala, suara tidak baik pula adalah suara yang sumbang, nipis, lembab, lemah, keras, pecah, garau, serak, tersepit dan tercekik. Suara sebegini sebenarnya amat memerlukan kepada latihan yang berterusan. Di samping itu, seseorang individu yang ingin berusaha untuk mendalami taranum, namun suaranya pada tahap kurang baik, amat memerlukan kepada pengorbanan dan disiplin berterusan.

Menerusi kajian ini, pengkaji turut memberikan penekanan kepada faktor suara dan bakat tersendiri yang ada pada guru pelatih. Sebahagian besar guru pelatih tidak mempunyai bakat dan suara yang sesuai dalam mengalunkan irama taranum. Walau bagaimanapun, pengkaji mendapati bahawa dengan adanya kaedah yang sesuai dan pemilihan latihan suara yang bersesuaian, dapat membantu guru pelatih untuk mengalunkan suara dengan baik. Sabagai contoh, suara yang agak kasar, apabila dilatih dengan teknik dan kaedah yang betul, dapat dilentur untuk dialunkan menjadi lebih lembut. Inilah yang dinamakan, *burdah sina'i*, iaitu bunga suara yang dilentur supaya menjadi merdu ataupun mempunyai alunan dan irama yang baik.

Guru pelatih yang mempunyai bakat tersendiri, dan dikurniakan Allah SWT dengan *burdah asli* merupakan insan istimewa dan dengan mudahnya dapat menguasai irama taranum dengan amat baik. Namun, meskipun begitu, masih lagi terdapat dua

keadaan suara pada tahap terbaik ini. Pertama, suara yang boleh lentur tetapi iramanya lebih kepada irama padang pasir dan ke'Araban. Manakala, suara kedua, suara yang boleh lentur tetapi kurang kemampuan untuk mengalunkan irama padang pasir dan ke'Araban. Bagi menangani isu tersebut, pengkaji melihat, latihan yang disediakan kepada guru pelatih wajib meletakkan kriteria suara sebagai landasan dalam mengenalpasti tahap kemampuan suara mereka. Ia bertujuan, memudahkan para pensyarah untuk membawakan alunan yang bersesuaian dengan tahap suara seseorang guru pelatih.

Oleh itu, pensyarah berperanan dalam memahirkan diri bagi memahami bentuk suara yang ada pada guru pelatih. Tiga kategori di atas perlu diambil kira. Kaedah pengajaran dan pembelajaran yang sistematik dan kreatif perlu diaplikasikan agar memberikan hasil *output* yang bersesuaian dengan kehendak sukanan Pengajian Taranum al-Qur'an.

Hal ini disepakati oleh Che Yahya Daud, yang menjelaskan bahawa suara memerlukan kepada latihan yang berterusan disebabkan suara manusia unik dan berbeza-beza. Sebagai melengkapi pemahaman terhadap suara, Che Yahya Daud menyatakan bahawa terdapat juga suara turun menjunam, suara naik mencanak, suara turun dan buka, suara goyang, suara goncang, suara seruling, suara gantung dan suara meletup-letup. Kepelbagaiannya suara ini apabila digabungkan, akan memberikan signifikan kepada persembahan.

Menurut Ahmad Syahid , adalah mustahil untuk melaksanakan nota muzik ke dalam membaca al-Qur'an kerana terdapat pelbagai *harkat* , *burdah* dan *tabaqōt* suara dalam satu lagu . Selain itu , cara untuk membaca al-Qur'an dengan taranum hendaklah disertakan makna ayat-ayat dengan perasaan, dengan itu, ia agak sukar untuk

menyatakan ia melalui nota muzik. Tahap seterusnya adalah penting dalam dikir yang berkaitan dengan azan (panggilan untuk berdoa), niat Haji untuk haji dan juga termasuk bacaannya nada Nabi Muhammad (*madīh*).

Salah satu lagu yang indah dalam Islam adalah panggilan beribadat dengan azan. Di masjid, seseorang boleh mendengar azan dengan kerap lima kali sehari dari menara atau pembesar suara bertugas di bangunan utama. Seseorang mungkin mendengar azan dalam konteks yang berbeza seperti siaran di radio atau televisyen, atau pada jam penggera, malah dalam telefon bimbit mereka. Beberapa individu mungkin mengatakan bahawa melodi yang indah yang dilaungkan oleh muazzin itu adalah lagu. Walau bagaimanapun, ulama menerima azan sebagai irama yang bersesuaian dengan ketujuh-tujuh lagu iaitu *Bayyati, Nahwand, Hijaz, Rast, Soba, Sikah* dan *Jiharkah*.

Azan dan iqamah juga bunyi seni. Mereka adalah salah satu muzik yang sentiasa dilaksanakan oleh umat Islam di seluruh dunia. Menurut Ahmad Syahid, *strain* melodi dengan suara manis semasa panggilan solat adalah sesuatu yang menenangkan. Selain daripada itu, amalan Islam azan dan iqamah untuk setiap bayi lelaki yang baru dilahirkan dan perempuan. Ia adalah untuk memastikan bayi akan mendengar hanya azan atau iqamah buat kali pertama. Walau bagaimanapun, apabila seseorang merujuk kepada strain melodi azan, individu yang mendapati bahawa melodi tidak sama antara satu sama lain.

Oleh itu, seseorang mungkin berkata, melodi dan berlagu adalah berbeza dari satu muazzin yang lain. Setiap azan adalah separuh spontan dalam *maqam* dalam gaya yang agak kosong. Kemudian, al Faruqi meletakkan *improvisasi* instrumental dan vokal misalnya *burdah, Layali* dan *Qasidah*. *Qasidah* adalah cara lain untuk membaca puisi yang mengandungi puji-pujian kepada Nabi Muhammad dan para sahabat.

1.3.1 Teori Handasah as-sawt

Handasah as-sawt atau seni bunyi merupakan bahan estetik yang biasanya disebut muzik. Namun, Al Faruqi mengkaji muzik dan seni bunyi lalu menamakannya sebagai *Handasah as-sawt*.²³⁹ Perkataan muzik membawa pengertian yang inklusif dan bersifat umum sehingga semua bentuk lagu dan bunyi-bunyian dikira sebagai suatu muzik. Dalam membincangkan ilmu tersebut, Al-Faruqi telah memilih perkataan *Handasah as-sawt* untuk menerangkan beberapa kemahiran seni suara di dalam Islam.

Menurut Al-Faruqi:

Bagi mengelak daripada sebarang kesalahan, putar belit dan rasa ketidakpuasan hati, bahan-bahan seni bunyi akan dianggap sebagai contoh *Handasah as-sawt*. Ungkapan Arab yang baru dicipta ini akan merangkumi semua gabungan kesenian bagi nada dan irama yang wujud dalam budaya Islam. Ia tidak seharusnya difahami sebagai sesuatu yang sama bagi perkara yang lebih terbatas, iaitu *musiqa*.²⁴⁰

Melalui konsep *Handasah as-sawt*, Al-Faruqi telah meletakkan seni suara mengalunkan bacaan al-Qur'an sebagai perkara paling utama di dalam Islam. Berikut adalah model yang diper mudahkan oleh al Faruqi bagi menerangkan *Handasah as-sawt*:

---

²³⁹ Ismail al-Faruqi dan Lois Lamya al-Faruqi, *The Cultural Atlas of Islam: Atlas Budaya Islam*, terj. Mohd. Ridzuan Othman, Mohd. Sidin Ishak dan Khairuddin Harun (Kuala Lumpur:Dewan Bahasa dan Pustaka, 1992), 163

²⁴⁰ *Ibid*, 163.

Rajah 1. 1 : Jenis perkaitan ciri-ciri utama *Handasah as-sawt*.²⁴¹

Tingkat atas gambar rajah ini menunjukkan seni suara di dalam mengalunkan bacaan al-Qur'an . Meskipun umat Islam tidak pernah menganggap bacaan al-Qur'an secara berlagu merupakan suatu muzik, alunan bacaan al-Qur'an itu sebenarnya adalah genre *Handasah as-sawt*. Terdapat suatu kesinambungan alunan bacaan al-Qur'an oleh Rasulullah sehingga kepada umat Islam pada zaman sekarang. Kesinambungan dan kesamaan ini telah terpelihara daripada sebarang penambahan bunyi atau irama yang bersalahan di dalam Islam.²⁴²

Terdapat perkaitan erat di antara kalimah *Handasah as-sawt*, seni suara dan Taranum iaitu kesemuanya membawa satu pengertian iaitu kemahiran mengalunkan suara. Menurut al-Faruqi:

²⁴¹ *Ibid*, 480.

²⁴² *Ibid*, 470.

“ Ia menggambarkan bahawa pembacaan al-Qur'an mempunyai sempadan yang kuat yang dilindungi oleh budaya “ gerak hati estetik” daripada dipecahkan. ”²⁴³

Berdasarkan perbincangan mengenai *Handasah as-sawt*, Taranum merupakan salah satu seni yang berkaitan dengan suara. Dengan memahami konsep *Handasah as-sawt*, umat Islam mempelajari suatu landasan ilmu iaitu ilmu seni suara yang berkait dengan Al-Qur'an. *Handasah as-sawt* sesuai diterjemahkan sebagai alunan suara ketika membaca Al-Qur'an. Ismail al-Faruqi dan Lois Lamya al-Faruqi meletakkan kedudukan seni alunan suara ini lebih tinggi berbanding lagu muzik dan genre-genre muzik keagamaan yang lain. Hal ini membuktikan bahawa perbahasan berkaitan sejarah taranum yang telah dibincangkan di bab satu adalah selari dengan teori yang dicipta oleh Ismail al-Faruqi dan Lois Lamya al-Faruqi.

Terminologi pengislaman adalah satu proses pembaharuan aspek tertentu dalam budaya , sosial atau agama. Menurut Louis Lamya al Faruqi , pembentangan pengetahuan muzik tidak pernah termasuk dalam agenda mana-mana persidangan Islam. Dan ia adalah mustahil untuk mengira berapa kali Islam telah bertanya kepada saya sama ada muzik seperti halal ("sah ") atau haram (" tidak sah).

Setiap kali bercakap mengenai Islam generasi baru dan globalisasi di dunia, kita akan melihat beberapa aspek yang dipindahkan ke dalam masyarakat. Terutamanya, kita kadang-kadang menganggap pemodenan gaya hidup. Tetapi dari segi bunyi seni, muzik tersebar di seluruh dunia tanpa apa-apa halangan. Oleh itu, untuk membezakan yang berbeza antara muzik halal dengan muzik 'haram' agak mustahil. Walau bagaimanapun, adalah penting untuk ulama , untuk mewujudkan satu teori yang penting iaitu Islamisasi seni bunyi dalam usaha untuk mewujudkan kesedaran di dalam bidang tertentu .

---

²⁴³ *Ibid*, 479.

Menurut Louis Lamya al-Faruqi, "Tanpa kebimbangan ini , mengekalkan identiti budaya yang positif dan aktif kreatif menjadi ragu , dan juga kewujudan kita sebagai sebuah masyarakat yang berdaya maju terancam ".

Muzik dalam Islam dan juga dalam budaya Barat adalah untuk membangunkan semangat dan tenaga dalam diri sendiri. Walau bagaimanapun , pelaksanaan ia berbeza daripada satu sama lain . Islam lebih suka bukan program dan tidak perlu mewujudkan peristiwa yang membangkitkan atau menyatakan idea-idea muzik tambahan yang negatif boleh mempengaruhi penonton. Untuk menjana konsep yang paling penting dalam tawhid atau kesatuan Tuhan, Islam perlu mengubah muzik untuk unsur Islam. Pelaksanaan ini akan membantu orang yang beriman Islam menyedari dan belajar sebanyak mungkin disiplin dan perintah-perintah seperti yang turun dalam al-Qur'an . Al Faruqi menyatakan, "Oleh kerana tawhid mengajar bahawa Tuhan tidak dapat dikenal pasti dengan apa-apa objek atau menjadi dari alam, Dia tidak boleh muzik dikaitkan dengan bunyi yang membangkitkan surat-menyurat psikologi atau kinestetik kepada makhluk-makhluk , peristiwa , objek atau idea dalam alam semula jadi".²⁴⁴

Idea Islamisasi yang dicipta oleh al Faruqi dan isterinya adalah karya cemerlang untuk sehingga tinggi pemahaman muzik dalam Islam. Dengan pemahaman itu, amalan *Handasah as-sawt* adalah di bawah kawalan dan menggunakan hanya dalam bentuk yang tertentu. Beberapa ulama mendakwa bahawa sebab utama untuk tempahan Islam tentang muzik ialah ramai yang percaya ia adalah satu kuasa yang memabukkan yang sangat kuat, mampu mewujudkan keseronokan melampau dalam pendengar yang berpotensi boleh menyebabkan mereka hilang kawalan sebab mereka, mengalihkan mereka dari kehidupan kebaktian mereka dan menjemput kelakuan berdosa.

---

²⁴⁴ Ismail Raji al-Faruqi dan Lois Lamya al-Faruqi, *The Cultural Atlas of Islam: Atlas Budaya Islam*, terj. Mohd. Ridzuan Othman, Mohd. Sidin Ishak dan Khairuddin Harun (Kuala Lumpur:Dewan Bahasa dan Pustaka, 1992), 173.

Walau bagaimanapun, sebab utama yang semua orang yang beriman mesti mencapai adalah mereka akan sentiasa mendapatkan petunjuk Allah (SWT) seperti yang dinyatakan kepada Nabi Muhammad SAW. Oleh itu, sebagai seorang yang percaya Islam , setiap individu bertanggungjawab untuk mengikut tempoh *Tawhid* . Ia mempunyai pautan penting kepada iman Islam.

Menurut al Faruqi , " Harmoni adalah campuran pemahaman kedua-dua ' buku ' jika Allah menghendaki , bagaimanapun, pembangunan holistik keperibadian manusia yang menggabungkan fizikal, rasional , emosi, rohani dan intuitif fakulti diri manusia mengikut prinsip-prinsip pertama keesaan Allah , kesatuan diri manusia dan perpaduan pengetahuan ". Oleh itu, pengislaman *Handasah as-sawt* dibawa ke dalam interaksi yang bermakna dan dinamik dengan satu sama lain.

Ringkasnya, Islam mempunyai pelbagai disiplin ilmu termasuk *Handasah as-sawt* atau bunyi seni, bersama-sama dengan memahami ajaran Islam. Gabungan Islam dan pengetahuan akan membantu orang yang beriman Islam untuk menjadi umat yang kuat dan mengintegrasikan kedua-dua aspek dengan cara yang sistematik dan harmoni. Penyelidikan dan kajian selanjutnya diperlukan untuk membangunkan pemahaman yang sebenarnya ke arah pengislaman bunyi seni. Dalam banyak cara, cendekiawan Islam dan bukan Islam perlu mengkaji dan menganalisis lanjut mengenai aspek-aspek ini . Dengan menaik taraf aktiviti-aktiviti muzik dalam bentuk bacaan al-Qur'an , ia akan memberi manfaat kepada masyarakat. Oleh itu, ia menyediakan alternatif melodi yang sah dalam Islam dan ummah .

1.3.2 Teori Seni Suara Dalam Bidang Al-Qur'an Perbandingannya Dengan Muzik

Kewujudan seni suara dan muzik di dalam masyarakat Arab adalah penting didalami dan difahami selain daripada pembacaan al-Qur'an secara bertaranum. Hal ini adalah kerana taranum merupakan salah satu kemahiran seni suara. Memahami perkembangan bidang seni suara daripada kepelbagaian aspek termasuk muzik, adalah suatu perkara penting yang perlu diambil kira. Meskipun, di dalam peradaban Islam, para cendekiawan Arab meletakkan batas di antara muzik dan muzik Islam, namun, bidang tersebut adalah di bawah satu perkataan yang membawa erti yang sama iaitu seni bunyi-bunyian.

Seni suara terkait rapat dengan muzik. Namun, muzik yang dibincangkan adalah muzik yang terdiri dari melodi, nada dan irama. Manakala, irama adalah terdiri daripada dua bahagian iaitu irama tertentu (*strict duration rhythm*), dan irama yang bebas (*free rhythm*). Kemahiran mengalunkan suara ketika membaca al-Qur'an yang disertai dengan irama menjadi suatu ikonografi seni suara menurut Islam. Seni suara dikaitkan dengan kebolehan melagukan suara atau membunyikan irama dengan menggunakan suara.²⁴⁵ Membaca al-Qur'an secara mengalunkan suara juga termasuk di dalam bidang seni suara. Menurut Khalil Ahmad Khalil, sesungguhnya suara di dalam muzik merupakan zat kepada lagu dalam suara sama ada secara bahagian-bahagian ataupun secara menggambarkan contoh bunyi tersebut.²⁴⁶

Dalam seni suara terkenal nama-nama ahli muzik seperti Ishaq al-Maushili (850 Masihi) dan Al-Isfahani (967 Masihi) dengan buku muziknya yang terkenal di Eropah yang berjudul: The Great Book of Songs, terdiri dari 21 jilid yang tebal-tebal. Buku ini

²⁴⁵ A. Munir, Sudarsono, *Ilmu Tajwid Dan Seni Baca Al-Qur'an*, (Jakarta: Rineka Cipta, 1994).

²⁴⁶ Khalil Muhammad Khalil, An-Nazhru, as-Sima'i, al-Qiraah, Makanuuhu al-Fann wal Adab fi al-Ma'rifah al-Aqliyah (Lubnan: Darul Toli'ah, 1993), 63.

adalah hasil terjemahan daripada kitab asal yang bertajuk *al-Aghāni*. Menurut sejarah, kitab *al-Aghāni* ditulis pada abad kesepuluh oleh al-Isfahani (897-967 Masihi). Kitab ini tersebar luas ketika penyebaran Islam berkembang pesat di sekitar Wilayah Arab, Iran²⁴⁷, Turki dan India.²⁴⁸

Kitab *al-Aghāni* merupakan sebuah manuskrip yang memuatkan sebahagian besar puisi-puisi dan prosa sajak yang dialunkan dengan irama serta rentak yang pelbagai. Ia menjadi satu-satunya keunggulan artistik masyarakat Arab pra-Islam dalam bidang puisi. Para penyair Islam terdahulu menganggap puisi, sya'ir dan prosa klasik sebagai suatu karya yang hebat. Walau bagaimanapun, para penyair tetap meletakkan al-Qur'an sebagai kitab agung yang tiada tolok bandingnya. Keindahan ayat-ayat suci al-Qur'an telah dilihat mempunyai pola tertentu yang dapat menuntun manusia memikirkan maksud ayat dalam penyampaian yang sangat istimewa.²⁴⁹

Puisi dan sya'ir yang dibaca oleh para penyair Islam, terkadang dialunkan dan dibacakan dengan irama yang indah. Maka, para penyair dikatakan berkecimpung dalam seni suara dan mengembangkan bakat suara yang mereka miliki melalui puisi dan sya'ir yang dibacakan. Terdapat istilah lain yang digunakan bagi menggambarkan seni suara mengalunkan puisi dan sya'ir ini iaitu istilah *naghāmat*. Istilah ini digunakan secara meluas oleh sebahagian besar masyarakat Arab.²⁵⁰

Selain itu, seorang tokoh terulung pada abad ke 14 iaitu Ibnu Khaldun juga telah menulis tentang dunia muzik. Beliau menyatakan bahawa setiap kebudayaan mempunyai muzik yang berbeda. Beliau mengatakan, “that the different culture had different musics, and he attributed this to, among other things, the impact or climate”.

²⁴⁷ Abu Soleh al-Aafi, *Al-Fann al Islāmi* (Lubnan: Dar al-Ma’arif, t. t), 43-46.

²⁴⁸ Sebelum masa kekhalifahan Abbasiyah, muzik dianggap sebagai cabang dari falsafah dan matematik. Lihat M. Irwan Ariefyanto, “Muzik dalam Tradisi Islam”, laman sesawang Republika.co.id, dicapai pada 8/9/2014,

²⁴⁹ Philip Khitti, *History of the Arabs; From the Earliest Times to The Present*, terj. R. Cecep Lukman Yasin dan Dedi Slamet Riyadi (Jakarta: PT Serambi Ilmu Semesta, 2008), 114-15.

²⁵⁰ Zakaria Yusuf, ed., *al-Kāfi fi Musiqi* (Kaherah: Dar al-Fikr, 1963), 30-33.

²⁵¹ Terdapat ramai ahli muzik yang muncul ketika pemerintahan Khalifah Abbasiyah iaitu Sa’ib Khathir (683 M), Tuwais (710 M), Ibn Mijjah (705-714 M), al-Khindi ²⁵² dan seterusnya al-Farabi (870-950 M)²⁵³. Ahli-ahli teori muzik seperti al-Khindi dan al-Farabi telah melakukan penambahbaikan yang penting di dalam muzik Yunani dan India. Maka perkembangan di dalam muzik dan seni suara semakin meluas ke seluruh wilayah yang berdekatan dengan Iran, Turki dan India. ²⁵⁴

1.4 Pembahagian Jenis Lagu dalam Ilmu Taranum

Ciri-ciri yang disebutkan oleh Nik Jaafar Nik Ismail, merupakan perkara asas yang membezakan di antara bacaan tartil dengan bacaan taranum. Setiap sesuatu bunyi yang tidak mengandungi ciri-ciri tersebut, maka ianya tidak dikatakan taranum. ²⁵⁵ Seterusnya, rentak dan irama ini dialunkan mengikut air lagu tertentu. Menurut para qari Indonesia, air lagu atau irama ini dikategorikan kepada dua bahagian iaitu taranum Makkawiy dan Taranum Arab Misri. ²⁵⁶ Manakala, Nik Ja’afar Nik Ismail²⁵⁷ dan Abdullah al-Qari Salleh²⁵⁸ menyatakan bahawa air lagu dalam Taranum al-Qur'an dibahagikan kepada dua iaitu Taranum Hijazi dan Taranum Misri.

²⁵¹ Philip V. Bohlman, *World Music, A Very Short Introduction* (New York: Oxford University Press, 2002), 47-55.

²⁵² Al-Khindi merupakan seorang ahli falsafah dan matematik, tetapi beliau mempunyai pengetahuan yang luas berkaitan muzik. Al-Khindi diyakini adalah orang pertama yang meletakkan dasar teori muzik kerana telah menulis konotasi dan kosmologi mengenai muzik. Malah, al-Khindi juga telah memperkenalkan bidang terapi muzik untuk menyembuhkan penyakit. Beliau telah menulis 15 karya yang mana 5 daripada karya tersebut merupakan karya mengenai muzik. Philip Kitti, *History of the Arabs*, 114-115.

²⁵³ Al Farabi (870-950 M) pernah menetap di istana *Saif al-Dawla Al- Hamdani* di Aleppo. Beliau terkenal sebagai orang yang mencintai puisi dan muzik lalu mengembangkan teori muzik serta menulis teori-teori muzik. Beliau menyatakan bahawa suara manusia adalah beragam dan boleh dipelbagaiarkan berbanding suara haiwan. Suara manusia mampu menjadikan manusia lain berasa gembira, simpati, sedih, berduakacita, bangga dan sebagainya. Berbanding dengan suara haiwan yang hanya menggambarkan kegembiraan dan kesedihan. Definisi seni suara yang dinyatakan oleh al-Farabi ini membuktikan kemampuan beliau di dalam mengungkap falsafah seni suara pada tahap yang membanggakan. Al-Farabi juga menulis lima buku, salah satu karyanya yang berjudul *Kitābu al-Musiqa to al-Kabir* merupakan karya ulung tentang teori muzik di dalam Islam. Keilmuan beliau terus berkembang sehingga abad ke-16. Ibid.

²⁵⁴ Ismail Raji al-Faruqi dan Lois Lamya al-Faruqi, *The Cultural Atlas of Islam: Atlas Budaya Islam*, terj. Mohd. Ridzuan Othman, Mohd. Sidin Ishak dan Khairuddin Harun (Kuala Lumpur:Dewan Bahasa dan Pustaka, 1992), 173. Lihat Ismail Raji al-Faruqi dan Lois Lamya al-Faruqi, *The Cultural Atlas of Islam: Seni Tauhid, Esensi dan Ekspresi Estetika Islam*, terj. Hartono Hadikusumo (Yogyakarta: Yayasan Bentang Budaya, 1999), 230-255.

²⁵⁵ Nik Ja’afar Nik Ismail, *Qawāid Taranum*, 112.

²⁵⁶ Khadijah Sholihah, “Peranan Suara dan Nada dalam Melantunkan Lagu-lagu al-Qur'an”, dalam *Bunga Rampai Mutiara al-Qur'an Pembinaan Qari dan Qariah dan Hafizh Hafizhah*, ed. Muhammin Zen dan Akhmad Mustafid, (Jakarta: PP. Jam'iyyatul Qurra' Wal Huffazh, 2006), 61. Lihat Ahmad Syahid, Sejarah dan Pengantar Ilmu Nagham, dalam *Bunga Rampai Mutiara al-Qur'an* (Jakarta: PP. Jam'iyyatul Qurra' Wal Huffazh, 2006), 25-28.

²⁵⁷ Nik Jaafar Nik Ismail, *Qawa'id Taranum Cara Berlagu* (Kuala Lumpur: Dar al Fikr, 1998), 121-122 . Lihat Farah Ilyani Zakaria, “Penilaian Pelaksanaan Pengajaran dan Pembelajaran *Taranum al-Qur'an* Kelas Khas Kemahiran Membaca dan Menghafaz al-Qur'an (KKQ) di Selangor” (tesis sarjana, Bangi: Universiti Kebangsaan Malaysia, 2011), 50.

²⁵⁸ Abdullah al-Qari Salleh, *Kursus Qari dan Qariah*, 169.

Taranum Hijazi atau Makkawiy ini kurang dipraktikkan di kalangan qari di Malaysia mahupun di serata dunia. Menurut Misbahul Munir, irama yang digunakan di dalam pembacaan al-Qur'an tumbuh dan berkembang melalui dua jenis lagu, iaitu jenis lagu Makkawiy dan jenis lagu Mishri. Namun begitu, lagu Mishri lebih dominan sebab dapat berkembang sesuai dengan zamannya dan diterima oleh seluruh dunia Islam.

Menurut Abdullah al-Qari Salleh, Taranum Hijazi merupakan irama yang dipengaruhi oleh suasana padang pasir yang berbukit bukau. Rentaknya cenderung kepada kelincahan dan iramanya lebih kasar berbanding lagu Mishri.²⁵⁹ Manakala, sebahagian qari di Indonesia mengatakan bahawa Taranum Hijazi ini adalah Taranum Makkawiy yang dinisbahkan kepada Makkah. Ahmad Syahid menyatakan bahawa air lagu Makkawiy berkembang dan tumbuh subur di sekitar bumi Mekah.²⁶⁰

Menurut para ahli lagu, termasuklah para qari dari Mesir, jumlah lagu *Makkawiy* itu ada tujuh macam iaitu *Banjakah* (بـنـجـاـهـ), *Hiraab*, *Mayyah*, *Rakbi* (رـاـكـبـ), *Jiharkah* (جـهـارـكـاهـ), *Sikah* (سـيـكـاهـ) dan *Dukkah* (دـوـكـاهـ) yang diringkaskan menjadi kalimah “*bihumrin jasad*” بـحـمـرـنـ جـاسـدـ²⁶¹ Menurut Ahmad Syahid, terdapat beberapa tokoh qari dari Indonesia yang mempraktikkan bacaan jenis lagu *Makkawiy* ini sebelum tahun 1960. Disebabkan perkembangan bidang taranum yang semakin baik, pada tahun 1950, telah ditubuhkan satu organisasi iaitu Jam'iyyatul Qurra' wal Huffaz (Persatuan Qari dan Hafiz) yang berpusat di Surabaya dan kemudiannya berpindah ke Jakarta. Melalui perbincangan tersebut, dapatlah difahami bahawa aliran *Makkawiy* atau *Hijazi* ini, telah dipraktikkan oleh umat Islam sebelum tahun 1960.

²⁵⁹ Ibid.

²⁶⁰ Ahmad Syahid, Sejarah dan Pengantar Ilmu Nagham, 27.

²⁶¹ Misbahul Munir, Ilmu dan Seni Qiro'atil Qur'an, Pedoman bagi Qari-qariah, Hafidh-Hafdhah dan Hakim dalam MTQ (Semarang: Binawan, 2005), 21. Lihat Nik Ja'afar Nik Ismail, Qawaaid Taranum, 121, lihat juga, Abdullah al-Qari Salleh, Kursus Qari dan Qariah, 170. Lihat Ahmad Syahid, Sejarah dan Pengantar Ilmu Nagham, 28. Lihat Wan Hilmi Wan Abdullah, Fannu Tilawah al-Qur'an (Bangi : Universiti Kebangsaan Malaysia, 2010), 93-94.

Selain dari jenis atau aliran lagu *Makkawiy*, terdapat aliran lagu *Misri* yang sering diamalkan oleh para qari Nusantara dan dunia Islam iaitu *Bayyati*, *Hijaz*, *Shoba*, *Rast*, *Nahawand*, *Sikah* dan *Jiharkah*. Aliran lagu *Misri* ini berkembang pesat dan mudah diterima oleh seluruh umat Islam termasuk di dalam Majlis Tilawah al-Qur'an di peringkat Antarabangsa. Ahmad Syahid menyatakan bahawa sejak tahun 1960, pihak pemerintah Mesir telah mengirimkan beberapa qari terkenal seperti Syeikh Abdul Basith Abdus Samad ke Indonesia untuk memberi pendedahan kepada aliran lagu *Misri* dalam pembacaan al-Qur'an. Para qari Mesir dikatakan membawa alunan lagu *Misri* ini dengan merdu dan menawan hati para pendengar. Lantaran melahirkan keinginan kepada para qari Indonesia untuk mempelajarinya dan mempraktikkan alunan tersebut di dalam pembacaan al-Qur'an.²⁶²

Walau bagaimanapun, menurut Farah Ilyani, alunan lagu *Misri* ini popular di Tanah Melayu selepas tahun 1940. Iramanya yang lembut bersesuaian dengan nada sederhana dipengaruhi oleh suasana Lembah Sungai Nil dan suhu sederhana di Mesir.

²⁶³ Pendapat ini bertepatan dengan Abdullah al-Qari Salleh yang menjelaskan bahawa aliran lagu *Misri* adalah halus dan lembut kerana dipengaruhi oleh Lembah Sungai Nil yang menenangkan.²⁶⁴ Perbezaan bagi kedua-dua aliran lagu taranum tidak menyebabkan sebarang pertelingkahan di kalangan para qari malah memberikan pelbagai variasi sekali gus menambah kemerduan di dalam pembacaan al-Qur'an.

1.5 Jenis-Jenis Lagu Atau Maqam Taranum Al-Qur'an.

Dalam memahami ilmu Taranum al-Qur'an yang dipelajari dan diajari di Malaysia, adalah penting untuk mendalami perihal jenis-jenis lagu atau maqam yang dialunkan ketika membaca al-Qur'an. Jenis-jenis lagu tersebut adalah seperti berikut:

²⁶² Ahmad Syahid, *Sejarah dan Pengantar Ilmu Nagham*, 29.

²⁶³ Farah Ilyani, "Penilaian Pelaksanaan Pengajaran", 50.

²⁶⁴ Abdullah al-Qari Salleh, *Kursus Qari dan Qariah*, 169.

1.5.1 Taranum *Bayati*

Kalimah *bayati* berasal dari bahasa arab yang bererti rumah. Ia dapat dikaitkan dengan rumah kerana menjadi lagu atau irama pertama yang dialunkan oleh seseorang qari ketika membuat persembahan. Sifat taranum *bayati* adalah lemah lembut disamping tegas, sesuai dengan tabaqōt sederhana, harmoni dan berunsur ketenangan. Lagu *bayati* ini ibarat langkah pertama dalam pemanasan suara. Alunan bercorak sederhana ini memudahkan qari mengalunkan lagunya dalam pembacaannya. Peningkatan *tabaqōt* suara, jelas kelihatan dalam harkat lagu *bayati*. Ia memberikan rasa ketenangan di awal pembacaan dan penutup.²⁶⁵

Lagu *bayyati* ini sering kali digabungkan dengan irama yang seiring dengannya iaitu irama *Husaini*, *Irāqi* dan *Kurdi*. Tujuan digabungkan dengan irama tersebut bertujuan memberikan kemanisan dan keasyikan kepada bacaan yang persembahan bacaannya tegang. Manakala, bagi persembahan bacaan yang iramanya kelihatan sedikit mendatar atau lemah, maka, irama *Husaini* ataupun *Bayyati Syuri* ditambah pada harkat 6 dan seterusnya bagi memantapkan lagi persembahan.²⁶⁶ Justeru, gabungan ini dinamakan juga dengan *Bayati Husaini*, *Bayati Syuri*, *Bayati Irāqi* dan *Bayati Kurdi*. Jalinan irama tersebut menambahkan keindahan pada alunan bacaan al-Qur'an.

Antara peranan *taranum bayati* ialah untuk memantapkan persembahan menjadi taranum pembukaan dan penutup persembahan, menjadi pengukur kepada irama taranum seterusnya, membawa kefasihan dalam melafazkan huruf-huruf dan kalimah al-Qur'an dan melahirkan kemukjizatan al-Qur'an dalam aspek bacaan.

²⁶⁵ Mohd 'Ali Bin Abu Bakar, *Seni Lagu al-Qur'an Di Malaysia*, 81-90

²⁶⁶ Nik Jaafar Nik Ismail, *Qawa'id Taranum* (Kuala Lumpur: Darul Fikir, 1998), 128-148.

Melalui ciri-ciri dan peranan harkat *Bayati* yang diperincikan, dapatlah difahami *Bayati* memainkan peranan utama dalam sesuatu bacaan sekaligus amatlah penting dikuasai oleh guru pelatih sebagai kemahiran yang perlu diperaktikkan kepada anak didik di sekolah. Tahap penguasaan yang tinggi di kalangan guru pelatih sangat membantu mereka dalam pengajaran dan pembelajaran di sekolah di samping melahirkan individu yang berkemahiran tinggi dalam bidang taranum.

1.5.2 Taranum *Soba*

Kalimah *Soba* pula bermaksud rindu dan juga dipopularkan oleh qari daripada Mesir. Sifat bagi irama *Soba* ini adalah alunan lembut yang mendayu, sesuai dengan tobaqat yang sederhana yang menzahirkan rayuan, rintihan, pujukan dan sebagainya. Irama *Soba* dikaitkan dengan irama yang mendatar pada beberapa harkat meskipun mempunyai gerak ringan sama seperti *Hijaz*. Dalam melagukan irama *Soba* pada harkat jawab, irama ini digabungkan dengan ‘*ajam* supaya menjadi lebih tinggi dan menarik.²⁶⁷

1.5.3 Taranum *Hijaz*

Hijaz ialah sebuah kawasan di dalam Arab Saudi. Ianya sangat terkenal sebagai satu cabang pelopor taranum sebelum ini tetapi kini irama *Hijaz* telah diubahsuai oleh Qari-qari Mesir mengikut budaya mereka. Bagi irama *Hijaz* ini juga mempunyai sifatnya iaitu pergerakan yang lambat tetapi berkesan, sesuai dengan mana-mana tabaqot. Sifat irama *Hijaz* ini sesuai dengan ayat perintah dan penegasan.²⁶⁸ Menurut Syar’i Sumin, lagu tersebut bersifat *allegro* yang mempunyai irama yang ringan, cepat dan lincuh, dan mempunyai variasi turun naik secara tajam dan terkadang meninggi.²⁶⁹ Irama *Hijaz* ini

²⁶⁷ Syar’i Sumin, *Seni Baca al-Qur'an*, 44

²⁶⁸ Nik Jaafar Nik Ismail, *Qawa'id Taranum*, 128-148.

²⁶⁹ Syar’i Sumin, *Seni Baca al-Qur'an*, 40.

terbahagi kepada beberapa jenis lagu dari *maqām Hijaz* iaitu, *Hijaz Asli*, *Hijaz Kard*, *Hijaz Kurd* dan *Hijaz Kar-Kurd*.²⁷⁰

1.5.4 Taranum *Nahwānd*

Irama *Nahwānd* adalah berasal dari suatu tempat di sekitar *Hamadan Parsi* (kini Iran). Kini irama *Nahwānd* telah diubahsuai oleh Qari-qari Mesir mengikut budaya mereka. Antara sifat-sifat yang terdapat dalam irama *Nahwānd* ialah kelembutan yang sopan, berkesan, sederhana memikat jiwa dan sesuai dengan tabaqot yang sederhana kerana mempunyai kehalusan seni di dalamnya. Iramanya yang mendayu-dayu dan mengasyikkan ini, sering kali dilihat mempunyai persamaan dengan irama lagu *Hindustan*.²⁷¹ Irama *Nahwānd* memerlukan suara yang halus dan merdu agar ia menunjukkan keindahan irama tersebut dalam bacaan. Ia amat memerlukan getaran asli yang halus dalam mengalunkan irama nahawand. Ia juga bersifat allegro yang bercirikan cepat dan ringan.

Walau bagaimanapun, irama Nahwānd ini mempunyai dua lagu cabang iaitu *Nakriz* dan *Usyaq* yang memerlukan kepada banyaknya getaran suara yang halus. Hal ini menyebabkan irama *Nahwānd* hanya dapat dialunkan oleh suara-suara yang lembut, yang boleh menguasai nada tinggi serta mahir dalam mengalunkan suara dengan getaran asli yang berterusan.²⁷² Irama *Nahwānd* mempunyai 3 cabang lagu iaitu *Nahawānd Asli*, *Nakriz* dan *Usysyaq*. Terdapat sedikit perbezaan di antara nada *Nakriz* dan *Usysyaq* iaitu gerak temponya yang lebih cepat.²⁷³

---

²⁷⁰ Ibid.

²⁷¹ Saidah Haris@ Harith, “Musicology in Islam and Qur’anic Chanting” (Tesis Sarjana Universitas Islam Negeri Syarif Hidayatullah, Jakarta, 2009), 30-38

²⁷² Syar'i Sumin, Seni Baca al-Qur'an, 48.

²⁷³ Ibid, 49.

1.5.5 Taranum *Rast*

Irama *Rast* juga berkembang di Parsi (Iran) dan kemudian dimasyhurkan oleh Qari-qari *Hijazi*. Setelah itu, Taranum rast telah diubahsuai oleh Qari-qari Mesir mengikut budaya mereka. Taranum ini sesuai dengan mana-mana tabaqōt dan juga bentuk ayat kerana ianya mempunyai kelembutan alunan serta mempunyai kelincahan yang menyemarakkan. Kelincahan pada irama *Rast*, amat bersesuaian dengan ayat perintah dan penegasan. Di samping itu, irama *rast* memberi semangat dan tenaga dalam bacaan al-Qur'an secara bertaranum.

Lagu atau *maqām Rast* ini memiliki pelbagai variasi, iramanya amat bersahaja tetapi hidup dan bersemangat. Kalimah *Rast* ini juga disebut dengan *Rastdah* yang diungkapkan daripada *Hadza Rast* atau *Dza Rast* dan kemudiannya menjadi *Rast Hadza* dan akhirnya *Rastdah*. Lagu ini dikatakan mempunyai dua cabang iaitu *Rast Asli* dan *Rast 'ala Nawa*. Selain itu, bagi memperoleh gerak yang menarik di dalam alunan, maka beberapa cabang lain diadaptasikan iaitu *Syabiir 'ala rast*, *Quflah Zinjiran*, *Salalim Su'ud* dan *Salalim Nuzul*. Penambahan irama tersebut dipadukan di dalam satu harakat dengan tujuan memberikan kepelbagaian burdah dan variasi penampilan bacaan. Namun, ia masih berkait rapat dengan lagu *Rast*.²⁷⁴

1.5.6 Taranum *Sikah*

Ianya berasal dari Parsi (Iran) kemudian diguna pakai oleh Qari-qari *Hijazi* (pada kurun 7 Masihi hingga 19 Masihi). Irama *Sikah* ini telah diubahsuai oleh Qari-qari Mesir mengikut budaya mereka. Taranum ini bercirikan kesedihan dan kerintihan kerana ayat-ayatnya yang berbentuk merayu, memohon, merintih dan sebagainya. Selain itu, ia juga mempunyai kelembutan yang menusuk kalbu serta menyakinkan. Irama *Sikah* terkenal

---

²⁷⁴ Ibid, 45.

dengan kepelbagaian cabang dan variasi. Seorang qari perlu menguasai lagu ini dengan sebaik-baiknya kerana gaya lagunya agak sukar ditambah dengan kesyahduan yang perlu wujud dalam harkat irama *Sikah*. Ia memerlukan kepada latihan dan konsentrasi yang tinggi untuk mengalunkannya dengan baik di dalam pembacaan al-Qur'an.

Antara cabangnya yang dapat dikenal pasti adalah *Sika Asli*, *Sika Turkey*, *Sika Ramal*, *Sika 'Irāqy*²⁷⁵ dan *Quflah Huzāam*.²⁷⁶ Kemerduan irama *Sikah* ini diterapkan ke dalam alunan *qasidah* dan *barzanji* yang sering kali dipraktikkan oleh beberapa kumpulan *marhaban* di seluruh Malaysia.

1.5.6 Taranum *Jiharkah*

Irama *Jiharkah* merupakan dinamika *allegro* dan *grave* yang mana ia tidak mudah untuk dibawakan meskipun variasinya kurang. Kesulitan mempelajarinya juga menjadikan lagu ini kurang dipersembahkan dalam bacaan. Irama *Jiharkah* dibawakan dalam dua tangga nada iaitu *Jiharkah* dalam nada *Nawa* dan keduanya *Jiharkah* dalam nada *jawab*. *Harkat* pertama dan kedua bagi irama *Jiharkah*, agak mendatar, walau bagaimanapun ia dimantapkan dengan irama *Jiharkah* pada *harkat jawab* yang mempunyai alunan unik dan tersendiri.²⁷⁷

Pembahagian jenis-jenis taranum ini dikaji oleh Syar'i Sumin yang menyatakan bahawa, jenis-jenis lagu taranum ini kebanyakannya lebih cenderung kepada aliran *Misri*. Menurut beliau, di negara Indonesia, hampir keseluruhan qari membaca al-Qur'an dengan lagu aliran *Misri*. Manakala, aliran *Makkawiy* hanya dianggap sebagai salah satu aliran lagu dalam ilmu taranumm tetapi tidak diamalkan dalam pembacaan para qari. Berdasarkan kepada perbincangan tersebut, dapat disimpulkan bahawa lagu

²⁷⁵ Ibid, 48.

²⁷⁶ *Quflah Huzāam* ini sering dialunkan pada hujung sesuatu lagu dan tidak berdiri sendiri. Lihat Syar'i Sumin, Seni Baca al-Qur'an dan *Qirāyat Tujuh*, 48.

²⁷⁷ Ibid, 46.

yang dibawa dalam pembacaan al-Qur'an telah mengalami beberapa perubahan mengikut *talaqqi musyafahah* yang disampaikan oleh para qurra' dan guru masing-masing. Variasi yang ada menjadi suatu kelebihan kepada para qari untuk memilih kesesuaian lagu dengan pengertian yang ingin disampaikan melalui alunan bacaan tersebut.

1.6 Aturan Sistem Taranum Di Malaysia

Ruang lingkup amalan taranum di Malaysia merangkumi bentuk susunan lagu taranum yang didalaminya oleh para qari dan qariah di seluruh dunia mahupun di Malaysia. Pendekatan yang diamalkan oleh para qari dan qariah di Malaysia ialah pendekatan *harkah, qit'ah* dan *mahattah*. Menurut Nik Ja'afar²⁷⁸ dan Farah Ilyani, setiap daripada pembacaan al-Qur'an yang dialunkan secara bertaranum hendaklah mempunyai berbagai-bagai *harakah* yang disusun bersama *qit'ah* dan diakhiri dengan tertentu pada setiap baris harakat. Susunan harakat yang teratur dan kemas ini disulami dengan pelbagai teknik-teknik tertentu sehingga memberikan impak yang menarik di dalam alunan bacaan al-Qur'an.²⁷⁹

Bentuk susunan *harkat* dalam setiap baris lagu, adalah tidak sama di antara seorang qari dengan qari yang lain. Abdullah al-Qari Haji Salleh menyatakan di dalam menggambarkan pengertian atau maksud kandungan ayat-ayat al-Qur'an, para qari hendaklah menitikberatkan bacaan berhenti setiap harakat dan *mahattah* lagu pada makna atau maksud ayat al-Qur'an. Maka, adalah menjadi kewajipan ke atas para qari agar memahami pengertian ayat supaya bersesuaian dengan lagu yang diterapkan. Alunan lagu yang dimasukkan ke dalam bacaan, mesti mengambil kira beberapa perkara seperti tajwid, pengertian ayat dan kesesuaian irama dengan ayat yang digambarkan.

²⁷⁸ Nik Ja'afar Nik Ismail, *Qawaaid al-Taranum*, 27

²⁷⁹ Farah Ilyani, "Penilaian Pelaksanaan Pengajaran", 51

Keadaan ini adalah berbeza dengan qasidah, di mana qasidah pula dibiasakan mengikut rentak dan lagu tanpa perlu menitikberatkan maksud ayat.²⁸⁰

1.7 Hubungkait Taranum al-Qur'an dengan *Tōriq* Bacaan Qiraat

Qirāat Hafs an 'Asim min tōriq Shātibiyah ialah qiraat atau bacaan yang melalui aliran sanad (*tōriq*) Imam Syatibi, yang diriwayatkan oleh Imam Hafs yang mengambil bacaan daripada Imam 'Asim. Dalam kata yang lain, Qiraat atau Mazhab bacaan Imam 'Asim, yang diriwayatkan oleh Imam Hafs, yang dikumpulkan sanad dan bacaannya oleh Imam Syatibi.

Bacaan al-Qur'an menurut riwayat Hafs daripada 'Asim adalah bacaan majoriti umat Islam di dunia. Mengikut statistik, Sembilan puluh lima peratus (95%) daripada umat Islam membaca al-Qur'an mengikut riwayat ini. Manakala riwayat-riwayat lain adalah bacaan minoriti umat Islam.

Hakikatnya, riwayat Hafs daripada 'Asim yang menjadi majoriti umat Islam ini mempunyai *tōriq-tōriq* yang berbeza di antara satu *tōriq* dengan *tōriq* yang lain. *Tōriq* yang paling masyhur, yang menjadi pegangan umat Islam di dunia umumnya, dan di Malaysia khususnya adalah *tōriq al-Syātibiyah*, iaitu *tōriq* yang dibawa oleh Imam al-Syātibi di dalam qasidahnya *Kirz al-Amāni Wa Wajhu al-Tahāni*.

Namun terdapat sebahagian pembaca al-Qur'an yang tidak memahami selok-belok perbezaan bacaan setiap *tōriq*, lalu mencampuradukkan *tōriq-tōriq* tersebut di dalam bacaan mereka sedangkan perkara ini adalah ditegah. Di dalam ilmu qiraat, mencampuradukkan bacaan di antara *tōriq*, *riwayat* dan *qirāat* dinamakan sebagai *talfīq*, *takhlit* atau *tarkīb*. Para ulama' telah meneyebut perbuatan *tarkīb* (mencampuradukkan)

²⁸⁰ Abdullah al-Qari Salleh, *Kursus Qari dan Qariah*, 172

bacaan ini di dalam kitab-kitab mereka sebagai peringatan supaya para pembaca terhindar daripada terjerumus melakukannya. Diantaranya ialah Imam Sakhawi, al-Shofaqosi, Ibn al-Jazari dan lain-lain lagi.

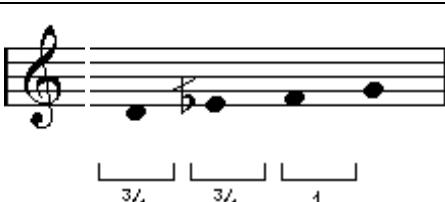
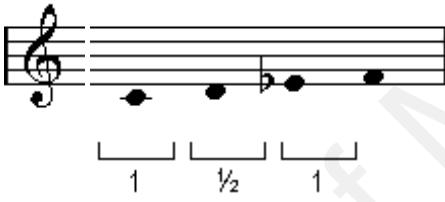
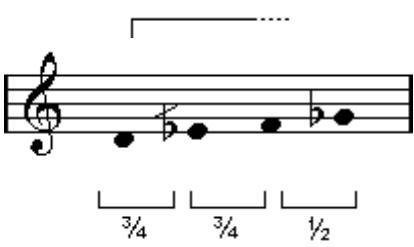
Imam al-Syatibi telah memilih satu *tōriq* sahaja bagi setiap riwayat yang dikumpulkan di dalam kitabnya *Hirz al-Amāni wa Wajhu al-Tahāna*. Beliau telah mengekalkan *tōriq* asal kitab beliau iaitu *Kitab al-Taisir fi al-Qirāat al-Sab'* karangan Abu 'Amr al-Dani. Bagi riwayat Hafs daripada 'Asim, *tōriq* tersebut adalah *tōriq* 'Ubaid bin Sobah al-Nahsyli.

Penjelasan *tōriq* bacaan ini adalah bertujuan memberikan kefahaman yang jelas terhadap pembacaan al-Qur'an. Terdapat signifikan yang tinggi dalam memahami toriq bacaan ini yang bertujuan memelihara pembacaan Taranum al-Qur'an yang disepakati dan diyakini sahih bacaannya. Hal ini adalah disebabkan, jika wujud terlalu banyak variasi yang berkaitan dengan pembacaan al-Qur'an, nescaya orang awam akan merasakan kesulitan dalam pembacaan al-Qur'an.

Dengan kata lain, kefahaman ini mendorong kepada pembacaan al-Qur'an yang sama dari aspek tajwidnya, sebutannya, lafaznya dan maksud yang tersirat. Walau bagaimanapun, terdapat juga pembacaan Qiraat selain Imam Hafs dari Imam 'Asim, yang dipersembahkan dalam pertandingan Tilawah al-Qur'an Kebangsaan dan Antarabangsa, sejak beberapa tahun kebelakang. Pembacaan *Qirāat* ini diperkenalkan tahun demi tahun, agar masyarakat berusaha untuk mendalamai ilmu al-Qur'an dan memahami perbezaan di antara Taranum al-Qur'an serta Qira'at.

1.8 Contoh *Maqāmat*

Berikut merupakan contoh *maqāmat* yang dipraktikkan oleh bangsa Arab dan kemudiannya diadaptasi menjadi irama dalam alunan bacaan al-Qur'an.

BENTUK MAQAMAT	NOT MUZIK
BAYATI	 <p>Bayati (Tetrachord): Ia merupakan salah satu irama lagu yang terkenal dalam <i>maqāmat al-Arabiyyah</i>. Mempunyai gerak lambat dan rendah di permulaannya. Not kedua berada pada tangga (E♭) yang agak rendah dan gerakannya lebih lambat berbanding sikah dan rast. D, Eb,F,G</p>
NAHWAND	 <p>Nahawand (Tetrachord) Irama Nahawand dikatakan mirip dengan beberapa not muzik dalam skala muzikal klasik barat. Maqam berkaitan: Nahawand, Farahfaza</p>
RAST	 <p>Rast Tetrachord Tergolong dalam kalangan <i>maqāmat</i> popular dalam muzik Arab. Not ketiga dalam baris irama rast mirip kepada A minor dan major yang ke-3, dalam muzikal klasik Barat. Maqām berkaitan: Rast, Suznak</p>
SOBA	<p>Partial Bayati on D</p> <p>Soba Tetrachord 3 not muzik yang pertama dalam maqam Soba mirip dengan <i>maqām Bayati</i>. Manakala not muzik di kedudukan 3 dan 4 mirip kepada permulaan <i>maqām Hijaz</i>. Maqam berkaitan : Soba Asli</p>
HIJAZ	 <p>Hijaz Tetrachord Merupakan salah satu lagu popular dalam muzik Arab. Maqām ini amat unik kerana</p>

		naik turun iramanya halus, suara menjadi agak ke bawah ketika menyebut irama tersebut dan juga mempunyai <i>maqām</i> yang tinggi berlainan dengan maqam yang lain. Ini menjadikan alunan <i>hijaz</i> , alunan yang mengasyikkan. <i>Maqām: Hijaz,</i>
<i>SIKAH</i>		<p>Sikah Trichord</p> <p>Juga merupakan salah satu maqam popular dalam muzik Arab. Sebahagian buku menjelaskan bahawa terdapat beberapa bentuk yang mirip kepada <i>Sikah</i>, iaitu <i>Huzam</i> dan <i>Irāqi</i>. <i>Huzam</i> mempunyai irama dan not muzik tersusun seperti $\frac{1}{2}$ (<i>tetrachord</i>). Manakala, <i>Irāqi</i> pula $\frac{3}{4}$ <i>tetrachord</i> dan <i>Sikah</i> mempunyai 1 irama not muzik.</p> <p>Irama : <i>Sikah, Huzam, Irāqi</i></p>
<i>JIHARKAH</i>		<p>Jiharkah Trichord</p> <p><i>Maqam Jiharkah</i> mirip kepada 3 irama berskala besar dalam Muzik klasikal barat. Dialunkan dengan suara yang rendah melebihi rendahnya not major dan ia lebih rendah apabila berada dalam maqam <i>Ajam</i>, di mana not ke-3 menjadi sangat rendah.</p> <p><i>Irama: Jiharkah, Ajam</i></p>

Sumber : Solih al Mahdi²⁸¹

Kepelbagaiannya *maqāmat*²⁸² di dalam muzik Arab²⁸³ mencambahkan pelbagai irama yang unik dan menarik. Sering kali *maqāmat* ini digunakan di dalam mengalunkan sya'ir

²⁸¹ Solih al Mahdi, *Maqāmat al Musiqi al- Arabia*, Ma'had ar Rashadi, Tunisia, t.t, 135-145. Lihat: Qasthandi Rizqi, *al Musiqi as Syarqiah wal Ghina' al Arabi* (Kaherah: Hindawi, 2011), 209-213.

²⁸² Terdapat 12 asas *modes* (yang mana setiap satu dipanggil maqam) adalah mewakili 'minor third'. "The 12 basic modes (each called maqam in Arab music tend to emphasize the minor third". Notation of Arab chants and rhythmic modes usually gives the

bangsa Arab.²⁸⁴ Menerusi pengajian Taranum, para pensyarah, guru dan qari juga mengadaptasi alunan tersebut ke dalam sya'ir dan gurindam. Di Malaysia dan Indonesia, alunan Taranum juga dilatih melalui tausyikh iaitu bait-bait sya'ir yang dialunkan mengikut alunan ketujuh-tujuh lagu. Irama tausyikh ini mirip dan disamakan alunannya mengikut *maqāmat* Arab.²⁸⁵

Kaedah melagukan tausyikh ini dilihat amat membantu dari sudut latihan suara dan air lagu sesuatu irama. Amalan tausikh ini disepakati oleh qari qariah Indonesia seperti Maria Ulfah,²⁸⁶ Syar'i Sumin, Misbahul Munir²⁸⁷ dan para qari terkenal Indonesia, bersependapat bahawa irama yang diterapkan melalui tausyikh dapat membantu para pembaca untuk memahirkan diri dengan *maqāmat* yang sebenar.

Selain dari istilah *maqāmat* dan *naghmat*, kalimah *talhīn* juga menjadi istilah yang berkait rapat dengan melagukan bacaan al-Qur'an. Di dalam kitab hadis Sunan ad Darimi, kalimah *talhin* ini memberi pengertian melagukan ayat suci al-Qur'an.

سنن الدارمي ٣٣٦٧ : حَدَّثَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ سُفْيَانَ عَنْ ابْنِ عُلَيَّةَ عَنْ ابْنِ عَوْنَى عَنْ
قَالَ كَائِنُوا يَرْوَنَ هَذِهِ الْأَلْحَانَ فِي الْقُرْآنِ مُخْدَثَةً مُحَمَّدٌ

Terjemahannya: Telah menceritakan kepada kami Al Abbas bin Sufyan dari Abu 'Ullayah dari Ibnu Aun dari Muhammad berkata; mereka berpendapat bahawa lahn yang dilakukan pada alqur'an adalah sesuatu yang baru.²⁸⁸

hand positions on indigenous instruments, which have undergone practically no changes and tuning throughout the centuries. In addition to the Arab lute ('ud), musician typically use a variety of vertical flute (nay), one string fiddle (rabab), vase-shaped drum²⁸³ Muzik Arab adalah muzik tradisional yang berasal dari Mediterranean and Teluk Parsi, termasuklah di sekitar Gurun Sahara ke arah utara di dalam benua Afrika. Muzik Arab tidak mempunyai perimeter dan irama seperti muzik Barat, susunan not muzik Arab adalah berbeza malah ia tidak disandarkan kepada gerak muzik Barat. Walau bagaimanapun, rentak tersebut diper mudahkan ke dalam not muzik melalui pakar muzik Barat berdasarkan kepada pemerhatiannya terhadap irama asli Arab. Gerak dan alunan muzik Arab adalah lebih sempit atau pendek serta terikat kepada gerak tertentu yang tidak dapat disamakan dengan nota muzik yang lain. Laura Kuhn, Baker's Student Encyclopedia of Music, Volume One, Schirmer Books, USA, vol 1, pg 37

²⁸⁴ Ibid,

²⁸⁵ Ahmad Syahid, *Sejarah dan Pengantar Ilmu Nagham*, 29. Lihat juga, Syaikh Fatihi Maliji, " *Taranum Arabiyah Misriyyah Muktabar* , Seminar Antarabangsa di Dewan Bunga Tanjung, Kota Baharu, Kelantan, 1-11. 2007.

²⁸⁶ Ibid.,

²⁸⁷ Misbahul Munir, Ilmu dan Seni Qiroatil Qur'an, 19-23

²⁸⁸ Hadis no. 3367, Sunan ad Darimi, diriwayatkan daripada Al-Abbas bin Sufyan (Thiqah tetapi hafalan mengelirukan) daripada Ismail bin Ibrahim bin Muqsim (Thiqah) daripada Abdullah ibn Aun ibn Arthaban (Thiqah) daripada Anas bin Malik (Thiqah).

Pelbagai usaha dilakukan sejak dari zaman Nabi SAW bagi memastikan segala wahyu yang diterima oleh Allah SWT dengan perantaraan Jibril AS dapat dijamin kesahihannya tanpa sebarang campur aduk dengan ayat palsu daripada tangan-tangan yang tidak bertanggungjawab. Hal ini adalah kerana al-Qur'an menjadi syariat utama umat Islam dan ikutan sehingga hari kiamat.

Sebagaimana yang diyakini oleh umat Islam bahawa Rasulullah SAW telah menghafaz kesemua ayat-ayat al-Qur'an dengan amat lancar tanpa sebarang kesalahan. Ia juga menjadi mukjizat agung kepada Nabi Muhammad SAW di atas kebolehan menghafaz al-Qur'an tanpa mengetahui bagaimanakah cara pembacaannya dan penulisannya. Abdul Rahman menyatakan bahawa Rasulullah SAW amat menitikberatkan pembacaan al-Qur'an. Segala hafazan ayat-ayat suci al-Qur'an ini disampaikan langsung kepada para sahabat sama ada dalam bentuk pertemuan tertutup, ketika berkhutbah, solat berjemaah, halaqah, ketika memutuskan sesuatu hukum dan ketika mengeluarkan fatwa.²⁸⁹

1.9 Adab Bertaranum

Banyak orang yang ingin membaca al-Qur'an dengan baik dan benar serta mampu mengalunkannya dengan seni yang indah. Ada beberapa aspek yang harus diperhatikan bagi seorang qari dalam mengalunkan ayat-ayat al-Qur'an.

Pertama, seorang qari hendaklah membaca al-Qur'an dibaca secara fasih dan serta memelihara ilmu tajwid. Menurut Muammar, kedua hal ini merupakan syarat utama dalam seni baca al-Qur'an. Ia menjadi satu kesalahan yang amat besar bagi seorang qari sekiranya dia hanya mengejar lagu tanpa menitikberatkan soal tajwid

---

²⁸⁹ Abdul Rahman Abd. Ghani, "Metode Rasulullah SAW Dalam Memelihara Kesucian al-Qur'an: Suatu Analisis" dalam Jurnal al-Qur'an (Kuala Kubu Baharu: Darul Qur'an), Jilid 17, 2013.

dalam bacaan. Bacalah dengan bertajwid serta fasih, kemudian dilakukan secara harmoni.

Kedua, seorang qari harus mempunyai bakat dan juga hobi. Menurutnya, kalau membaca al-Qur'an sudah menjadi sebuah hobi, itu dapat memberikan satu jaminan bahawa seseorang dapat berlatih secara *istiqamah*. Sedangkan, dengan bakat yang dimiliki, berarti yang bersangkutan memiliki suara yang khas dan dibutuhkan dalam membaca al-Qur'an dengan baik, benar, dan indah. Begitu juga dengan pernafasan, hendaklah sering dilatih agar panjang dan bertenaga.

Ketiga, seorang qari harus memiliki sifat sabar dan ikhlas. Subjek seni baca al-Qur'an dinilai betul-betul memerlukan kesabaran. Dalam mempelajari seni baca al-Qur'an ini, seseorang akan banyak menghadapi kesulitan-kesulitan. Sebab, pada seni baca al-Qur'an, banyak hal yang terkait di dalamnya, baik dari segi tajwid maupun *qirāatnya*. Selain itu, qari yang terbaik mestilah mendalami seluk-beluk irama tersebut. Semua itu betul-betul memerlukan kesabaran.

Keempat, keikhlasan merupakan aspek paling penting dalam pembacaan Taranum al-Qur'an. Ikhlas dalam erti mempelajari seni baca al-Qur'an ini karena Allah SWT semata-mata.

Kelima, menjaga akhlak dan penampilan. Sebagai seorang qari, perlulah menunjukkan contoh ikutan terbaik kepada seluruh umat Islam. Akhlak terpuji seorang qari menjadi panduan yang dapat diamalkan oleh semua orang sekaligus membentuk peribadi yang mulia.

1.10 Kesimpulan

Pelbagai definisi dan konsep telah diutarakan oleh para qari dan sarjana tentang Taranum al-Qur'an. Maka, perbincangan dalam bab ini dapat dirumuskan seperti berikut iaitu istilah Taranum adalah merujuk kepada bacaan al-Qur'an secara berlagu atau memperindah suara pada tilawah al-Qur'an dengan berbagai-bagai variasi dan nada suara yang teratur serta bertepatan dengan hukum tajwid. Manakala, sejarah Taranum dikaitkan dengan dua perspektif yang berbeza. Melalui penelitian yang dijalankan menerusi bab ini, jelas membuktikan perspektif pertama iaitu Taranum al-Qur'an tidak bercanggah dengan amalan para nabi yang mengalunkan kitab suci Zabur dan al-Qur'an dengan alunan suara yang merdu.

Memahami sejarah dalam bentuk perspektif ini menjadi amat signifikan dengan ilmu Taranum yang disampaikan terutama di dalam sukan pengajaran supaya masyarakat dapat mengenal pasti sejarah asal dan tidak menimbulkan keraguan di dalam amalan bertaranum yang dilaksanakan di seluruh dunia. Percanggahan sejarah perspektif yang kedua di dalam perbincangan sebenarnya memerlukan kepada penelitian yang lebih terperinci menerusi kajian lanjutan yang lain agar pendapat sedemikian mempunyai landasan yang bersesuaian dengan dalil daripada hadis serta tidak bercampur baur dengan sejarah muzik. Hal ini dapat memelihara kemuliaan al-Qur'an sebagai mukjizat unggul Nabi Muhammad SAW.

BAB 2 : PERKEMBANGAN PENGAJIAN TARANUM

AL-QUR’AN DI MALAYSIA

2.1 Pendahuluan

Bab ini membincangkan tajuk yang berkaitan dengan perkembangan taranum secara terperinci, agar dapat dikaitkan selaras dengan sejarah perkembangan pengajian al-Qur'an di Malaysia. Perkembangan Pengajian Islam dan Pengajian al-Qur'an mempunyai jalur sejarah yang sama. Kedatangan Islam di Nusantara sedikit sebanyak telah mencorakkan ilmu pengetahuan dalam kalangan masyarakat terutama yang berkaitan dengan bidang agama. Seterusnya, perbahasan kajian akan menelusuri sejarah pelaksanaan pengajian Taranum al-Qur'an di IPG.

Ini termasuklah sejarah penubuhan, latar belakang IPG, latar belakang pensyarah dan guru pelatih. Selain itu, bagi menjelaskan objektif kajian, pengkaji akan menghuraikan sukanan pengajian Taranum al-Qur'an, kaedah pengajaran dan pembelajaran dan hasil pembelajaran Taranum termasuklah pelaksanaan pentaksiran Kerja Kursus Berasaskan Ilmu (KKBI) bagi Pengajian Taranum Al-Qur'an di IPG. Perbincangan dilanjutkan dengan Teori Pemikiran al-Ghazali dalam pendidikan untuk dijadikan landasan kepada Kerangka Konseptual Kajian.

2.2 Perkembangan Pengajian Taranum Al-Qur'an

Asas pengajian al-Qur'an di negara ini adalah bermula daripada kedatangan Islam sejak zaman Rasulullah SAW. Serentak dengan berkembangnya Islam, maka berkembanglah ilmu pengetahuan dan pengajian Islam di pelosok dunia termasuklah di Nusantara. Demikian jugalah halnya, tentang perkembangan ilmu *Ulūmūl Qur'an* di rantau ini, khususnya di Tanah Melayu (Malaysia), di mana kedatangan agama Islam pada awal

abad ke 14. Maruwiah Ahmat mengatakan bahawa, pada zaman pemerintahan sultan Mahmud iaitu pada tahun 1494, Kerajaan Gujerat telah menjadi wilayah islam yang terpisah dengan Kesultanan Delhi. Para pedagang Gujerat berulang alik ke Kepulauan Melayu dalam perdagangan rempah ratus. Kedatangan saudagar-saudagar Islam dari Gujerat dan India telah membawa Islam ke Nusantara secara tidak langsung²⁹⁰ sekaligus menyebarkan pengetahuan tentang *dīnul Islam*.²⁹¹

Senada dengan perbincangan sejarah ilmu dalam dunia Islam, khususnya di Nusantara, Mohd. Rosdi Mahamud membincangkan:

“...bahawa perkembangan ilmu dan pendidikan umat Islam bukan lagi terhad di sekitar Timur Tengah sahaja tetapi telah melangkaui ke seluruh pelosok dunia, terutama melalui gerakan pembaharuan pendidikan dalam dunia Islam yang muncul dengan pesatnya di sekitar kurun ke-19 dan pada awal kurun ke-20, dipelopori oleh beberapa tokoh ilmuwan seperti Muhammad Abduh dan Jamaluddin al-Afghani. Sekali gus pergerakan dan perjuangan ini menyumbang ke arah pembaharuan dalam pelaksanaan proses pendidikan yang berlaku di negara umat Islam.”²⁹²

Proses Pendidikan Islam berjalan seiring dengan pengajian al-Qur'an secara tidak formal, telah berkembang luas di Nusantara khususnya di Tanah Melayu. Pendidikan al-Qur'an bukan sekadar memindahkan maklumat kepada para guru, tetapi ia merupakan wadah holistik dalam pembentukan modal insan sekali mengembangkan aspek-aspek kesempurnaan dan ketakwaan kepada Allah SWT.²⁹³ Sehubungan dengan itu, Abdullah Nasih Ulwan menghuraikan konsep ilmu al-Qur'an dalam konteks pendidikan kanak-kanak²⁹⁴. Menurut beliau, pendidikan al-Qur'an bukan sekadar memindahkan maklumat kepada para guru, tetapi ia merupakan wadah holistik dalam

²⁹⁰ Maruwiah Ahmat, *Penjajahan Portugis dan Sepanyol ke atas Asia Tenggara, Satu pengamatan Semula* (Shah Alam: Karisma Production, 2006), 9.

²⁹¹ Mohd. Rosdi Mahamud, “ Mata Pelajaran Pendidikan Islam dan Kesannya Terhadap Peningkatan Disiplin Pelajar: Kajian di Sekolah-sekolah Menengah Kebangsaan Negeri Perlis”, (tesis kedoktoran, Universiti Sains Malaysia, Pulau Pinang, 2008), 94.

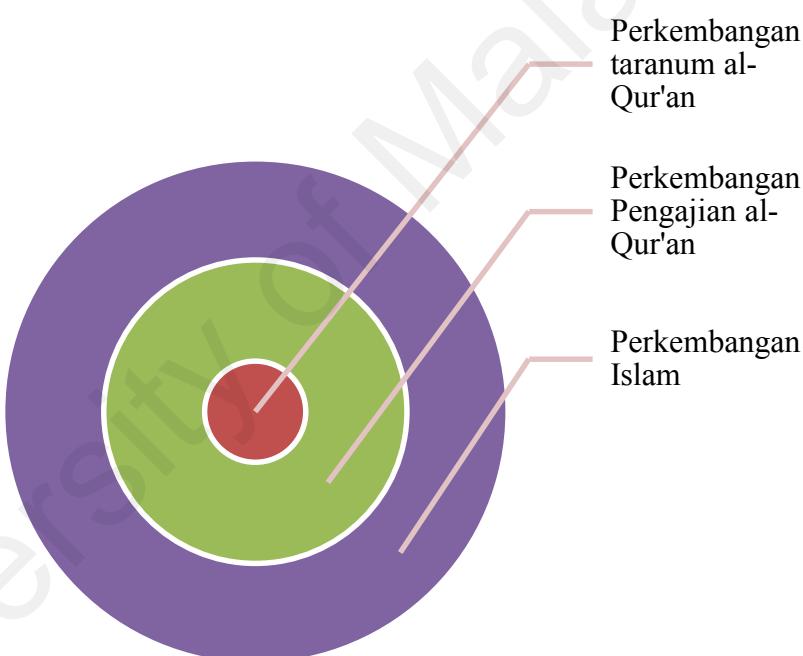
²⁹² Ibid, 95.

²⁹³ Abdullah Ishak, *Taranum dan Pengaruhnya di Malaysia*, (Kuala Lumpur : Dewan Bahasa dan Pustaka, 1995), 12.

²⁹⁴ Abdullah Nasih Ulwan, *Pendidikan Anak-anak Menurut Pandangan Islam*, (Kuala Lumpur:JAKIM, 1998), 250-281.

pembentukan modal insan sekaligus mengembangkan aspek-aspek kesempurnaan dan ketakwaan kepada Allah SWT.²⁹⁵

Berdasarkan kenyataan di atas, pengkaji berpandangan, perkembangan Taranum di Malaysia adalah berkait rapat dengan kedatangan Islam ke Nusantara dan penyebaran Islam melalui pengajian al-Qur'an. Begitu juga dengan pelbagai disiplin ilmu lain yang terkait dengan pengajian al-Qur'an. Sehingga pada akhirnya dapat diterima dan diamalkan oleh seluruh masyarakat Islam di Nusantara khususnya di Malaysia.

Rajah 1.2: Ilustrasi Perkembangan Pengajian al-Qur'an dan Taranum di Nusantara

Sistem pengajian al-Qur'an pada peringkat awal terkenal dengan gelaran sekolah pondok yang ditubuhkan oleh para ulama'.²⁹⁶ Menurut Ghazali Darusalam, para pendakwah yang berasal dari Mesir, China, India, Jawa dan Parsi telah berhijrah ke Tanah Melayu pada awal abad ke-15 Masihi. Kehadiran para pendakwah dan pedagang ini telah membantu golongan istana dan penduduk tempatan dengan hal-hal yang

²⁹⁵ Abdullah Ishak, *Taranum dan Pengaruhnya di Malaysia*, 13.

²⁹⁶ Zulfah Haris, *Pelaksanaan Pengajaran Tilawah al-Qur'an Kurikulum Taranum Tingkatan 4 di Sebuah Sekolah Menengah*, Thesis Sarjana, Universiti Malaya, 2003, 2-5,

berkaitan dengan agama Islam khususnya dalam hukum Fiqh dan pengajaran al-Qur'an.²⁹⁷

Catatan sejarah menunjukkan perkembangan Pendidikan Islam dan pengajaran al-Qur'an telah bertapak di Tanah Melayu sejak sekian lama. Menurut catatan Arkib negara, Masjid tertua di Malaysia ialah Masjid Kampung Laut, di Kelantan yang dikatakan dibina sekitar Abad ke 16 atau Abad ke 18. Uniknya, masjid ini menyerupai seni bina Majid Agung Demak di Demak. Bumbung masjid ini berbentuk limas dan bertingkat. Ditambah dengan bahan buatannya yang diperbuat dari kayu dan tidak menggunakan paku. Kemiripan seni bina masjid tersebut, sedikit sebanyak menggambarkan bahawa wujudnya hubungan perdagangan dan perkembangan agama dalam kalangan masyarakat pada Abad ke 18. Menurut Ahmad Sanusi Hassan dari Universiti Sains Malaysia, membuat kajian dan merumuskan bahawa bangunan masjid tersebut dibina oleh penyebar Islam yang juga digelar dengan Wali Songo.²⁹⁸

Selain itu, Masjid Kampung Hulu yang terletak di persimpangan Jalan Masjid Kampung Hulu dan Jalan masjid di tengah Bandar Melaka, merupakan masjid tertua di Melaka. Masjid tertua di Melaka ini dibina sekitar tahun 1720 sehingga 1728 ketika penjajahan Melaka oleh Syariat Hindia Timur Belanda (VOC). Dikatakan bahawa, seorang pendatang dari China telah memeluk Islam, iaitu Datuk Shamsuddin Arom, telah ditugaskan membina masjid ini oleh pemerintah Belanda pada masa tersebut.

Binaan asal masjid adalah bercirikan masjid dari Tanah Jawa yang mempunyai bumbung berlapis tiga dengan bentuk seakan piramid namun telah mengalami pengubahsuaian oleh Wazir Al-Sheikh Omar Hussain Al-Attas.²⁹⁹ Seterusnya, menurut Arkib Negara, pada tahun 1728, bersamaan 1141 Hijrah, Masjid Tengkera di Melaka

²⁹⁷ Ghazali Darusalam, *Pedagogi Tarannum*, Kuala Lumpur: Utusan Publication, 100-101,

²⁹⁸ Portal Rasmi Arkib Negara Malaysia. www.arkib.gov.my/web/guest/masjid-kampung-laut-kelantan.

²⁹⁹ Portal Rasmi Arkib Negara Malaysia. www.arkib.gov.my/web/guest/masjid-kampung-hulu-melaka.

telah dibina. Terdapat unsur seni bina dan kebudayaan luar dengan tempatan. Ini dapat dilihat pada bumbung masjid yang menyerupai bentuk bumbung limas, istana Sultan Mansur, bentuk Pagoda dan bentuk Piramid.³⁰⁰

Penemuan di atas merupakan beberapa bukti yang menunjukkan secara jelas, wujudnya kedatangan para pedagang yang beragama Islam di Tanah Melayu pada abad ke 16 dan abad ke 17. Kedatangan Belanda di negeri Perak juga merupakan satu catatan sejarah yang menunjukkan wujudnya penempatan para pedagang asing dari negara lain di Tanah Melayu khususnya di Pulau Pangkor , Perak. Setelah itu, perkembangan pelajaran agama di negeri Perak kian meningkat seiring dengan kemasukan para pendakwah dari luar. Setelah itu, pada tahun 1871, A. M Skinner iaitu nazir sekolah-sekolah telah bersetuju dengan permintaan penduduk Tanah Melayu untuk mengadakan subjek pengajaran al-Qur'an secara formal di sekolah-sekolah vernakular yang ditubuhkan oleh kerajaan Inggeris. ³⁰¹

Pada tahun 1918, sebuah pondok pengajian agama di dirikan di Perak iaitu pondok ar-Rahmaniah. Kemudian, di atas kesedaran masyarakat terhadap pengajian Islam dan al-Qur'an secara lebih sistematik maka terbina sebuah sekolah pada 1 Muharam 1353 bersamaan 15 April 1934 yang diberi nama Madrasah Al-Ehya As-Sharif. Pimpinan madrasah ini ialah, Ustaz Abu Bakar al-Baqir. Pondok pengajian Ar-Rahmaniah telah dibubarkan, manakala Tuan Guru Haji Abd. Rahman turut serta membantu membangunkan Madrasah Al-Ehya As-Sharif. Ia menjadi salah satu pusat pengajian Islam yang terawal di Tanah Melayu selain di Kelantan sekitar tahun 1936, hasil usaha beberapa pimpinan seperti Tuan Guru Haji Abdullah Ibrahim, Tuan Haji Abdul Manaf dan Dr. Burhanuddin al-Helmi.³⁰²

³⁰⁰ Portal Rasmi Arkib Negara Malaysia. www.arkib.gov.my/web/guest/masjid-kampung-tengkera-melaka.

³⁰¹ Shahril@Charil Marzuki, 1995, *Pendidikan di Malaysia*, Kuala Lumpur: Utusan Publication, 7-10,

³⁰² Portal Rasmi Arkib Negara Malaysia, www.arkib.gov.my/web/guest/maahad-al-ehya-asshariff-gunung-semanggol.

Rentetan daripada itu, guru-guru agama telah mendirikan satu persatuan bermula selepas kemerdekaan negara. Pengajaran al-Qur'an di bawah Pendidikan Islam telah diberi penekanan dalam sistem pendidikan dan Falsafah Kebangsaan berdasarkan Penyata Razak 1956, Penyata Rahman Talib 1960 dan Akta Pendidikan 1961.³⁰³ Semakan kurikulum terus dilaksanakan dengan mengkhususkan bidang Tilawah Al-Qur'an melalui beberapa ayat-ayat pilihan berdasarkan tema tertentu untuk membantu proses pembentukan akhlak.³⁰⁴

Berdasarkan kenyataan di atas, melalui perkembangan sejarah Islam di Nusantara, berkembanglah pengajian al-Qur'an di Tanah Melayu. Sekaligus, perbincangan tersebut menjurus kepada kesimpulan bahawa Akta Pendidikan 1966 jelas menunjukkan kerajaan memberi penekanan terhadap bidang al-Qur'an serta Pendidikan Islam melalui dasar-dasar dan kurikulum Kementerian Pelajaran Malaysia. Justeru, lahirlah satu keilmuan yang semakin berkembang pada hari ini iaitu Pendidikan al-Qur'an. Peranan tersebut dimainkan oleh Kementerian Pelajaran Malaysia (KPM) dalam usaha meningkatkan kefahaman guru pelatih terhadap pembelajaran al-Qur'an. Berikut merupakan ilustrasi perkembangan Pengajian Islam di Malaysia:

---

³⁰³ Bahagian Pelajaran Agama, Sukatan Pelajaran Agama Islam Sekolah Rendah, Kementerian Pelajaran Malaysia, 1982.

³⁰⁴ Zulfah Haris, Pelaksanaan Pengajaran Tilawah al-Qur'an Kurikulum *Taranum*, 3-5,

Rajah 1. 3: Ilustrasi Perkembangan Pengajian Islam di Malaysia

Pada tahun 1986, Kementerian Pelajaran pelatihan Malaysia telah mengambil inisiatif untuk mewujudkan Kelas Kemahiran Al-Qur'an di beberapa buah Sekolah Menengah Kebangsaan Agama (SMKA) di seluruh Malaysia. Kelas Kemahiran Al-

Qur'an ini menumpukan aspek tajwid Al-Qur'an, Taranum Al-Qur'an, Tahfiz Al-Qur'an dan *Qirāat as-sab'ah*. Kelas Khas Kemahiran Membaca dan Menghafaz al-Qur'an (KKQ) telah dilaksanakan di sekolah menengah kebangsaan agama (SMKA) sejak tahun 1986 hingga sekarang.

Pelaksanaan ini berdasarkan keputusan mesyuarat Jawatankuasa Perancangan Pelajaran (JPP) pada tahun 1985. Kelas ini juga merupakan salah satu daripada aktiviti kokurikulum di Sekolah Menengah Kebangsaan Agama (SMKA) dan Kelas Aliran Agama (KAA). Berdasarkan pekeliling KP(BPPP)Sulit/ 03/9/JPP/M(87) kelas ini hendaklah dilaksanakan di sekolah tertentu. Jawatan guru al-Qur'an di SMKA dan KAA telah diperuntukkan di dalam senarai perjawatan (B26) tahun 2002 berdasarkan MEMO daripada Bahagian Sumber Manusia Kementerian Pelajaran Malaysia KP(PP)0050/Jld. 43 (9) bertarikh 8 Mac 2002.

Jabatan Pendidikan Islam dan Moral (JAPIM) dari semasa ke semasa sentiasa mengadakan kursus-kursus khas kepada guru-guru yang mengajar KKQ di SMKA. Kursus yang sama juga akan diberikan kepada guru-guru yang mengajar di Kelas Aliran Agama (KAA) bagi menambah atau melengkapkan guru-guru dengan pengetahuan dan kemahiran dalam bidang berkaitan. Pelaksanaan ini adalah berdasarkan keputusan Mesyuarat Jawatankuasa Perancangan Pelajaran (JPP) pada tahun 1985. Sebahagian besar pensyarah-pensyarah al-Qur'an yang berkhidmat dalam menjayakan Kelas Kemahiran Al-Qur'an (KKQ) ini ialah para qari, ahli tajwid dan hakim yang telah berkecimpung dengan bidang kemahiran ini sejak wujudnya Majlis Tilawah Al-Qur'an di Malaysia pada tahun 1960. Apabila pengajian al-Qur'an berkembang luas di Malaysia, ia telah memberi sedikit sebanyak rangsangan dan galakan untuk meningkatkan pengajaran Taranum al-Qur'an.

Kelas Kemahiran al-Qur'an telah dilaksanakan di Sekolah Menengah Kebangsaan Agama (SMKA) sejak tahun 1986 hingga sekarang. Program KKQ ini bertujuan memperkasakan penguasaan kemahiran al-Qur'an di kalangan pelajar yang mengikuti kelas tersebut. Pemilihan pelajar untuk kelas kemahiran al-Qur'an adalah berdasarkan kepada penglibatan pelajar tersebut di dalam beberapa pertandingan Tilawah al-Qur'an atau Hafazan al-Qur'an di sekolah rendah. Menurut Farah Ilyani, Kelas Kemahiran al-Qur'an ini menjadi suatu platform untuk mendalami ilmu al-Qur'an dan bukan sekadar berjaya khatam al-Qur'an secara bertalaqqi dengan pensyarah-pensyarah al-Qur'an tetapi berjaya menghasilkan bacaan al-Qur'an yang bermutu tinggi.³⁰⁵ Pemilihan pelajar adalah berdasarkan kepada ujian syafawi agar pelajar yang dipilih adalah yang mempunyai potensi untuk mengembangkan kemahiran mereka dalam bidang al-Qur'an. Selain itu, faktor pemilihan pelajar juga diperketat dengan hanya memilih pelajar yang sangat berminat dengan mata pelajaran KKQ.³⁰⁶

Usaha KKQ dilihat menjadi suatu titik tolak untuk para pelajar memahami dan mendalami beberapa sub bidang al-Qur'an seperti bidang hafazan, Ulūm al-Qur'an, *Rasm Uthmāni*, *Qirāat as-Sab'ah*, Taranum al-Qur'an dan Tajwid al-Qur'an. KKQ ini sebenarnya mempunyai beberapa objektif yang khusus termasuklah para guru dapat mengetahui lagu-lagu al-Qur'an dan mempraktikkannya ke dalam bacaan harian. Taranum al-Qur'an adalah merupakan salah satu sub bidang yang diajar kepada para guru, sukatan Taranum al-Qur'an di SMKA dan Kelas Aliran Agama (KAA)³⁰⁷. Keistimewaan Kelas Kemahiran al-Qur'an ini dapat dilihat berdasarkan kepada cara pembelajarannya yang lebih berbentuk praktikal.³⁰⁸

³⁰⁵ Farah Ilyani Zakaria dan Mohd. Aderi Che Noh, "Penguasaan *Taranum* Kelas Khas Kemahiran Membaca dan Menghafaz al-Qur'an (KKQ) di Selangor", (prosiding, 1st International Conference On Islamic Education 2010).

³⁰⁶ Ibid.,

³⁰⁷ Bahagian Kurikulum *Taranum* JAPIM KPM, (2002), Kurikulum Kelas Khas Kemahiran al-Qur'an,Jakim 2002

³⁰⁸ Farah Ilyani dan Mohd Aderi, "Penguasaan *Taranum* Kelas Khas Kemahiran Membaca dan Menghaffaz al-Qur'an (KKQ) di Selangor," International Conference on Islamic Education (2010).

2.2.1 Musabaqah Tilawah al-Qur'an di Malaysia

Perkembangan sejarah Taranum al-Qur'an sedikit sebanyak dipengaruhi oleh amalan Musabaqah Tilawah al-Qur'an yang sering kali diadakan di Malaysia. Ia menjadi salah satu faktor utama dalam perkembangan ilmu Taranum. Sejarah Majlis Tilawah al-Qur'an bermula sejak tahun 1947 iaitu 4 September 1947 di Masjid Jami' Abu Bakar, Johor Bharu, Johor. Majlis ini merupakan satu acara yang mengumpulkan para qari dan qariah dalam bidang tilawah al-Qur'an.

Majlis yang julung kali diadakan ini, telah diperkenalkan oleh Pertubuhan Kebangsaan Melayu Bersatu (PEKEMBAR) pada tahun 1947. Ketika itu, majlis tilawah hanya dipanggil dengan Majlis Perujian Membaca al-Qur'an bersesuaian dengan titah perintah Ke bawah Duli Yang Mulia Sultan Johor.³⁰⁹ Manakala, menurut Ensiklopedia Kesenian dan Warisan Islam, Ahmad bin Yaacub adalah individu yang menjadi pengasas kepada Pertandingan Membaca al-Qur'an Peringkat Negeri Johor. Beliau merupakan seorang Pemeriksa Sekolah-sekolah Agama Johor dan guru Sekolah Agama Daerah Pontian sejak tahun 1933. Oleh yang demikian, tidak mustahil disimpulkan bahawa Pertandingan Majlis Tilawah al-Qur'an ini telah pun diadakan bermula sekitar tahun 1933.³¹⁰ Setelah itu, YTM Tunku telah menganjurkan pertandingan membaca al-Qur'an antara negeri Kedah dan Johor pada bulan Ramadhan tahun 1378 bersamaan tahun 1959. Program-program seumpama ini merupakan langkah awal yang dilakukan oleh beberapa pembesar negara dalam usaha meningkatkan mutu bacaan para qari dan qariah sekali gus masyarakat setempat khususnya.³¹¹

Setelah itu, majlis ini telah bertukar menjadi salah satu acara tahunan yang dianjurkan oleh Kerajaan Malaysia untuk meninggikan syiar Islam. Dengan adanya

³⁰⁹ Suhaimi Ismail et. al, *Sejarah Majlis Tilawah al-Qur'an, Peringkat Kebangsaan dan Antarabangsa*, Kuala Lumpur: Jabatan Kemajuan Islam Malaysia eBook Publication Sdn. Bhd, 2003, 3-7.

³¹⁰ Ensiklopedia Kesenian & Warisan Islam, Jilid 1, 138.

³¹¹ Hj. Abdullah Ishak, *Pendidikan Islam dan Pengaruhnya di Malaysia* (Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, 1995), 130.

majlis seumpama ini, ia telah mendatangkan kesan yang positif kepada masyarakat Islam di Malaysia dalam meningkatkan mutu bacaan ayat-ayat suci al-Qur'an. Majlis ini pertama kalinya dikenali sebagai "Pertandingan Membaca al-Qur'an", kemudiannya dikenal sebagai "Musabaqah Membaca al-Qur'an" dan sekarang " Majlis Tilawah al-Qur'an".

Pertandingan Membaca al-Qur'an Peringkat Antarabangsa kali pertama diadakan pada 22 Ramadhan 1380 bersamaan 9 Mac 1961. YTM Tunku Abdul Rahman Putra al-Haj telah menyatakan hasrat dan cita-cita untuk mengadakan Majlis Tilawah al-Qur'an peringkat antarabangsa kali pertama yang disuarakan semasa berlangsungnya majlis penutup Pertandingan Membaca al-Qur'an Peringkat Kebangsaan Kali Pertama.

³¹² Pertandingan Membaca al-Qur'an Peringkat Antarabangsa yang dianjurkan oleh Malaysia (Malaya pada ketika itu) ialah majlis tilawah yang julung-julung kalinya dianjurkan di dunia. Belum ada negara yang menganjurkan majlis seumpama ini sebelumnya. Dalam majlis kali pertama ini, sebanyak tujuh buah negara dengan 13 orang peserta telah mengambil bahagian. Negara yang menyertai majlis kali pertama ini adalah Singapura, Malaya, Brunei Darus Salam, Thailand, Sarawak, Filipina dan Indonesia. ³¹³

Ketika Majlis Perasmian Pertandingan Membaca al-Qur'an Peringkat Antarabangsa kali pertama, YM Tunku Abdul Rahman Putera al-Haj, iaitu Perdana Menteri ketika itu, sedang menghadiri Persidangan Menteri Negara-negara Komanwel di London. Oleh yang demikian, YAB Tun Abdul Razak, timbalan Perdana Menteri ketika itu mengambil tempat beliau mengalu-alukan kedatangan kumpulan pertama qari

---

³¹² Pertandingan Membaca al-Qur'an pada tahun 1968-1971, dipengerusikan oleh tokoh yang tidak asing iaitu Tun Datuk Patinggi Haji Abdul Rahman. Beliau diberi kepercayaan penuh untuk menjadi Pengerusi Jawatankuasa Pertandingan Membaca al-Qur'an selama 3 tahun. Ini menunjukkan bahawa, Sarawak juga mengikuti perkembangan tilawah al-Qur'an di Semenanjung. Lihat, www.arkib.gov.my/web/guest.

³¹³ Ibid.

yang menyertai majlis ini.³¹⁴ Melalui pertandingan tersebut, negara Malaysia telah mewujudkan satu platform untuk mengembangkan syiar Islam di pelosok tanah air.

Kerajaan telah menyebarkan ilmu pengajian al-Qur'an dengan lebih teratur, menarik dan sistematik. Implikasi daripada pelaksanaan majlis tersebut adalah kejayaan para qari qariah dalam mengalunkan bacaan al-Qur'an dengan mutu yang sangat baik dan berjaya mengembangkan ilmu al-Qur'an serta pembacaannya di seluruh negara.³¹⁵ Penganjuran majlis tilawah seumpama ini turut memberi kesan positif dalam sistem pendidikan Islam di negara ini. Pelbagai sistem serta kaedah pengajaran dan pembelajaran al-Qur'an juga diperkenalkan. Begitu juga dengan pusat-pusat pengajian al-Qur'an, kelas-kelas taranum, tajwid, qiraat dan seumpamanya semakin giat dilaksanakan di seluruh tanah air. Justeru majlis seumpama ini telah menjadi titik tolak kepada perkembangan taranum di tanah air.

2.2.2 Tokoh Qari dan Hakim Antarabangsa

Majlis Tilawah al-Qur'an di Malaysia yang diadakan di peringkat Kebangsaan serta Antarabangsa telah melahirkan ramai qari dan qariah yang terbilang. Para qari dan qariah ini bukan sahaja mencipta nama sebagai qari dan qariah yang berjaya, tetapi jasa serta sumbangan mereka sangat bernilai dalam perkembangan dan kemajuan al-Qur'an di Malaysia. Dengan penganjuran sebegini, ia memberi kesan dan impak yang besar kepada umat Islam dan negara.³¹⁶

Berdasarkan kepada majlis-majlis tilawah al-Qur'an yang diadakan di Johor dan Kedah sebelum acara peringkat Kebangsaan pada tahun 1960, telah terdapat nama-nama tokoh qari terawal yang telah mengukir nama. Nama-nama qari yang berjaya merangkul

³¹⁴Jakim,dicapai pada 5 April 2015, <http://www.tilawah.gov.my/index.php/ms/?option=com>.

³¹⁵Suhaimi Ismail, et. al, Sejarah Majlis Tilawah al-Qur'an, 3-9.

³¹⁶Ismail Che' Daud , Mingguan al-Wasilah : Kenali Tokoh Silam, 24 Jun 2007, 30.

johan bersama dalam pertandingan tilawah al-Qur'an kali pertama ialah Ustaz Abdul Rahman dari Pulau Pinang, Ustaz Hasan bin Azahari serta Tuan Mahyuddin dari Negeri Perak.³¹⁷ Seterusnya, naib johan disandang oleh Encik Ahmad bin Soleh dari Perlis dan tempat ketiga dimenangi oleh Lebai Ismail bin Haji Abdul Wahab dari Negeri Sembilan. Qari-qari tersebut merupakan qari terawal yang telah berjaya merangkul tempat di dalam majlis pertandingan membaca al-Qur'an yang diadakan di Johor pada tahun 1947.

Bermula sejak pembabitan beberapa qari terawal ini, maka ramai lagi tokoh qari dan qariah negara muncul mengisi senarai nama sebagai qari terbilang. Jumlah qari yang sedikit semakin bertambah dari semasa ke semasa disebabkan penyebaran serta perkembangan tilawah al-Qur'an ini tersebar luas di seluruh negara. Musabaqah Tilawah al-Qur'an berjaya memupuk minat dan kemahiran membaca al-Qur'an dalam kalangan para qari dan qariah sekali gus menambah kefahaman al-Qur'an dalam masyarakat setempat.³¹⁸

Berikut merupakan senarai qari yang masyhur di Malaysia bermula seawal tahun 1947 sehingga sekarang:

Jadual 1 : Senarai Qari Masyhur di Malaysia

Bil	Nama Qari	Negeri	Tahun kejayaan di dalam Majlis Tilawah al-Qur'an
1.	Ustaz Abdul Rahman	Pulau Pinang	1947 (Johan Kebangsaan)
2.	Ustaz Hassan Azahari	Selangor	1947 (Johan Kebangsaan)
3.	Tuan Mahyuddin	Perak	1947 (Johan Kebangsaan)
4.	Encik Ahmad bin Soleh	Perlis	1947 (Naib Johan)
5.	Lebai Ismail bin Haji Abdul Wahab	Negeri Sembilan	1947 (Tempat ketiga)
6.	Haji Abdul Hamid bin Desa	Kedah	1960 (Johan Kebangsaan)
7.	Haji Ahmad bin Mat Som	Kelantan	1961 (Johan Kebangsaan)
8.	Dato' Haji Ismail bin Hashim	Kedah	1962 (Johan Kebangsaan)

³¹⁷ Mohamad Saari et. al, *Johan Qari dan Qariah, Majlis Tilawah al-Qur'an Antarabangsa Malaysia*, Kuala Lumpur: PNMB, 2008, 20-21. Lihat juga, <http://www.Islam.gov.my>.

³¹⁸ Ahmad Syafiq et. al, Implikasi Ketokohan Qari-qari Tanah Melayu Terhadap Kewujudan program *Taranum* di Malaysia: Satu Tinjauan, e-Jurnal Pendidikan, Bil. 1 (2) Disember 2014, Kolej Universiti Islam Antarabangsa, Selangor.

			1963, 1965, 1967, 1969, 1970, 1971, 1974, 1975 (Johan Kebangsaan dan Antarabangsa).
9.	Haji Mohd. Amn bin Haji Shamsuddin	Kedah	1964 (Johan Kebangsaan)
10.	Haji Abdul Majid bin Haji Awang	Kelantan	1966 (Johan Kebangsaan dan Antarabangsa)
11.	Haji Saidin bin Abdul Rahman	Pulau Pinang	1967 (Johan Kebangsaan dan Antarabangsa)
12.	Haji Abd Hak@ Abd Ghani bin Abdullah	Kedah	1972, 1977, 1978, 1980, 1982 (Johan Kebangsaan dan Antarabangsa)
13.	Haji Apandi bin Haji Sirat	Johor	1973 (Johan Kebangsaan dan Antarabangsa)
14.	Haji Mukhtar bin Haji Ahmad	Kelantan	1976 (Johan Kebangsaan)
15.	Haji Shafi'e bin Kati@ Haji Sulaiman	Selangor	1979, 1987 (Johan Kebangsaan)
16.	Dato' Haji Muhammad bin Hasri	Wilayah Persekutuan	1981 (Johan Kebangsaan)
17.	Haji Ismawi bin Haji Duet	Sarawak	1983 (Johan Kebangsaan)
18.	Haji Noordin bin Idris	Kelantan	1985 (Johan Kebangsaan dan Antarabangsa)
19.	Haji Muhammad bin Awang The	Terengganu	1986, 1985 (Johan Kebangsaan)
20.	Haji Salleh bin Saidi	Johor	1988, 1998 (Johan Kebangsaan)
21.	Haji Mohammad bin Haji Yusof	Kelantan	1989 (Johan Kebangsaan) 1991 (Johan Kebangsaan dan Antarabangsa)
22.	Haji Daud bin Che' Man	Terengganu	1990 (Johan Kebangsaan)
23.	Haji Abd Rahim bin Haji Ahmad	Kelantan	1993 (Johan Kebangsaan) 1994,1995(Johan Kebangsaan,Antarabangsa
24.	Haji Md. Hussin bin Haji Mohd. Yunus	Kelantan	1996 (Johan Kebangsaan) 1997 (Johan Kebangsaan dan Antarabangsa)
25.	Haji Che' Yahaya bin Daud	Kelantan	1999 (Johan Kebangsaan dan Antarabangsa)
26.	Haji Radzi bin Kamarul Hailan	Perak	2000, 2004 (Johan Kebangsaan dan Antarabangsa)
27.	Haji Abd Ghani bin Hashim	Perak	2001, 2002 (Johan Kebangsaan)
28.	Dato' Ahmad Faizul bin Ghazali	Pahang	2003 (Johan Kebangsaan dan Antarabangsa)
29.	Haji Pisol bin Yusob	Perlis	2005 (Johan Kebangsaan)
30.	Haji Shafii bin Lebai Hanafiah	Pahang	2006 (Johan Kebangsaan)
31.	Haji Mohd. Yusuf bin Abdullah	Terengganu	1962(Johan Antarabangsa)

Sumber : JAKIM

Penglibatan qari dan qariah di Malaysia kian menunjukkan peningkatan positif terutama dari sudut mutu bacaan dan kemahiran bertaranum. Hasil daripada kesungguhan para qari di dalam mendalami dan mempraktikkan ilmu taranum al-Qur'an, ilmu taranum kian tersebar di seluruh tanah air. Usaha meningkatkan kefahaman orang ramai terhadap Taranum al-Qur'an ini bukan sahaja dilakukan oleh pihak qari namun, hakikatnya, semua usaha tersebut dibangunkan bersama oleh satu badan kerajaan yang iaitu Jabatan Kemajuan Islam Malaysia dan dipantau oleh Jabatan Perdana Menteri.

Zulkiply Dahlan menjelaskan bahawa, perkembangan taranum ini berkembang sejak pemerintah Mesir telah mengirimkan beberapa qari terkenal ke sebelah timur seperti Indonesia, Malaysia dan Thailand. Kebanyakan mereka dijadikan qari jemputan dan Hakim Majlis Tilawah peringkat antarabangsa. Mereka membaca al-Qur'an dengan membawa lagu yang sungguh merdu dan akhirnya menjadi ikutan kepada penduduk setempat. Di antaranya ialah Sheikh Abdul Basit Abd. Samad, Sheikh Tantawi, Sheikh Mahmud Mujahid, Sheikh Mustapa Ismail, Sheikh Mahmud Khalil al-Khusairi dan Sheikh Abdul Qadir Abdul Azim (kemudiannya menjadi Guru Besar di PTIQ , Indonesia)³¹⁹

Manakala, seorang lagi tokoh yang sinonim dengan pengajian Taranum ialah Tuan Haji Radzi Kamarul Hailan.³²⁰ Beliau merupakan seorang tokoh dalam bidang al-Qur'an Taranum, seorang qari Kebangsaan dan Antarabangsa dan juga merupakan

³¹⁹ Zulkiply Mohd. Dahlan, "Metodologi Pengajian *Taranum* di Maktab Perguruan Islam Bangi: Satu Kajian Dari Segi Keberkesanannya" (tesis sarjana, Universiti Kebangsaan Malaysia, Selangor, 2000).

³²⁰ Haji Radzi Kamarul Hailan (Qari Antarabangsa Malaysia), dalam temu bual dengan penulis, 15 Februari 2014.

seorang penceramah bidang Taranum yang disegani di peringkat Kebangsaan mahupun di peringkat Antarabangsa.

2.2.3 Pengajian Taranum al-Qur'an di Malaysia

Seni lagu al-Qur'an telah lama bertapak di Kepulauan Melayu selaras dengan kemasukan agama Islam di Nusantara di mana pengajian al-Qur'an telah bermula sekitar abad ke-15 Masihi. Hal demikian dapat dilihat dengan tertubuhnya pusat-pusat pengajian al-Qur'an di rumah-rumah serta pondok-pondok di rantau Nusantara khususnya di Tanah Melayu³²¹.

Perkembangan ini juga diteliti oleh Mohd. Zaini, Mohd. Yusuf dan Sedek Ariffin yang menyatakan perkembangan Taranum di Nusantara adalah ini berdasarkan kedatangan para mubaligh Islam dari Timur tengah serta kepulangan para lulusan yang belajar di Mekah dan Madinah untuk mengajar al-Qur'an kepada penduduk setempat berdasarkan kepada perkembangan secara positif dalam karya-karya ilmiah serta penglibatan para qari dan qariah di dalam Majlis Tilawah al-Qur'an.³²² Pendapat ini selari dengan Abdul Rahman Abdullah yang menjelaskan bahawa tokoh agama dari Tanah Arab yang berperanan dalam penyebaran Islam di Nusantara ialah Syeikh Ismail as-Siddiq yang menjadi utusan kepada Syarif Makkah. Syeikh Ismail menuju ke Sumatera dengan Fakir Muhammad dari Malabar, lalu mengislamkan Meurah Silu (1261-1289). Manakala di Melaka, Raja Kechil Besar dikunjungi oleh Sayid Abdul Aziz dari Jeddah, lalu mengislamkan Raja Melaka tersebut.

Melalui sejarah tersebut, pengkaji dapat menyimpulkan bahawa memang terdapat penyebaran agama Islam khususnya pengajian al-Qur'an berlaku dengan

³²¹ Mohd 'Ali Bin Abu Bakar, Seni Lagu al-Qur'an Di Malaysia, Cet. 2, Kuala Lumpur:Darul Fikir, 1977, h 81,

³²² Mohd. Zaini Zakaria, Mohd. Yusuf Ismail dan Sedek Ariffin, Penulisan Karya Seni Lagu Al-Qur'an di Nusantara: Satu Tinjauan, Seminar Wahyu Asas Tamadun, Nilai: Usim. Lihat juga, Abdul Latif Juffri, Tuan Guru Haji Mohd. Yassin, Tokoh Ilmuwan Islam Cemerlang, Kuala Lumpur: Institut Terjemahan dan Buku Malaysia , 2012,

adanya hubungan Arab dengan Asia secara langsung maupun secara tidak langsung. Pendidikan berkembang melalui hubungan tersebut.³²³ Selain itu peranan besar yang dimainkan oleh qari dan qariah merupakan faktor utama perkembangan seni lagu di nusantara khususnya di Malaysia dan Indonesia. Di Malaysia misalnya nama seperti Muhammad Yusof Kedondong dari Kelantan, Haji Muhammad (Mat Lintar) dari Terengganu, Haji Muhammad Ribat dari Kedah, Haji Sulaiman dari Johor, Haji Khalid dari Selangor dan Muhyiddin (Datuk Canai Intan) dari Perak.

Menerusi peranan para qari inilah masyarakat dapat mengenali serta memperbaiki bacaan al-Qur'an agar lebih baik serta berkesan dari sudut sebutan lajhah arab terhadap sesuatu kalimah. Mereka telah memerdengarkan bacaan yang baik dan disertai dengan seni lagu arab di dalam sesuatu majlis khatam al-Qur'an, kenduri kahwin, perayaan yang berkaitan dengan keagamaan serta proses pengajaran al-Qur'an kepada masyarakat.³²⁴

Terdapat beberapa tokoh yang mempunyai kaitan dengan sejarah perkembangan al-Qur'an di Malaysia. Antara tokoh tersebut ialah Tuan Husin Kedah al-Banjari. Beliau merupakan tokoh ulama' yang dilahirkan di Titi Gajah, Kedah pada 20 Jamadil Awal 1863. Beliau mendapat asuhan daripada ibunya, Tengku Fatimah dan didikan agama daripada datuknya, Haji Muhammad Taib. Haji Muhammad Taib pula merupakan seorang ulama' terkenal di Kedah sekitar tahun 1870-an. Tuan Husin tinggal dengan datuknya sejak kecil dan menggunakan gelaran Che Megat. Tuan Husn sering mengikut datuknya ke majlis-majlis pengajian di surau dan masjid berdekatan. Pada usianya 18 tahun, Tuan Husin berangkat ke Patani untuk menimba ilmu selama 10 tahun. Selain daripada Tuan Husin, seorang lagi ulama' yang masyhur di Kelantan ialah Tok Selehor. Beliau mendapat gelaran Tok Selehor kerana membina pondok tempat mengajar agama

³²³ Abdul Rahman Abdullah, *Sejarah dan Kebudayaan Asia Tenggara, Tradisional* (Shah Alam: Karisma Publications, 2006), 73-75.

³²⁴ Ibid.

di Kampung Selehor. Beliau hidup sezaman dengan Tok Kenali iaitu sekitar tahun 1871. Nama asal beliau ialah Haji Abdul Rahman bin Haji Uthman bin Sengit. Beliau pernah belajar di Mekah dan Patani. Tok Selehor mempunyai kebolehan dalam pelbagai cabang ilmu termasuklah al-Qur'an, Fiqah dan Tasawuf.

Seterusnya, tokoh ulama' yang bernama Tok Perlis. Beliau dilahirkan di Kampung Surau, Kuala Badang, Kota Bahru pada tahun 1860. Tok Perlis atau nama sebenarnya Haji Abdullah, telah mendirikan sebuah madrasah kecil. Beliau seangkatan dengan Tok Kenali yang lahir pada tahun 1868. Nama sebenar Tok Kenali ialah Muhammad Yusof bin Ahmad. Tok Kenali berusaha menghafaz al-Qur'an ketika usianya 6 tahun. Beliau juga mahir membaca al-Quran beserta tajwid. Beliau pernah menyambung pelajaran di Makkah dan belajar dengan ramai guru iaitu Syeikh Habibullah dari Mesir, Syeikh 'Abid iaitu mufti al-Malikiah dan ramai lagi.³²⁵

2.3 Sejarah Pelaksanaan Pengajian Taranum Al-Qur'an Di Institut Pendidikan Guru

Pada abad ke-19, Tanah Melayu dijajah oleh British dan sistem pendidikan sekular telah diperkenalkan. Dasar British di dalam sistem pendidikan tersebut ialah memperkenalkan bidang ekonomi, sosial dan ilmu keduniaan yang berkembang di Eropah. Seiring dengan perkembangan tersebut, pihak British telah mendirikan sekolah pertama di Pulau Pinang iaitu Penang Free School pada tahun 1816. Oleh yang demikian, terdapat dua corak pendidikan yang berbeza-beza di antara madrasah atau pondok pengajian Islam dengan sekolah berpendidikan sekular oleh pihak British.³²⁶ Setelah keperluan dalam bidang pendidikan semakin berkembang, pihak British merasakan perlunya latihan perguruan

---

³²⁵ Ensiklopedia Kesenian dan Warisan Islam, Perpustakaan Negara Malaysia, 2009, Jilid 1, 31.

³²⁶ Ramli Saadon et. al, Sejarah Perguruan Malaysia, Bahagian Pendidikan Guru, KPM, Putrajaya, 2008.

kepada masyarakat tempatan yang berpotensi diserapkan menjadi pendidik di sekolah-sekolah awal yang ditubuhkan.

Penubuhan latihan perguruan di Tanah Melayu bermula sekitar tahun 1878. Ia merupakan catatan sejarah awal mengenai Maktab Melayu yang ditubuhkan di Singapura ketika itu. Namun begitu, terdapat rekod yang membuktikan bermula satu latihan perguruan di bawah bimbingan Rev. J. Keasberry iaitu seorang mubaligh Kristian. Beliau telah melatih guru-guru untuk mengajar Bahasa Melayu dan Bahasa Inggeris di Tanah Melayu khususnya di negeri-negeri Selat (NNS). Selepas itu, sistem-sistem vernakular berkembang di Negeri-negeri Selat (NNS), Negeri-negeri Melayu Bersekutu (NNMB) dan juga di Negeri-negeri Melayu Tidak Bersekutu (NNMTB), sekali gus merangsang pertumbuhan latihan perguruan secara kompleks. Keperluan untuk menyampaikan pelbagai bahasa telah menyebabkan guru yang berkemahiran diperlukan bagi menyampaikan pengetahuan tersebut.³²⁷

Pihak kerajaan Malaysia telah memulakan suatu inisiatif dan tanggungjawab dengan pembukaan Kelas Tahfiz al-Qur'an di Masjid Negara. Ia bertitik tolak daripada cetusan idea dan hasrat YAB Tun Abdul Razak. Kelas Tahfiz al-Qur'an ini dikelolakan oleh Mufti Kerajaan Negeri Kelantan ketika itu iaitu Sahibul Fadhilah Dato' Haji Mohammad Nor bin Haji Ibrahim. Setelah melalui beberapa fasa perkembangan, kelas tahfiz al-Qur'an ini dikenali sebagai Institut Tahfiz al-Qur'an wal Qiraat, Jabatan Perdana Menteri.

Institut ini berpindah beberapa kali ke kampus sementara iaitu di Kompleks Pusat Islam Malaysia, Jalan Perdana, setelah itu di Jalan Redang, kemudian berpindah di sebuah rumah besar di Pinggiran Taman Tun Dr. Ismail, Kuala Lumpur dan Hulu

---

³²⁷ Ramli Saadon et. al, *Sejarah Perguruan Malaysia* (Putrajaya: Penerbit Bahagian Pendidikan Guru, Kementerian Pelajaran Malaysia, 2010), 3

Langat, Selangor. Akhirnya pada 1 Mac 1997, Institut ini berada di kampus tetapnya di Ampang Pecah, Kuala Kubu Baharu, dengan nama Darul al-Qur'an. Ia diletakkan di bawah pentadbiran Jabatan Kemajuan Islam Malaysia (JAKIM).

Hasrat ini timbul ekoran daripada Musabaqah al-Qur'an yang diadakan semenjak tahun 1960 serta lawatan Rektor Universiti Al-Azhar Shaykh Mahmud Syaltut di perasmian masjid Negara tersebut.³²⁸ Darul Qur'an menawarkan program peringkat persijilan, diploma dan ijazah sarjana muda. Selain itu, terdapat beberapa buah kolej yang turut menawarkan program pengajian sama ada di peringkat diploma mahupun di peringkat sarjana muda. Antaranya Kolej Islam Sultan Ismail Putra (KIAS) yang menawarkan program peringkat diploma bahagian qiraat dan Taranum. Selain itu, Kolej Universiti Islam Antarabangsa (KUIS) turut mengambil inisiatif dengan menawarkan program pengajian peringkat sarjana muda *Qirāat* dan Taranum di bawah kendalian Jabatan Tahfiz al-Qur'an & al-Qirāat Akademik Islam dan di Fakulti Pendidikan bagi guru yang mengikuti kursus diploma Taranum.

Kewujudan program seumpama ini di peringkat universiti dapat memberi peluang kepada para guru sekolah aliran agama yang meminati bidang taranum dan qiraat untuk meneruskan pengajian ke peringkat yang lebih tinggi. Bagi yang telah melepassi ujian dan spesifikasi peperiksaan yang ditetapkan, guru tersebut berhasil untuk meneruskan pengajian ke luar negara khususnya di universiti-universiti timur tengah dalam bidang yang sama seperti di Universiti al-Azhar, Mesir, Maahad Tahfiz di Syubro, Mesir dan Ummul Qura di Makkah al Mukarramah.

Perbincangan di atas menunjukkan peri pentingnya program serta kursus berkaitan Taranum al-Qur'an dan pendidikan sebegini yang berlandaskan kepada al-Din al-Islam bertujuan melahirkan insan yang seimbang dalam 4 aspek utama iaitu rohani,

³²⁸ Wan Hilmi, *Fannu Tilawatil Qur'an*, 2013, 20-25

jasmani, emosi dan intelek. kepentingan tersebut tidak dapat diketepikan dalam latihan perguruan di Institut Pendidikan Guru.

Justeru, Institut Pendidikan Guru di Malaysia sebagai satu institusi khusus yang mendidik guru juga mengambil inisiatif agar tidak ketinggalan dalam bersama-sama memberi kefahaman yang sewajarnya kepada bakal guru tentang kemahiran Taranum melalui kursus yang ditawarkan di bawah Program Ijazah Sarjana Muda Pendidikan Islam. Dalam menjayakan dasar pendidikan di Tanah Melayu, pihak kerajaan telah menubuhkan Maktab Perguruan pada 20 Oktober 1917.

Menurut Mohd Salleh Lebar kewujudan institusi perguruan di Malaysia adalah bermula pada tahun 1878 yang ditubuhkan oleh British iaitu Maktab Melayu Singapura di Teluk Belanga, Singapura. Apabila mendapat sambutan orang-orang Melayu terhadap perkembangan sekolah-sekolah Melayu, maka pihak British telah cuba menambahkan bilangan guru Melayu melalui penubuhan mакtab-maktab Melayu iaitu Sekolah Perguruan Taiping yang ditubuhkan pada tahun 1898, Maktab Perguruan Melayu Melaka yang ditubuhkan pada tahun 1900 dan Maktab Perguruan Melayu Matang, Perak yang ditubuhkan pada tahun 1913.¹²

Pada tahun 1922 wujudlah Maktab Perguruan Sultan Idris Tanjung Malim Perak hasil gabungan antara Maktab Perguruan Melayu Melaka dan Maktab Perguruan Melayu Matang, Perak. Pada tahun 1935, tertubuhnya Maktab Perguruan Perempuan Melayu Melaka yang khusus untuk pelatih-pelatih perempuan. Pada 6 Mei 2006, 27 buah maktab perguruan seluruh Malaysia telah dinaik taraf ke Institut Pendidikan Guru.³²⁹

---

³²⁹ Zahiah Harith, Pendidikan Islam Di Institut Pendidikan Guru Malaysia Di Zon Utara: Kajian Kaedah dan Keberkesanannya, Tesis PHD, Universiti Malaya, 2012

Menurut Ramli Saadon et. al³³⁰, perkembangan perguruan di Malaysia selepas merdeka menunjukkan satu perkembangan yang jauh berbeza daripada perkembangannya pada zaman British. Selepas terbentuknya Penyata Razak, perkembangan perguruan adalah bersifat kebangsaan berbanding sebelumnya bersifat perkauman. Beliau mengulas lanjut mengenai perkembangan perguruan ini seperti berikut:

Bahawa sesungguhnya dengan wujudnya sistem latihan perguruan yang berasaskan Falsafah Pendidikan Kebangsaan dan Falsafah Pendidikan Guru di bawah Dasar Pendidikan Kebangsaan, negara kita telah mencapai kejayaan yang cemerlang dalam berbagai-bagai bidang termasuk menyatupadukan rakyat berbilang kaum dan berbeza agama untuk hidup dalam keadaan harmoni.

Pendapat ini bertepatan dengan Mohd. Majid Konting dan Mokhtar Haji Nawawi yang menjelaskan bahawa sesuatu pengajaran yang berkesan di Malaysia merupakan rumusan kepada Falsafah Pendidikan Kebangsaan (FPK) bahawa pendidikan adalah satu usaha ke arah melahirkan insan yang seimbang dari segi intelek, rohani, emosi dan jasmani.³³¹

Berdasarkan kenyataan tersebut, dapatlah dirumuskan bahawa wujudnya institusi yang melatih guru adalah suatu usaha penting bagi memastikan negara berhasil mencapai matlamat Falsafah Pendidikan Kebangsaan sekaligus berjaya melahirkan insan yang mempunyai empat aspek yang seimbang iaitu aspek intelek, jasmani, emosi dan rohani. Seiring perkembangan pendidikan, pada tahun 1960 dan 1970, Malaysia mengorak langkah di dalam meningkatkan pembelajaran anak bangsa melalui kurikulum persekolahan yang lebih berdaya maju. Menurut Suseela Malakolunthu, “Many of the reforms entailed little more than the importation of Western (especially British)

³³⁰ Ibid,

³³¹ Mohd Majid Konting dan Mokhtar Haji Nawawi, “Keberkesanan Pengajaran: Kepercayaan Guru Sekolah Rendah Tentang Input Pendidikan dan Persekitaran Sekolah”, dalam Shaffie Mohd Daud et al., *Pengajaran dan Pembelajaran daripada Pelbagai Perspektif*, (Serdang: Penerbit Universiti Putera Malaysia, 2009), 116.

curricular and institutional models and, on the whole, did not produce the results expected of them".³³²

Lantaran berkembangnya ilmu pengetahuan dengan pesat setelah Persekutuan Tanah Melayu mencapai kemerdekaan, Maktab-maktab Perguruan Baharu dan Pusat-pusat Latihan Harian telah diwujudkan oleh kerajaan di bawah tanggungjawab Kementerian Pelajaran. Walaupun, Pusat-pusat Latihan Harian itu ditutup pada tahun 1968, maktab-maktab perguruan terus berkembang sehingga kini yang akhirnya dinamakan Institut Pendidikan Guru.³³³

Pada 13 Julai 2005, Yang Berhormat Menteri Pelajaran telah membentangkan Memorandum Jemaah Menteri Menaik Taraf Maktab-maktab Perguruan kepada Institut Pendidikan Guru (IPG). Ini bersesuaian dengan persetujuan Yang Amat Berhormat Perdana Menteri yang menyatakan bahawa:

"...Kerajaan mengiktiraf perlunya memartabatkan profesion guru. Antara langkah untuk memartabatkan profesion guru ialah menaik taraf maktab perguruan kepada IPG. Langkah ini akan melahirkan guru siswazah yang benar-benar memahami keperluan dan cabaran sekolah. Selain itu, sasaran untuk mengisi sekolah menengah dengan 100% guru siswazah dan sekolah rendah 50% guru siswazah menjelang tahun 2010 akan dapat dicapai...".

Sehubungan itu, satu Kertas Kerja Hala-tuju (BPG) telah dibentangkan pada 22 Januari 2002 dalam mesyuarat JPP Bilangan 163. Melalui Mesyuarat JPP Bilangan 167 pada 26 September 2002 keputusan telah dibuat untuk menukuhkan IPGM di bawah Bahagian Pendidikan Guru. Pada 13 Julai 2005, Jemaah Menteri telah bersetuju dengan cadangan menaik taraf semua maktab perguruan kepada IPGM di bawah Kementerian Pelajaran Malaysia untuk melaksanakan program ijazah Sarjana

³³² Suseela Malakonthulu, *Teacher Learning in Malaysia, Problems and Possibilities of Reform*, (Kuala Lumpur University of Malaya Press, 2007), 9.

³³³ Siti Haishah Abd Rahman, *Sejarah Perguruan Malaysia*, 338-339

Muda Pendidikan sepenuhnya.

Pada bulan Jun 2006, majlis pengisytiharan Institut Pendidikan Guru (IPG) telah dilaksanakan oleh Timbalan Perdana Menteri, Dato' Seri Najib Tun Razak. Perkembangan positif ini telah melibatkan dua puluh tujuh buah IPG dalam Malaysia iaitu:

1. Institut Pendidikan Guru Kampus Perlis, Perlis.
2. Institut Pendidikan Guru Kampus Darul Aman , Jitra, Kedah.
3. Institut Pendidikan Guru Kampus Sultan Abdul Halim, Sungai Petani, Kedah.
4. Institut Pendidikan Guru Kampus Pulau Pinang, Pulau Pinang.
5. Institut Pendidikan Guru Kampus Tuanku Bainun, Pulau Pinang.
6. Institut Pendidikan Guru Kampus Ipoh, Perak.
7. Institut Pendidikan Guru Kampus Bahasa Melayu, Kuala Lumpur.
8. Institut Pendidikan Guru Kampus Bahasa Antarabangsa , Kuala Lumpur.
9. Institut Pendidikan Guru Kampus Pendidikan Teknik, Kuala Lumpur.
10. Institut Pendidikan Guru Kampus Ilmu Khas, Kuala Lumpur.
11. Institut Pendidikan Guru Kampus Taranum, Selangor.
12. Institut Pendidikan Guru Kampus Raja Melewar, Negeri Sembilan.
13. Institut Pendidikan Guru Kampus Perempuan Melayu, Melaka.
14. Institut Pendidikan Guru Kampus Temenggong Ibrahim, Johor.
15. Institut Pendidikan Guru Kampus Tun Hussein Onn, Johor.
16. Institut Pendidikan Guru Kampus Kota Bharu, Kelantan.
17. Institut Pendidikan Guru Kampus Dato' Razali Ismail, Kuala Terengganu.
18. Institut Pendidikan Guru Kampus Sultan Mizan, Terengganu.

19. Institut Pendidikan Guru Kampus Tengku Ampuan Afzan, Kuala Lipis, Pahang.
20. Institut Pendidikan Guru Kampus Kent, Tuaran Sabah.
21. Institut Pendidikan Guru Kampus Gaya, Sabah.
22. Institut Pendidikan Guru Kampus Keningau, Sabah.
23. Institut Pendidikan Guru Kampus Tawau, Sabah.
24. Institut Pendidikan Guru Kampus Batu Lintang, Sarawak.
25. Institut Pendidikan Guru Kampus Tun Abdul Razak, Kota Samarahan, Sarawak.
26. Institut Pendidikan Guru Kampus Sarawak, Miri, Sarawak.
27. Institut Pendidikan Guru Kampus Rajang, Sarawak.
28. Pusat Pengajaran Bahasa Inggeris Malaysia , Kuala Lumpur.

Matlamat Maktab Perguruan untuk melahirkan lebih ramai tenaga pengajar yang berketerampilan semakin positif. Pada 21 Mei 2003 dan 5 Disember 2003, Menteri Pelajaran Malaysia telah bersetuju agar Kursus Persediaan untuk Program Ijazah Sarjana Muda Perpensyarah (PISMP) dilaksanakan mulai tahun 2004. Maka, pada tahun 2007, Bahagian Pendidikan Guru telah menawarkan program PISMP di 27 buah Institut Pendidikan Guru di seluruh Malaysia.

2. 3. 1 Tujuan Penubuhan Institut Pendidikan Guru Malaysia

Penubuhan IPG adalah bertujuan untuk menjadi pusat latihan dalam bidang pendidikan. Ia mempunyai budayanya tersendiri selaras dengan aspirasi Falsafah Pendidikan Kebangsaan dan Falsafah Pendidikan Pensyarah. Menurut Zahiah Harith³³⁴, tanggungjawab IPG adalah untuk melahirkan insan guru yang mempunyai integriti dan

---

³³⁴ Zahiah Harith, Pendidikan Islam Di Institut Pendidikan Guru Malaysia Di Zon Utara: Kajian Kaedah dan Keberkesanannya, Tesis PHD, Universiti Malaya, 2012

kredibiliti yang boleh diteladani. Pelajar akan dilatih agar mempunyai ilmu pengetahuan dan kemahiran dalam bidang yang diceburi, beradab, beramal dan boleh menjadi contoh teladan kepada para gurunya.³³⁵

Latihan bagi pelajar sekolah rendah telah mula diperkenalkan pada tahun 1957. Manakala, latihan perguruan untuk sekolah rendah dan menengah dilaksanakan mulai tahun 1963. Keperluan pelajar bagi sekolah menengah telah mendorong kewujudan beberapa kursus bertaraf diploma dan Ijazah. Kementerian Pelajaran Malaysia mengorak langkah menyediakan perjawatan guru sekolah menengah dan mensasarkan sebanyak 100 % guru di sekolah menengah merupakan siswazah.

2. 3. 2 Sejarah Penubuhan Institut Pendidikan Guru Kampus Pendidikan Islam

Pada 25 April 1977, sebuah Maktab Perguruan Islam (MPI) telah didirikan. Kampus ini terletak di Bangi, Selangor dan telah dirasmikan oleh Sultan Salahuddin Abdul Aziz Shah Ibni Almarhum Sultan Hishamuddin Alam Shah pada 3 Oktober 1992. Kurikulum di MPI bermula dengan satu unit Pendidikan Agama Islam dengan 3 orang pensyarah di Maktab Perguruan Ilmu Khas pada Februari 1977. Terdapat seramai 87 orang guru telah mengikuti Kursus Perguruan Sekolah Menengah ketika itu.

Setelah itu pada 25 April 1977, MPI berpindah dan ditempatkan di bangunan Institut Bahasa, Lembah Pantai. Pengetua pertama MPI ialah Dr Abd Hamid bin Othman. Seterusnya, MPI mewujudkan tiga jabatan iaitu Jabatan Pengajian Agama Islam, Jabatan Pendidikan dan Jabatan Bahasa Melayu.³³⁶ Perubahan demi perubahan berlaku di mana MPI dipindahkan pula di bangunan Universiti Kebangsaan Malaysia pada November 1977 sehingga April 1983. Pada Mei 1983, MPI berpindah lagi ke

---

³³⁵ Ibid.

³³⁶ Sitti Hasiah Abd. Rahman, Sejarah Perguruan Malaysia, Bahagian Pendidikan Guru, KPM, Putrajaya, 2008. 338-339.

bangunan UKM di Lembah Pantai. Dan akhirnya pada 14 Julai 1990, MPI mendapat bangunan sendiri di Bangi, Selangor.

Justeru, usaha yang berterusan ini telah menjayakan satu penubuhan maktab perguruan yang melatih pensyarah-pensyarah terlatih dalam bidang Taranum di semua sekolah rendah dan pensyarah Bahasa Arab untuk sekolah-sekolah menengah. MPI telah bergiat aktif dalam memastikan perkembangan Pendidikan Islam ditadbir baik oleh para guru maktab dengan penubuhan tujuh buah jabatan iaitu Jabatan Al-Qur'an dan As Sunah, Jabatan Pengajian Islam, Jabatan Bahasa Arab dan Tamadun Islam, Jabatan Agama Islam, Jabatan Pendidikan, Jabatan Bahasa, Jabatan Kajian Sosial dan Jabatan Bahasa Inggeris.

2.3.3 Tenaga Pengajar

Tenaga pengajar yang akan dibincangkan adalah terdiri daripada para pensyarah berpengalaman dalam bidang Pendidikan Islam yang mengajar subjek pengajian Taranum kepada guru pelatih Program Ijazah Sarjana Muda Pendidikan (PISMP). Pensyarah JAPIM ini terdiri daripada pensyarah yang berada di bawah Jabatan Pendidikan Islam dan Moral bagi IPG Kampus Taranum. Latar belakang pensyarah Taranum di IPG adalah mereka yang mempunyai kelulusan ijazah Sarjana Muda dalam Pengajian Islam, latihan ikhtisas perguruan seperti Diploma Pendidikan dari IPTA dalam Malaysia atau KPLI dari maktab perguruan sebelum ini.

Sebahagian mereka juga mempunyai ijazah Sarjana dan Kedoktoran dalam bidang Pengajian Islam sama ada bidang al-Qur'an, al-Hadis, Dakwah, Bahasa Arab, Tamadun dan sebagainya yang meliputi Pengajian Islam. Namun, tidak dinafikan bahawa, terdapat kekurangan tenaga pengajar dalam bidang al-Qur'an terutama bidang Taranum al-Qur'an.

Kebanyakan daripada pensyarah yang mengajar bidang Taranum al-Qur'an di IPG KPI mengajar bidang taranum adalah berdasarkan kemahiran serta pengalaman tinggi dalam bidang taranum selaku qari dan qariah berbanding disebabkan oleh ijazah pengkhususan dalam bidang al-Qur'an. Kebanyakan mereka juga berpengalaman mengajar mata pelajaran Pendidikan Islam yang mempunyai subjek Tilawah dan Hafazan di peringkat sekolah kebangsaan atau sekolah menengah.

2.3.4 Ambilan Guru Pelatih

Guru pelatih yang dipilih untuk mengikuti Program Ijazah Sarjana Muda dengan Pendidikan pengkhususan Pendidikan Islam mempunyai latar belakang pengajian menengah yang berbeza iaitu sama ada lulusan sekolah menengah harian, sekolah menengah asrama, sekolah menengah agama harian dan sekolah menengah agama berasrama penuh. Pemilihan guru pelatih adalah berdasarkan keputusan Sijil Pelajaran Malaysia dan hasil ujian temu duga yang dijalankan di Institut Pendidikan Guru Malaysia mengikut ketetapan dari Kementerian Pelajaran Malaysia.

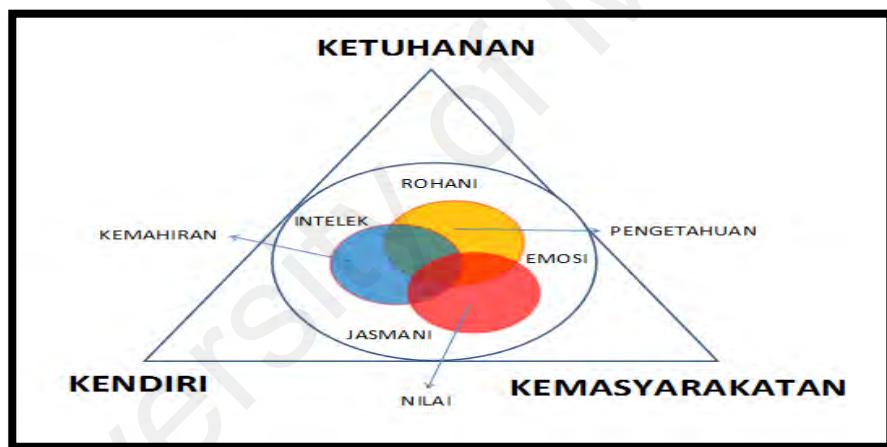
2.3.5 Kursus Yang Ditawarkan

Kursus yang ditawarkan oleh Institut Pendidikan Guru Malaysia ialah Persediaan Program Ijazah Sarjana Muda Perguruan (PPISMP) dan Program Ijazah Sarjana Muda Perguruan (PISMP) dan Program Pensiswazahan Guru. Kajian ini adalah melibatkan subjek Pengajian al-Qur'an Taranum yang dipelajari oleh guru pelatih PISMP opsyen Pendidikan Islam.

2.3.6 Model Konseptual Pendidikan Guru diterapkan dalam pengajaran dan pembelajaran di IPG

Pengajaran dan pembelajaran di IPG dilandaskan kepada Model Konseptual Pendidikan Guru yang dibina berdasarkan Falsafah Pendidikan Kebangsaan (FPK) dan Falsafah Pendidikan Pensyarah (FPG). Model Konseptual Pendidikan Guru ini menekankan kepentingan tiga aspek asas iaitu pengetahuan, kemahiran dan nilai yang disepadukan merentasi semua disiplin mata pelajaran serta program yang dirancang seperti dalam rajah 2. 1.

Rajah 2. 1 : Model Konseptual Pendidikan Guru

Sumber : Sukatan Pelajaran KPM, Pengajian Asas, KPLI, 2003

Model Konseptual Pendidikan Guru juga meletakkan akauntabiliti pensyarah kepada tiga dimensi utama iaitu kendiri, kemasyarakatan dan ketuhanan. Ketiga-tiga dimensi ini dijelmakan dalam program yang dirancangkan seperti berikut:

Dimensi Ketuhanan : Menekankan peningkatan ilmu, penghayatan dan amalan individu sebagai insan yang percaya dan taat kepada ajaran agama.

Dimensi Kemasyarakatan : Menganjurkan peranan guru sebagai pendidik,

pemimpin dan sebagai agen perubahan.

Dimensi Kendiri : Menjurus kepada pembinaan daya ketahanan, patriotisme, pemupukan budaya ilmu, pembentukan sahsiah dan berpekerti mulia.

Bertepatan dengan Falsafah Pendidikan Kebangsaan dan Falsafah Pendidikan Guru, reka bentuk model ini menggambarkan suatu usaha membina kekuatan dan kemahiran kendiri serta keterampilan setiap guru. Setelah itu, guru perlulah memahami dan memelihara kepatuhan kepada Tuhan dan kesejahteraan bermasyarakat. Oleh yang demikian, hasrat pendidikan ini akhirnya dapat dicapai menerusi pelaksanaan kurikulum pendidikan pensyarah yang menggabungkan elemen-elemen pengetahuan, kemahiran ikhtisas dan amalan-amalan keguruan di dalam pendidikan.

Kurikulum Program Ijazah Sarjana Muda Pendidikan dirangka dengan mengambil kira usaha menggabungkan ketiga-tiga elemen ini iaitu pengetahuan, kemahiran dan nilai secara bersepadu yang diterjemahkan seperti berikut:-

Pengetahuan: Meliputi pengetahuan am dan pengetahuan khusus dalam mata pelajaran KBSR dan KBSM serta pengetahuan ikhtisas keguruan.

Kemahiran: Merangkumi kemahiran ikhtisas yang menjurus kepada kemahiran berkomunikasi, kemahiran belajar, kemahiran berfikir, literasi komputer dan pedagogi.

Nilai: Merujuk kepada penerapan, penghayatan dan amalan nilai-nilai murni guru yang menampilkan sahsiah dan perlakuan sebagai guru yang penyayang, berpekerti mulia, berdaya tahan, patriotik, inovatif, kreatif, berketerampilan dan berwibawa serta patuh kepada profesi perguruan.

Berdasarkan model konseptual pendidikan guru, pengajian Taranum al-Qur'an amat selari dengan model ini kerana dapat melahirkan guru pelatih yang mempunyai kefahaman terhadap ilmu al-Qur'an yang menyeluruh dan mempunyai kemahiran mengalunkan bacaan al-Qur'an secara bertaranum. Setelah guru pelatih mempunyai ilmu dan kemahiran dalam bidang taranum, mereka dapat berusaha menyampaikan ilmu Taranum al-Qur'an kepada para pelajar di sekolah dan masyarakat setempat. Usaha sebegini adalah bertepatan dengan model konseptual pendidikan guru yang bertujuan melahirkan guru pelatih yang memiliki keterampilan dalam keempat-empat aspek iaitu intelek, rohani, emosi dan jasmani.

2.4 Konsep Pembelajaran Abad Ke-21

Perubahan di dalam pendidikan iaitu pengajaran dan pembelajaran semakin berkembang secara positif. Menyedari kepentingan guru dan pensyarah agar memahami dan bersedia untuk melakukan perubahan terhadap pengajaran dan pembelajaran sesuai dengan abad ke-21, Kementerian Pelajaran Malaysia telah melancarkan inisiatif pembelajaran alaf ke-21 secara rintis pada tahun 2014 dan dikembangkan konsepnya di seluruh negara pada tahun 2015. Pembelajaran abad ke-21 ini memacu Pelan Pembangunan Pendidikan Malaysia 2013-2025.

Pengajaran dan pembelajaran Abad ke-21 ini dijadikan landasan perbincangan kepada analisis kaedah pengajaran dan pembelajaran pengajian Taranum al-Qur'an yang komprehensif bagi Institut Pendidikan Guru.³³⁷ Hasil pembelajaran yang paling penting ialah bertambah ilmu dan kemahiran dalam subjek, di samping itu bermotivasi dan berintelektual tinggi, keyakinan diri dalam akademik dan hormat diri sendiri, pembangunan autonomi pelajar dan pembangunan sosial. Seterusnya, guru

---

³³⁷ Jpnperak. moe. my/ppdlms/index. php/informasi/warta-pendidikan/pppm-2013-2025/67-pembelajaran-abad-ke-21-amalan-dan-pelaksanaan, selasa, 13 Disember 2016

pelatih perlulah mempunyai sikap, minat dan motivasi kendiri yang mendalam bagi berperanan untuk menguasai kemahiran masing-masing. Justeru, guru pelatih akan menghasilkan prestasi yang baik dalam pengajaran dan pembelajaran.³³⁸

Hasil pembelajaran ini boleh diperoleh melalui peperiksaan rasmi, ujian sikap dan penilaian lain seperti pandangan guru.³³⁹ Pandangan ini selari dengan Abdul Rahman dan Zakaria,³⁴⁰ yang berpendapat pendidikan menurut pandangan Islam mestilah dapat melahirkan manusia yang mempunyai sikap dan pendirian yang kukuh terhadap idealisme Islam sekaligus membentuk intelektual pelajar dan mempunyai keyakinan diri untuk diperkembangkan sebagai potensi positif di dalam masyarakat.

Menurut Halimah Harun, pendidikan berkualiti amat penting dan sangat berkait rapat dengan kaedah pengajaran kreatif yang telah diajar semasa kuliah. Pengajaran di dalam kelas mahupun kuliah, wajar dilaksanakan dengan besungguh-sungguh, membuat persediaan awal yang baik, tidak mengajar sambil lewa kerana ingin menghabiskan sukan dan tidak menggunakan alat bantuan mengajar yang sempurna. Malah, keperluan untuk mempelbagaikan kaedah pengajaran dan pembelajaran adalah sangat penting, berbanding kaedah kuliah sahaja yang diterapkan.

Abad ke-21 begitu sinonim dengan era digital bertunjangkan kemahiran teknologi maklumat dan komunikasi yang menyebabkan aspek tersebut menjadi semakin penting. Justeru, profesional guru perlu ditingkatkan agar mempelopori kemahiran abad ke-21 dalam melahirkan guru pelatih yang mahir dan berketrampilan dalam pelbagai kemahiran. Inilah yang sewajarnya diadaptasi daripada pengajaran dan pembelajaran al-Qur'an dalam kalangan pelajar di sekolah mahupun di peringkat kolej

³³⁸ Harun, H. (2006). Minat, motivasi dan kemahiran mengajar guru pelatih. *Jurnal Pendidikan Malaysia (Malaysian Journal of Education)*, 31, 83-96.

³³⁹ Ibid.

³⁴⁰ Abdul Rahman dan Zakaria Kasa, *Falsafah dan Konsep Pendidikan*, (Kuala Lumpur: Penerbit Fajar Bakti, 1994), 9.

dan universiti. Manakala, di Institut Pendidikan Guru, nilai-nilai tersebut amat penting diterapkan dalam kalangan guru pelatih agar output pengajaran mereka di sekolah adalah pada tahap yang membanggakan.

Cabaran pengajaran dan pembelajaran Abad ke-21 ini sebenarnya perlu dilihat daripada perspektif yang lebih besar dan meluas, iaitu daripada aspek matlamat pendidikan itu sendiri. Dalam penulisan sebelum ini, saya telah menyentuh tentang perlunya pendidikan itu diletakkan semula di landasan yang betul menuju ke arah merealisasikan Falsafah Pendidikan Kebangsaan (FPK) yang diterjemahkan melalui Pelan Pembangunan Pendidikan Malaysia (PPPM) 2013-2025. Pengajaran dan pembelajaran Abad ke-21 (PAK-21) bukannya satu matlamat, tetapi salah satu cara untuk kita mencapai apa yang dihasratkan oleh FPK, bagi membangunkan insan yang seimbang dan sejahtera.

Terdapat signifikan terhadap harapan, realiti dan cabaran dalam melaksanakan PAK-21. Tidak ada sesiapa pun dapat menafikan bahawa teknologi merupakan komponen yang penting dalam PAK-21, dalam usaha untuk membuka minda dan perspektif pelajar kepada dunia luar yang sungguh mencabar. Dalam masa yang sama kita perlu akur bahawa hakikatnya masih ada sekolah yang memerlukan baik pulih infrastruktur sebelum teknologi terkini dapat dibawa masuk dan digunakan dalam proses PdP dengan berkesan.

Dalam membangunkan pelajar seimbang dan sejahtera yang dipupuk dengan Enam Aspirasi Pelajar, guru dan pentadbir perlu kreatif untuk menggunakan sumber yang ada, ataupun yang boleh diperolehi melalui kerjasama pelbagai pihak bagi mengoptimumkan proses pengajaran dan pembelajaran. Pelajar yang hadir ke sekolah pada zaman ini bukan lagi umpama ‘tong kosong’ yang perlu dipenuhkan dengan ilmu

pengetahuan. Pelajar pada abad ke-21 ini pergi ke sekolah berbekalkan pengetahuan yang diperolehi daripada pelbagai sumber dari luar bilik darjah – daripada ibu bapa, rakan sebaya, komuniti setempat dan daripada dunia luar melalui internet.

Peranan guru kini adalah sebagai pembimbing yang dapat menyedarkan pelajar bahawa proses pembelajaran dan pemerolehan ilmu berlaku di mana-mana sahaja tidak kira masa sepanjang hayat mereka. Usaha untuk membimbing pelajar ini memerlukan cara yang kreatif; bukan sahaja ilmu yang dikongsi oleh guru menerusi keperluan yang ditetapkan dalam kurikulum standard tetapi juga perkongsian daripada pelajar melalui ilmu yang diperoleh di luar bilik darjah menerusi pelbagai medium.

2.5 Kerangka Konseptual Kajian

Kerangka konseptual kajian yang dibina dalam kajian ini adalah untuk meneliti elemen perkaitan dan ciri-ciri penting yang menjadi asas kepada kesesuaian kaedah pengajaran dan pembelajaran Pengajian Taranum al-Qur'an di IPG. Kajian ini adalah akan dikaitkan dengan Model Konseptual Pendidikan Guru dan Konsep Pembelajaran Abad ke-21.³⁴¹ Pengkaji menggabungkan teori pemikiran al-Ghazali untuk mengaitkan sifat-sifat yang harus ada pada seseorang guru pelatih dan pensyarah bagi menjayakan sesuatu pengajaran dan pembelajaran. Kerangka konseptual kajian ini melibatkan tiga elemen iaitu elemen konteks, input dan output. Kerangka konseptual kajian ini melibatkan tiga elemen untuk mencapai keberkesanan kaedah pengajaran dan pembelajaran Taranum di IPG iaitu konteks, proses dan produk.

Bagi elemen konteks (ciri-ciri aktiviti pembelajaran), terdapat empat ciri yang dikaji iaitu latar belakang guru dari segi jantina, umur, taraf pendidikan dan pengalaman. Ciri kedua pula bagi elemen ini ialah latar belakang pelajar yang

---

³⁴¹ Chris Kyriacou, 9-10

memfokus kepada jantina, umur, taraf pendidikan dan pengetahuan terhadap Taranum. Ciri ketiga pula ialah sukatan pelajaran yang membincangkan mengenai isi kandungan, kesesuaian dengan pengetahuan pelajar dan tugasan untuk memenuhi kehendak sukatan ini. Ciri keempat pula ialah masa pengajaran yang membincangkan tentang kesesuaian dengan isi kandungan dan masa yang mencukupi untuk menghabiskan tajuk-tajuk dalam sukatan pelajaran tersebut.

Seterusnya elemen proses yang meneliti berkaitan dengan proses pengajaran dan pembelajaran dari aspek guru, pelajar dan ciri-ciri pengajaran dan pembelajaran. Aspek guru dan pelajar, pengkaji mengkaji dari segi persepsi, strategi dan tingkah laku. Menurut pemikiran al-Ghazali tentang pendidikan terdapat beberapa tugas guru dan pelajar.³⁴² Terdapat tujuh tugas guru yang perlu diamalkan iaitu hendaklah melahirkan perasaan simpati kepada pelajar seperti anak-anaknya, tidak merasakan pelajar sebagai beban tetapi kewajipan, memberi nasihat dan tunjuk ajar tentang pengajian mereka, kaedah tunjuk ajar hendaklah dengan cara yang simpati bukan dengan cara membenci dan mencela, berusaha menyediakan untuk mempelajari dan menyampaikan sesuatu pelajaran mengikut tahap kemampuan pelajarnya. Tujuh tugas pelajar pula ialah seorang pelajar hendaklah bersihkan jiwanya, menumpukan sepenuh perhatian kepada ilmu yang dipelajari, tidak menghina dan meninggikan diri terhadap guru, memahirkan diri dengan satu pendapat sahaja, belajar mata pelajaran yang paling penting, mempelajari ilmu utama dan mempelajari ilmu yang selaras dengan kehendak agama, hubungan dengan moraliti dan masyarakat.

Hal ini disepakati oleh Mok Soon Sang, yang menyatakan kesepaduan strategi, pendekatan, pemahaman teori dan kaedah akan meningkatkan lagi kualiti proses pengajaran dan pembelajaran. Elemen terakhir dalam teori kajian ini ialah produk iaitu

---

³⁴² Hamid Fahmy Zarkasyi (1990), *Pemikiran Al-Ghazali Tentang Pendidikan*. Kuala Lumpur : Dewan Bahasa dan Pustaka, 71-73

hasil pembelajaran yang meneliti dari segi pencapaian hasil pembelajaran, perubahan tingkah laku (persepsi pelajar dan pensyarah) dan tugas subjek. Berdasarkan kajian terhadap ketiga-tiga elemen tersebut diharapkan dapat pemahaman terhadap kaedah pengajaran dan pembelajaran.

2.6 Penutup

Penjelasan bab ini secara keseluruhannya menjelaskan perkembangan pengajian Taranum di Malaysia sehingga perkembangannya di Institut Pendidikan Guru Malaysia. Bagi memantapkan lagi pemahaman mengenai pengajian Taranum di IPG pula, beberapa model diketengahkan sebagai landasan kepada kajian yang dijalankan. Seterusnya, sub topik yang amat penting ialah kerangka konseptual kajian yang diaplikasikan ke dalam kajian. Kajian ini adalah berdasarkan konseptual kajian yang dilandaskan kepada Model Konseptual Pendidikan dan Pemikiran Al-Ghazali tentang kaedah pengajaran dan pembelajaran. Kedua-dua kerangka teori menjadi landasan serta garis panduan pelaksanaan pengajaran dan pembelajaran yang sesuai diadaptasikan dalam konteks pengajaran di Institut Pendidikan Guru. Pengkaji telah menghasilkan kerangka kajian berdasarkan pemahaman terhadap kedua-dua teori tersebut. Hasilnya, kerangka kajian pengkaji akan digunakan sebagai satu justifikasi dan ukuran terhadap analisis kesesuaian kaedah pengajaran qari di IPG.

BAB 3 : KADEAH PENGAJARAN DAN PEMBELAJARAN TARANUM AL-QUR’AN DI INSTITUT PENDIDIKAN GURU MALAYSIA.

3.1 Pengenalan

Menerusi bab ini, pengkaji akan membahagikan perbincangan kepada dua bahagian. Bahagian pertama melibatkan perbincangan mengenai metodologi secara ringkas, reka bentuk kajian, demografi responden dan proses analisis data. Perbincangan seterusnya, melibatkan perincian dari aspek kaedah pengajaran taranum yang dilaksanakan di Institut Pendidikan Guru Malaysia, sukatan secara ringkas dan kaedah pengajaran dan pembelajaran Taranum al-Qur'an yang diamalkan di IPG. Analisis dokumen, temu bual dan pemerhatian merupakan tiga instrumen yang digunakan untuk memperoleh data kajian. Triangulasi kaedah digunakan bagi mendapatkan data untuk dianalisis di dalam bab seterusnya.³⁴³

Data dalam kajian ini diperolehi daripada pensyarah yang mengajar kursus PA 1312 : Pengenalan Ilmu Taranum dan PQE 3103, Taranum al-Qur'an. Kursus semakan terkini ini berkuatkuasa pada bulan Jun 2013. Analisis dokumen berkaitan sukatan kurikulum ini dilakukan bagi memberikan gambaran keseluruhan subjek yang dikaji. Melalui dokumen tersebut, pengkaji akan menjelaskan sukatan kurikulum Pengenalan Taranum dan Taranum al-Qur'an dengan lebih jelas. Setelah itu, pengkaji akan menambah maklumat melalui temu bual dan pemerhatian bagi mengukuhkan lagi analisis kajian.

---

³⁴³ Norani Mohd. Salleh, “Etika dan Pengkajian Kualitatif,” dalam *Pengkajian Kualitatif Pengalaman Kerja Lapangan Kajian*, ed. Marohaini Yusoff (Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya, 2001), 3.

3.2 Pedagogi Rasulullah SAW

Pedagogi merupakan salah satu bidang ilmu pendidikan yang berkait rapat dengan kajian saintifik atas beberapa prinsip dan kaedah pengajaran yang optimum. Menyentuh soal pedagogi Rasulullah SAW, ia merujuk kepada kaedah pengajaran yang diamalkan oleh Baginda dalam menyampaikan sesuatu ilmu, wahyu mahupun dakwah kepada para sahabat r.a. Antara kehebatan Rasulullah SAW ialah Baginda merupakan seorang pendakwah, pendidik dalam keluarga dan malah pembimbing ummah.

Dalam aspek pendidikan, Rasulullah SAW bertindak sebagai murabbi atau pembimbing yang menggunakan pendekatan modelling sebagai kaedah dalam mentarbiyyah para sahabat dan bangsa Arab secara amnya. Dalam hadith diriwayatkan bahawa Rasulullah SAW diutuskan oleh Allah SWT sebagai pendidik yang bermaksud: Sesungguhnya Allah SWT tidak mengutuskan Aku (Muhammad) untuk menyusahkan umatku dan bukan pula untuk aku menyusahkan diriku, tetapi aku diutuskan sebagai pendidik yang memudahkan.³⁴⁴

Hal ini selari dengan ayat al-Qur'an yang menyebut bahawa Rasulullah SAW diutuskan sebagai pembimbing akhlak manusia yang menuntun kepada menjaga nafsu daripada perkara mazmumah. Firman Allah SWT:

وَمَا أَبْرِئُ نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لَا مَارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّيْ إِنَّ رَبِّيْ

(Surah Yusuf, ayat 53)

غَفُورٌ رَّحِيمٌ

"Dan tiadalah Aku berani membersihkan diriku; Sesungguhnya nafsu manusia itu sangat menyuruh melakukan kejahanan, kecuali orang-orang Yang telah diberi rahmat oleh Tuhanmu (maka terselamatlah ia dari hasutan nafsu itu). Sesungguhnya Tuhanmu Maha Pengampun, lagi Maha Mengasihani."

³⁴⁴ Abu al-Husyan Muslim bin Hajjaj al-Qusyairi al-Nisaburi, Hadith 1478, *Sahih Muslim* (Beirut: Dar Ihya' al-Thurath al-'Arabi), 6: 79

Selaku seorang tokoh pendidik unggul, Rasulullah SAW telah mengimplementasikan kemahiran pedagogi dalam dakwah serta pengajaran Baginda. Kemahiran pedagogi Rasulullah SAW mencakupi kemahiran menyampaikan kuliah, kemahiran pengajaran talaqqi dan musyafahah, kemahiran bersoal jawab, kemahiran bercerita, berpidato dan kemahiran menjalankan aktiviti secara halaqah.³⁴⁵

3.3 Kurikulum Kursus Taranum al-Qur'an Di IPG

Kurikulum taranum meletakkan kemahiran mengalunkan suara dalam pembacaan al-Qur'an sebagai komponen penting. Penguasaan kemahiran ini adalah gabungan di antara pemahaman teori, konsep dan sejarah dalam bidang taranum. Selain itu, kurikulum ini menekankan kemahiran mengalunkan suara pada bacaan al-Qur'an secara praktikal. Pendidikan Taranum al-Qur'an ini amat penting bagi memartabatkan keindahan ayat-ayat suci al-Qur'an dan menyemarakkan perasaan cinta kepada kalam Allah SWT. Ilmu taranum juga akan menjaga dan memelihara amalan serta sunnah Rasulullah SAW. Sunnah ini akan dapat dilaksanakan dengan mengalunkan al-Qur'an dengan baik.

Matlamat utama ilmu taranum al-Qur'an adalah menggabungkan teori dan praktikal subjek tersebut. Ia bertujuan memperkasakan guru pelatih dengan kemahiran taranum al-Qur'an sekaligus menjadi guru pembimbing di sekolah yang akan ditempatkan oleh Kementerian Pendidikan Malaysia. Pengajian taranum al-Qur'an ini merupakan salah satu subjek elektif Pengajian al-Qur'an. Kursus Pendidikan al-Qur'an diperkenalkan kepada semua guru Program Persediaan Ijazah Sarjana Muda Pendidikan (PPISMP) dan Program Ijazah Sarjana Muda Pendidikan (PISMP) Pengkhususan Pendidikan Islam.

---

³⁴⁵ Noornajihan Ja'afar dan Ab. Halim Tamuri, *27 Pedagogi Rasulullah SAW dalam Pengajaran*, Fakulti Pendidikan UKM, 2016.

Pemilihan kursus ini pula adalah kerana kurikulum berkaitan Pengenalan Taranum diajar sebagai unit kecil atau disebut sebagai subjek elektif dalam kepelbagaian subjek yang ditawarkan dalam PISMP. Meskipun subjek ini merupakan subjek elektif, namun peranan serta impak subjek tersebut adalah besar terhadap kredibiliti serta kemahiran bertaranum bagi seorang guru pelatih Pendidikan Islam. Hal ini adalah kerana menjadi kewajipan kepada guru pelatih untuk melatih pelajar di sekolah agar mahir bertaranum untuk menjadi wakil sekolah dalam pertandingan seperti Majlis Tilawah al-Qur'an yang diadakan setiap tahun. Justeru, walau pun ia merupakan subjek elektif, ia tetap menjadi kursus wajib bagi guru pelatih pengkhususan Ijazah Sarjana Muda Pendidikan Islam Sekolah Rendah. Sukatan Pelajaran Pendidikan Taranum al-Qur'an ini dijelaskan dalam bentuk jadual berikut:

Jadual 3. 3 : Sukatan Pelajaran Pengenalan Taranum al-Qur'an (PA 1312)

Pengetahuan	Peruntukan Masa
1) Sejarah Perkembangan Lagu-lagu al-Qur'an - Zaman Nabi Muhammad SAW hingga <i>itba' al tabi'in</i> . - Di Nusantara	2 jam
2) Istilah-istilah taranum dan cara penggunaannya	2 jam
3) Suara – sifat-sifat, tingkat dan peranannya dalam pembacaan al-Qur'an.	2 jam
4) Taranum <i>Bayyati</i>	8 jam
5) Taranum <i>Soba</i>	8 jam
6) Taranum <i>Hijaz</i>	8 jam
Jumlah keseluruhan	30 Jam

Sumber: Bahagian Pendidikan Guru KPM dan Institut Pendidikan Guru KPM

Berdasarkan jadual di atas, sukanan Pengajian Taranum al-Qur'an yang diajar kepada kursus PPISMP Pengajian Islam dinamakan sebagai PA 1312 iaitu Pengenalan Taranum. Masa pembelajaran yang diperuntukkan ialah sebanyak 30 jam bagi satu

semester PPISMP bersamaan 2 jam kredit. Kursus ini dilaksanakan dalam tempoh 15 minggu dengan peruntukan masa satu jam dalam seminggu.

Dalam sukatan tersebut, guru pelatih akan didedahkan kepada teori dan praktikal Pengenalan Taranum. Objektif subjek Pengenalan Taranum al-Qur'an ialah mengetahui definisi, sejarah perkembangan taranum dan peranan taranum al-Qur'an. Sejarah pengenalan taranum akan diajarkan kepada guru pelatih sebagai satu pengenalan awal kepada ilmu taranum. Sumber utama dalam sejarah perkembangan taranum al-Qur'an merujuk Rasulullah SAW sebagai model pengajaran yang wajar diikuti dan dicontohi mencakupi kesemua bidang termasuk kognitif, afektif dan psikomotor.³⁴⁶

Sebagaimana yang dinyatakan oleh Sharifah Nooraida, Rasulullah SAW menjadikan wahyu Allah SWT sebagai sukanan pelajaran yang terbaik dalam kurikulum pendidikan yang baginda sampaikan untuk mendidik umatnya.³⁴⁷ Melalui perbincangan di bab 1, pengkaji telah menghuraikan dua perspektif berkaitan sejarah taranum dari zaman Rasulullah SAW sehingga ke zaman para tabi'in. Menurut Ustazah Robiah binti Tamby Chik iaitu salah seorang pensyarah di Institut Pendidikan Guru Kampus Pendidikan Islam Bangi dengan adanya pembahagian dua sukanan memudahkan lagi para guru pelatih untuk mendalami dan menguasai ilmu taranum. Di samping itu, pembahagian lagu juga memberikan ruang yang lebih kepada guru pelatih untuk berlatih menguasai lagu-lagu tersebut.³⁴⁸

Walau bagaimanapun, masa yang diperuntukkan ini sangat terhad dan tidak mencukupi kerana tajuk yang terdapat di dalam kursus ini adalah berat dan mempunyai pecahan sub tajuk yang pelbagai sehingga menyebabkan pemberatan peahan tajuk

³⁴⁶ Ahmad Mohd Salleh, *Kurikulum, Metodologi dan Pedagogi Pengajaran Islam*, KPLI Pengajaran Islam & j-QAF (Selangor : Oxford Fajar Sdn. Bhd, 2011), 130.

³⁴⁷ Sharifah Nooraida Wan Hassan, "Pengajaran Pendidikan Hak Wanita Islam di Institut Pendidikan Guru Malaysia" (tesis kedoktoran, Universiti Malaya, Kuala Lumpur, 2015), 15-17.

³⁴⁸ Robiah Tamby Chik, (Pensyarah taranum al-Qur'an, IPG Kampus Pendidikan Islam, dalam temu bual dengan beliau pada 21 Mei 2013.

dengan jam interaksi kurang bersesuaian. Tambahan pula aktiviti kokurikulum yang dilaksanakan kadang-kadang bertembung dengan jadual waktu yang telah ditetapkan. Hal ini merupakan salah satu kekangan yang dihadapi untuk melaksanakan kursus ini dengan lancar. Subjek ini merupakan kesinambungan dan kemahiran aras tinggi yang perlu dipelajari dan dikuasai oleh guru pelatih tersebut. Dalam sukanan Taranum al-Qur'an PPISMP, penumpuan diberikan terhadap sejarah Taranum al-Qur'an, pengenalan asas Taranum al-Qur'an, irama *Bayati*, irama *Soba* dan irama *Hijaz*. Ini bermakna, pada peringkat awal pengajian PPISMP, pendedahan diberikan kepada pengenalan Taranum al-Qur'an dan 3 lagu dipilih untuk diajarkan kepada guru pelatih.

Ketiga-tiga lagu tersebut iaitu *Bayati*, *Soba* dan *Hijaz*, mempunyai kepentingan yang tersendiri. Irama *Bayati* misalnya, menjadi asas utama dalam kemahiran bertaranum. Tanpa kemahiran mengalunkan irama *Bayati*, tiadalah seseorang itu dikatakan mempelajari Taranum al-Qur'an. Manakala, irama *Hijaz* dan irama *Soba*, merupakan lagu variasi yang berperanan memantapkan lagi persembahan sesuatu bacaan bertaranum.

Perancangan pengajaran sebegini memerlukan kreativiti seorang pensyarah dalam menarik minat guru pelatih, sekali gus menggilap potensi dan bakat yang ada. Dalam jadual di atas, jelas membutikan bahawa kaedah pengajaran yang biasa dan sering digunakan adalah kaedah *talaqqi musyafahah*, latih tubi dan tasmik. Penggunaan pita rakaman dijelaskan di dalam pengajaran dan pembelajaran Taranum al-Qur'an. Namun, berdasarkan kepada pemerhatian Pengkaji di IPG kampus Bangi, kebanyakan guru pelatih tidak bersedia dengan peralatan rakaman mahupun radio untuk merakamkan pengajaran guru.

Ini menunjukkan bahawa penggunaan pita rakaman masih kurang

dimanfaatkan dan kurang mendapat sambutan daripada guru pelatih. Sebagaimana menurut Mohamad Rabeh Abdullah, keberkesanan bahan bantu mengajar juga perlu bergantung kepada beberapa faktor iaitu teknik penggunaannya, tahap pelajar dan akses mudah terhadap alatan tersebut.³³⁵

Perincian kepada garis panduan yang di atas, adalah berdasarkan modul yang diberikan kepada para pensyarah. Berikut merupakan huraian kepada sukan Pengenalan Taranum al-Qur'an.

Jadual 3.4 : Huraian Sukatan Pengenalan Taranum al-Qur'an

PENGETAHUAN	KEMAHIRAN	NILAI/ CATATAN
1. Sejarah perkembangan lagu-lagu al-Qur'an -Permulaan -Zaman Nabi/ Sahabat - Tabi'in Zaman Tabi' Tabi'in 1. 1 Perkembangan lagu-lagu di Nusantara - Qari Istana -Ujian Tilawah al-Qur'an	*Menjelaskan sejarah perkembangan lagu-lagu al-Qur'an dari zaman Nabi Muhammad SAW hingga zaman <i>Itba' al Tabi'in</i> . * Menerangkan perbezaan perkembangan lagu-lagu al-Qur'an di Nusantara	Strategi: * <i>Talaqqi musyafahah</i> * Projek Berkumpulan untuk menghasilkan rakaman Taranum al-Qur'an dengan penekanan tahap tabaqat lagu; * Latih tubi menggunakan kaset lagu-lagu Taranum.
2. Asas Lagu al-Qur'an - <i>Hijazi</i> - <i>Misri</i> 2. 1 Menguasai lagu-lagu al-Qur'an : <i>Bayyati</i> <i>Soba</i>	* Membezakan kumpulan lagu-lagu <i>Hijazi</i> dan <i>Misri</i> dalam konteks lagu-lagu al-Qur'an. * Menguasai lagu <i>Bayyati</i> , <i>Soba</i> dan <i>Hijaz</i> . * Menerapkan lagu <i>Bayyati</i> , <i>Soba</i> dan <i>Hijaz</i> dalam bacaan al-Qur'an. * Mengkelas dan mengkategorikan lagu-lagu al-Qur'an serta harakatnya.	* KB dan KMD: * Membanding beza kesan pengajaran bertaranum dan tidak bertaranum. * Teknik menguasai Taranum. Sumber: * Pita Rakaman, Kaset panduan Taranum al-Qur'an * CD Taranum
3. Istilah-istilah dalam Taranum - <i>Qit'ah</i> - <i>Harakah</i> - <i>Mahattah</i> - <i>Tabaqat</i> - <i>Burdah</i> - <i>Wuslah al-mumathalah</i> - <i>Ihtilal al-Lahn</i> - <i>Zuq</i> - <i>Maqam</i>	* Menguasai penerapan istilah-istilah taranum dalam lagu-lagu al-Qur'an * Mengaplikasi istilah-istilah taranum dalam pembacaan al-Qur'an	* Nilai murni dan keguruan - Menyedari kepentingan menghayati istilah-istilah taranum dalam <i>tahsin al-Qur'an</i> * Mengaplikasi dan menghayati lagu-lagu Taranum semasa * Menikmati keindahan

- <i>Salalim Nuzul</i> - <i>Salalim Tulu'</i> - <i>Lahjah</i>		bacaan al-Qur'an serta menghayati isi kandungannya *Lagu al-Qur'an menambahkan khusyu' dan <i>tawaddhu'</i>
4. Suara - Sifat suara - Tingkat suara - Peranan suara	* Menguasai kaedah penggunaan suara mengikut tingkatan dan sifat-sifatnya.	* Menghayati kaedah penggunaan suara dengan baik. Catatan: * Dilaksanakan secara amali.

Sumber: Rancangan Pengajaran dan Pembelajaran Semester (LAM-PT09-01) Pengenalan Taranum , PPISMP Pengajian Islam.

Sukatan pelajaran Taranum al-Qur'an ini direkabentuk pula mengikut pecahan secara mingguan. Pecahan secara mingguan ini dinamakan dengan Rancangan Pengajaran dan Pembelajaran Semester (LAM-PT09-01) Pengenalan Taranum bagi kursus PPISMP Pengajian Islam³⁴⁹.

Kursus Taranum al-Qur'an adalah mata pelajaran elektif bagi semua guru pelatih Pendidikan Islam PPISMP dan PISMP dalam sistem pendidikan yang digubal di IPG. Ia selaras dengan kehendak Kementerian Pendidikan Malaysia. Subjek ini merupakan kesinambungan dan kemahiran aras tinggi yang perlu dipelajari dan dikuasai oleh guru pelatih tersebut. Dalam sukatan Taranum al-Qur'an PPISMP, penumpuan diberikan terhadap sejarah Taranum al-Qur'an, pengenalan asas Taranum al-Qur'an, irama *Bayyati*, irama *Soba* dan irama *Hijaz*. Ini bermakna, pada peringkat awal pengajian PPISMP, pendedahan diberikan kepada pengenalan Taranum al-Qur'an dan 3 lagu dipilih untuk diajarkan kepada guru pelatih.

Perancangan pengajaran sebegini memerlukan kreativiti seorang pensyarah dalam menarik minat guru pelatih, sekali gus menggilap potensi dan bakat yang ada.

---

³⁴⁹ Rancangan Pengajaran dan Pembelajaran Semester (LAM-PT-06-01), Pengenalan Taranum di Institut Pendidikan Guru, bagi Semester 1, PPISMP 2012.

Dalam jadual di atas, jelas membutkan bahawa kaedah pengajaran yang biasa dan sering digunakan adalah kaedah *talaqqi musyafahah*, latih tubi dan tasmik. Penggunaan pita rakaman dijelaskan di dalam pengajaran dan pembelajaran Taranum al-Qur'an.

Namun, berdasarkan kepada pemerhatian pengkaji di IPG Kampus Bangi, kebanyakan guru pelatih tidak bersedia dengan peralatan rakaman mahupun radio untuk merakamkan pengajaran guru. Ini menunjukkan bahawa penggunaan pita rakaman masih kurang dimanfaatkan dan kurang mendapat sambutan daripada guru pelatih. Sebagaimana menurut Mohamad Rabeh Abdullah, keberkesanan bahan bantu mengajar juga perlu bergantung kepada beberapa faktor iaitu teknik penggunaannya, tahap pelajar dan akses mudah terhadap alatan tersebut.³⁵⁰

3.4 Kepelbagaiannya Kaedah Pengajaran dan Pembelajaran Al-Qur'an

Dalam menghasilkan dan memantapkan pengajaran dan pembelajaran Taranum al-Qur'an, perlu ada adunan dan kesepadan antara strategi, kaedah, teknik dan aktiviti yang berkesan. Definisi bagi strategi adalah perancangan yang teratur dalam menjayakan proses pengajaran dan pembelajaran, manakala, takrif teknik pula ialah pecahan kecil yang terkandung dalam kaedah-kaedah pengajaran. Seterusnya aktiviti pengajaran dan pembelajaran melibatkan rangsangan kepada guru pelatih dalam memantapkan penguasaan harkat lagu dalam kalangan guru pelatih. Berdasarkan pendapat al-Nahlawi, terdapat pelbagai kaedah-kaedah pengajaran yang boleh dicontohi dari al-Qur'an antaranya kaedah *Hiwar* (perbualan), kaedah *qishashi* (bercerita), kaedah kuliah, kaedah penerangan, kaedah *amthal*, kaedah munaqashah dan sebagainya.³⁵¹

³⁵⁰ Mohamad Rabeh Abdullah, "Penilaian Pelaksanaan Kurikulum al-Azhar di Sekolah Menengah Agama Jabatan Agama Islam Selangor" (Tesis Ijazah Sarjana Muda, Universiti Malaya, 2000), 125.

³⁵¹ Abdul Rahman al-Nahlawi, *Prinsip-prinsip dari Metod Pendidikan Islam*, Bandung, Depnogoro, 1982, 25-40.

Beberapa kaedah yang dinyatakan adalah berkait rapat dengan pelaksanaan pengajaran isi al-Qur'an dan namun ianya kurang bertepatan dengan pengajaran Taranum al-Qur'an. Pengajaran Taranum al-Qur'an memerlukan kepada kaedah pengajaran yang menggalakkan aktiviti latihan suara dan bagaimana kemahiran tersebut dapat difahami serta dikuasai oleh guru pelatih.

3.5 Pengajaran Taranum Al-Qur'an Di Institut Pendidikan Guru Malaysia

Pengajian al-Qur'an merupakan suatu bidang pengajaran dan pembelajaran dari sudut tilawah, hafazan, taranum dan jawi yang berkesan dan ia menjadi cabaran kepada pensyarah al-Qur'an. Tugas pensyarah al-Qur'an di Institut Pendidikan Guru semakin mencabar memandangkan latar belakang guru pelatih adalah berbeza dalam ilmu Taranum al-Qur'an. Terdapat guru pelatih yang tidak mempunyai pengetahuan asas dalam bidang taranum serta tidak mempunyai minat terhadap subjek taranum sejak dari sekolah menengah.

Berdasarkan dapatan kajian kualitatif mengenai kekerapan menggunakan kaedah pengajaran berdasarkan persepsi pelajar ialah bagi bidang Taranum al-Qur'an ialah kaedah *talaqqi musyafahah*, diikuti pula kaedah *tasmi'* seterusnya kaedah *tikrar* dan terakhir kaedah hafazan. Keempat-empat kaedah ini merupakan kaedah yang sering digunakan untuk mempelajari Taranum al-Qur'an. Proses utama dalam mempelajari al-Qur'an ialah guru membaca ayat al-Qur'an terlebih dahulu diikuti dengan bacaan pelajar. Ini bererti pelajar melihat bibir guru semasa bacaan dan meniru cara bacaan guru yang betul. Kaedah ini dinamakan *talaqqi musyafahah* seperti Jibril mengajar al-Qur'an kepada Nabi Muhammad SAW semasa wahyu pertama.

3.5.1 Kaedah *Talaqqi musyafahah*

Antara kaedah yang digunakan oleh pensyarah ketika menyampaikan pengajaran subjek Taranum al-Qur'an ialah *talaqqi musyafahah*.³⁵² Kaedah *talaqqi musyafahah* ini dilaksanakan secara formal sebagaimana yang digariskan oleh sukatan pengajian Taranum Al-Qur'an. Ia merupakan kaedah asas dalam pengajaran Taranum al-Qur'an.

³⁵³ Pensyarah bersemuka dengan guru pelatih dan menunjukkan cara membaca ayat-ayat al-Qur'an dengan sebutan yang betul. Semasa pensyarah membaca ayat-ayat al-Qur'an, guru dapat melihat cara yang betul melalui pergerakan mulut dan bibir pensyarah.³⁵⁴

Kaedah ini merupakan kaedah guru melatih bacaan al-Qur'an yang tertua dan dipraktikkan oleh Jibril A. S. kepada Rasulullah SAW. Caranya Jibril membaca ayat suci al-Qur'an kemudian Rasulullah SAW. meniru bacaan tersebut dengan diperhatikan oleh Jibril A. S. Setelah itu Rasulullah SAW. terus menghafaz ayat berkenaan. Seterusnya Rasulullah SAW. membacakan kepada para sahabat, para sahabat pula meniru bacaan Rasulullah SAW. kemudian diminta dituliskan, seterusnya tulisan itu dibacakan dan dihafaz.

Talaqqi dari segi bahasa ialah pertemuan secara berhadapan atau bersemuka. Manakala dari segi istilah bermaksud pertemuan antara pensyarah dan guru pelatih secara bersemuka. Ini bererti pensyarah memberi contoh bacaan kepada sekumpulan guru pelatih, kemudian guru pelatih mengikut bacaan pensyarah secara beramai-ramai. *Musyafahah* pula dari segi bahasa ialah sebutan daripada mulut ke mulut yang diambil dari pergerakan dua bibir. Manakala *musyafahah* dari segi istilah pula bererti guru pelatih menerima pengajaran secara langsung dengan sebutan pensyarah, melihat pergerakan bibir pensyarah dan menyebutnya (mengikut) pensyarah.

³⁵² Mohd. Yusuf Ahmad, Sejarah dan Pendidikan al-Qur'an, 25-40.

³⁵³ Azmil Hashim, Penilaian Pelaksanaan Kurikulum Tahfiz al-Qur'an di Darul Qur'an JAKIM dan Maahad Tahfiz al-Qur'an Negeri, Tesis Ijazah Kedoktoran, UKM, Bangi. 2010, 262-264.

³⁵⁴ Najmiah Omar, Zulkifli Yusof dan Md. Yaakub, "Pendekatan Dato' Hajjah Rogayah Sulong dalam Pembelajaran dan Pengajaran taranum al-Qur'an di Terengganu," (2013), 506-518.

Pensyarah memberi contoh bacaan kepada seorang guru pelatih, kemudian guru pelatih itu mengikut contoh bacaan pensyarah secara individu.³⁵⁵

Terdapat empat prinsip bagi kaedah ini ialah mengutamakan sebutan dan bacaan yang tepat. Guru pelatih memerhati pergerakan mulut pensyarah secara berdepan (bersemuka) dan menyebut bacaan berdasarkan sebutan tersebut. Sekiranya pensyarah memberi contoh bacaan yang salah atau kurang tepat maka ianya memberi kesan kepada sebutan (bacaan) guru pelatih. Objektif kaedah ini ialah guru pelatih dapat mengikut bacaan dan alunan ayat al-Qur'an yang dibacakan oleh pensyarah. Seterusnya guru pelatih dapat membezakan bentuk-bentuk air lagu yang disampaikan terus oleh pensyarah dan dapat membaca ayat al-Qur'an dengan fasih dan betul. Objektif terakhir pula ialah guru pelatih yakin dan berani membaca al-Qur'an di hadapan pensyarah.³⁵⁶

Berdasarkan perbincangan daptan kajian berkaitan kaedah pengajaran di dapati bahawa kaedah *talaqqi musyafahah* menjadi kaedah pengajaran utama dalam pengajian Taranum al-Qur'an. Kaedah *talaqqi musyafahah* secara formal ini melibatkan sukanan Taranum al-Qur'an dan modulnya yang khusus. Dapatan kajian menunjukkan bahawa pensyarah menggunakan kaedah *talaqqi musyafahah* secara formal dalam pengajaran tersebut.³⁵⁷ Pensyarah memberikan contoh bacaan bertaranum secara satu baris persatu baris. Baris-baris ini mempunyai tertib tersendiri berdasarkan kepada kesesuaian ayat dan acuan irama sesuatu lagu.³⁵⁸ Setiap baris ayat tersebut, yang disertai dengan irama tertentu dan diakhiri dengan *mahattah* tertentu dinamakan *harkat* lagu. *Harkat* lagu ini, dibacakan oleh pensyarah kepada guru pelatih sebagai bacaan contoh. Setelah itu, guru

³⁵⁵ Azmil bin Hashim, Penilaian Pelaksanaan Kurikulum Tahfiz al-Qur'an di Darul Qur'an JAKIM dan Ma'ahad Tahfiz al-Qur'an Negeri, (Tesis Ijazah Kedoktoran, Universiti Kebangsaan Malaysia, Bangi, 2010), 100-120.

³⁵⁶ Bahagian Pendidikan Guru (2005), "Pendidikan al-Qur'an Minor Modul 1/3 Unit 1 & 2", (Modul KPLI SR j-QAF, Bahagian Pendidikan Guru, Kementerian Pelajaran Malaysia), 1-2.

³⁵⁷ Zahiah Haris@Harith, "Pendidikan Islam di Institut Pendidikan Guru Malaysia di Zon Utara" (Tesis Kedoktoran, Universiti Malaya, 2012) 130-160.

³⁵⁸ Robiah Tamby Chik, (Pensyarah Taranum al-Qur'an, IPG Kampus Pendidikan Islam) dalam temu bual dengan beliau pada 21 Mei 2013.

pelatih memperdengarkan bacaan mereka pula.³⁵⁹

Hal ini telah ditunjukkan oleh Ustazah Robiah Tamby Chik melalui pengajaran taranum yang dijalankan di dalam bilik kuliah. Kelas yang diajar merupakan dua kelas yang digabungkan. Jumlah pelajar yang ada adalah seramai 19 orang. Pensyarah memperdengarkan harkat lagu dan kemudiannya ditiru dan diikuti oleh guru pelatih tersebut. Terdapat beberapa guru pelatih lelaki yang menunjukkan bakat serta kemahiran suara yang dimiliki. Namun, sebahagian besar guru pelatih tidak memberanikan diri untuk memperdengarkan bacaan.³⁶⁰

Amalan pengajaran *talaqqi musyafahah* ini selari dengan ciri asas amalan pengajaran *talaqqi musyafahah* menurut Kamarul Jasmi Azmi.³⁶¹ Ciri paling asas yang diamalkan dalam kaedah *talaqqi musyafahah* ialah bacaan contoh yang telah ditunjukkan oleh pensyarah. Bacaan tersebut mestilah menepati tajwid agar menjadi ikutan yang baik kepada pelajar.³⁶² Setelah pensyarah menunjukkan contoh bacaan, guru pelatih pula akan menunjukkan bacaan mereka mengikuti bacaan contoh oleh pensyarah.

Rajah 3.1 : Gambaran Kaedah *Talaqqi musyafahah* dalam Taranum al-Qur'an

³⁵⁹ Siti Juariah Tarmuji, Portfolio Pengajaran dan Pembelajaran, Taranum al-Qur'an, 2010 , Ipg Ipoh.

³⁶⁰ Robiah Tamby Chik (Pensyarah IPG Kampus Pendidikan Islam) pemerhatian pengajaran dilaksanakan pada 21 Mei 2013.

³⁶¹ Kamarul Jasmi Azmi et. al, Aplikasi Teknologi dalam Pengajaran dan Pembelajaran Pendidikan Islam, Prosiding Seminar Antarabangsa Perguruan dan Pendidikan Islam (SEAPPI2012). 2012, 183-194.

³⁶² Ibid.,

3.5.2 Kaedah Tikrar

Kaedah tikrar dari segi bahasa ialah pengulangan. Manakala pengertian dari segi istilah pula ialah aktiviti bacaan berulang-ulang kali untuk menguatkan ingatan dan mengingati sesuatu bacaan secara pengulangan berkali-kali. Selepas pensyarah membaca, guru pelatih mengikut. Seorang guru pelatih membaca dan diikuti oleh guru pelatih-guru pelatih lain.

Menurut Zahiah Haris, kaedah tikrar ini kebiasaannya dimulakan dengan pembacaan oleh seluruh guru pelatih di dalam kelas, kemudian, diikuti dengan pengulangan dalam bentuk kumpulan. Setelah itu, pensyarah akan meminta guru pelatih membuat pengulangan berkali-kali secara bersendirian. Objektif kaedah ini ialah guru pelatih dapat menyebut huruf atau kalimah dengan betul dan fasih, sekali gus mengasah bakat mengalunkan ayat tersebut.³⁶³ Walau bagaimanapun dalam pelaksanaan kaedah ini, pensyarah hendaklah membuat persediaan dalam menentukan bahan dan isi kandungan pengajaran serta memastikan tahap kebolehan guru pelatih. Setelah itu, pensyarah seharusnya memperdengarkan bacaan, sementara guru pelatih mendengar dengan teliti. Seterusnya pensyarah meminta guru pelatih mengulangi bacaan hingga mencapai tahap yang ditetapkan pensyarah di dalam objektif pengajaran. Ianya berterusan sehingga kemahiran tersebut dikuasai oleh guru pelatih dengan baik.

Kekuatan kaedah ini ialah pensyarah dapat mengenal pasti kemahiran yang dikuasai oleh setiap guru pelatih, sesuai untuk aktiviti pemulihan dan dapat membina keyakinan diri guru pelatih. Selain itu, pengulangan yang dilakukan akan meningkatkan tahap kefahaman mengenai lagu-lagu tersebut. Setiap irama lagu al-Qur'an yang diperdengarkan mempunyai keunikan yang tersendiri. Terdapat alunan

---

³⁶³ Zahiah Haris, Pendidikan Islam Di Institut Pendidikan Guru Malaysia Di Zon Utara: Kajian Kaedah dan Keberkesanannya, Universiti Malaya, 2012, Tesis Kedoktoran.

burdah yang sukar dibentuk dan dilentur oleh suara yang baru mempelajari ilmu ini. Lantaran itu, pengulangan akan membantu mereka untuk mengingat semula irama lagu yang bersesuaian dengan ayat suci al-Qur'an. Oleh itu seseorang pensyarah al-Qur'an hendaklah meminta guru pelatih mengulang beberapa kali bacaan al-Qur'an tersebut dengan alunan taranum agar mudah mengingat rentak lagu tersebut.³⁶⁴

3.5.3 Kaedah Hafazan

Kaedah hafazan merupakan satu aktiviti pengajaran dan pembelajaran yang banyak melibatkan ingatan secara langsung. Kaedah ini penting kerana dapat menguatkan, mengembangkan ingatan dan mampu mengeluarkan semula dengan lengkap. Ianya juga memerlukan kesungguhan, ketekunan penghafaz untuk mengingatkan apa yang dipelajari secara lisan, misalnya alunan suara dan irama lagu yang dibaca oleh pensyarah.³⁶⁵ Dalam bidang taranum juga, pengajaran dan pembelajaran yang diterapkan oleh para pensyarah juga melibatkan kaedah menghafaz. Guru pelatih akan berusaha menghafaz dan mengingat irama lagu taranum yang dipelajari. Setiap baris ayat yang diajar oleh pensyarah, pasti dilengkapi dengan harkat yang mempunyai mahattah dan burdah.

Di antara tugas yang mengaplikasikan kaedah menghafaz ini adalah, guru pelatih diajar surah yang diambil dari juzu' amma yang diterapkan taranum tertentu seperti Surah Ad Dhuha yang kebiasaannya digunakan untuk irama *Nahwad*. Kaedah ini amat bertepatan dengan sirah Rasulullah SAW. di mana ketika itu, Baginda menerima wahyu yang pertama.³⁶⁶ Baginda bersungguh-sungguh menghafal wahyu tersebut kerana bimbang wahyu hilang dari ingatannya.

³⁶⁴ *Ibid.*, h. 5

³⁶⁵ Ahmad Mohd. Salleh (2004), Taranum Falsafah, Sejarah dan Kaedah Pengajaran Pembelajaran. Selangor: Fajar Bakti Sdn. Bhd. , 185.

³⁶⁶ Muhammad Endut, Al Sunnah sebagai Sumber Pendidikan Islam dan Method Pengajaran Rasulullah S. A. W, Jurnal Pendidikan, Jilid 3, Jun 1993, Maktab Perguruan Islam, Bangi, 12.

Menurut Ghazali Darusalam menyatakan terdapat tiga peringkat bagi hafazan iaitu yang pertama ialah guru pelatih menghafaz sesuatu tanpa memberi perhatian kepada kefahaman. Peringkat ini paling rendah dalam hafazan. Seterusnya peringkat kedua iaitu peringkat hafazan dan kefahaman. Peringkat ini memerlukan kefahaman bahan yang dihafaz. Biasanya hafazan berlaku dengan cepat dan dapat dibekalkan dalam ingatan. Manakala peringkat ketiga ialah hafazan dengan kefahaman dan analisis. Peringkat ini adalah tertinggi kerana ia memerlukan fikiran yang matang sehingga mereka berjaya menghafaz dengan baik dan sempurna.³⁶⁷

3.5.4 Kaedah *Qirāah*

Seterusnya, guru pelatih akan diajar dengan kaedah *qirāah* atau pun membaca. Kaedah membaca ini dilakukan sebagai langkah awal penerangan pensyarah kepada guru pelatih. Melalui bacaan guru pelatih tersebut tanpa bimbingan pensyarah, pensyarah dapat mengenal pasti tahap pembacaan seseorang guru pelatih dalam bidang tajwid seterusnya memahami tahap pembacaan seorang guru pelatih dalam bidang taranum. Hal ini ditunjukkan oleh Ustaz Mahamad Abdullah dalam pengajaran beliau di dalam bilik kuliah.³⁶⁸ Beliau memperdengarkan pelbagai bentuk bacaan (م ار قالقرأة di hadapan guru pelatih dan kemudiannya meminta mereka memperdengarkan bacaan seorang demi seorang.

Pada yang sama, guru pelatih yang lain dikehendaki menyemak bacaan guru pelatih. Namun, di dalam pengajaran tersebut, guru pelatih tidak memainkan peranan dan tidak kesemuanya memperdengarkan bacaan di dalam kuliah tersebut. Selalunya, guru pelatih yang pandai dan bersedia sahaja yang berani memperdengarkan bacaan

³⁶⁷ Zahiah Haris @ Harith dan Mustapha Kamal Ahmad Kassim (2011), “Pendidikan Islam Kursus Perguruan Lepas Ijazah di Institut Pendidikan Guru Malaysia: Kaedah dan Proses Pengajaran dan Pembelajaran yang Berkesan”, *Atikan Jurnal Kajian Pendidikan*, Vol. 1, Bil. 2, Disember 2011, h. 284-285.

³⁶⁸ Ustaz Mahamad Abdullah, Pensyarah IPG Kampus Perlis, dalam pemerhatian (kajian rintis) pada 10 April 2013

kepada pensyarah dan rakan-rakan kuliah. Terdapat tiga perkara utama yang dinilai oleh seorang pensyarah ketika guru pelatih memperdengarkan bacaan iaitu aspek tajwid, fasohah dan suara. Suara memainkan peranan yang sangat penting dalam Taranum al-Qur'an. Walaubagaimanapun, suara yang bagus tidak berupaya membantu sesuatu bacaan menjadi baik sekiranya tajwid dan *fasohah* guru pelatih tersebut tidak bagitu baik atau tidak sempurna sebutannya.³⁶⁹

Ibnu Sahnun di dalam kitabnya *Adābal- Mu'allimīn*, menyatakan supaya seorang pendidik, apabila ingin mengajar al-Qur'an hendaklah ianya di mulai dengan surah-surah yang pendek atau surah-surah daripada Juz 'Amma, ini untuk menarik minat guru pelatih agar dapat menguasai dan menghafal al-Qur'an.³⁷⁰ Di samping itu, guru pelatih dikehendaki mendalami ilmu tajwid supaya mereka dapat mempraktikkan bacaan al-Qur'an dengan amat baik.

3.5.5 Kaedah *Tasmi'*

Setelah guru pelatih berjaya menghafaz surah-surah yang telah ditetapkan, dan dapat menggunakan kaedah qiraah (﴿ مِارَةُ الْقِرَاءَةِ ﴾) tersebut, mereka perlu memperdengarkan bacaan yang telah dipelajari kepada pensyarah dengan menggunakan kaedah tasmi' pula. Kaedah *tasmi'* yang dinamakan ﴿ مِارَةُ الْإِتْمَاعِ ﴾ digunakan ketika memperdengarkan qiraah. Seseorang guru pelatih diminta membaca ayat al-Qur'an di hadapan pensyarah. Jika terdapat kesalahan di dalam bacaan guru pelatih, pensyarah tersebut akan memperbetulkan bacaan hanya pada kesalahan tersebut tanpa mengulang pelajaran atau pun mengajar seperti mana dalam *talaqqi musyafahah*.

Objektif bagi kaedah ini ialah seseorang pensyarah dapat mengetahui pencapaian guru pelatih, mengenal pasti tahap pencapaian, menyedarkan kesilapan bacaan,

³⁶⁹ Bunga Rampai Mutiara al-Qur'an.

³⁷⁰ Mohd. Shukri, *Kaedah Mengajar al-Qur'an Menurut Ibnu Sahnun* (Tanjung Malim: UPSI, 2009), 10.

meningkatkan kemahiran individu dan klasifikasi guru pelatih mengikut pencapaian. Pelaksanaan kaedah ini ialah pensyarah mendengar dan meneliti bacaan guru pelatih, guru pelatih dikehendaki membaca secara kumpulan dan individu secara bergilir-gilir dan guru pelatih dikehendaki membaca dengan suara yang nyaring.

3.5.6 Kaedah Demonstrasi

Kaedah demonstrasi ialah kaedah yang dapat memberikan guru pelatih peluang untuk menunjukkan kebolehan dan keupayaan seseorang secara terus dengan isi dan situasi pembelajaran, memperoleh pengalaman langsung dalam memperoleh kemahiran, pengetahuan, kesimpulan dan celik akal . Walau bagaimanapun, sebilangan besar guru pelatih kurang melibatkan diri dalam kaedah ini. Guru pelatih akan memilih untuk diam dan mengatakan tidak bersedia dan tidak berbakat ketika diminta melakukan persembahan oleh pensyarah.

Kedudukan yang ada di dalam bilik kuliah telah menyebabkan para guru pelatih dapat mengelak daripada membuat persembahan. Ini adalah disebabkan kedudukan mereka yang sedikit terbelakang dan tersembunyi di belakang rakan yang lain. Manakala, pensyarah pula terpaksa memainkan peranan yang baik dengan memberikan contoh bacaan dan akhirnya pensyarah juga yang kekal melakukan demonstrasi bacaan secara bertarannum kepada guru pelatih.³⁷¹

Kaedah demonstrasi ini mempunyai persamaan dengan kaedah simulasi dan persembahan. Kaedah simulasi merupakan situasi yang sengaja diwujudkan dan menyerupai situasi sebenar dengan tujuan menjalankan latihan dan praktikal sesuatu tugas atau kemahiran.³⁷² Melalui pemerhatian yang dijalankan ke atas kuliah yang

³⁷¹ Ustaz Mahamad Abdullah, pemerhatian dijalankan pada minggu kedua April 2013. Ustazah Robiah Tamby Chik, pemerhatian dijalankan pada minggu keempat Mei 2013.

³⁷² Ahmad Mohd. Salleh, *Kurikulum, Metodologi dan Pedagogi Pengajian Islam, KPLI Pengajian Islam &j-QAF*, 130

diajar oleh Ustazah Farah Ilyani Zakaria, pengkaji mendapati bahawa guru pelatih lelaki lebih berani membuat demonstrasi atau pun persembahan bacaan kepada kelas. Seramai 4 orang guru pelatih lelaki daripada 36 orang guru pelatih membuat demonstrasi. Guru pelatih perempuan tidak memperdengarkan bacaan meskipun jumlah mereka lebih ramai daripada guru pelatih lelaki.³⁷³ Bagi mengatasi perkara tersebut, adalah wajar kedudukan guru pelatih perempuan diatur berada di bahagian belakang. Hal ini dapat mengurangkan perasaan malu dan dapat membina keyakinan mereka untuk memperdengarkan bacaan.

3.5.7 Kaedah Pembelajaran Koperatif

Pembelajaran koperatif merujuk kepada kaedah pengajaran dalam kumpulan kecil yang memerlukan guru untuk bekerjasama dalam mencapai matlamat yang sama. Hasil kajian yang dilakukan oleh Zahara Aziz dan Mohd Anowar Hossain³⁷⁴, menunjukkan guru yang terlibat di dalam pembelajaran koperatif ini akhirnya dapat membentuk kerjasama yang baik meskipun mempunyai latar belakang dan minat yang berbeza.

Pendapat ini dipersetujui oleh Sibel Guneyus dan Belkis Tekmen, yang menyatakan bahawa pembelajaran secara koperatif dapat merangsang minat guru untuk lebih mendekati pembelajaran. Walau bagaimanapun, pensyarah perlu mengubah ahli kumpulan beberapa kali agar guru mempunyai kelainan di dalam menghasilkan suatu gerak kerja berpasukan.³⁷⁵ Terdapat lima aspek utama di dalam pelaksanaan pembelajaran koperatif iaitu guru saling berinteraksi secara bersemuka, mempunyai kemahiran untuk bergabung iaitu kemahiran koperatif, saling bergantung secara positif,

³⁷³ Ustazah Farah Ilyani Zakaria, pemerhatian dijalankan pada minggu kedua Mei 2013.

³⁷⁴ Zahara Aziz dan Mohd. Anowar Hossain, A Comparison Of Cooperative Learning And Conventional Teaching On Students' Achievement In Secondary Mathematics, Procedia-Social and Behavioural Science, volume 9, 2010, pages 53-62, Elsevier. 1877-0428 © 2010 Published by Elsevier Ltd. doi:10.1016/j.sbspro.2010.12.115

³⁷⁵ Sibel Guneyus dan Belkis Tekmen, Implementing an alternative cooperative learning method, Sibel Güneyus, Belkis Tekmena * a Education Faculty, Baskent University, Ankara, Turkey, Procedia Social and Behavioral Sciences 2 (2010) 5670–5674, 1877-0428 © 2010 Published by Elsevier Ltd. doi:10.1016/j.sbspro.2010.03.926

akauntabiliti individu atas pembelajaran diri sendiri dan pemprosesan kumpulan.³⁷⁶ Ini dapat dilihat melalui kajian Norlia et al. yang menunjukkan terdapat hubungan yang signifikan antara gaya pembelajaran mendalam dengan motivasi dalaman.³⁷⁷

Melalui analisis dokumen sukanan pelajaran Pengajian Taranum al-Qur'an, pengkaji dapati, kaedah koperatif ini telah dicadangkan namun tidak dilaksanakan sepenuhnya dalam amali kuliah mahupun di luar waktu kuliah.³⁷⁸ Cadangan tersebut adalah membentuk kumpulan yang mempunyai kemahiran berbeza dan kemudian bertukar dengan kumpulan lain yang mempunyai tahap yang sama dan seterusnya bersama-sama mengulang alunan lagu yang dipelajari. Guru pelatih yang mempunyai kemahiran bertaranum lebih baik daripada rakannya, boleh menjadi mentor atau mentee bagi membantu secara koperatif. Pelaksanaan kaedah koperatif dalam pengajaran taranum sewajarnya dititik beratkan bagi menggalakkan kerjasama antara guru pelatih ketika membuat latihan mengalunkan lagu yang dipelajari.

Justeru, para pensyarah dalam bidang taranum perlu kreatif dan bijak dalam memilih serta merancang kaedah pengajaran dan pembelajaran dalam bilik kuliah. Mustapha Kamal Ahmad Kassim menjelaskan, sistem pendidikan yang baik, ketokohan seseorang pensyarah serta kurikulum yang bersepadan tidak menjamin hasil yang sempurna jika kaedah penyampaian sesuatu ilmu tidak dititik beratkan.³⁷⁹ Kepelbagaiannya kaedah pengajian Taranum al-Qur'an akan dapat merangsang minat guru serta kemahiran mereka.³⁸⁰

---

³⁷⁶ Baharin Abu, Teaching Effectiveness and Staff Professional Development programmes in HEI in Malaysia. Unpublished Doctoral Thesis, University of Birmingham, 2000, UK.

³⁷⁷ Norlia Abd Azia, T. Subahan M. Meerah, Lilia Halim & Kamisah Osman, "Hubungan Antara Motivasi, Gaya Pembelajaran Dengan Pencapaian Matematik Tambahan Pelajar Tingkatan Empat," Jurnal Pendidikan, (2006), 123- 141.

³⁷⁸

³⁷⁹ Mustapha Kamal Ahmad Kassim, Pelaksanaan Pengajaran dan Pembelajaran Tamadun Islam di Institut Pendidikan Guru Malaysia di Lembah Klang: Kajian Kaedah dan Keberkesanannya, Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya, Kuala Lumpur, 2015, 58.

³⁸⁰ Farah Ilyani Zakarkia dan Mohd. Aderi Che Noh, "Pelaksanaan Kelas Kemahiran al-Qur'an di Malaysia: Satu Analisis," Journal of Islamic and Arabic Education 3(1)(2011), 47-58.

Berdasarkan dapatan kajian kualitatif mengenai kekerapan menggunakan kaedah pengajaran berdasarkan persepsi pelajar ialah bagi bidang Taranum al-Qur'an ialah kaedah *talaqqi musyafahah*, diikuti pula kaedah *tasmi'* seterusnya kaedah *tikrar* dan terakhir kaedah hafazan. Keempat-empat kaedah ini merupakan kaedah yang sering digunakan untuk mempelajari Taranum al-Qur'an. Proses utama dalam mempelajari al-Qur'an ialah guru membaca ayat al-Qur'an terlebih dahulu diikuti dengan bacaan pelajar. Ini bererti pelajar melihat bibir guru semasa bacaan dan meniru cara bacaan guru yang betul. Kaedah ini dinamakan *talaqqi musyafahah* seperti Jibril mengajar al-Qur'an kepada Nabi Muhammad SAW. semasa wahyu pertama.

3.5.8 Kaedah Pembelajaran Kuliah

Kaedah kuliah merupakan kaedah yang sering kali digunakan oleh pensyarah dalam pengajaran dan pembelajaran termasuklah dalam pengajaran Taranum al-Qur'an. Melalui pemerhatian, didapati pensyarah menggunakan kaedah kuliah ketika membuat penerangan mengenai sejarah taranum al-Qur'an, penerangan mengenai harkat lagu, burdah, *ihtilal lahn* dan istilah-istilah lain dalam ilmu taranum.

Melalui kaedah kuliah ini, guru pelatih diberi *input* mengenai istilah-istilah taranum serta contoh alunan yang menunjukkan pengertian istilah tersebut. Guru pelatih hanya mendengar dan tidak turut serta dalam mengalunkan semula contoh-contoh tersebut. Hal ini dinyatakan oleh Mustapha Kamal bahawa kaedah kuliah sering kali diguna pakai oleh pensyarah di dalam pengajaran di IPG. Menurut beliau, pensyarah memberi penerangan yang jelas dalam kaedah kuliah, ini menunjukkan pelajar lebih banyak bergantung kepada pensyarah dalam mendapatkan ilmu pengetahuan.³⁸¹

---

³⁸¹ Mustapha Kamal, Pelaksanaan Pengajaran dan Pembelajaran Tamadun Islam di Institut Pendidikan Guru Malaysia di Lembah Klang: Kajian Kaedah dan Keberkesanannya, 150-152.

3.6 Kelebihan Dan Kekurangan dalam Pengajaran Taranum Al-Qur'an Oleh Pensyarah Di IPG.

Dalam memahami tugas guru dan pensyarah, tidak dapat dinafikan bahawa seorang pensyarah boleh bertindak seperti seorang pelajar juga. Menurut Robert F. McNergney dan Joanne M. McNergney, kemahiran memahami kehendak pelajar merupakan suatu kelebihan yang ada pada seorang guru maupun pensyarah. Guru yang bijak, memahami pelajar mereka dan sehingga berjaya memupuk bakat pelajar dan mencabar mereka untuk mencapai sesuatu tahap yang tertinggi agar lebih konsisten dan fokus di dalam pembelajaran.³⁸²

Sesi pemerhatian yang telah dilaksanakan ke atas tiga orang responden juga bertujuan mengenal pasti kelebihan dan kelemahan kaedah pengajaran dan pembelajaran Taranum al-Qur'an di IPG. Temu bual, pemerhatian dan analisis dokumen yang dijalankan adalah bagi menjelaskan persoalan kajian berikut berkaitan menganalisis kesesuaian kaedah qari di Malaysia dengan kaedah pengajaran dan pembelajaran pengajian Taranum al-Qur'an di Institut Pendidikan Guru.

Terdapat beberapa kelebihan pengajaran pensyarah dalam pengajaran dan pembelajaran Taranum al-Qur'an di IPG iaitu pegetahuan pensyarah Taranum al-Qur'an terutamanya yang pernah bertanding sebagai qari mewakili negeri masing-masing adalah meluas. Hal ini menunjukkan pensyarah mempunyai kewibawaan ilmu dan pengalaman luas dalam subjek yang diajar. Kedua, kaedah pengajaran pensyarah yang berbentuk demonstrasi, simulasi dan kaedah kuliah membantu guru pelatih untuk menerima maklumat yang banyak 'dan melahirkan suasana pembelajaran yang

---

³⁸² Robert F. McNergney dan Joanne M. McNergney, Foundations of Education, The Challenge of Profesional Practice, Pearson, Amerika Syarikat. 2004, 292.

kondusif. Selain itu, kaedah *talaqqi musyafahah* yang dijalankan mampu memberi input yang bermanfaat kepada guru pelatih.

Pensyarah di IPG telah berjaya melatih dan membimbing guru pelatih dalam menguasai kemahiran Taranum al-Qur'an. Hal ini dibuktikan oleh keputusan syafawi beberapa guru pelatih yang mampu bertaranum dengan baik. Pada masa yang sama, kemampuan suara dan bakat yang ada pada setiap guru pelatih juga, turut memainkan peranan dalam mencapai objektif kuliah Taranum al-Qur'an di IPG. Malah, latihan yang mencukupi daripada para pensyarah al-Qur'an, membolehkan guru pelatih membuat latihan secara latih tubi bagi memastikan irama yang telah dipelajari, dapat dialunkan dengan baik.

Talaqqi musyafahah secara formal ini dilihat mempunyai kekuatan dari sudut pengajaran, namun dari sudut pembelajaran guru pelatih, kaedah ini kurang memberi kesan input dan output yang baik kepada guru pelatih yang lemah bacaan mereka. Perkara ini akan dibincangkan dalam aspek kelemahan kaedah pengajaran. Perkara keempat yang diperhatikan ialah kaedah demonstrasi dapat melatih segelintir guru pelatih untuk memperdengarkan bacaan sekali gus dapat memperbaiki alunan taranum mereka. Guru pelatih yang mampu bertaranum akan berusaha mengalunkan bacaan yang telah dipelajari. Latihan sebegini sewajarnya dapat meningkatkan keyakinan diri kepada guru pelatih. Kaedah *talaqqi musyafahah* yang dilaksanakan oleh pensyarah kurang menitik beratkan latar belakang guru pelatih, kemampuan suara dan kefasihan bacaan mereka. Pemasalahan ini menjadi penyebab kepada kegagalan guru pelatih untuk menguasai taranum dengan mudah. Ini adalah berpunca daripada aspek asas yang tidak dapat dikuasai oleh guru pelatih.

Dapatan analisis melalui pemerhatian menunjukkan terdapat beberapa kelemahan pada kaedah pengajaran pensyarah seperti pengajaran yang dijalankan oleh pensyarah Taranum al-Qur'an di peringkat IPG tidak menggunakan modul khusus Taranum al-Qur'an yang boleh dijadikan panduan lengkap pengajaran Taranum al-Qur'an di IPG. Selain itu, kekurangan bahan bantu mengajar seperti perakam suara dan makmal taranum yang dilengkapi peralatan audio visual yang baik yang boleh berfungsi sebagai medium utama dalam pengajaran dan pembelajaran berasaskan media. Melalui kaedah *talaqqi musyafahah* dan demonstrasi yang dilaksanakan dalam bilik kuliah, jelas menujukkan guru pelatih duduk mengikut kedudukan di dalam kelas. Ini menyebabkan kesediaan mereka tidak berada pada tahap yang memuaskan dan membolehkan mereka untuk berdiam diri dan tidak aktif di dalam kuliah. Pengajaran dan pembelajaran secara berterusan, meskipun sedikit demi sedikit atau secara beransur-ansur akan dapat membantu guru pelatih mengingat dan mengulang latihan secara berkala agar tidak mudah lupa dengan irama yang telah dipelajari.

Masalah masa juga menjadi faktor kepada kelemahan kaedah pengajaran pensyarah di IPG. Peruntukan masa yang tidak mencukupi iaitu 2 jam seminggu sahaja adalah tidak mencukupi. Pensyarah perlu menambah jam interaksi bersemuka dan tidak bersemuka pada masa akan datang. Tempoh masa yang singkat ini menyebabkan pensyarah terpaksa bertungkus lumus menghabiskan sukatan dalam proforma dan hanya mengajar secara keseluruhan sahaja.

Seterusnya, kaedah koperatif tidak dijalankan sepenuhnya. Guru pelatih tidak dianjurkan untuk membentuk kumpulan-kumpulan tertentu bagi memudahkan kolaborasi dan kerjasama pasukan di dalam bilik kuliah dan di luar bilik kuliah. Melalui kaedah koperatif juga, sewajarnya seorang guru pelatih yang mampu bertarunum dilantik sebagai ketua bagi membantu ahli kumpulan yang lain. Hal ini tidak berlaku

memandangkan guru pelatih menunggu arahan daripada pensyarah sahaja tanpa memikirkan inisiatif tertentu bagi mendalami kemahiran bertaranum ini.

3.7 Penutup

Sebagai kesimpulannya, pengkaji telah membincangkan secara ringkas mengenai metodologi, reka bentuk kajian, peserta kajian dan kaedah analisa data. Seterusnya, pengkaji membincangkan kaedah pengajaran Taranum al-Qur'an yang dilaksanakan oleh pensyarah di IPG yang dilihat dari aspek sukatan dan kaedah secara khusus. Terdapat beberapa kaedah yang diguna pakai di IPG dalam pengajaran Taranum al-Qur'an. Kaedah-kaedah tersebut mempunyai kelebihan dan kekuatan tersendiri dalam mencapai objektif pengajaran dan pembelajaran iaitu melahirkan guru pelatih berkemahiran dalam bidang taranum.

BAB 4 : HUBUNG KAIT DAN KESESUAIAN KADEAH PENGAJARAN QARI DI MALAYSIA DALAM PENGAJIAN TARANUM AL-QUR’AN DI IPG

4.1 Pengenalan

Dalam bab ini, aplikasi kaedah pengajaran qari di Malaysia dalam pengajian taranum al-Qur'an di IPG akan dibincangkan. Oleh yang demikian, kaedah pengajaran qari yang merangkumi *talaqqi musyafahah* gabungan *halaqah*, kaedah kuliah gabungan simulasi, kaedah berpusatkan pelajar gabungan persembahan, kaedah berbantukan bahan gabungan dengan kaedah simulasi, kaedah tasmi' gabungan *talaqqi musyafahah* serta kaedah tasmi' gabungan takrar dan huraiannya akan diperincikan. Elemen yang terdapat dalam kaedah-kaedah pengajaran oleh para qari juga berkait rapat dengan penekanan pedagogi yang digariskan oleh Kementerian Pelajaran Malaysia.

Gabung jalin yang wujud antara kaedah pengajaran qari dan pengajaran pensyarah dalam pengajian Taranum Al-Qur'an di IPG telah menghasilkan impak yang signifikan dalam perkembangan pengajian Taranum al-Qur'an. Dalam kajian ini juga, pengkaji hanya memperhalusi dan memperinci kaedah pengajaran Taranum Al-Qur'an oleh dua orang tokoh iaitu Tuan Haji Nik Ja'afar, Tuan Haji Mohd. Radhi Kamarul Hailan. Ini adalah kerana ketokohan dan sumbangan mereka terhadap masyarakat . Dapatan yang diperoleh menunjukkan kaedah Qari amat bertepatan dengan hasrat KPM yang sedang dalam usaha mengimplementasi Konsep Pembelajaran Abad Ke-21 di mana di IPG juga tidak ketinggalan.

4.2 Kaedah Pengajaran Qari Di Malaysia

Pengajaran merupakan suatu prosedur dan tindakan yang dilakukan secara sistematik yang mempunyai tujuan untuk mencapai objektif pembelajaran. Terdapat pelbagai cara

yang digunakan oleh pensyarah dalam memberi kefahaman kepada pelajar bagi mencapai objektif pembelajaran dan ia dinamakan sebagai kaedah.³⁸³ Menurut Mohd. Aderi, kesepadan strategi, pendekatan, kaedah dan teknik akan meningkatkan lagi kualiti proses pengajaran dan pembelajaran Tilawah al-Qur'an³⁸⁴ dan begitu juga boleh diterapkan di dalam pengajaran dan pembelajaran Taranum al-Qur'an.

Amalan pengajaran yang berkesan juga dikaitkan dengan sikap kreatif guru iaitu meliputi aspek kreativiti semasa proses pengajaran. Amalan ini penting kerana ia akan menentukan daya tarikan minat pelajar untuk menumpukan perhatian dalam pembelajaran. Kaedah pengajaran para qari adalah berbeza di antara seorang tokoh qari dengan tokoh qari yang lain. Malah, dalam kalangan mereka terdapat para qari yang begitu kreatif dalam menggunakan gabungan beberapa kaedah di dalam pengajaran pengajian Taranum Al-Qur'an yang diadakan di pelbagai kursus, seminar, majlis tertentu mahupun kelas persendirian yang diadakan di rumah masing-masing. Manakala, pengajaran yang diadakan di rumah tokoh-tokoh qari telah menjadi suatu tradisi dan kebiasaan bagi para peminat ilmu Taranum al-Qur'an.

4.3 Kaedah Pengajaran Taranum al-Qur'an oleh Haji Nik Ja'afar Nik Ismail.

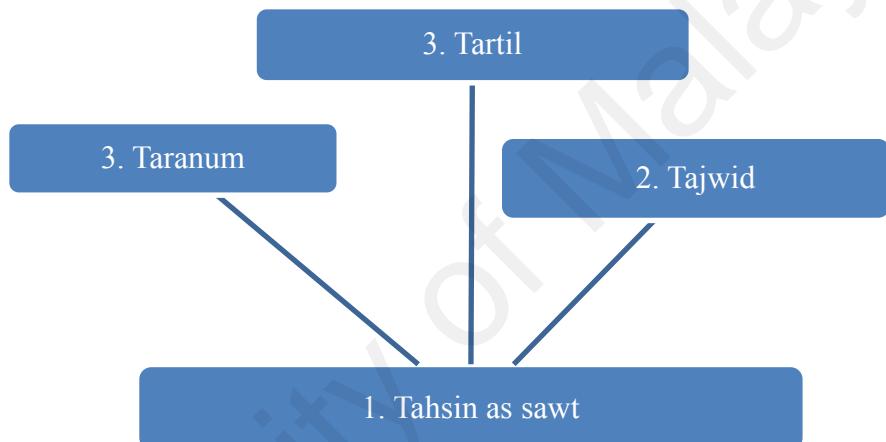
Haji Nik Ja'afar Nik Ismail merupakan tokoh qari dan hakim Peringkat Antarabangsa yang telah dibincangkan dalam bab 2. Beliau telah menerbitkan sebuah buku yang berjudul *Qawā'id Taranum* yang bermaksud, kaedah-kaedah taranum. Perbincangan buku tersebut adalah berkaitan aspek-aspek kurikulum ilmu Taranum al-Qur'an yang diajar di sekolah-sekolah atau di pusat pengajian awam dan swasta. Terdapat beberapa aspek utama di dalam kurikulum bacaan al-Qur'an. Aspek – aspek yang ditekankan

³⁸³ Mohd. Aderi Che Noh, Amalan Pengajaran Tilawah al-Qur'an: Satu Tinjauan Terhadap Persepsi Guru di Sekolah Menengah Harian Malaysia, Journal of Islamic and Arabic Education 1(1) 57-72, 61.

³⁸⁴ Ibid.,

adalah hasil dari penelitian yang dijalankan sendiri oleh Haji Nik Jaafar Nik Ismail iaitu bersandarkan kepada kitab-kitab Hadis.

Buku tersebut dihasilkan bagi mengurangkan kekeliruan dan dilema para Qari tentang permasalahan bacaan Tartil tersebut. Berikut merupakan aspek kurikulum yang tercatat di dalam buku Qawa'id Taranum tersebut iaitu pertama,: Kurikulum Tahsin al-Qur'an; kedua: Kurikulum Tajwid, Ketiga: Kurikulum Taranum, Keempat: Kurikulum Bersepadu iaitu (Tartil). Huraihan selanjutnya adalah seperti berikut:

Rajah 4. 1: Ciri-Ciri Mendapatkan Bacaan Tartil.

Pertama, Kurikulum Tahsin al-Qur'an. Dari sudut bahasa *tahsin as-sawt* bermaksud memperelokkan dan mencantikkan alunan suara dalam pembacaan al-Qur'an. Antara hujahnya ialah: ³⁸⁵ حسن و القرأن بحسن وتلاه سفيزي دالقرأن حسن *Hadith* ini membuktikan bahawa memperelokkan bacaan adalah paling penting dalam bidang Tartil al-Qur'an. Lafaz حسنوا merupakan fi'il amr sekali gus menunjukkan adanya suruhan daripada Rasulullah SAW dalam memperelokkan bacaan al-Qur'an. Manakala, kalimah حسن و تلاه merupakan lafaz *jamak* bagi *sawt*.

³⁸⁵ Maksudnya: "Perelokkan bacaan al-Qur'an itu dengan suara kamu, sesungguhnya suara yang elok sahaja boleh menambahkan keelokan bacaan al-Qur'an itu. Diriwayatkan oleh Imam Ahmad, Abu Daud, Ibnu Majah, ad-Darimi, an-Nasa'i dan al-Hakim.

Justeru, lafaz jamak ini bermaksud kepelbagaian suara ini digalakkan dalam mengindahkan bacaan al-Qur'an. Ini termasuklah nada suara pada tahap tinggi, rendah, nyaring, perlahan, keras, lembut dan sebagainya. Seterusnya, lafaz كـmerujuk kepada jama' mukhatob, ia merangkumi perintah ke atas umat Islam seluruhnya agar memperelokkan membaca al-Qur'an meskipun hanya sebaris ayat. Manakala، يريـدـالـقـرـآنـ حـنـاـ menunjukkan kepentingan menjaga prestasi bacaan dan peningkatan mutu bacaan al-Qur'an kepada yang lebih baik. Huraian yang telah dibincangkan membuktikan bahawa, mempelajari kurikulum *tahsin as-sawt* adalah perkara utama dalam taranum al-Qur'an.³⁸⁶

Kurikulum kedua adalah tajwid. Tajwid bermaksud kaedah pengawalan huruf-huruf dan ayat-ayat al-Qur'an mengikut hukum-hukum tajwid berdasarkan kesepakatan ulama'tajwid. Hal ini disebut dalam Firman Allah SWT :

الَّذِينَ ءَايَيْنَهُمُ الْكِتَبَ يَتْلُونَهُ حَقًّا تِلَاقِتَهُ أُولَئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

Orang-orang yang Kami berikan Kitab kepada mereka, sedang mereka membacanya Dengan sebenar-benar bacaan (tidak mengubah dan memutarkan maksudnya), mereka itulah orang-orang yang beriman kepadanya; dan sesiapa yang mengingkarinya maka mereka itulah orang-orang yang rugi. (Surah al-Baqarah: 121)

Kurikulum tajwid ini menjadi faktor utama yang diperlukan dalam pembacaan taranum. *Lahjah* atau loghat bahasa selain Bahasa Arab tidak diterima dalam pembacaan al-Qur'an kecuali kalimah-kalimah tertentu yang diterima pakai dalam Qiraat as Sab'ah.

³⁸⁷ Seterusnya, kurikulum yang ketiga ialah taranum. istilah taranum sebagai mana yang telah dibincangkan sebelum ini membawa pengertian satu kaedah melahirkan seni bunyi

³⁸⁶ Nik Ja'afar Nik Ismail, *Qawa'id Taranum*, 12.

³⁸⁷ Nik Ja'afar Nik Ismail, *Qawa'id Taranum*, 12-26.

bacaan al-Qur'an dengan lebih sempurna dan lebih cantik bersetujuan dengan mukjizat al-Qur'an.³⁸⁸ Kurikulum yang keempat ialah tartil iaitu bacaan cantik yang lengkap dan sempurna. Kesempurnaan bacaan hanya akan terbentuk setelah kurikulum 1,2 dan 3 digabungkan sekali di dalam pengajaran dan pembelajaran Taranum al-Qur'an.

Objektif pengajaran dan pembelajaran pengajian Taranum al-Qur'an oleh Haji Nik Jaafar merupakan kesinambungan daripada pengajaran Tilawah al-Qur'an dan *tahsin* al-Qur'an yang bermatlamat untuk (i) memperkuatkan kemahiran membaca, memahami, menghafaz dan menghayati al-Qur'an yang diajar pada peringkat sekolah ; (ii) Agar para pelajar dapat membaca dengan bacaan tajwid yang baik, suara yang baik dan irama yang baik dalam memahami dan menghayati kandungan serta menghafaz ayat-ayat al-Qur'an. Sebelum ini, bidang Tilawah al-Qur'an hanya menjurus kepada kebolehan membaca secara tartil sahaja dan terkadang pengajaran al-Qur'an ini tidak menyeluruh disampaikan kepada masyarakat.

Menurut ketokohan beliau selaku salah seorang qari dan hakim Tilawah al-Qur'an di Peringkat Kebangsaan dan Antarabangsa, telah mengambil inisiatif sendiri untuk tampil memberikan khidmat pengajaran kepada masyarakat terutamanya para qari. Sebahagian besar pelajar yang mengikuti kelas pengajian di Majlis ar-Raudhah yang dikelolakan sendiri di rumah beliau, terdiri daripada para qari dan para pelajar, sama ada yang baru berjinak dalam bidang taranum mahupun yang telah menguasainya.

Merujuk kepada amalan pengajaran Tilawah al-Qur'an yang berkesan, guru al-Qur'an perlu jelas dari segi komponen tersebut iaitu strategi, pendekatan, kaedah dan teknik bagi menyampaikan ilmu yang berkaitan dengan praktikal pembacaan al-Qur'an.

---

³⁸⁸ Ibid.,

³⁸⁹ Selain itu, penekanan Tuan Haji Nik Jaafar adalah kepada kemampuan pelajar tersebut di dalam mengolah suara dan susun letak lagu yang bersesuaian dengan suara pelajar. Kemahiran yang ada pada seseorang guru, amat membantu pelajar dalam mengenal pasti kelemahan yang ada dan berusaha mengatasi keadaan tersebut. Keberhasilan ini mengundang kejayaan sedikit demi sedikit, sehingga pelajar dapat menguasai kemahiran suara dan dapat bertaranim dengan baik dan betul.

Terdapat kepelbagaiannya dalam pengajaran, misalnya dalam konteks mudah kepada kompleks, daripada sebahagian kepada keseluruhan dan konkret kepada abstrak.

³⁹⁰ Menurut al-Kailany dalam perbincangan Mohd. Aderi, guru wajar menggunakan tujuh panduan sebelum mengaplikasi sesuatu kaedah pengajaran. Iaitu (i) kesesuaian dengan matlamat subjek yang diajar, (ii) kaedah tersebut hendaklah menepati tabiat (nature) yang berkait secara langsung dengan mata pelajaran, (iii) kaedah yang dilaksanakan mestilah sepadan dan setara dengan umur serta tahap seseorang peajar, (iv) Masa yang sesuai dan mencukupi, (v) Kaedah yang diaplikasikan mestilah yang mampu dilaksanakan oleh guru, (vi) kaedah tersebut bertepatan dengan fasiliti yang ada. (vii) memilih kaedah yang lebih efisien untuk diterapkan agar pengajaran memberikan impak dan hasil yang lebih baik.³⁹¹

Tuan Haji Nik Ja'afar Nik Ismail menjalankan kelas dan memberi bimbingan kelas Taranum al-Qur'an di rumahnya sendiri iaitu dinamakan Majlis Raudhah al-Tilawah. Majlis Raudhah al-Tilawah merupakan kelas insentif pembacaan tilawah secara berlagu yang dikelolakan sepenuhnya oleh Haji Nik Jaafar. Majlis Raudhah ini telah diadakan di rumah beliau sendiri. Kemudian berkembang menjadi dua buah pusat

³⁸⁹ Mohd. Aderi Che Noh, Amalan Pengajaran Tilawah al-Qur'an: Satu tinjauan terhadap Persepsi Guru di Sekolah Menengah Harian Malaysia, *Journal of Islamic and Arabic Education*, Vol. 1, 2009, 60. Lihat Halim Na'am, Pelaksanaan J-Qaf. Prosiding Wacana Pendidikan Islam Siri ke – 4- Fakulti Pendidikan: Universiti Kebangsaan Malaysia, 2005

³⁹⁰ Ibid.,

³⁹¹ Mohd. Aderi Che Noh, Amalan Pengajaran Tilawah al-Qur'an: Satu tinjauan terhadap Persepsi Guru di Sekolah Menengah Harian Malaysia, Lihat juga Al-Kailany, *Tafsir & Iyad, Mulhim. Al Taujih al Fanny fi usul al Tarbiyah wa Tadrис* (Beirut: Maktabah Lubnan, 1986).

pengajian. Faktor penubuhan ini adalah atas dasar keprihatinan dan minat yang mendalam oleh Tuan Haji Nik Jaafar dalam bidang *taranum* al-Qur'an. Beliau mengharapkan, kelas intensif sebegini dapat membantu para qari agar lebih mantap dan berjaya mempamerkan persembahan yang menarik.

Majlis Raudhah Al-Tilawah telah lama ditubuhkan iaitu sejak awal tahun 1990an. Pusat ini ditubuhkan berasaskan idea Tuan Haji Nik Jaafar, di mana beliau bercita-cita untuk mengembangkan ilmu al-Qur'an kepada masyarakat. Tuan Haji Nik Jaafar sebagai pengetua atau mudir di pusat pengajian ini. Pusat pengajian ini telah dirasmikan penubuhannya oleh Ketua Pegawai Daerah Pasir Mas. Ia adalah hak milik persendirian Tuan Haji Nik Jaafar. Oleh sebab itu pusat ini sekadar mendapat sokongan daripada pihak Pegawai Daerah Pasir Mas. Ia juga tidak mendapat publisiti yang meluas. Walau bagaimanapun, berkat niat ikhlas pengasasnya yang meletakkan niat untuk memperkembangkan kepentingan ilmu al-Qu'ran, pusat pengajian ini telah dikenali dan dihadiri oleh pelajar dari seluruh Malaysia. Buktinya telah ramai qari dan qariah dari luar negeri Kelantan telah muncul sebagai johan atau naib johan sama ada di peringkat kebangsaan atau antarabangsa.

Tujuan utama Tuan Haji Nik Jaafar menubuhkan pusat pengajian ini adalah untuk mengembangkan ilmu al-Qur'an kepada masyarakat, lebih-lebih lagi kepada mereka yang berminat untuk mendalami dan memperlengkapkan diri dengan ilmu al-Qur'an. Mengikut pendapat pengasas pusat pengajian ini, kebanyakan kelas-kelas al-Qur'an yang ada di Kelantan hanya menumpukan pengajian kepada tajwid sahaja. Oleh itu beliau membuka pusat pengajian ini untuk memberikan ilmu al-Qur'an yang lebih banyak lagi kepada masyarakat seperti ilmu Taranum, ilmu Qiraat, ilmu Suara dan sebagainya bagi memperlengkapkan dan memperelokkan bacaan al-Qur'an.

Sehingga kini, dua buah pusat pengajian al-Qur'an telah dibuka. Pada tahun 2004 sebuah lagi pusat pengajian al-Qur'an ditubuhkan iaitu Majlis Raudhah Al-Tilawah (2) yang beralamat di Lot 22, Batu ¾, Kampung Kangkung, 17000 Pasir Mas Kelantan. Tuan Haji Nik Jaafar selaku mudir di pusat pengajian ini tidak menetapkan kadar bayaran yuran kepada para pelajar, tetapi terpulang kepada mereka untuk memberi sumbangan kepada Majlis Raudhah Al-Tilawah.

Majlis Raudhah Al-Tilawah mempunyai pelajar daripada setiap lapisan umur. Bermula dari umur belasan tahun sehingga dewasa. Pelajar ini dibahagikan mengikut kumpulan masing-masing iaitu kumpulan belia, kumpulan wanita dan kumpulan dewasa (lelaki). Bilangan pelajar juga tidak dihadkan. Ia terbuka kepada sesiapa sahaja yang berminat untuk mendalami ilmu al-Qur'an. Para pelajarnya juga terdiri dari pelbagai golongan masyarakat.

Dari segi tenaga pengajar pula, Tuan Haji Nik Jaafar sendiri selaku Mudir di pusat ini juga salah seorang tenaga pengajar. Selain itu tenaga pengajar tetap terdiri daripada johan qari dan qariah yang telah belajar di pusat ini. Antaranya Haji Muhammad bin Haji Yusof, Hajjah Safinah binti Mamat, Haji Abdul Rahim Ahmad, Haji Hussin bin Yunus, Haji Yahya bin Daud dan ramai lagi. Turut diundang ialah Hajjah Faridah Haji Mat Saman apabila khidmat beliau diperlukan.

Terdapat modul khusus yang digunakan di Majlis Raudhah al-Tilawah dan ia merupakan karangan persendirian yang dihasilkan oleh Tuan Haji Nik Jaafar sendiri. Meskipun modul tersebut digubal sendiri, namun, ia memperoleh sokongan dan pengiktirafan dari badan-badan kerajaan khususnya Kementerian Pelajaran Malaysia. Penulisan modul ini diambil kira daripada beberapa sumber dan fakta yang muktabar, di samping ilmu-ilmu pengajian al-Qur'an yang telah dipelajari.

Termasuk juga kurikulum taranum di Kementerian Pendidikan Malaysia yang dibuat oleh beliau sendiri. Beliau menggunakan modul tersebut dalam penghakiman Musabaqah Tilawah al-Qur'an di peringkat negeri, kebangsaan dan antarabangsa. Ia juga turut digunakan di peringkat Persijilan Tinggi dan Diploma, begitu juga dengan pihak JAKIM yang menggunakan modul tersebut di Darul Qur'an dan ILIM. Walau bagaimanapun, modul tersebut diubahsuai mengikut keperluan dan kesesuaian pihak-pihak tertentu.³⁹²

Dalam setiap pengajaran dan pembelajaran pasti ada penilaian. Penilaian yang dibuat di pusat pengajian ini dinilai dari sudut pencapaian. Pemarkahan dibahagi kepada dua kategori iaitu 50 peratus dinilai dari segi kefahaman dan 50 peratus dinilai dari segi bacaan. Peratusan yang dicapai oleh para pelajar dicatat pada sijil. Bagi para pelajar yang telah tamat pengajian, pihak Majlis Raudhah Al-Tilawah akan mengeluarkan sijil kepada mereka. Sijil ini adalah "Sijil Penilaian Ilmiah Persendirian" yang dikeluarkan oleh pusat pengajian itu sendiri. Walaupun ia tidak diperakui oleh mana-mana badan kerajaan, tetapi ia boleh diguna pakai dan diterima di mana-mana sahaja. Majlis Raudhah mempunyai kaedah pengajian yang tersendiri yang dinamakan dengan kaedah taranum menerusi buku beliau iaitu Qawaid al-Taranum. Berlatar belakangkan seorang guru dari maktab perguruan, beliau berhasil menunjukkan teladan terpuji demi mengangkat martabat masyarakat Islam di Malaysia umumnya.

4.3.1 Kaedah Talaqqi dan Musyafahah Gabungan *Halaqah*.

Pengajaran para qari pula adalah cenderung kepada *talaqqi musyafahah* secara *halaqah*. Antara kaedah pengajaran yang dilakukan ialah kaedah *talaqqi musyafahah*. "*Talaqqi*" merupakan kalimah Bahasa Arab iaitu *talaqqa - yatalaqqqa – talaqqiyan. talaqqa al-ilma*

³⁹² Nik Jaafar Nik Ismail (Hakim Tilawah Al-Qur'an Peingkat AntarabangsaMalaysia, Kelantan), dalam temu bual dengan penulis, 25 November 2013.

min fulanin membawa maksud mengambil ilmu daripada seseorang, manakala *talaqqi as-syai'a minhu* mengambil atau menerima sesuatu daripadanya.³⁹³ Kaedah *talaqqi musyafahah* merupakan salah satu kaedah utama dalam pengajaran tilawah al-Qur'an sebagaimana dilakukan oleh Jibril a.s kepada Rasulullah SAW.³⁹⁴

Berlangsungnya *talaqqi musyafahah* di antara Haji Nik Ja'afar dengan para pelajarnya, di ruang tamu di rumah beliau sendiri. Beliau menyediakan satu ruang pengajian yang cukup besar dan sering kali digunakan untuk majlis *haflah* para qari.³⁹⁵ Selain dari itu, tuan Haji Nik Ja'afar sering mengadakan kelompok pengajian seperti kelompok bertadarus. Ini bertujuan untuk menggalakkan penglibatan setiap pelajarnya di dalam kumpulan atau kelompok tersebut.³⁹⁶ Jadual pengajaran ditetapkan iaitu pada hari Jumaat, Sabtu, Isnin dan Rabu. Setiap sesi pengajaran dihadkan tidak lebih dari dua jam sahaja. Malam Jumaat adalah kelas khas untuk para qari dan qariah dari seluruh Malaysia.

Kaedah ini menggabungkan dua kaedah iaitu, *talaqqi musyafahah* (berhadapan dengan guru) dan satunya *halaqah* (bulatan). Hasil daripada gabungan para pelajar dalam bulatan *halaqah* ini, menyebabkan mereka lebih mudah mengenal pasti kelemahan dan kesilapan yang dilakukan ketika melagukan irama tersebut.³⁹⁷ Gabungan kedua-dua kaedah tersebut diamalkan dalam pengajian yang berlangsung di Majlis Raudhah Al-Tilawah, yang diadakan di rumah Haji Nik Ja'afar bin Nik Ismail. Majlis Raudhah Al-Tilawah telah lama ditubuhkan iaitu sejak awal tahun 1990-an.³⁹⁸

³⁹³ Sedek Ariffin, Kepentingan Talaqqi dan Musyafahah Dalam Pembacaan Al-Qur'an, www. Repository. um. edu. my/Kepentingan talaqqi musyafahah.

³⁹⁴ Ahmad Badawi Abdullah, Nota Tajwid Al-Qur'an (Jabatan Al-Qur'an dan Al-Sunnah, Fakulti Pengajian Islam, Universiti Kebangsaan Malaysia,2003), 3.

³⁹⁵ Haji Nik Jaafar Nik Ismail (Hakim Majlis Tilawah al-Qur'an peringkat Antarabangsa)

³⁹⁶ <http://fadzilahharon.blogspot.my/2010/08/majlis-raudhah-at-tilawah.html>, dicapai pada 12 Januari 2016.

³⁹⁷ Nik Jaafar Nik Ismail (Hakim Tilawah al-Qur'an, MTQ Antarabangsa), dalam temu bual dengan pengkaji pada 21 November 2013.

³⁹⁸ Tuan Haji Nik Jaafar sebagai pengetua atau mudir di pusat pengajian ini. Pusat pengajian ini telah dirasmikan penubuhannya oleh Ketua Pegawai Daerah Pasir Mas. Ia adalah hak milik persendirian Tuan Haji Nik Jaafar. Oleh sebab itu, pusat ini sekadar mendapat sokongan daripada pihak Pegawai Daerah Pasir Mas. Ia juga tidak mendapat publisiti yang meluas. Walau bagaimanapun, berkat niat ikhlas penggasasnya yang meletakkan niat untuk memperkembangkan kepentingan ilmu al-Qur'an, pusat pengajian ini telah dikenali dan dihadiri oleh pelajar dari seluruh Malaysia.

Pendekatan *halaqah* sebagai satu kaedah pengajaran membantu pelajar menjadi bebas serta yakin dan pada masa yang sama belajar bahawa seseorang itu bergantung antara satu sama lain. Ia sesuai sebagai satu cara untuk meningkatkan keterampilan setiap pelajar. Pembentukan *halaqah* taranum yang dilakukan oleh Tuan Haji Nik Jaa'far, mempunyai pelbagai keistimewaan. Antara keistimewaan diwujudkan pengajaran dalam bentuk *halaqah* ialah menambah pengetahuan dan pengalaman di antara satu sama lain.

Berikut adalah gambaran kaedah *talaqqi musyafahah* gabungan *halaqah* yang dilaksanakan oleh qari menurut pemerhatian pengkaji:

Rajah 4. 2 : Gambaran Kaedah *Talaqqi musyafahah* Gabungan *Halaqah*

Dalam kupasan berkaitan kaedah pengajaran bentuk *halaqah* atau kumpulan ini, Zawawi Ahmad menyatakan bahawa, kebiasaannya guru memberikan pengajaran mengikut kebolehan pelajar yang sederhana. Sehinggakan sebahagian mereka tercicir kerana lemah dan lambat. Namun, pengajaran Tuan Haji Nik Ja'afar, para qari atau pelajar yang masih awal akan bergabung di dalam satu *halaqah* besar. Ini termasuk

beberapa qari yang masyhur digabungkan di dalam di dalam *halaqah*.

Pembentukan *halaqah* yang menggabungkan pelajar dengan qari, amat membantu pelajar yang baru dalam bidang taranum untuk mempelajari pelbagai ilmu dan kemahiran daripada pelajar yang lain.³⁹⁹ Melalui aktiviti tersebut, peluang dapat diberikan kepada setiap pelajar menyampaikan bacaan secara berhadapan dengan kesemua ahli *halaqah*. Kaedah *halaqah* ini menjurus kepada suatu amalan yang diterapkan pada zaman Baginda Rasulullah SAW. *Halaqah* adalah suatu lingkungan berbentuk separa bulatan atau bulatan dan guru akan berada di tengah-tengah lingkungan tersebut. Kelebihan yang diperolehi melalui kaedah *halaqah* ini ialah guru dapat menggabungkan pelajar yang berbakat dengan pelajar sederhana dan lemah. Kaedah *talaqqi musyafahah* gabungan *halaqah* ini juga diterapkan oleh dua orang anak Haji Nik Ja'afar dalam pengajaran dan pembelajaran taranum al-Qur'an yang diadakan di rumah mereka. Justeru, gabungan kaedah *halaqah* dalam kaedah *talaqqi musyafahah* mempunyai signifikan yang tinggi.

4.3.2 Kaedah Berpusatkan Pelajar Gabungan Kaedah Persembahan

Hal ini disokong berdasarkan hadith Rasulullah SAW yang telah menganjurkan para sahabat untuk mendalami ilmu Tilawah al-Qur'an melalui empat sahabat iaitu Abdullah ibn Mas'ud, Salim, Muadz dan Ubai bin Ka'ab.⁴⁰⁰ Manakala, Rasulullah SAW sendiri mengakui betapa bagusnya bacaan al-Qur'an yang disampaikan oleh Abu Musa al-Asy'ari yang merdu seperti suara indah yang ada pada Nabi Daud A.S.⁴⁰¹ Anjuran mempelajari ini menunjukkan bahawa sahabat-sahabat yang disebut oleh Baginda mempunyai kelebihan masing-masing dalam kaedah membaca al-Qur'an. Oleh yang

³⁹⁹ Nik Ja'afar Nik Ismail, temu bual pada 24 November 2016.

⁴⁰⁰ "Belajarlah membaca Al-Qur'an dari empat orang iaitu: daripada Abdullah ibn Mas'ud, Salim, Muadz dan Ubai bin Ka'ab. Dua orang daripada sahabat tersebut, adalah kaum muhajirin manakala dua orang lagi adalah dari kaum Ansar. Lihat: Misbahul Munir, *Ilmu dan Seni Qiro'atil Qur'an, Pedoman bagi Qari-qariah, Hafidh-Hafdhah dan Hakim dalam MTQ* (Semarang: Binawan, 2005), 328-329.

⁴⁰¹ A. Muhammin Zein, Kunci Keberhasilan Menghafal al-Qur'an dalam *Bunga Rampai Mutiara Al-Qur'an*, 1-2.

demikian, dapatlah disimpulkan bahawa kepelbagaiannya kaedah yang dianjurkan oleh KPM adalah selari dengan unjuran Rasulullah SAW.

Setiap pelajar yang mengikuti kelas pengajian Taranum al-Qur'an bimbingan Tuan Haji Nik Ja'afar dikehendaki memperdengarkan alunann taranum kepada pelajar yang lain. Setiap pelajar, diberi peluang sama rata untuk membuat persembahan dalam *halaqah*. Kaedah ini berbeza dengan kaedah *talaqqi musyafahah* kerana ia tidak melibatkan komunikasi dua hala. Ketika persembahan, pelajar akan memperdengarkan bacaan bertaranum secara solo tanpa bantuan dan pembetulan daripada peserta *halaqah*. Kaedah persembahan ini mendidik pelajar agar berani dan berkeyakinan dalam mempersempahkan bacaan.

Melalui kaedah ini, qari akan mengenal pasti kelebihan dan kelemahan yang ada pada pelajarnya setelah mengamati alunan taranum yang dipersembahkan oleh pelajar. Setelah itu, Tuan Haji Nik Ja'afar membuka ruang kepada pelajarnya untuk memperbaiki bacaan secara *talaqqi musyafahah*. Kelebihan yang ada pada kaedah persembahan ialah pelajar berusaha mempamerkan alunan bacaan yang sebenar dan menggunakan tahap suara terbaik. Selain itu, pelajar akan berlatih bersungguh-sungguh sebelum membuat persembahan di dalam *halaqah*. Kesungguhan inilah yang akhirnya dapat memotivasi pelajar untuk berusaha memahirkan diri untuk mengalunkan bacaan bertaranum dengan lebih baik.

4.3.3 Kaedah *Tasmi'* Gabungan *Talaqqi musyafahah*

Kemahiran mendengar merupakan salah satu kaedah pengajaran yang berkesan dalam pengajaran dan pembelajaran. Kaedah ini dapat membantu kecerdasan akal dan

kekuatan ingatan seseorang terhadap ilmu Taranum al-Qur'an yang dipelajari.⁴⁰²

Kaedah ini merupakan salah satu kaedah yang diguna pakai oleh seorang tokoh qari yang tidak asing lagi ialah Allahyarham Haji Ahmad bin Mat Som Pergau. Beliau merupakan salah seorang qari yang sentiasa mengadakan pengajian Taranum al-Qur'an di rumah beliau. Sepanjang hidupnya, beliau memberikan khidmat sebagai guru al-Qur'an di seluruh daerah di Kelantan dan kemudiannya berpindah ke Terengganu.

Allahyarham Haji Ahmad bin Mat Som banyak menekankan kaedah *halaqah*, *talaqqi musyafahah*, tasmi' dan simulasi dalam menyampaikan ilmu tersebut. Melalui kaedah tasmi', beliau yang amat mahir dalam bidang *tahsin as-sawt* akan berusaha mengenal pasti *tabaqōt* suara pelajar dengan lagu taranum yang sesuai untuk dialunkan oleh para pelajar. Hal ini amat sinonim dengan beliau sehingga digelar "Bapa Qari Kelantan" dan "Bapa Qari dan Qariah Malaysia".⁴⁰³ Haji Nik Ja'afar Nik Ismail mengakui bakat dan kemahiran seni suara yang dimiliki oleh Allahyarham Haji Ahmad bin Mat Som Pergau, adalah amat istimewa dan beliau mempunyai kecekapan dalam membantu para pelajar menyesuaikan tabaqat suara dengan lagu yang dibawa.⁴⁰⁴

Kemahiran *tasmi'* yang ada pada Tuan haji Nik Ja'afar Nik Ismail, tidak dapat disangkal lagi. Melalui kaedah *tasmi'*, Tuan Haji Nik Ja'afar akan mengenal pasti beberapa permasalahan yang berlaku sepanjang pembacaan terutama yang melibatkan alunan harkat yang tidak bersesuaian dengan *tabaqōh* suara.⁴⁰⁵ Kemahiran mendengar yang ada pada Tuan Haji Nik Ja'afar Nik Ismail adalah suatu kelebihan yang diperolehi hasil daripada pengalaman beliau dalam bidang taranum. Kaedah mendengar ini amat

⁴⁰² Misbahul Munir, Ilmu dan Seni Qiro'atil Qur'an, Pedoman bagi Qari-qariah, Hafidh-Hafdhah dan Hakim dalam MTQ (Semarang: Binawan, 2005), 328-329.

⁴⁰³ Mohamad Saari et. al, Johan Qari dan Qariah Malaysia, Majlis Tilawah al-Qur'an Peringkat Kebangsaan & Antarabangsa, (Selangor: JAKIM, 2007), 9-11.

⁴⁰⁴ Wan Fakhru Razi, "Haji Ahmad bin Mat Som Pergau dan sumbangannya dalam pengajian *taranum* di Kelantan", 3-18 .

⁴⁰⁵ Tuan Haji Nik Ja'afar Nik Ismail, dalam pemerhatian pengajaran ke atas Muhammad Harith Imtiaz, pada 21 November 2013, bertempat di Majlis Raudhah

penting bagi membantu pelajar membetulkan harkat lagu yang dibaca dan memilih tahap suara yang sewajarnya bersama harkat lagu yang tinggi atau yang rendah.

Secara kesimpulannya, Tuan Haji Nik Ja'afar mempunyai kepelbagaian kaedah yang digabungkan dalam pengajaran dan pembelajaran Taranum al-Qur'an. Berbekalkan kaedah-kaedah tersebut, beliau berjaya melahirkan ramai qari dalam kalangan pelajarnya. Antara penekanan yang dilaksanakan oleh beliau melalui kepelbagaian kaedah pengajaran adalah mengenal pasti tahap suara pelajar melalui kaedah tasmi' dan memberikan cadangan harkat lagu yang bersetujuan kepada pelajar. Hasilnya, pelajar dapat mengalunkan suara dengan alunan harkat yang menepati tahap kemampuan suara. Kejayaan pelajar membawa setiap harkat adalah sesuatu yang amat diinginkan oleh pelajar. Hasilnya, pelajar memperolehi keyakinan yang tinggi untuk meneruskan pembelajaran dalam bidang taranum.

Penekanan seterusnya adalah keyakinan pelajar untuk mempersempahkan bacaan dalam bentuk *halaqah*. Beliau menekankan semangat ingin belajar dan ingin berusaha kepada pelajar melalui kaedah persembahan. Dalam masa yang sama, ia menjadi suatu contoh pembelajaran berpusatkan pelajar yang amat baik, di samping dapat menimbulkan rasa ingin meniru dan melakukan yang lebih baik daripada rakan pelajar yang lain.

4.4 Kaedah Pengajaran Taranum Al-Qur'an Oleh Haji Mohd. Radhi Kamarul Hailan.

Pengkaji beralih kepada responden kedua yang tidak asing lagi iaitu Tuan Haji Radzi bin Kamarul Hailan. Beliau sering kali menganjurkan pelbagai seminar dan kursus berkaitan tajwid, Taranum al-Qur'an serta *tahsin as-sawt* di pelbagai institusi pengajian tinggi awam mahupun swasta. Beliau juga mempunyai kelas-kelas persendirian serta

umum di Masjid Negeri Ipoh, Perak dan Masjid Sultan Azlan Shah, Ipoh, Perak. Menerusi laman seSAWang juga, Tuan Haji Radzi Kamarul Hailan telah berkongsi rakaman video pengajaran taranum yang lengkap memuatkan tujuh jenis lagu serta beberapa teknik memperkemaskan tabaqat suara, burdah, istilah-istilah taranum dan beliau dipuji kerana memiliki gaya bacaan yang bertenaga.⁴⁰⁶

Manakala, menerusi laman sesawang juga, Tuan Haji Radzi Kamarul Hailan telah berkongsi rakaman video pengajaran taranum yang lengkap memuatkan tujuh jenis air lagu serta beberapa teknik memperkemaskan tabaqat suara, burdah, istilah-istilah taranum dan beliau dipuji kerana memiliki gaya bacaan yang bertenaga.⁴⁰⁷ Dalam pembentangan kertas kerjanya, beliau berkata, tujuan mengalunkan seni suara adalah untuk memberi kefahaman kepada para pembaca dan pendengar mengenai kecantikan dan keindahan kalimah Allah serta membantu pelajar menghayati uslub-uslub al-Qur'an sehingga dapat memahami maksud pada akal, hati, roh serta dapat beramal dengannya.⁴⁰⁸

"Ciri-ciri Taranum al-Qur'an yang muktabar mestilah terdiri daripada nada iaitu *tabaqōt* (tingkatan) atau tekanan bunyi suara dan rentak yang melibatkan pergerakan menghidupkan bunyi suara dan irama, iaitu alunan atau bentuk bunyi. Sesuatu bunyi tanpa mengandungi ciri-ciri tersebut tidak dikatakan bertaranum," kata al-fadhil Haji Mohd Radhi yang merupakan Imam Masjid Sultan Azlan Shah, Ipoh, Perak.

⁴⁰⁶ Mohamad bin Saari, *Johan Qari dan Qariah*, Majlis Tilawah al-Qur'an Peringkat Kebangsaan dan Antarabangsa.

⁴⁰⁷ Ibid.,

⁴⁰⁸ http://www.utusan.com.my/utusan/info.asp?Bicara_Agama, Utusan Melayu (M) Bhd

4.4.1. Kaedah Kuliah Gabungan Kaedah Simulasi

Dapatan kajian mendapati gabungan kaedah kuliah dan simulasi yang diamalkan oleh para qari adalah amat bersesuaian dalam menerapkan kemahiran bertaranum di kalangan pelajar. Menurut penelitian pengkaji, Haji Nik Ja’afar sering mengadakan Kursus *tahsin* al-Qur’an dan seminar berkaitan taranum al-Qur’an di seluruh negara. Melalui kaedah kuliah yang disampaikan oleh beliau, kaedah simulasi juga digabungkan dalam kaedah kuliah tersebut.

Ketika menerangkan beberapa istilah-istilah dalam ilmu taranum al-Qur'an, maklumat tersebut di sampaikan dengan jelas sekali. Hal ini adalah kerana penerangan tersebut disertai dengan simulasi bacaan taranum sekali gus menampakkan contoh yang dimaksudkan dengan jelas sekali. Misalnya ketika menerangkan istilah ihtilal al-lahn, iaitu sedikit alunan yang berbunyi sumbang tetapi mempunyai kemerduan yang dimasukkan ke dalam harakat lagu kebiasaannya pada lagu Soba. Qari yang menerangkan istilah ini akan membuat simulasi di hadapan para pelajar yang tadinya dalam *halaqah* ataupun dalam bentuk susunan bilik kuliah, dapat memahami istilah tersebut dengan baik. Begitu juga apabila menerangkan salalim thulu' dan salalim nuzul, simulasi bagaimana cara alunan salalim tulu' dan salalim nuzul berlaku.

Dapatan kajian juga menyatakan pengajaran yang berkesan dalam kursus Taranum al-Qur'an ialah dengan berlakunya gabungan pelbagai kaedah pengajaran dan pembelajaran. Hal ini kerana gabungan kaedah sebegini rupa akan menghasilkan natijah yang baik dalam sesuatu pengajaran.

4.4.2 Kaedah *Tasmi'* Gabungan *Tikrar*

Kemahiran mendengar merupakan salah satu kaedah pengajaran yang berkesan dalam pengajaran dan pembelajaran. Kaedah ini dapat membantu kecerdasan akal dan kekuatan ingatan seseorang terhadap ilmu Taranum al-Qur'an yang dipelajari.⁴⁰⁹ Mohd. Faisal, Zawawi Ismail dan Rahimi Mohd. Sa'ad menyatakan bahawa pengajaran dan pembelajaran membaca al-Qur'an melibatkan kemahiran, maka kaedah mengajar tersebut perlu menekankan kepada arahan yang tepat, pengulangan untuk memperbaiki bacaan pelajar dan demonstrasi sebagai panduan kepada mereka.

Kaedah yang sama dapat diadaptasi ke dalam pengajaran taranum al-Qur'an. Dapatan kajian mendapati bahawa Hj Mohd. Radhi Kamarul Hailan, menggunakan kaedah *tasmi'* gabungan kaedah *tikrar* dalam pengajaran beliau. Hj Mohd. Radhi memerdengarkan harakat-harakat lagu dan mengulang berkali-kali. Pelajar yang menonton video pengajaran Haji Mohd Radhi akan menggunakan kaedah *tasmi'* dan kemudiannya melakukan kaedah *tikrar* sebagaimana yang beliau contohkan.⁴¹⁰

Dapatan kajian merumuskan bahawa Haji Mohd. Radhi memerdengarkan bacaannya secara satu persatu dengan lambat agar pelajar dapat mengikuti dan mengenal pasti alunan lagu yang dibawa. Bacaan secara *tartil* dan *tahqiq* ini, amat membantu para pelajar dalam mempelajari ilmu Taranum al-Qur'an. Abdul Qadir Leong⁴¹¹ mengemukakan bahawa bacaan *tartil* adalah bacaan yang tenang dan tidak tergopoh-gapah yang kurang bertujuan untuk mengajar tetapi lebih kepada bacaan sendiri dan dapat menghayati setiap alunan bacaan tersebut seterusnya menghayati makna ayat al-Qur'an.

⁴⁰⁹ Misbahul Munir, Ilmu dan Seni Qiro'atil Qur'an, Pedoman bagi Qari-qariah, Hafidh-Hafdhah dan Hakim dalam MTQ (Semarang: Binawan, 2005), 328-329.

⁴¹⁰ "Taranum Asas oleh Haji Mohd. Radhi Kamarul Hailan," Ipoh, 2012, video.

⁴¹¹ Al Azhari, Haji Abdul Qadir Leong, Tajwid *Al Qur'an, Rasm Uthmani* (Kuala Lumpur: Pustaka Salam Sdn. Bhd, 1998), 5-12.

Manakala, bacaan *tahqiq* yang dibawa oleh Haji Mohd Radhi, adalah dalam keadaan yang amat tenang dan tidak tergopoh-gapah di samping memelihara hukum tajwid. Di samping itu, ketika memperlakukan bacaan, beliau sebenarnya memberi peluang kepada para pelajar untuk dapat menguasai burdah dan harakat lagu dengan lebih baik.

Menurut Surur Shahbudin, melalui kaedah *tasmi'*, seorang guru dapat menyemak bacaan pelajar dan memperbetulkan bacaan mereka. Namun, kaedah *tasmi'* yang dilaksanakan perlulah mengukur nisbah guru dan pelajar agar sesi *tasmi'* yang diadakan bersesuaian dengan peruntukan masa yang ada.⁴¹² Kaedah *tasmi'* yang dijalankan oleh guru dapat membantu para pelajar yang lemah dalam sebutan makhraj huruf, fasohah dan tajwid akan dapat dibantu. Berdasarkan kepada kaedah *tasmi'* yang dijalankan, guru dapat mengasingkan pelajar bagi mengikuti kelas pengajian mengikut tahap yang bersesuaian.⁴¹³

Merujuk kepada kaedah *tasmi'* yang digabungkan dengan kaedah *tikrar* oleh Haji Mohd. Radhi Kamarul Hailan melalui cakera padat dan laman maya seperti *You Tube*, beliau mengalunkan bacaan al-Qur'an secara bertarannum kepada pendengar menerusi video tersebut dan berusaha meniru bacaan tersebut. Kemudian, beliau mengulang bacaan tersebut secara potongan-potongan ayat yang dinamakan sebagai *qit'ah*, bagi memudahkan pelajar mengikutinya. Ulangan bacaan tersebut dilakukan berulang kali sambil diberi penekanan terhadap tempat-tempat yang perlu dikemaskan alunannya dari sudut *burdah*, *tabaqat* suara dan tinggi naik suara.

Bagi menjadikan sesuatu ilmu disampaikan dengan berkesan, ianya perlu dilakukan secara berulang kali. Persoalannya berapa kerapkah proses pengulangan itu sesuai

⁴¹² Surur Shahbuddin, Talaqqi dan Musyafahah Dalam Pengajaran Modul Khatam al-Qur'an Program j-Qaf, tesis kedoktoran, Kuala Lumpur, Universiti Malaya, 2015, 159-160.

⁴¹³ Ibid.,

dilakukan? Saidatina Aisyah r.a meriwayatkan sebuah lagi hadis yang bermaksud : ‘Rasulullah s.a.w mengucapkan tiga kali apabila bertutur dengan satu satu ayat dan kadangkala satu masalah yang diterangkan oleh Rasulullah SAW diulang sebanyak tiga kali agar para pendengar cukup jelas untuk memahaminya.

Antara kekuatan kaedah tikrar ini ialah:

- 1) Kaedah ini sangat sesuai untuk memberikan pengkuhan dan pemulihan;
- 2) Kaedah ini dapat memberikan latihan berterusan dan berulang kali
- 3) Membina keyakinan diri pelajar;
- 4) Mengenalpasti kemahiran yang dikuasai oleh setiap pelajar.

4.4.3 Kaedah Kuliah Gabungan Media

Melalui pemerhatian ke atas video rakaman yang dimuat naik ke *You Tube*, pengkaji mendapati bahawa Tuan Haji Mohd. Radhi Kamarul Hailan mempunyai keyakinan yang tinggi dan kekuatan kaedah yang mana menggunakan medium media untuk memberikan penerangan keseluruhan alunan taranum beserta istilah-istilah taranum yang wajib diketahui oleh para pelajar. Perkara sebegini, amat membantu pelajar dalam memahami dan mendalami ilmu taranum dengan bimbingan secara tidak bersemuka dengan qari.

Media adalah segala sesuatu yang digunakan orang untuk menyalurkan pesan. Selain itu, media dalam pelbagai ruang dan medium, dapat merangsang para pelajar untuk mendalami sesuatu ilmu yang disampaikan. Walau bagaimanapun, kegiatan pembelajaran tidak akan berhasil sekiranya pelajar tidak aktif dan tidak berusaha mengalami sendiri proses belajar. Proses belajar melalui media ini memberikan peluang dan ruang yang amat baik bagi pelajar yang tidak mempunyai waktu yang panjang. Keterbatasan waktu yang ada pada pensyarah dan guru pelatih, membuatkan interaksi

pengajaran dan pembelajaran secara dua hala terbantut. Namun, melalui teknologi maklumat ini, para pensyarah mempunyai kesempatan untuk menaik muat bahan agar pelajar mendapat manfaat daripadanya.

Sebagaimana yang diketahui, penggunaan video sebagai salah satu media bergerak, dapat menghasilkan imej yang realistik dan sangat bermanfaat dalam penyampaian sesuatu mesej kepada penonton. Bagi Aliff Nawi, Mohd Isa Hamzah dan Surina Akmal Abd Sattai menjelaskan pendidikan melalui internet dengan menggunakan komputer juga sebahagian multimedia.⁴¹⁴ Pendekatan pengajaran ini juga telah dibudayakan dan diterapkan di seluruh institusi pengajian tetapi dalam ilmu taranum, melalui analisis dokumen yang dijalankan, jelas mendapati bahawa hanya qari sahaja yang memuat naik pengajaran dalam bentuk video ketika menyampaikan kuliah mengenai Taranum al-Qur'an.

Penggunaan '*streaming video*' dikalangan guru dalam pengajaran dan pembelajaran adalah usaha bagi meningkatkan kesediaan guru dalam menggunakan teknologi masa kini agar mereka bergerak sejajar dengan tuntutan kemahiran abad ke-21 yang semakin dipentingkan kini. Penggunaan '*streaming video*' dalam proses pengajaran dan pembelajaran dikalangan guru.

Media pembelajaran bermaksud sesuatu alat atau medium yang dapat digunakan untuk menyalurkan pesan, maklumat mahupun fakta dari pengirim kepada penerima. Penggunaan ini memberi kepentingan seperti menjimatkan masa dan tenaga guru dalam menyediakan bahan mengajar, membantu guru dalam menyampaikan ilmu pengetahuan dalam proses pengajaran dan pembelajaran, memberi kesan positif ke atas pelajar dalam proses pengajaran dan pembelajaran, seterusnya membantu guru menyahut cabaran dengan

---

⁴¹⁴ Amin', "EDU 3105 Teknologi dalam Pengajaran dan Pembelajaran (Penggunaan Video)", dicapai 25 Julai 2014, <http://edu3105-amin.blogspot.com/2011/05/penggunaan-video.html>.

mempertingkatkan kemahiran, kesejagatan sumber pengajaran dan pembelajaran dan potensi teknologi terkini dalam pengajaran dan pembelajaran. Oleh yang demikian, ia dapat merangsang minda, perhatian dan minat pelajar dalam mendalami proses belajar.⁴¹⁵

Umumnya, media memberikan pelbagai manfaat untuk memberikan kelancaran interaksi antara pensyarah dengan guru pelatih. Kegiatan pengajaran dan pembelajaran akan lebih afektif dan efisien. Manfaat media ini dapatlah disimpulkan sebagai berikut:

- 1) Penyampaian subjek atau ilmu dapat diseragamkan. Dengan bantuan alat media, penafsiran berbeza dalam penerimaan ilmu dapat dihindarkan. Ia mengurangkan risiko pemahaman yang salah dan masalah lupa dalam kalangan pelajar.
- 2) Proses pengajaran dan pembelajaran menjadi lebih menarik dan jelas. Media dapat membantu menyampaikan informasi dengan jelas. Selain itu, beberapa grafik dan penyediaan media yang menarik akan menambahkan tarikan kepada penyampaian ilmu. Ia dapat mengelakkan masalah bosan dan jemu ketika pengajaran dan pembelajaran.
- 3) Proses pembelajaran bertambah aktif dan interaktif. Melalui media juga, interaksi guru dan pelajar akan menjadi lebih aktif. Pelajar akan menumpukan perhatian kepada media dan mengurangkan masalah ketidak fahaman kepada para pelajar.
- 4) Proses pembelajaran akan lebih jimat dari aspek waktu dan tenaga. Seseorang guru boleh membuat rakaman media dan menggunakan media tersebut dengan berulang kali. Hal ini akan mengurangkan tenaga guru yang terpaksa mengulang maklumat dan isi pelajaran kepada para pelajar. Dengan berbantuan media, pelajar boleh mengulang tanpa memerlukan guru untuk menjelaskan berulang kali kepada pelajar.

Berdasarkan kepada media yang dibincangkan, terdapat beberapa jenis media yang boleh diguna pakai oleh seorang pensyarah atau qari dalam menyampaikan ilmu taranum kepada pelajar. Antaranya ialah media audiao yang melibatkan radio dan alat

⁴¹⁵ Siti Faizzatul Aqmal Mohamad Mohsin, Razali Hassan, Pengajaran dan Pembelajaran berdasarkan ‘Streaming Video’ bagi meningkatkan tahap kefahaman pelajar Abad ke-21, Persidangan Kebangsaan Penyelidikan dan Inovasi dalam Pendidikan dan Latihan Teknik dan Vokasional, 2011.

perakam. Seterusnya, media yang menggunakan dimensi 3D. Media dimensi 3D boleh digunakan dalam panduan graf suara ketika naik turun sesuatu irama al-Qur'an. Media komputer, audio-visual dan media cetak juga menjadi pelengkap kepada pengajaran dan pembelajaran taranum al-Qur'an.

Media audio misalnya radio dapat memusatkan pemikiran guru pelatih kepada apa yang ingin disampaikan. Ia juga dapat mengembangkan daya imaginasi bunyi-bunyian kepada guru pelatih. Suara atau irama yang dialunkan, mudah dipindahkan dari seorang kepada seseorang individu yang lain. Malah, penggunaan audio dapat menjimatkan masa dan tidak mempunyai batas waktu penggunaannya. Walau bagaimanapun, media audio mempunyai kelemahan seperti komunikasi sehala dan guru yang merakamkan isi kandungan yang ingin disampaikan tidak dapat memberikan respon terhadap pelajar.⁴¹⁶

Oleh itu, dapat disimpulkan bahawa penggunaan media adalah amat berkesan berbanding pengajaran secara kuliah. Para pelajar dapat memanfaatkan bahan media dengan sebaik mungkin dan lebih mudah untuk berlatih ilmu taranum yang disampaikan oleh para qari atau pensyarah, melalui media. Kekangan masa, modal dan tenaga akan dapat diatasi dengan penggunaan media yang sesuai, kreatif dan menarik dalam pengajaran dan pembelajaran ilmu Taranum al-Qur'an.

4. 5 Analisis Kesesuaian Aplikasi Kaedah Pengajaran Taranum al-Qur'an Oleh Qari .

Secara keseluruhannya, dapatlah dirumuskan bahawa kaedah pengajaran pensyarah di IPG sememangnya mengikut pedagogi yang digariskan oleh pihak KPM untuk pengajaran dan pembelajaran pengajian Taranum al-Qur'an di IPG. Pada masa yang

---

⁴¹⁶ Azar Arsyad, *Media Pembelajaran*, PT Raja Grafindo Persada: Jakarta, 2003, 80-81.

sama, pengalaman yang ada pada setiap pensyarah pengajian Taranum al-Qur'an pula digabungkan dalam pengajaran di IPG. Kemahiran yang sedia ada pada para pensyarah ini tidaklah disangkal. Walau bagaimanapun, penambahbaikan perlu dibuat agar impak kepada hasil pembelajaran iaitu *output* akan bertambah dari kedua-dua sudut kuantiti guru pelatih yang boleh bertarunum dan kualiti kemahiran yang sewajarnya ada pada guru pelatih.

Terdapat tiga unsur yang perlu dititikberatkan dalam gabung jalin kaedah pengajaran dan pembelajaran iaitu unsur kognitif, efektif, dan psikomotor. Ketiga-tiga unsur ini merupakan asas dalam proses pengajaran dan pembelajaran ke arah pembinaan modal insan yang seimbang.⁴¹⁷ Modal insan menurut Tun Abdullah Ahmad Badawi merupakan individu yang berilmu, berkeyakinan, mempunyai nilai murni dan moral yang tinggi, beretika, berbudi pekerti, bersopan santun, beretika, berdisiplin, dinamik, inovatif, kreatif, sihat, bersemangat patriotik, adil, progresif, cekal dan berdaya saing.⁴¹⁸ Elemen-elemen tersebut perlu diberi penekanan dalam pengajaran dan pembelajaran agar sejajar dengan Falsafah Pendidikan Negara.

Pengkaji mendapati bahawa kaedah pengajaran Taranum al-Qur'an hendaklah diberi perhatian utama agar objektif hasil pembelajaran yang telah ditetapkan dapat dicapai sepenuhnya. Pembelajaran yang berbentuk teori dan amali ini, amat memerlukan kepakaran dan kemahiran yang tinggi oleh para pensyarah agar berhasil melatih guru pelatih dalam menguasai alunan pelbagai lagu Taranum al-Qur'an. Seseorang pensyarah, seharusnya hendaklah memahami dan menguasai sepenuhnya hasil pembelajaran sesebuah kursus agar dapat memberi pengalaman pembelajaran yang berkesan dan menarik serta mencapai hasil pembelajaran yang digariskan.

⁴¹⁷ Abd. Ghafar, *Prinsip dan Amalan Pengajaran*, 19.

⁴¹⁸ Mohd. Rashid Md Idris, Norita Azrini Mohd. Nawi, *Nilai Modal Insan Dalam Novel Sebagai Sumber Transformasi Identiti Belia Malaysia* (Perak: UPSI, 2013), 1-3.

Kaedah kuliah yang sering digunakan oleh para pensyarah dapat dikategorikan sebagai kaedah pengajaran yang konvensional. Secara umumnya, kaedah kuliah ini diguna pakai oleh kebanyakkan institusi pendidikan di seluruh Malaysia. Pelaksanaan pengajaran sebegini, akan mengurangkan keberkesanan hasil pembelajaran. Hal ini akan menjadi lebih bermasalah apabila tiada kepelbagaian kaedah digunakan sepanjang semester pengajian Taranum al-Qur'an. Kepelbagaian tersebut termasuklah variasi menggabungkan latihan dan amali pelajar dengan berabntukan multimedia, teknologi mahupun menggunakan radio, televisyen, internet dan sebagainya.

Dalam mendepani cabaran pendidikan, dewasa ini, para pensyarah perlu berfikir secara kreatif dan inovatif terutama dalam meilih kaedah yang paling sesuai untuk para guru pelatih. Memandangkan latar belakang dan bakat tersendiri yang ada pada guru pelatih adalah amat berbeza di antara satu sama lain, maka kaedah pembelajaran yang tepat dan berkualiti akan memberikan impak yang positif terhadap perkembangan kemahiran Taranum al-Qur'an yang ingin diterapkan.

Berdasarkan pemerhatian pengkaji di Institut Pendidikan Guru Kampus Pendidikan Islam, Bangi, sebahagian daripada guru pelatih di dalam bilik kuliah, memilih untuk mendiamkan diri ketika diminta untuk mengalunkan ayat-ayat contoh yang dialunkan oleh pensyarah. Pensyarah terbabit mengalunkan harkat 1 hingga 3 lagu Nahawand, dan hanya 4 orang daripada 19 orang guru pelatih memperdengarkan bacaan al-Qur'an secara bertaranum. Ketika pengajaran berlangsung, pensyarah menggunakan kaedah memperdengarkan bacaan dan guru pelatih meniru bacaan tersebut. Kaedah kuliah tersebut kurang melibatkan guru pelatih dalam pembelajaran.

Hal ini ditambah pula dengan masalah kedudukan di dalam bilik kuliah. Guru pelatih berada dalam kedudukan menghadap ke hadapan, berdua-dua, sebelah

menyebelah. Penglihatan pensyarah akan sedikit terlindung untuk memerhatikan guru pelatih yang berada di bahagian belakang. Melalui pemerhatian tersebut, dapatlah disimpulkan bahawa kedudukan di dalam bilik kuliah turut memainkan peranan dalam mencapai objektif pembelajaran. Justeru, pengkaji mendapati, kedudukan para pelajar dalam bentuk *halaqah*, di dalam kuliah yang diadakan oleh qari selaku tenaga pengajar dalam memastikan pelajar agar aktif sepanjang kuliah dilaksanakan.

Kedudukan secara bulatan, yang diketuai oleh qari, telah mewujudkan pengajaran dan pembelajaran dua hala di antara pelajar dengan guru. Selain itu, penglihatan qari terhadap semua pelajar di dalam *halaqah* adalah terbuka dan tidak terhalang antara seorang pelajar dengan pelajar yang lain.

Seterusnya, elemen konteks seperti kemudahan bilik kuliah yang luas atau makmal bahasa yang mempunyai ruang terbuka, kerusi kuliah mudah alih, perlu disediakan agar memberikan kesan kondusif kepada gurur pelatih. Qari yang menjalankan kuliah Taranum al-Qur'an di rumah mahupun di surau dan masjid, telah membiasakan para pelajar untuk duduk dalam *halaqah* tanpa kerusi dan meja kuliah. Di samping itu, para pelajar akan merasakan keakraban di antara satu sama lain, ketika berada di dalam *halaqah*. Kedudukan pelajar dalam *halaqah*, akan dapat menggalakkan rasa keyakinan diri dalam mengalunkan Taranum al-Qur'an. Keyakinan diri ini timbul daripada kebiasaan berhadapan langsung dengan guru dan para pelajar lain yang masing-masing berusaha untuk menambahbaik bacaan sehingga berjaya meniru contoh guru dan juga contoh-contoh daripada bacaan pelajar lain.

Dapatkan ini menyokong pendapat Shahrir Affandi Daud yang menyatakan kurangnya keyakinan diri menyebabkan guru pelatih tidak dapat menguasai diri mereka

dalam sesuatu situasi pembelajaran.⁴¹⁹ Kebolehan guru pelatih untuk menguasai kemahiran bertarannum Al-Qur'an merupakan matlamat utama dalam proses pengajaran dan pembelajaran pengajian Taranum Al-Qur'an di IPG. Ia merangkumi aspek kefahaman konsep, sejarah dan perkembangan Taranum al-Qur'an di samping aplikasi dalam bentuk praktikal mengalunkan lagu dalam pembacaan al-Qur'an itu sendiri. Selain itu, dapatan kajian memperlihatkan sekiranya penguasaan Taranum al-Qur'an ingin dipertingkatkan, maka kaedah pedagogi dan metode yang kreatif dan sesuai hendaklah diberikan penekanan.

Menurut Mohd. Aderi Che' Noh, gabung jalin beberapa kaedah akan membawa kepada pengajaran yang berkesan. Justeru, para pensyarah perlu menguasai segala aspek strategi, pendekatan, kaedah, teknik dan bahan bantu mengajar yang berkait rapat dengan pengajian Taranum al-Qur'an.⁴²⁰ Kaedah pengajaran para qari di dapati menggabungkan kepelbagaian kaedah dalam pengajaran mendorong kepada implikasi pembelajaran yang lebih berkesan. Pengetahuan dan kemahiran guru pelatih dibentuk sebagai sebahagian daripada interaksi keilmuan dan kepakaran.⁴²¹ Inilah di antara keistimewaan kaedah pengajaran qari yang tidak hanya melaksanakan pengajaran berbentuk konvensional.

Menerusi gabung jalin kaedah yang telah dibincangkan, lahir beberapa kaedah pengajaran qari yang kreatif dan inovatif selaras dengan Konsep Pembelajaran Alaf ke-21 yang dilaksanakan oleh KPM. Kebanyakan kursus atau subjek yang dipelajari, berlaku penggabungan kepelbagaian kaedah pengajaran dan pembelajaran terhadap para pelajar. Penggabungan dalam bahagian ini ialah gabungan kaedah syaranan, kuliah, perbincangan, tayangan dan pembelajaran *student-centred*. Musa Daia menyarankan guru hendaklah mempunyai kemahiran yang cukup agar dapat mengaplikasikan kaedah

⁴¹⁹ Shahrir Affandi Daud et. al. , "Dummy Meeting: Satu Inovasi Ke Arah Meningkatkan Pemikiran Kritis dan Pemantapan Keyakinan dan Kemahiran Berkomunikasi," Jurnal Ilmiah, Jurnal Pengkajian IPG Kampus Gaya, Jilid 4 (2010), 159-160.

⁴²⁰ Mohd. Aderi Che' Noh, Amalan Pengajaran Tilawah al-Qur'an: Satu Tinjauan.

⁴²¹ Razali Ismail, Menjentik Minda, Siri Memperkasa Profesionalisme Guru, KPM, Cyberjaya, 2003, 14-15.

pengajaran yang berbeza.³⁴³ Seterusnya, perbincangan ini selari dengan pendapat Eggen dan Kauthak yang menyatakan guru hendaklah mengaplikasi pelbagai kaedah pengajaran untuk memudahkan kefahaman pelajar di samping mempunyai pengetahuan yang luas dan mendalam untuk membantu pelajar dalam pembelajaran.

³⁴⁴

Terdapat 10 ciri Pembelajaran Abad ke-21, yang pertama, berpusatkan pelajar di mana pelajar memainkan peranan penting dalam pembelajaran manakala guru bertindak sebagai fasilitator sahaja. Kaedah berpusatkan pelajar ini amat menitikberatkan minat pelajar dalam aktiviti pengajaran dan pembelajaran. Kedua; penggunaan komputer iaitu menerapkan kemahiran penggunaan komputer dalam kalangan guru pelatih yang dilihat sangat membantu mereka untuk mempelajari ilmu dengan lebih mendalam pada abad ke-21 dan membantu pengajaran dan pembelajaran berjalan lancar. Sebagaimana pengajaran dan pembelajaran Taranum Al-Qur'an, penggunaan media seperti cakera padat, *you tube*, *instagram*, video dan *facebook* semakin giat digunakan oleh para qari dalam menyampaikan ilmu tersebut menerusi alam maya. Aktiviti sebegini menggalakkan lebih ramai pelajar mendalami ilmu Taranum al-Qur'an kerana capaiannya yang mudah kepada seluruh masyarakat.

Seterusnya, para qari menggalakkan pembelajaran aktif dalam kelompok yang dibahagikan seperti pengajaran taranum secara *halaqah*. Dan yang keempat pembelajaran kendiri di mana guru pelatih saling menggerakkan tugas masing-masing dengan pelbagai aras pembelajaran. Ciri kelima pula, persekitaran yang kondusif yang melibatkan infrastruktur bilik kuliah. Selain itu, bilik kuliah yang selesa, nyaman dan teratur memberikan keselesaan kepada guru pelatih untuk memberi tumpuan dalam pembelajaran.

Ciri keenam melibatkan aspek pelajar faham dan mematuhi arahan. Ia merupakan salah satu elemen penting dalam merangka pengajaran dan pembelajaran dengan lebih teliti dan tersusun. Ini termasuklah guru pelatih memahami peraturan kuliah, prosedur, arahan serta penerangan yang telah disediakan pada ruang khas. Ciri ketujuh pula adalah saling hormat-menghormati sesama guru pelatih dan pensyarah Manakala, kelapan; pelajar bertanggungjawab terhadap pelajaran mereka seperti mampu berusaha untuk mencari pelbagai guru dan pengetahuan yang berkaitan dan yang kesembilan, penilaian berdasarkan pencapaian contohnya para pelajar dianggap berjaya apabila mampu mengajarkan pula ilmu taranum kepada orang lain atau memasuki pertandingan tilawah dan seterusnya menjuarainya. Akhir sekali adalah ciri kesepuluh, pembelajaran kolaboratif iaitu koperatif dan gabung jalin kaedah pengajaran dan pembelajaran agar para pelajar dapat membina kerjasama di antara mereka.

Seterusnya, dapatan kajian ini mendapati bahawa elemen-elemen Konsep Pembelajaran Alaf ke-21 yang dinyatakan tidak berlaku sepenuhnya dalam pengajaran Taranum al-Qur'an di IPG. Pengajaran dan pembelajaran kedua-dua qari ini lebih berpusatkan pelajar berbanding berpusatkan guru iaitu pensyarah seperti mana yang dijalankan di IPG. Kajian ini membuktikan bahawa kaedah pengajaran para qari terutamanya apa yang digunakan oleh Haji Nik Ja'afar Nik Ismail dan Haji Mohd. Radhi Kamarul Hailan, adalah sangat bermanfaat untuk diaplikasikan ke dalam pengajaran di IPG kerana menepati elemen-elemen Konsep Pembelajaran Alaf ke-21 seperti berikut:

PERBANDINGAN		
ASPEK	ABAD KE-20	ABAD KE-21
DIMENSI	MEMBERI MAKLUMAT	MEMBINA MAKLUMAT
FOKUS PEMBELAJARAN	ISI PELAJARAN	BELAJAR UNTUK BELAJAR

STRATEGI PEMBELAJARAN	BERINTERAKSI	BEKERJASA DAN BERINTERAKSI
MATLAMAT PEMBELAJARAN	KAWALAN LUARAN	AUTONOMI
TEORI PEMBELAJARAN	TINGKAH LAKU	KOGNITIF
PERANAN GURU	MENGAJAR	FASILITATOR

Rajah 4. 2 : Perbandingan Konsep Pembelajaran

Berdasarkan kepada jadual perbandingan di atas, pengkaji membuat kesimpulan bahawa melalui gabungan kaedah-kaedah yang dijalankan oleh para qari, maka pengajaran yang terhasil adalah cenderung menyamai Konsep Pembelajaran Abad ke 21. Hal ini dijelaskan melalui kaedah *talaqqi musyafahah* gabungan *halaqah*, yang mana ia melibatkan setiap pelaar di dalam *halaqah* untuk aktif serta bersedia dengan alunan taranum daripada pelajar lain dalam kelompok *halaqah* yang sama. Qari yang bertindak sebagai guru dalam *halaqah* tersebut hanya menjadi fasilitator iaitu pemudah cara untuk menyuruh pelajar memperdengarkan bacaan sahaja.

Hal ini berbeza dengan pengajaran *talaqqi musyafahah* yang dijalankan oleh pensyarah di IPG yang mana guru pelatih berada dalam kedudukan asal di bilik kuliah. Susunan tersebut membuatkan mereka berhadapan hanya kepada pensyarah tetapi tidak kepada rakan yang lain. Apabila pensyarah memperdengarkan alunan taranum ketika pengajaran, dan kemudiannya guru pelatih tertentu mengalunkan taranum, didapati sebilangan guru pelatih lain tidak memberikan tumpuan dan tidak turut serta aktif menghayati bacaan tersebut. Ini adalah disebabkan kedudukan mereka yang sedikit terlindung daripada pensyarah.

Akhirnya, guru pelatih yang terlindung daripada menghadap pensyarah dan tidak dikelilingi dan diperhatikan oleh rakan seperti dalam *halaqah*, akan terus ketinggalan

dalam pengajaran. Akibatnya, guru pelatih tersebut tidak memperolehi manfaat daripada kaedah *talaqqi musyafahah* tersebut. Setelah itu, guru pelatih tersebut akan berusaha mengatakan ketidak sediaannya untuk mengalunkan taranum kerana tidak mahir dengan alunan tersebut.

Rentetan daripada itu, pensyarah terpaksa mengulang alunan yang sama berkali-kali dengan harapan bahawa guru pelatih tersebut akan berusaha untuk menghafalnya. Berdasarkan kepada aktivit yang dilakukan oleh pensyarah tersebut, dapatlah disimpulkan bahawa, kaedah *talaqqi musyafahah* sebegini, telah menyebabkan kaedah pengajaran Taranum al-Qur'an di IPG lebih cenderung berpusatkan pensyarah bukan berpusatkan guru pelatih iaitu pelajar. Kaedah pengajaran tersebut sebenarnya digolongkan dalam Konsep Abad ke-20 dan ianya masih berbentuk tradisional dan konvensional. Guru pelatih dilihat banyak bergantung kepada pensyarah untuk memberikan bacaan contoh berulang kali, sementara dalam pengajaran qari, setiap pelajar wajib bersedia untuk mengalunkan bacaan kerana mereka berhadapan langsung dengan qari sebagai guru dan rakan-rakan lain dalam *halaqah* tersebut.

Selain itu, dapatan kajian juga mendapati bahawa kaedah pengajaran Taranum al-Qur'an oleh qari Malaysia selaras dengan 10 ciri pembelajaran yang digariskan oleh KPM. 10 ciri-ciri telah dipenuhi oleh mereka di samping kejayaan kaedah pengajaran mereka yang telah melahirkan kejayaan ramai qari dan qariah yang berjaya menuju pelbagai Pertandingan Tilawah al-Qur'an di Peringkat Kebangsaan mahupun Antarabangsa. Haji Nik Ja'afar Nik Ismail telah melahirkan qari-qari seperti Ustaz Anuar bin Hasin, Ustaz Abdullah Fahmi, Dato Mohd. Faizol, Ustazah Sharifah Khasif binti Badi'uzzaman, Ustazah Amnah binti Ayob, Ustaz Wan Ainuddin dan ramai lagi.

Bagi membuktikan keberhasilan pengajaran dan pembelajaran pengajaran Taranum al-Qur'an oleh Haji Nik Ja'afar Nik Ismail, pengkaji mengemukakan dua orang guru agama yang hebat dari sudut output kaedah pengajaran mereka hasil daripada pengetahuan dan pengalaman menuntut di IPG dan latihan yang mencukupi yang diperoleh daripada Haji Nik Ja'afar Nik Ismail sendiri. Dua personaliti yang dimaksudkan ialah Haji Nik Azizan Nik Ja'afar dan Hajah Amnah Nik Ja'afar. Kedua-duanya mengajar ilmu Taranum al-Qur'an kepada para pelajar sekolah terutama yang akan menyertai Majlis Tilawah al-Qur'an Peringkat Sekolah-sekolah.

Mereka berdua merupakan qari yang mendapat bimbingan dan latihan sepenuhnya daripada Haji Nik Ja'afar Nik Ismail bermula dari kanak-kanak lagi kerana kedua-duanya merupakan anak kepada Haji Nik Ja'afar Nik Ismail. Pada masa yang sama, beliau juga merupakan produk IPG Kampus Pendidikan Islam, Bangi dalam bidang Taranum dan Qiraat. Model kaedah pengajaran yang diaplikasikan oleh Haji Nik Azizan Nik Ismail adalah hasil kefahaman dan pengalaman beliau sendiri dalam pengajian Taranum al-Qur'an di IPG.

Melalui analisis pengkaji terhadap beberapa rakaman pengajaran yang dilaksanakan oleh beliau, kaedah-kaedah yang digunakan dalam pengajaran dan pembelajaran adalah amat menarik dan kreatif terutamanya kaedah Inilah bukti keberhasilan pengajian beliau yang mempunyai sijil ikhtisas dalam bidang Taranum al-Qur'an secara formal dari IPGKPI, di samping pengalamannya mendapat pengajaran tidak formal daripada ayahandanya iaitu Haji Nik Ja'afar Nik Ismail.

Di samping itu, Nik Amnah Nik Ja'afar yang merupakan seorang guru Pendidikan Islam dan juga merupakan qariah juga mewarisi bakat dan kemahiran yang ada pada ayahnya. Nik Amnah menyatakan bahawa adalah menjadi tanggungjawab

besar untuk beliau melatih pelajar-pelajar sekolahnya yang terpilih untuk menyertai Pertandingan Majlis Tilawah al-Qur'an peringkat sekolah-sekolah. Kaedah yang beliau gunakan adalah sama iaitu melatih mereka dalam bentuk pasukan. Pasukan yang dimaksudkan adalah mirip kepada kaedah *talaqqi musyafahah* gabungan *halaqah*. Semangat berpasukan ini menggabungkan *talaqqi musyafahah* secara kolaboratif. Ia bertujuan menambahkan minat dan semangat para pelajar dalam menguasai taranum al-Qur'an sekali gus menjuarai pertandingan yang diadakan. Pada tahun 2004 sehingga 2010, beliau telah berjaya membimbing peserta Tilawah al-Qur'an untuk mara dalam Pertandingan Majlis Tadarus al-Qur'an Peringkat Kebangsaan selama tujuh tahun berturut-turut.⁴²²

Hasil analisa pengkaji merumuskan bahawa Nik Amnah Nik Ja'afar merupakan indikator kejayaan hasil daripada kaedah pengajaran qari iaitu daripada ayahandanya Nik Ja'afar Nik Ismail. Nik Amnah Nik Ja'afar juga merupakan produk keluaran Maktab Perguruan Islam Bangi yang sekarang dikenali sebagai Institut Pendidikan Guru Malaysia Kampus Pendidikan Islam Bangi. Pengalaman dan pengetahuan Nik Amnah Nik Ja'afar semasa di Maktab Perguruan Islam Bangi digabung jalinkan dengan kaedah pengajaran qari yang diperoleh dari Haji Nik Ja'afar Nik Ismail sendiri. Ini membuktikan bahawa implikasi gabungan kaedah pengajaran membawa hasil pembelajaran yang optimum dan impak yang amat signifikan dalam melahirkan pelajar yang mahir dalam bidang Taranum al-Qur'an.⁴²³ Kedua-dua mereka juga menggunakan kaedah *talaqqi musyafahah* gabungan *halaqah* dalam pengajaran dan pembelajaran taranum al-Qur'an yang diadakan di rumah mereka masing-masing.

Dalam menyampaikan ilmu Taranum al-Qur'an kepada para pelajar, Haji Nik Azizan Nik Ja'afar banyak menggunakan kaedah media dalam pembelajaran, simulasi

⁴²² www.gpsbestari.com/artikel/personaliti/puan-nik-sanggup-bawa-pulang-pelajar-1-474723. Dicapai pada 14 Mei 2016.

⁴²³ Ibid.

berserta pergerakan dan kaedah graf suara. Beliau telah menggabungkan pelbagai kaedah dalam melatih dan membimbing para pelajar. Penggunaan video pengajaran dan alat media yang lain, banyak membantu para pelajar dalam mempelajari ilmu Taranum al-Qur'an dengan lebih mendalam. Ia menjadi suatu bahan praktikal dan mudah untuk dibawa ke mana-mana. Haji Nik Azizan Nik Ja'afar telah menerbitkan beberapa keping cakera padat yang mempunyai pelbagai bacaan contoh lagu-lagu taranum asas yang bersesuaian dengan tahap pelajar.

Penggunaan media ini selari dengan pengajaran yang dilaksanakan oleh Haji Mohd. Radhi Kamarul Hailan, Menurut Mustapha Kamal Ahmad Kassim, bahan bantu mengajar seperti video mempunyai beberapa keistimewaan. Sebagai contoh, pergerakan haiwan yang ditunjukkan di dalam video boleh dipercepatkan dan diperlahankan mengikut tahap kesesuaian penonton.⁴²⁴ Penggunaan bahan multimedia ini akan lebih memudahkan pengajaran pensyarah di samping dapat menarik minat guru pelatih untuk mempelajari Taranum al-Qur'an dengan berkesan. Keberkesanan penggunaan alat media dalam pengajaran dan pembelajaran diakui oleh Hajarul Bahti Zakaria et. al yang mengatakan bahawa media merangsang pembelajaran pelajar.⁴²⁵ Senario yang berlaku di IPG adalah kekurangan penggunaan bahan media semasa pengajaran berlangsung. Namun, penyampaian isi kuliah, disampaikan melalui pembentangan media iaitu dengan menggunakan komputer riba dan LCD yang memudahkan penerangan *power point* ditayangkan kepada guru pelatih. Hal ini disepakati oleh Ahmad Fkhrudin, Mohd Isa dan Wan Norina yang menyatakan bahawa penggunaan teknologi multimedia membolehkan penyampaian ilmu disampaikan dengan lebih berkesan.⁴²⁶

⁴²⁴ Mustapha Kamal Ahmad Kassim, Pelaksanaan Pengajaran dan Pembelajaran Tamadun Islam di Institut Pendidikan Guru Malaysia di Lembah Klang, 58.

⁴²⁵ Hajarul Bahti Zakaria et. al. , "Isu dan Cabaran Guru Dalam Pendidikan al-QUR'an Pelajar Bermasalah Penglihatan," Proceedings of The 4th International Conference on Teacher Education: Join Conference UPI&UPSI Bandung, Indonesia, 8-10 November 2010.

⁴²⁶ Ahmad Fkhrudin Mohamed Yusoff, Mohd Isa Hamzah, Wan Norina Wan Hamat, "Pembangunan Perisian Pengajaran dan Pembelajaran Multimedia Interaktif Pengurusan Jenazah Politeknik Malaysia," The Online Journal of Islamic Education July 2013, vol. 2 issue 2., 13.

Kebolehan guru pelatih untuk menguasai kemahiran bertaranum Al-Qur'an merupakan matlamat utama dalam proses pengajaran dan pembelajaran pengajian Taranum Al-Qur'an di IPG. Ia merangkumi aspek kefahaman konsep, sejarah dan perkembangan Taranum al-Qur'an di samping aplikasi dalam bentuk praktikal mengalunkan lagu dalam pembacaan al-Qur'an itu sendiri. Berdasarkan dapatan kajian memperlihatkan sekiranya penguasaan Taranum al-Qur'an ingin dipertingkatkan, maka kaedah pedagogi dan metode yang kreatif dan sesuai hendaklah diberikan penekanan. Menurut Mohd. Aderi Che' Noh, gabung jalin beberapa kaedah akan membawa kepada pengajaran yang berkesan. Justeru, para pensyarah perlu menguasai segala aspek strategi, pendekatan, kaedah dan teknik yang berkait rapat dengan Taranum al-Qur'an.⁴²⁷

Berdasarkan perbincangan dapatan kajian berkaitan kaedah pengajaran di dapati bahawa kaedah *talaqqi musyafahah* menjadi kaedah pengajaran utama dalam pengajian taranum al-Qur'an. Para pensyarah di IPG banyak menggunakan kaedah *talaqqi musyafahah* iaitu menyampaikan pengajaran secara berhadapan dengan guru pelatih⁴²⁸ dan memberikan contoh bacaan bertaranum secara satu baris persatu baris. Baris-baris ini mempunyai tertib tersendiri berdasarkan kepada kesesuaian ayat dan acuan irama sesuatu lagu . Setiap baris ayat tersebut, yang disertai dengan irama tertentu dan diakhiri dengan mahattah tertentu dinamakan harkat lagu.

Harkat lagu ini, dibacakan kepada guru pelatih sebagai bacaan contoh oleh pensyarah. Setelah itu, guru pelatih memperdengarkan bacaan mereka pula. Hal ini telah ditunjukkan oleh Ustazah Robiah melalui pengajaran taranum yang dijalankan di dalam bilik kuliah. Kelas yang diajar merupakan dua kelas yang digabungkan. Jumlah pelajar yang ada adalah seramai 36 orang. Pensyarah memperdengarkan harkat lagu dan kemudiannya ditiru dan diikuti oleh guru pelatih tersebut. Terdapat beberapa guru pelatih

⁴²⁷ Mohd. Aderi Che' Noh, Amalan Pengajaran Tilawah al-Qur'an: Satu Tinjauan.

⁴²⁸ Zahiah Haris@Harith, Pendidikan Islam di Institut Pendidikan Guru Malaysia di Zon Utara: Kajian

lelaki yang menunjukkan bakat serta kemahiran suara yang dimiliki. Namun, sebahagian besar guru pelatih tidak memberanikan diri untuk memperdengarkan bacaan.⁴²⁹

Amalan pengajaran *talaqqi musyafahah* ini selari dengan ciri asas amalan pengajaran talaqqi dan musyafahah menurut Surur .⁴³⁰ Ciri paling asas yang diamalkan dalam kaedah *talaqqi musyafahah* ialah bacaan contoh yang telah ditunjukkan oleh pensyarah. Bacaan tersebut mestilah menepati tajwid agar menjadi ikutan yang baik kepada pelajar.⁴³¹ Dalam konteks pengajian taranum di IPG, kaedah ini amat penting dalam menyampaikan contoh secara satu persatu kepada guru pelatih.

Pengajaran para qari pula adalah cenderung kepada *talaqqi musyafahah* secara *halaqah*. Kaedah ini digabungkan di antara dua kaedah iaitu, *talaqqi musyafahah* dan satunya *halaqah*. Hasil daripada gabungan para pelajar dalam bulatan *halaqah* ini, menyebabkan mereka lebih mudah mengenal pasti kelemahan dan kesilapan yang dilakukan ketika melagukan irama tersebut.

Melalui temu bual dan analisa dokumen peperiksaan, pengkaji mendapati sebilangan besar guru pelatih tidak dapat menguasai lagu-lagu taranum yang diajar sepanjang semester. Hal ini dibuktikan melalui keputusan ujian syafawi Peperiksaan Pengajian Islam, Kertas PA1312 yang dijalankan di IPG Kampus Pendidikan Islam dan Kampus Perlis. Dapatan mencatatkan bahawa, daripada seramai 58 orang guru pelatih bagi setiap ambilan, hanya 5 orang guru pelatih mampu mengalunkan lagu-lagu tersebut dengan baik.

⁴²⁹ Pemerhatian kelas Ustazah Robiah Tamby Chik di IPGKPI pada 23 Mei 2013.

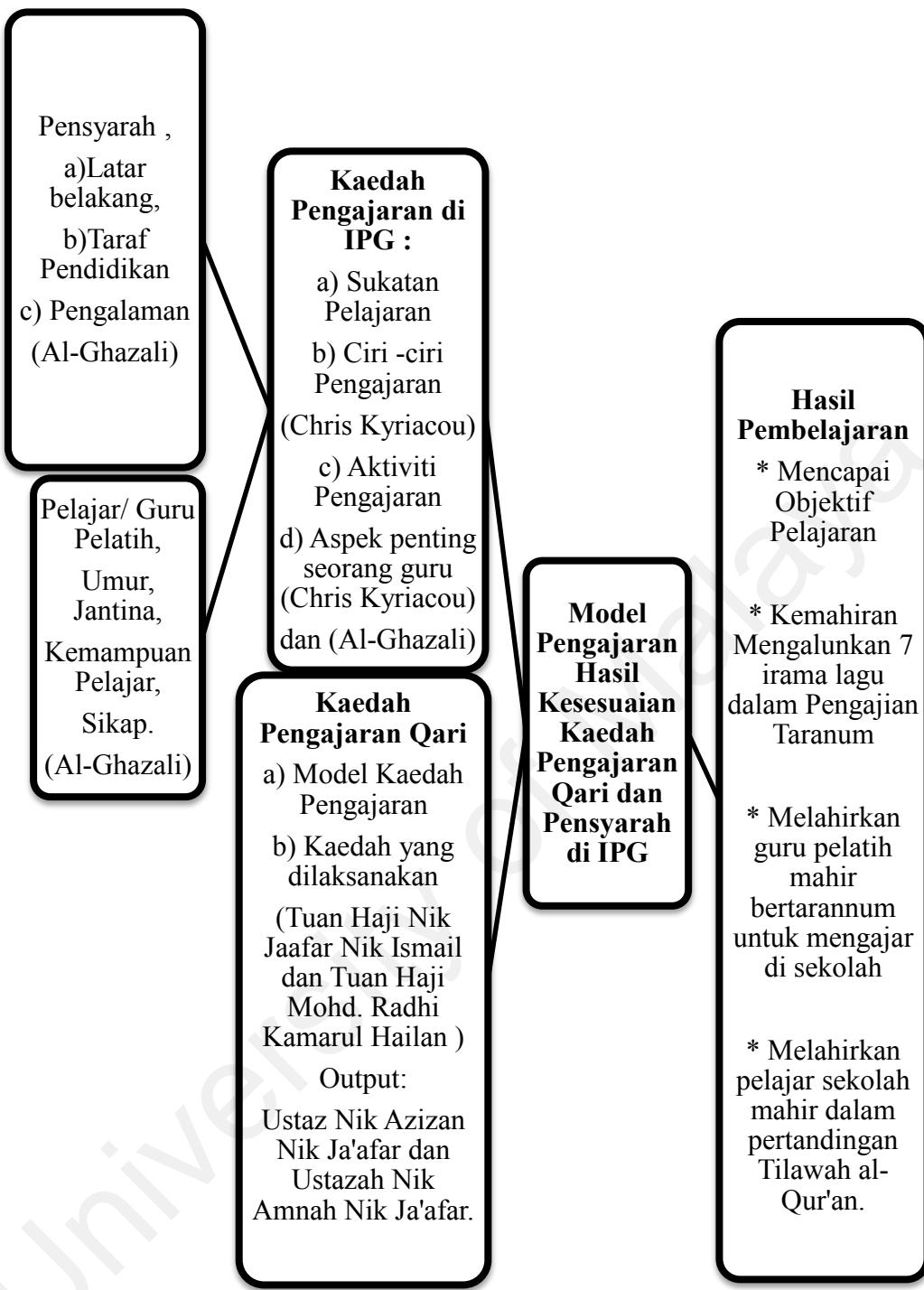
⁴³⁰ Surur Shihabuddin, Talaqqi dan Musyafahah dalam Pengajaran Modul Khatam al-Qur'an Program J-Qaf (Tesis Kedoktoran, Universiti Malaya, Kuala Lumpur, 2015), 120-125

⁴³¹ Ibid.,

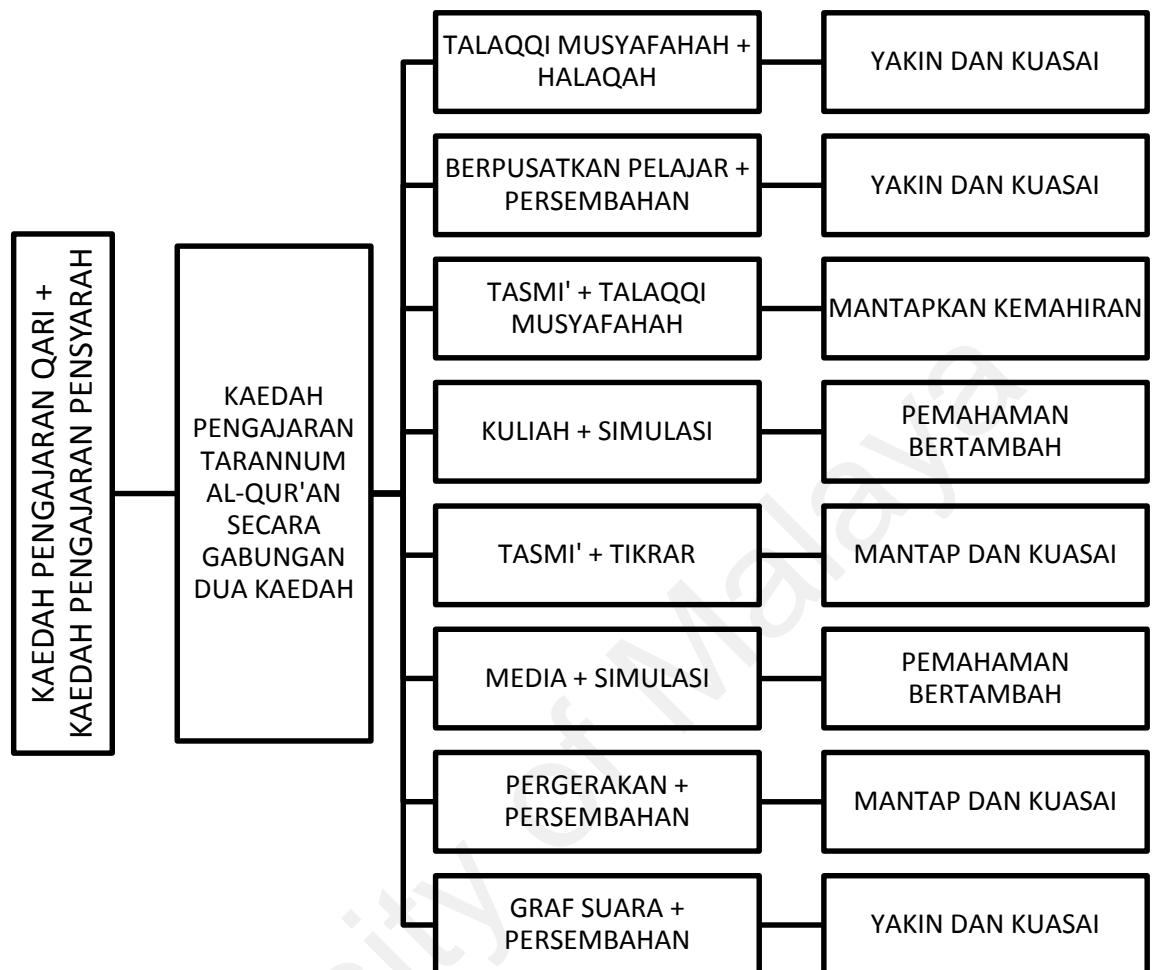
Setelah dirumuskan kepada peratusan, sebanyak 11.6 % sahaja guru pelatih yang mampu menguasai lagu-lagu tersebut dan mengalunkan taranum dengan baik.⁴³² Berbanding dengan hasil pemerhatian yang dijalankan oleh pengkaji ke atas pelajar-pelajar yang mempelajari Taranum al-Qur'an di bawah bimbingan Qari, daripada jumlah 58 pelajar yang menyertai kelas bimbingan Qari, kesemua pelajar berjaya menguasai lagu-lagu dengan amat baik. Jumlah pelajar yang berjaya menguasai Taranum al-Qur'an tersebut dirumuskan secara peratusan sebanyak 100%. Ini membuktikan bahawa terdapat kekuatan pada kaedah pengajaran para qari berbanding pensyarah di IPG sekaligus menunjukkan kesesuaian untuk diaplikasikan ke dalam pengajaran Taranum al-Qur'an di IPG. Oleh itu, berdasarkan perbincangan daptan dan analisis yang dijelaskan, pengkaji merumuskan hasil kajian dalam bentuk kerangka yang menggambarkan kesesuaian kaeah pengajaran Taranum al-Qur'an oleh para Qari untuk diaplikasikan ke dalam IPG. Kerangka hasil kajian adalah seperti berikut:

---

⁴³² Maklumat Peperiksaan Semester 1, PPISMP Pengajian Islam, Unit Peperiksaan, IPG Kampus Pendidikan Islam. Maklumat Peperiksaan Semester 1, PPISMP Pengajian Islam, Ambilan 2013, Unit Peperiksaan , IPG Kampus Perlis.

Rajah 4. 4 : Kerangka Hasil Kajian Kaedah Pengajaran Taranum al-Qur'an.
Sumber : Pengkaji

Rajah 4.5 : Cadangan Model Kaedah Pengajaran Dan Pembelajaran Tarannum al-Qur'an Di Institut Pendidikan Guru Malaysia.

Sumber : Pengkaji.

4. 6 Penutup

Bab ini telah menerangkan secara terperinci berkaitan dapatan kajian iaitu kaedah pengajaran qari dengan kesesuaian kaedah pengajaran di IPG. Beberapa rumusan telah dianalisis berkaitan kaedah pengajaran Taranum al-Qur'an oleh Haji Nik Ja'afar dan Haji Mohd. Radhi Kamarul Hailan yang merupakan tokoh-tokoh qari dan hakim di peringkat Antarabangsa. Sebagai kesimpulannya, kedua-dua kaedah yang dikemukakan iaitu kaedah pengajaran pensyarah di IPG dan kaedah pengajaran qari oleh Tuan Haji Nik Jaafar bin Nik Ismail mempunyai kelebihan untuk diaplikasikan kei dalam pengajaran dan pembelajaran Taranum al-Qur'an agar guru pelatih di IPG berhasil untuk mengalunkan ketujuh-tujuh lagu yang ditetapkan dalam sukatan proforma subjek tersebut. Kemudian, pengkaji merumuskan bahawa kaedah pengajaran qari yang dijalankan adalah menepati kehendak Kaedah Pembelajaran Alaf ke-21 yang digariskan oleh KPM bermula tahun 2013.

BAB 5 : RUMUSAN, IMPLIKASI DAN CADANGAN KAJIAN

5.1 Pengenalan

Bab 5 merupakan bab terakhir yang memberi gambaran secara keseluruhan kajian di mana kesimpulan terhadap keseluruhan kajian dinyatakan, perbincangan implikasi kajian serta dikemukakan cadangan bagi kajian lanjutan. Secara umumnya, kajian ini memberi tumpuan untuk menjawab beberapa persoalan berikut:

- 5.1.1 Apakah yang dimaksudkan dengan konsep Taranum al-Qur'an dan sejarah taranum dalam perspektif Islam?
- 5.1.2 Bagaimakah perkembangan pengajian Taranum Al-Qur'an di Malaysia serta pelaksanaannya di Institut Pendidikan Guru Malaysia?
- 5.1.3 Sejauh manakah kaedah pengajaran dan pembelajaran pengajian Taranum Al-Qur'an dilaksanakan oleh pensyarah di Institut Pendidikan Guru Malaysia ?
- 5.1.4 Sejauh manakah terdapat hubung kait serta kesesuaian kaedah pengajaran qari di Malaysia dengan pengajaran dan pembelajaran pengajian Taranum Al-Qur'an di Institut Pendidikan Guru Malaysia?

5.2 Gambaran Keseluruhan Kajian

Tujuan kajian ini dijalankan ialah untuk megkaji keberkesanan kaedah pengajaran dan pembelajaran Taranum al-Qur'an di Institut Pendidikan Guru Malaysia. Bagi mencapai tujuan ini, analisis dokumen terhadap perkembangan sejarah turut

dijalankan bagi memperolehi data-data berkaitan perkembangan taranum. Perkembangan sejarah tersebut di bahagikan kepada dua bahagian iaitu bahagian sejarah asal usul Taranum al-Qur'an dan sejarah perkembangan taranum al-Qur'an di Malaysia.

Seterusnya, beberapa temubual dan pemerhatian dijalankan di IPG Kampus Perlis, IPG Kampus Bangi dan IPG Kampus Ipoh. Temu bual dan pemerhatian dikaji bagi mengetahui bagaimanakah aspek isi kandungan, kaedah dan strategi yang dilaksanakan oleh para pensyarah serta para qari yang terlibat. Peringkat seterusnya, perbandingan di antara kedua-dua kaedah pengajaran dinilai. Kesemua dapatan dari analisis dokumen, temu bual dan pemerhatian dikaji dan dianalisis untuk menjawab persoalan kajian yang dibincangkan.

Bagi mendapatkan suatu kerangka kaedah pengajaran dan pembelajaran Taranum al-Qur'an yang berkesan, pengkaji telah merujuk kepada kerangka Teori al-Ghazali, panduan Falsafah Pendidikan Kebangsaan dan Model Pengajaran dan Pembelajaran Chris Kryiacou. Setelah itu, satu rumusan rajah keberkesanannya pelaksanaan kaedah pengajaran dan pembelajaran Taranum al-Qur'an di IPG diketengahkan oleh pengkaji agar memberikan nilai tambah kepada kajian ini.

5.3 Rumusan Dapatan Kajian

Rumusan dapatan kajian dilakukan terhadap asas pemilihan tenaga pengajar bidang Taranum al-Qur'an, isi kandungan proforma, kaedah pengajaran dan pembelajaran, perbandingan di antara kedua-duanya dan kerangka hasil kajian.

5.3.1 Asas pemilihan tenaga pengajar

Asas pemilihan tenaga pengajar sebagai responden dalam kajian adalah disebabkan memberi fokus kepada membanding beza kaedah pengajaran oleh pensyarah di IPG dan tokoh qari yang juga menjalankan pengajaran dan pembelajaran di lokasi tersendiri.

5.3.2 Isi kandungan Sukatan Proforma Taranum al-Qur'an.

Dapatan kajian menunjukkan bahawa terdapat beberapa masalah yang dihadapi oleh guru pelatih Pendidikan Islam (PISMP) dalam mempelajari dan mempraktikkan Taranum al-Qur'an di Institut Pendidikan Guru. Pertama, pengajaran di IPG adalah berdasarkan sukatan pelajaran yang ditawarkan kepada dua program iaitu PPISMP dan PISMP Pendidikan Islam. Perkara ini telah dijelaskan oleh Ustazah Robiah Tamby Chik⁴³³ yang memperakarkan bahawa konsep pengajaran IPG adalah berdasarkan sukatan pelajaran yang telah digubal untuk kursus PPISMP dan PISMP bagi pelajar opsyen Pendidikan Islam. Penjelasan ini selari dengan pandangan Ustaz Mahamad Abdullah dan Ustazah Siti Juairiyah Tarmuji yang menyatakan bahawa guru pelatih diajar dengan sukatan pelajaran yang telah digubal oleh pihak Kementerian Pendidikan Malaysia.

Sehubungan dengan itu, sebagai panduan untuk memastikan isi kandungan tersebut menepati hasil pengajaran dan pembelajaran sesebuah kurikulum, dinyatakan di sini beberapa kriteria yang telah dicadangkan oleh pakar kurikulum. Hal ini dijelaskan

⁴³³ Robiah binti tamby Chik (Pensyarah IPG Kampus Perlis dan Qari Perlis), dalam temu bual dengan pengkaji pada 24 Mei 2013.

oleh Abdul Rahim Abdul Rashid yang menyatakan kriteria tersebut adalah kriteria kesewajagatan, kriteria kegunaan, kriteria kekurangan, kriteria pemulangan maksimum, kriteria kesusahan, kriteria membantu erti hidup, kriteria minat, kriteria kesesuaian dan kriteria kualiti.⁴³⁴

Dalam kajian ini, pensyarah Taranum al-Qur'an bersetuju dengan proforma pada semester yang pertama, iaitu yang melibatkan beberapa buah lagu seperti bayyati, soba dan hijaz. Ketiga-tiga lagu tersebut wajar dipelajari oleh guru pelatih di awal pengajaran dan pembelajaran memandangkan lagu tersebut adalah lagu permulaan, manakala lagu hijaz dan soba mempunyai irama merdu sehingga dapat menarik minat untuk mempelajari Taranum al-Qur'an.

Walau bagaimanapun, tidak dapat dinafikan bahawa irama *Nahwand* dan *Rast* adalah lebih mudah dipelajari di peringkat awal dan sewajarnya dijadikan lagu permulaan bagi seorang guru pelatih. Hal ini adalah berdasarkan kepada pemerhatian yang dijalankan di dalam kuliah yang berlangsung di IPG Kampus Pendidikan Islam. Hasil pemerhatian tersebut, guru pelatih dilihat sangat berkemampuan mengalunkan irama *Nahwand* berbanding irama *Hijaz* kerana lengkok lagunya yang lebih mudah dan amat mudah diadaptasi ke dalam beberapa ayat sama ada ayat pendek maupun panjang.

Sehubungan dengan itu, adalah wajar untuk mengenengahkan lagu *Nahwand* dan *Rast* sebagai lagu yang wajar dipelajari di peringkat permulaan. Manakala, lagu *Hijaz* dan *Soba* dipelajari di peringkat kedua setelah penguasaan terhadap lagu *Bayyati*, *Nahwand* dan *Rast* telah pun berjaya. Kemampuan bertaranum seseorang sudah dapat diukur dan dinilai berdasarkan kepada tahap kebolehannya dalam membawa ketiga-tiga lagu ini. Hal ini selaras dengan keperluan guru pelatih yang akan mengajar lagu tersebut

---

⁴³⁴ Abdul Rahim Abdul Rashid (2007), *Profesionalisme Keguruan, Prospek dan Cabaran*, c. 2. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka. 127-132.

di sekolah sebagai kemahiran asas untuk melatih wakil sekolah dalam pertandingan Majlis tilawah al-Qur'an Sekolah-sekolah yang diadakan bagi menguji kemampuan serta bakat pelajar di sekolah.

Oleh yang demikian, lagu *Hijaz*, *Soba*, *Sikah* dan *Jiharkah* sewajarnya dimasukkan ke dalam sukanan proforma pada semester berikut. Sifat-sifat irama *Hijaz*, *Soba*, *Sikah* dan *Jiharkah* adalah lebih lembut, mengasyikkan, merdu, beralun dan mempunyai *tabaqōt* tinggi ini, memerlukan kepada kemahiran suara yang amat baik. Justeru, setelah guru pelatih dapat mengalunkan *Nahwand* dan *Rast* dengan menarik dan bertepatan iramanya, barulah irama *Hijaz* dan *Soba* diajar kepada guru pelatih.

Kemampuan guru pelatih dalam mengalunkan irama *Nahwand* dan *Rast*, sewajarnya menjadi motivasi dan menambah keyakinan mereka dalam meneruskan pengajian dalam bidang Taranum al-Qur'an. Dapatkan ini menyokong salah satu daripada matlamat sukanan proforma Taranum al-Qur'an di IPG iaitu dapat mengalunkan irama lagu dengan baik. Perkara ini selaras dengan tahap ringannya mengalunkan sesuatu lagu dalam peringkat permulaan. Seterusnya, dapatkan ini menyokong tujuan utama iaitu menyediakan guru-guru pelatih yang mempunyai pengetahuan dan kefahaman mengenai Taranum al-Qur'an dan berkemahiran mengalunkan lagu asas dalam pengajian ini.

Hal ini sejajar berdasarkan pendapat A. G. Chejne yang merumuskan pandangan Ibn Hazm yang menyatakan ilmu pengetahuan merupakan jalan atau pra syarat kepada kebahagian hidup di dunia dan akhirat. Walaupun iman dan akal mempunyai sifat yang berbeza tetapi mempunyai matlamat yang sama iaitu untuk memperoleh kebaikan tersebut. Iman dan akal yang serasi dapat menjamin kebahagian hidup di dunia dan akhirat. Selain itu, hal ini bertepatan juga dengan pendapat dengan pendapat Ting Len Siong dan Muhammad Sidek Said yang menyatakan bahawa guru berilmu adalah guru

yang sentiasa mencari, menerokai dan menambah ilmu-ilmu baru sesuai dengan perubahan masa dan situasi.⁴³⁵

Manakala, konsep pengajaran qari adalah berasaskan kepada buku *Qawā'id Taranum* yang ditulis oleh Haji Nik Ja'afar. Hal ini telah dinyatakan oleh beliau bahawa buku *Qawā'id Taranum* terhasil atas permintaan Kementerian Pendidikan Malaysia untuk membantu guru-guru Kelas Kemahiran al-Qur'an di Sekolah Menengah Kebangsaan dan Kelas Aliran Agama di seluruh Malaysia.⁴³⁶ Tujuan kurikulum ini digubal adalah untuk melatih pelajar supaya dapat menjadi model (*qudwah hasanah*) kepada para pelajar, ibu bapa, keluarga dan masyarakat. Mereka dilatih untuk trampil dalam mengalunkan bacaan al-Qur'an secara berlagu. Justeru, kaedah pengajaran bagi setiap bidang dan faktor-faktor yang membantu proses pengajaran dan pembelajaran agar lebih berkesan kerana ia merupakan faktor yang menjayakan proses ini. Maka, hal ini hendaklah diberi perhatian bagi memastikan kurikulum ini mencapai hasil pembelajaran yang berkesan.

Perbezaan seterusnya adalah atas kefahaman guru pelatih adalah berdasarkan sukatan dan proforma yang digariskan sebagai syarat untuk berjaya lulus dalam mata pelajaran tersebut. Maklumat dan pengetahuan mengenai konsep dan sejarah taranum ini disampaikan oleh para pensyarah berdasarkan sukatan pelajaran iaitu proforma tersebut. Namun, didapati bahan yang digubal berkaitan aspek ini, boleh dikatakan tidak diteliti dengan lebih mendalam sebelum ia disampaikan kepada guru pelatih. Meskipun terdapat rujukan di dalam proforma, ia tetap memerlukan kepada penambahan kajian yang teliti terhadap konsep dan sejarah taranum.

---

⁴³⁵ Ting Len Siong & Muhammad Sidek Said, *Ingin Menjadi Guru?* (Selangor : Ilmu Media Trade, 2007), 239.

⁴³⁶ Nik Ja'afar Nik Ismail (Hakim Tilawah al-Qur'an Antarabangsa), dalam temu bual dengan pengkaji, 21 November 2012.

5.3.3 Kaedah yang digunakan dalam Pengajian Taranum al-Qur'an.

Pemilihan kaedah dalam sesuatu kaedah pengajaran dapat menggalakkan para pelajar untuk mempelajari ilmu dan kemahiran. Manakala, para pensyarah perlu menyampaikan isi kandungan pembelajaran mengikut kesesuaian guru pelatih. Hal ini kerana, pembentukan kurikulum yang bersepada tidak akan lengkap dan sempurna sekiranya kaedah pengajaran dan pembelajaran tidak dititikberatkan.

Menurut Ahmad Mohd. Salleh, elemen kaedah dalam pengajaran merupakan satu perancangan sistematik yang dibentuk untuk menyampaikan maksud pengajaran dengan berbantuan bahan serta teknik. Kepelbagaiannya kaedah pengajaran mengarah kepada matlamat yang satu iaitu kefahaman dan kemahiran.⁴³⁷ Oleh yang demikian, perkara yang sama diaplikasikan oleh pensyarah dalam menyampaikan Taranum al-Qur'an.

Sebelum memulakan pengajaran, pensyarah memperkenalkan sukatan Taranum al-Qur'an kepada guru pelatih setelah sesi ta'aruf. Tujuan penerangan dilaksanakan adalah agar maklumat yang jelas dan terperinci mengenai isi kandungan proforma difahami dan disampaikan dengan tepat. Hal ini bertujuan agar proses pembelajaran dapat dilaksanakan dengan lebih sitematik dan berkesan kerana guru pelatih mengetahui apa yang akan dipelajari sebelum kuliah dijalankan.

Dapatkan kajian mendapati kesemua pensyarah Taranum al-Qur'an memulakan pengajaran dengan mengadakan kaedah kuliah dan soal jawab. Pengkaji berpendapat bahawa kaedah ini sesuai untuk sesi pengajaran yang pertama. Proses pengajaran dan pembelajaran di peringkat pengajian tinggi kebiasaannya lebih cenderung menggunakan kaedah kuliah atau syarahan sebagai teknik pengajaran yang utama. Menurut Pengajaran secara kuliah kadangkala didapati membosankan hingga menimbulkan rasa mengantuk dalam kalangan pelajar. Tambahan lagi jika kelas berlangsung pada waktu petang atau

⁴³⁷ Ahmad Mohd. Salleh, Kurikulum, *Metodologi dan Pedagogi Pengajian Islam*, ms 95.

selepas makan.⁴³⁸ Namun, tidak dinafikan kaedah kuliah ini sangat popular terutama di institut pengajian tinggi kerana mempunyai kelebihan dan kesesuaian seperti berikut:

- (i) Memindahkan maklumat dalam masa yang singkat,
- (ii) Maklumat yang sukar mudah didapati dan disampaikan,
- (iii) Pensyarah berhasil mengawal sepenuhnya isi kandungan, sukatan, kepentasan idea dan susunan serta mengarahkan maklumat kepada apa yang ingin disampaikan,
- (iv) Menjadi pelengkap aktiviti pengajaran yang lain, misalnya memberikan penjelasan kepada pelaksanaan aktiviti yang akan dilaksanakan.

Merkipun demikian, terdapat kelemahan di dalam pengajaran kuliah ini iaitu pelajar bersikap pasif dan hanya mendengar sahaja penerangan pensyarah, wujudnya kebergantungan yang tinggi terhadap guru pelatih seterusnya kurangnya komunikasi dua hala di dalam pengajaran yang dijalankan.⁴³⁹ Walau bagaimanapun, kaedah kuliah masih dinilai relevan diaplikasikan ke dalam konteks pengajaran dan pembelajaran di peringkat pengajian tinggi. Namun, para pensyarah wajar mempunyai kepelbagai idea agar lebih kreatif dan bijak memilih kaedah pengajaran yang dapat menarik minat guru pelatih untuk mengikuti pembelajaran.

Hal ini berbeza dengan kefahaman yang ada pada para qari, mereka mendapatkan kefahaman mengenai Taranum al-Qur'an daripada latihan dan praktikal berterusan sepanjang kursus atau latihan yang dihadiri di rumah qari maupun di dalam kursus atau seminar yang dianjurkan. Mereka sentiasa berusaha untuk meningkatkan tahap kefahaman mereka terhadap ilmu taranum. Secara kebiasaannya, melalui kaedah

⁴³⁸ Lambri, Alizah. "Pengajaran dan pembelajaran bahasa Melayu berpusatkan pelajar di universiti awam: Pelaksanaan dan penerimaan pelajar." Journal of Global Business and Social Entrepreneurship 2, no. 2 (2016): 31-43.

⁴³⁹ Ibid.,

halaqah, para pelajar terbuka untuk saling berbincang dan berkongsi maklumat mengenai perspektif sejarah serta kefahaman konsep taranum dengan lebih mendalam.⁴⁴⁰

Aspek seterusnya ialah pengajaran pensyarah Taranum al-Qur'an di IPG mempunyai had masa yang tertentu. Kuliah disampaikan hanya 2 jam seminggu. Sukatan Taranum al-Qur'an bagi program PPISMP dikehendaki selesai diajar oleh para pensyarah kepada guru pelatih Pengajian Islam, Semester 1 di penghujung semester. Keterbatasan waktu yang ada, menyebabkan pensyarah terkejar-kejar menyelesaikan sukatan. Hal ini menyebabkan para guru pelatih, kurang berpeluang untuk berlatih bacaan dengan pensyarah. Had masa untuk bersemuka di luar pengajaran dan pembelajaran sewajarnya disediakan agar guru pelatih mendapat peluang dari sudut masa dan ruang pembelajaran yang lebih sesuai dan afektif.⁴⁴¹ Keterbatasan waktu ini menyebabkan pelajar kurang berlatih dengan para pensyarah dan mereka bukan sahaja tidak berlatih, tetapi juga tidak begitu mengambil berat untuk mencari peluang, ruang dan waktu tambahan untuk berlatih bacaan dengan pensyarah.

Kesesuaian kaedah *talaqqi musyafahah* gabungan *halaqah* yang dilaksanakan oleh Tuan Haji Nik Ja'afar Nik Ismail mempunyai kekuatan dari sudut *halaqah* tersebut. Bentuk bulatan dalam pengajaran membolehkan hubungan dua hala yang baik di antara guru dan pelajar. Hal ini ditunjukkan dalam pengajaran *halaqah* pengajian Taranum al-Qur'an yang diadakan di rumah Tuan Haji Nik Ja'afar Nik Ismail. Begitu juga pelaksanaan kaedah pengajaran dan pembelajaran Tuan Haji Mohd. Radhi Kamarul Hailan, yang begitu menitikberatkan kaedah kepelbagai media dan simulasi dalam video pengajarannya.

⁴⁴⁰ Mahamad Abdullah (Pensyarah Taranum, Institut Pendidikan Guru Kampus Perlis) dalam temu bual dengan penulis pada 10 April 2013.

⁴⁴¹ Robiah Tamby Chik (Pensyarah Taranum, Institut Pendidikan Guru Kampus Bangi) dalam pemerhatian pada minggu keempat, bulan April 2013.

Menerusi pembelajaran berpusatkan pelajar, salah seorang daripada ahli kumpulan taranum tersebut akan bertindak sebagai ketua kepada *halaqah* yang dibentuk. Posisi guru dalam lingkungan bulatan yang dibentuk memudahkan guru untuk memandang kepada setiap pelajar dan ini akan menimbulkan kesungguhan kepada mereka untuk turut serta memperdengarkan bacaan kepada guru.⁴⁴² Kaedah ini bertepatan dengan susunan pelajar dalam pengajaran dan pembelajaran Alaf 21.

5.3.4 Bahan Bantu Mengajar

Penggunaan alat bantu mengajar yang kurang lengkap, akan menimbulkan masalah dalam pengajaran dan pembelajaran. Umumnya, bahan bantu mengajar dapat diklasifikasikan kepada empat jenis iaitu yang pertama, sumber asas seperti buku rujukan dan bahan bercetak. Kedua, alat-alat elektronik seperti radio, perakam suara, slaid. Seterusnya, sumber bukan elektronik yang lebih kepada bahan bantu sedia ada iaitu guru pelatih sendiri. Penggunaan bahan bantu mengajar yang berkesan dapat memberikan impak bermanfaat dan berkualiti. Misalnya, rakaman video yang mempamerkan contoh bacaan guru akan menambahkan minat guru pelatih, sekaligus memudahkan ulangan bagi menguasai bacaan yang dipelajari.

Untuk memastikan bahan bantu mengajar itu sesuai dan berkesan dengan tajuk yang diajar, Brown J.W. menyarankan terdapat tujuh panduan dalam pemilihan bantu mengajar iaitu tiada bantu yang terbaik, membiasakan diri dengan bahan bantu mengajar tersebut, bersesuaian dengan kaedah, selaras dengan objektif pengajaran, bersesuaian dengan keupayaan dan gaya pembelajaran, pemilihan secara objektif dan pengaruh keadaan sekitar.⁴⁴³

⁴⁴² Nik Ja'afar Nik Ismail, Temu bual kali kedua bersama Ustaz Nik Jaafar di Majlis Haflah para qari, di Gombak, Selangor pada 12 Februari 2014. Beliau berkata: "Kaedah pengajaran yang biasanya dilakukan ialah *halaqah*. Yang mana berkumpul para pelajar untuk saling memperdengarkan bacaan."

⁴⁴³ Abdul Ghafar Md.Din, *Prinsip dan Amalan Pengajaran*, Penerbit Universiti Teknologi, Malaysia, 1999, 72-73.

5.4 Perbincangan Kajian

Perbincangan kajian meliputi kaedah pengajaran dan pembelajaran Taranum al-Qur'an yang dijalankan oleh pensyarah IPG dan qari. Dapatan kajian menyatakan pengajaran yang berkesan dalam kursus Taranum al-Qur'an ialah dengan berlakunya gabungan pelbagai kaedah pengajaran dan pembelajaran. Pelaksanaan gabungan kaedah dapat memberikan impak yang sangat berkesan kepada guru pelatih. Dalam kajian ini, kaedah yang digabungkan ialah kaedah talaqqi dengan *halaqah*, kaedah berpusatkan pelajar gabungan persembahan, kaedah *tasmi'* gabungan *talaqqi musyafahah*, kaedah kuliah dan gabungan simulasi, kaedah *tasmi'* gabungan *tikrar*, kaedah kuliah gabungan media.

Dapatan ini menyokong pendapat Eggen dan Kauthak yang menyatakan guru hendaklah mengaplikasi pelbagai kaedah pengajaran untuk memudahkan kefahaman pelajar di samping mempunyai pengetahuan yang luas dan mendalam untuk membantu pelajar dalam pembelajaran.⁴⁴⁴

5.5 Implikasi Kajian

Pengkaji akan membincangkan impliksi kajian ini berdasarkan kepada dua aspek utama iaitu, aspek teori dan aspek praktikal. Berikut merupakan penelasan bagi kedua-dua aspek tersebut.

5.5.1 Implikasi Kajian Terhadap Aspek Teori

Dapatan kajian ini menunjukkan pelaksanaan pengajaran dan pembelajaran Taranum al-Qur'an di IPG adalah selaras dengan teori Chris Kriyacou yang menjurus kepada kaedah pengajaran berkesan. Justeru, adalah wajar, para pensyarah memberi penekanan kepada

---

⁴⁴⁴ Nur Hanani Hussin, Mohd. Aderi Che Noh dan Ab. Halim tamuri, "Elemen Mengenali Pelajar dalam Pengajaran Guru Cemerlang Pendidikan Islam," *The Online Journal of Islamic Education*, Jun, 2014, vol. 1, issue 2., 11.

sukatan pelajaran Taranum al-Qur'an dengan tujuan mengukuhkan pengetahuan guru pelatih terhadap subjek tersebut. Pengukuhan mengenai teori Taranum al-Qur'an sangat mustahak kerana ia melibatkan wahyu Allah SWT. Berbanding dengan subjek lain dalam Pengajian al-Qur'an, subjek ini boleh dikategorikan sebagai ilmu yang kurang diteroka oleh ramai pengkaji dan tenaga pengajar Taranum al-Qur'an.

Perbahasan ilmu ini hanya berkisar kepada dalil, pengertian dan praktikal, namun, teori kedatangan Taranum al-Qur'an dan perkembangan sejarahnya, perlu dikaji dengan lebih mendalam. Misalnya, perkembangan sejarah Taranum al-Qur'an bermula dari zaman Rasulullah SAW hingga kepada para sahabat dan kemudian tabi'in. Walau bagaimanapun, di peringkat sejarah para sahabat, masih terdapat dalil yang bersangkutan dengannya. Tetapi bagi peringkat tabi' tabi'in hingga ke peringkat di umat Islam pada hari ini, terdapat kelemahan dan kekurangan kajian terhadap perkara tersebut.

Pengkaji telah berusaha mengenangkan sejarah perkembangan tersebut dengan menelusuri tahun-tahun para sahabat yang telah digambarkan oleh Rasulullah SAW, sebagai para qari yang mempunyai suara yang merdu. Kemudian, pengkaji telah pun mengaitkan dengan sejarah perlantikan para sahabat tersebut di beberapa kawasan penaklukan Islam pada kurun ke 16 hijrah. Setelah itu, kajian mendapati bahawa pada tahun ke 37 hijrah, sahabat Baginda SAW masih mengajarkan al-Qur'an dan ilmu Taranum al-Qur'an kepada penduduk setempat.

Teori Taranum al-Qur'an di Malaysia pula masih berada pada takuk yang sama. Justeru, pengkaji berusaha meneliti sejarah para sahabat, tabi'in dan para tabi' tabi'in agar kajian ini mempunyai nilai yang tinggi sebagai rujukan Taranum al-Qur'an. Namun demikian, keterbatasan tetap wujud, memandangkan jumlah kitab ataupun sumber

primer sukar diperolehi. Semoga dengan permulaan kajian terhadap sejarah perkembangan ini memberikan implikasi berguna kepada semua pengkaji, pensyarah dan guru pelatih secara amnya.

5.5.2 Implikasi Kajian Terhadap Aspek Praktikal

Perkara utama kajian ini adalah memberikan satu model kaedah pengajaran dan pembelajaran yang menggabungkan beberapa kaedah bagi memberikan impak positif terhadap kemenjadian guru pelatih dalam mengalunkan Taranum al-Qur'an. Justeru, bagi mencapai perkara tersebut, perubahan terhadap sukatan perlu diperbaiki. Hal ini bertepatan dengan pelanstrategik IPG yang mensasarkan pencapaian tahap kecemerlangan pengajaran dan pembelajaran iaitu pengurusan akademik, sumber kemudahan yang menggalakkan pengajaran dan pembelajaran, dan pembangunan kurikulum dan pentaksiran.

Implikasi kedua melibatkan pihak pentadbir dalam merangka kursus yang berkaitan dengan lebih kemas dan sistematik. Sukatan Taranum al-Qur'an memerlukan kepada penambahbaikan terutama dari aspek isi kandungan, sumber rujukan, pembahagian sub topik yang mana ia akan memberikan impak positif kepada guru pelatih. Pihak KPM perlu menyediakan ruang dan eluang kepada semua pensyarah yang terlibat untuk mendapatkan bahan dan sukatan yang selaras. Ini termasuklah satu modul yang sama bagi semua IPG yang menawarkan kursus Taranum al-Qur'an.

Pihak IPG wajar menambahbaik sukatan proforma Taranum al-Qur'an dengan satu penyelarasan di peringkat induk, dalam menyediakan satu modul dan bahan sebagai contoh ikutan kepada semua pensyarah. Hal ini bertujuan untuk menjaga kualiti dan meningkatkan hasil pembelajaran para guru pelatih. Pengajaran Taranum al-Qur'an di IPG memerlukan pelbagai kursus berkaitan subjek yang telah diselaraskan sama bagi

seluruh Malaysia. Contohnya, alunan irama Bayati dan Rast yang diketengahkan oleh para pensyarah. Perkara ini amat bertepatan dengan gagasan baharu IPG yang menyarankan agar pensyarah di IPG menguasai kemahiran abad ke-21 iaitu meningkatkan kualiti pengajaran dan pembelajaran selaras dengan cabaran dan tuntutan semasa negara.

Implikasi berikutnya ialah peranan pensyarah Taranum al-Qur'an yang wajar diberikan kemahiran, pendedahan pendekatan, strategi, teknik, kaedah yang sama serta variasi kaedah agar mereka dapat mengadaptasi dalam pengajaran mereka. Hasrat ini akan dapat dilaksanakan melalui pembangunan profesionalisme yang mantap. Dengan adanya keberkesanan kaedah pengajaran dan pembelajaran, maka dapatlah memberi kesan dan perubahan terhadap kemahiran bertaranum dalam kalangan guru pelatih, sekaligus berhasil melatih pelajar-pelajar di sekolah dalam bidang Tilawah dan Taranum al-Qur'an.

5.6 Cadangan Kajian

Bagi memperkasa dan meningkatkan kualiti kemahiran guru pelatih Pendidikan Islam dalam Taranum al-Qur'an agar dapat dipraktikkan ketika menjalankan sesi pengajaran dan pembelajaran di sekolah terutama bagi melatih pelajar yang akan mewakili sekolah dalam bidang Tilawah al-Qur'an, beberapa cadangan berikut diutarakan.

Pertama, kaedah pengajaran Taranum al-Qur'an perlu ditingkatkan, selaras dengan keperluan semasa yang semakin berkembang. Kebelakangan ini, kemahiran membaca al-Qur'an secara bertajwid dan berlagu, telah menjadi suatu keperluan dalam kalangan masyarakat berbanding beberapa tahun sebelumnya. Peningkatan ini memerlukan dua gabungan kaedah pengajaran oleh para pensyarah yang majoritinya terdiri daripada qari meskipun berpengkhususan bidang Dakwah, Syari'ah dan

Gabungan kaedah pengajaran yang berteraskan kemahiran qari seperti kaedah Taranum al-Qur'an perlu diaduk dan digabung secara sistematik dengan kaedah pengajaran pensyarah yang berpaksikan Konsep Pembelajaran Abad ke-21. Dampak positif pasti akan terhasil apabila kedua kaedah ini diperkemas dalam pengajaran subjek Taranum al-Qur'an di Institut Pendidikan Guru. Oleh yang demikian, para pensyarah seharusnya perlu melakukan anjakan paradigma dan bersedia untuk membuat perubahan dan pembaharuan dalam menyampaikan pengajaran mereka demi melahirkan guru pelatih yang mempunyai daya pemikiran yang tinggi, meningkatkan pemikiran kritis, kreatif dan rasional di samping dapat menambah baik kualiti pendidikan di negara ini.

Kedua, masa pengajaran Taranum al-Qur'an perlu ditambah agar pensyarah dapat menggunakan waktu tersebut untuk mengaplikasi gabungan kaedah pengajaran yang digunakan oleh qari seperti kaedah berpusatkan pelajar gabungan persempahan yang diadakan dalam bentuk *halaqah*. Melalui kaedah ini, guru pelatih tidak perlu diasingkan mengikut kemahiran dan kemampuan mereka. Kaedah pengajaran dan pembelajaran Taranum al-Qur'an yang dilaksanakan oleh pensyarah Taranum al-Qur'an menepati kehendak pelaksanaan proses pengajaran dan pembelajaran dengan memulakan pengajaran dengan ucapan salam, memperkenalkan sukatan pelajaran kepada pelajar bagi sesi awal pertemuan dan menyorot isu semasa sebagai langkah permulaan sebelum memulakan sesi pengajaran.

Pengkaji juga mencadangkan kepada pihak IPGM agar mewujudkan sukatan pelajaran Taranum al-Qur'an yang khusus kepada guru pelatih di IPG dan modul yang

menggariskan sukatan pelajaran yang menyeluruh. Ia juga bertujuan untuk membantu kefahaman guru-guru pelatih dan pensyarah Pendidikan Islam dalam bidang Pengajian Taranum Al-Qur'an agar berpotensi dan berketrampilan dalam kepakaran subjek masing-masing. Sehubungan dengan itu, adalah wajib ke atas semua pensyarah pengajian Taranum al-Qur'an untuk mempersiapkan diri dengan kemahiran diri agar seiring dengan kehendak KPM. Cara pengajaran secara konvensional dalam pengajaran di IPG perlulah dikurangkan kerana ianya tidak sesuai untuk para pelajar pada hari ini. Pembelajaran konvensional sebelum ini lebih berpusatkan kepada pensyarah yang mana menyebabkan pelajar mudah hilang tumpuan dan menimbulkan rasa bosan dalam kalangan pelajar.

Seterusnya, bagi menjayakan Pelan Pembangunan Pendidikan Malaysia 2013-2025, KPM perlu meningkatkan infrastruktur dan kemudahan peralatan di IPG agar pengajaran dan pembelajaran dapat ditingkatkan. Terdapat beberapa masalah daripada segi kemudahan penggunaan bahan bantu mengajar seperti LCD yang tidak diselenggara dengan baik. Begitu juga dengan ketiadaan bilik studio khusus untuk pengajaran dan pembelajaran Taranum al-Qur'an yang mempunyai fasiliti yang lengkap. Hal ini adalah kerana IPG Kampus Pendidikan Islam Bangi, merupakan kampus utama untuk Pengajian Islam dan sering kali mengadakan kuliah Taranum al-Qur'an pada setiap semester.

Hal ini sepatutnya diambil kira dan diberi perhatian oleh pihak berwajib dalam menyediakan studio yang dilengkapi dengan media pembelajaran, audio yang baik, pembesar suara, perakam dan amplifier yang canggih bagi membantu pengajaran dan pembelajaran Taranum al-Qur'an. Ini adalah disebabkan penggunaan bahan bantu mengajar dan bilik kuliah sedemikian adalah amat penting dalam menimbulkan

motivasi dan keyakinan diri kepada pelajar dalam mengalunkan bacaan al-Qur'an secara bertaranum. Bayangkan sekiranya mereka hanya mengalunkan bacaan tersebut di dalam bilik kuliah yang tidak dilengkapi dengan peralatan kedap bunyi? Suara pelajar akan didengari oleh pendengar yang bukan dari kuliah mereka. Ini akan mengakibatkan pelajar merasa rendah diri untuk mencuba untuk mengalunkan suara.

Cadangan seterusnya ialah Kementerian Pelajaran Malaysia khususnya IPGM induk, wajar mengambil kira bakal guru pelatih yang akan mengambil jurusan Pengajian Islam di IPG. Memandangkan guru pelatih tersebut perlu mahir dalam Tilawah al-Qur'an dan juga perlu menguasai kemahiran bertaranum untuk digunakan ketika mengajar di sekolah rendah, maka, amatlah penting menitik beratkan soal tajwid dan fasohah kepada guru pelatih tersebut. Kriteria tajwid dan fasohah ini seharusnya menjadi suatu faktor penting dalam pengambilan calon guru pelatih kerana ia menjadi sedikit masalah kepada pensyarah untuk mengajar beberapa bidang yang berkaitan dengan Tialawah al-Qur'an sekiranya mereka tidak dapat menguasai perkara asas.

5.7 Sumbangan Kajian

Penyelidik mengharapkan dapatan kajian ini dapat memberi sumbangan kepada beberapa pihak tertentu khususnya para pensyarah Taranum al-Qur'an , pihak pentadbir setiap IPG dan Kementerian Pendidikan Malaysia seperti berikut:-

5.7.1 Pensyarah Taranum al-Qur'an di IPG

Membantu pensyarah Taranum al-Qur'an di IPG mengaplikasi kaedah yang sesuai dan berkesan dalam pengajaran dan pembelajaran. Isu ini amat bersesuaian dengan konsep pembelajaran abad ke-21 di mana pensyarah bertindak sebagai pemudah cara dan guru pelatih sebagai 'student-centered'. Oleh itu, pensyarah perlu merangka kaedah pengajaran yang bersesuaian bagi memenuhi keperluan setiap guru pelatih.

5.7.2 Pentadbir di IPG

Pentadbir di IPG melibatkan Pengarah, Timbalan Pengarah, Setiausaha Akademik, Ketua Unit Kumpulan Profesional (KUKP) yang memimpin IPG. Dapatan kajian ini, diharapkan dapat memberi maklumat kepada pihak pentadbir dalam menyediakan infrastruktur yang bersesuaian dan kondusif seperti kelengkapan makmal Taranum al-Qur'an, LCD, *internet*, digital OHP, radio dan lain-lain bahan bantu mengajar. Penggunaan makmal taranum amat penting kerana kelas ini memerlukan bilik kedap suara agar memudahkan guru pelatih untuk memperdengarkan bacaan. Selain itu, ia memberi keselesaan kepada kelas-kelas yang lain kerana tidak terganggu dengan suara-suara taranum kelas tertentu. Hal ini selari dengan gagasan baharu IPG iaitu Pengurusan Prestasi IPG yang mementingkan penggunaan ICT dalam pentadbiran dan pengajaran. Tidak terkecuali juga dalam aspek penyelidikan dan pembangunan.⁴⁴⁵

5.7.3 Kementerian Pendidikan Malaysia (KPM)

Pengkaji berharap, pihak berkaitan seperti IPG induk, BPG dan KPM dapat menyusun sukatan proforma yang telah ditambah baik untuk kegunaan semua guru pelatih. Sukatan yang sesuai dapat meningkatkan kemahiran guru pelatih dalam bidang taranum. Penyusunan modul, pembangunan infrastruktur dan pensyarah yang berkaliber perlu disediakan oleh pihak IPG. Ia bertujuan untuk menghadapi cabaran melahirkan guru pelatih berkemahiran tinggi dalam bidang taranum. Kecekapan para guru pelatih ini, dapat membimbing pelajar sekolah yang bakal mewakili sekolah masing-masing di peringkat zon, daerah, negeri dan kebangsaan. Pemantauan terhadap kualiti bacaan perlu dilaksanakan agar kelemahan para peserta sekolah di peringkat tersebut dapat di atasi.

---

⁴⁴⁵ Kementerian Pendidikan Malaysia, Pelan Pembangunan Pendidikan Malaysia 2013-2025, 5-6.

5.8 Cadangan Kajian Lanjutan

Terdapat enam cadangan kajian lanjutan yang akan dibincangkan oleh pengkaji iaitu kajian sejarah perkembangan Taranum al-Qur'an, jenis dan peranan taranum dalam pembacaan al-Qur'an, kaedah pengajaran dan pembelajaran yang bersesuaian, penilaian kurikulum taranum, tokoh qari, perbezaan di antara irama mujawwad dan murattal dalam taranum al-Qur'an yang belum disentuh di dalam tesis ini.

5.8.1 Sejarah Perkembangan Taranum al-Qur'an

Pengkaji mencadangkan kajian mengenai sejarah taranum al-Qur'an ini disedik dengan lebih mendalam. Terdapat dua pembahagian dalam bab sejarah taranum iaitu sejarah perkembangan Taranum al-Qur'an yang bermula daripada zaman Nabi Daud AS. Sebagaimana yang telah dibincangkan oleh pengkaji, amalan melagukan irama tertentu ketika membaca kitab suci adalah suatu mukjizat kepada para Rasul. Masih banyak yang perlu diketengahkan agar tanda tanya mengenai sejarah perkembangan tersebut dapat dirungkai.

Kesinambungan dari sejarah pada zaman Nabi Daud ini diteruskan dengan pengkajian pada zaman Rasulullah SAW yang menggalakkan bacaan ayat-ayat suci al-Qur'an dialunkan dengan suara yang merdu. Pengkaji telah berusaha meneliti tokoh-tokoh taranum pada zaman Rasul sebagaimana yang ditemukan dalam hadith dan sirah. Setelah itu, pengkaji mencari titik kesinambungan tersebut melalui peristiwa, tarikh perluasan kuasa di beberapa wilayah dan kegiatan sahabat berkaitan dalam memngembangkan ilmu al-Qur'an sekaligus mengajar lagu taranum kepada masyarakat setempat. Kajian yang amat menarik ini, memerlukan beberapa siri kajian lanjutan memandangkan pengkaji perlu merujuk kepada sumber primer yang tidak dapat diperolehi di Malaysia, tetapi mungkin boleh didapati dari perpustakaan negara-negara

lain. Ia bertujuan menjelaskan dan merungkai kekurangan atau kelomongan di dalam kajian sejarah taranum ini.

Kajian seterusnya melibatkan sejarah perkembangan Taranum al-Qur'an di Malaysia. Kajian mengenai tahun terbinanya pondok-pondok pengajian al-Qur'an adalah satu langkah mendekati sejarah taranum di Malaysia. Selain itu, pengkaji menyarankan agar lebih ramai pengkaji trampil untuk menjelaki para ulama' dalam bidang taranum al-Qur'an yang terdiri dari ulama' Nusantara iaitu dari Thailand, Aceh, Padang, Minangkabau, Jambi, Timur Tengah dan sebagainya yang pernah berhijrah ke Malaysia pada awal kurun 18. Penghijrahan ini membawa banyak kebaikan termasuklah tersebarinya ilmu agama, pelajaran al-Qur'an, penguasaan taranum al-Qur'an, pemahaman tafsir dan sebagainya.

5.8.2 Jenis dan Peranan Taranum al-Qur'an

Perbincangan mengenai jenis dan peranan taranum ini masih memerlukan kepada kajian lapangan. Hal ini bertujuan untuk mendapat data terperinci mengenai jenis dan peranan taranum terhadap pembacaan al-Qur'an.

5.8.3 Kaedah Pengajaran dan Pembelajaran yang Bersesuaian

Seterusnya, pemkaji mencadangkan agar lebih banyak penelitian dan perbincangan ilmiah ditulis berkaitan kaedah, teknik dan cara penyampaian pengajaran dan pembelajaran yang berkesan terutama dalam bidang taranum. Meskipun kajian ini telah membincangkan perihal kaedah gabungan pengajaran taranum dalam kalangan pensyarah dan qari, kajian seumpama ini masih perlu bagi menambahkan pengetahuan dan kemahiran dalam subjek yang dibincangkan.

5.8.4 Penilaian kurikulum taranum

Sukatan Proforma Taranum al-Qur'an memerlukan kepada semakan semula. Guru pelatih PPISMP mempelajari Taranum pada semester yang pertama dan kemudian menyambung pada semester yang kelima. Masalah yang dihadapi ialah jarak yang terlalu lama di antara semester satu dan semester lima. Ia mengakibatkan guru pelatih tidak dapat menguasai Taranum al-Qur'an kerana tiada kesinambungan di antara kedua-dua semester. Di samping itu, pelajar mudah lupa, kurang latihan dan motivasi untuk menguasai kemahiran bertaranum.

Pengajian yang berbentuk praktikal, memerlukan kepada latih tubi yang berterusan, bimbingan pensyarah, motivasi yang tinggi, dan kesungguhan daripada guru pelatih itu sendiri. Tidak semua guru pelatih mempunyai bakat semulajadi. Justeru, kesinambungan semester itu perlu dirangka supaya guru pelatih mendapat satu tempoh pembelajaran selama dua semester berturut-turut. Hal ini dapat memudahkan guru pelatih untuk mempelajari ilmu taranum dengan lebih efektif.

5.8.5 Tokoh Qari

Qari dan taranum merupakan dua komponen yang saling melengkapi dan tidak dapat dipisahkan. Oleh itu, kajian mengenai tokoh qari amat signifikan bertujuan untuk mendalami selok belok taranum daripada individu. Pengalaman yang dimiliki oleh setiap qari adalah berbeza. Selain itu, setiap qari mempunyai kaedah pembelajaran dan latihan yang berlainan.

5.8.6 Kajian Perbezaan Di Antara Irama Mujawwad Dan Murattal

Taranum al-Qur'an yang dibahaskan dalam kajian ini, menfokuskan kepada taranum yang dibaca oleh para qari dalam Majlis Tilawah al-Qur'an. Alunan taranum ini disebut sebagai mujawwad manakala bacaan atau alunan merdu yang membacakan ayat-ayat al-Qur'an ketika solat dan latihan hafazan dinamakan murattal. Perbezaan ini juga membawa kepada satu bentuk ilmu yang patut dikaji dan dibahaskan dengan lebih mendalam. Kajian sebegini pastinya, memberikan impak positif dan bermanfaat kepada masyarakat agar dapat melahirkan generasi al-Qur'an yang minat dan berbakat untuk mengalunkan suara ketika membaca kitab suci al-Qur'an.

5.9 Penutup

Pengkaji merumuskan bahawa kajian ini dapat menjawab empat objektif kajian yang telah digariskan seperti yang terdapat dalam bab satu. Empat objektif kajian yang berjaya dikaji ialah mengenai konsep dan sejarah Taranum al-Qur'an menurut perspektif Islam, sejarah perkembangan Taranum al-Qur'an di Malaysia, kaedah pengajaran Taranum al-Qur'an oleh pensyarah di IPG dan aplikasi kesesuaian kaedah pengajaran qari di IPG. Sebagai kesimpulannya, kaedah pengajaran Taranum al-Qur'an di IPG memerlukan kepada penambahbaikan agar berjaya mencapai hasil pembelajaran yang digariskan. Tanpa kaedah pengajaran dan pembelajaran yang bersesuaian, dalam bidang Taranum al-Qur'an, IPG tidak mungkin dapat mencapai objektif pengajaran dan pembelajaran dan tidak dapat melahirkan lebih ramai guru pelatih yang mahir dalam bidang Taranum al-Qur'an.

RUJUKAN

BUKU / KITAB

Al-Qur'ān al-karīm.

A.Munir, Sudarsono. *Ilmu Tajwid Dan Seni Baca Al-Qur'an*. Jakarta: Rineka Cipta, 1994.

Abd. Rauf et al. *Kamus al-Lughatul Arabiaah-al-Lughatul Malyuwiyah, al-Lughatul Malyuwiyah-al-Lughatul arabiah*. Shah Alam: Oxford Fajar Sdn. Bhd, t.t.

Abdul Aziz Muslim. "Hukum Melakukan al-Qur'an," dalam *Bunga Rampai Mutiara Al-Qur'an*, ed. Muhammin Zen. Jakarta: PP. Jamiyatul Qurra' Wal Huffaz, 2006.

Abdul Latif Juffri, Tuan Guru Haji Mohd. Yassin. Tokoh Ilmuwan Islam Cemerlang, Kuala Lumpur: Institut Terjemahan dan Buku Malaysia, 2012,

Abdul Majid Aziz. *Kitab Tauhid Diperakui oleh Fakta Sains*. Kuala Lumpur: Darus Salam, 2010.

Abdul Rahim Hamdan. *Pengajian Kurikulum*. Johor Darul Ta'zim: Universiti Teknologi Malaysia, 2007.

Abdul Rahman Abdullah. *Sejarah dan Kebudayaan Asia Tenggara, Tradisional*. Shah Alam: Karisma Publications, 2006.

Abdul Rahman dan Zakaria Kasa. *Falsafah dan Konsep Pendidikan*. Kuala Lumpur: Penerbit Fajar Bakti, 1994.

Abdullah al-Qari Salleh. *Kursus Qari dan Qariah*. Kota Bharu: Pustaka Aman Press, 2009.

Abdullah Ishak. *Taranum dan Pengaruhnya di Malaysia*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, 1995.

Abdullah Nasih Ulwan. *Pendidikan Anak-anak Menurut Pandangan Islam*. Kuala Lumpur: JAKIM, 1998.

Abdullah Siddik. *Islam dan Ilmu Pengetahuan*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, 1991.

Abdullah, Taufik. *Ensiklopedi Tematis Dunia Islam, Pemikiran dan Peradaban*. Jakarta: PT Ichtiar Baru, Van Hoeve, 2002.

Abdullah, Hassan Asy Sykuri. *Pengenalan taranum Bil Qur'an Serta Mengarabkan Taranum dan Suara untuk Bacaan Al-Qur'an*.

Abi Husain Abdul Baqi. *Mu'jam al-Sahabah*. Saudi: Maktabah al-Ghuraba' al-Asariah, t.t.

Abu al-Husyan Muslim bin Hajjaj al-Qusyairi al-Nisaburi. *Sahih Muslim*. Beirut: Dar Ihya' al-Thurath al-'Arabi, t.t.

Abu Bakar. Mohd Ali bin, *Seni Lagu al-Qur'an di Malaysia*. Kuala Lumpur: Darul Fikr, 1997.

Abu Soleh al-Aafi. *Al-Fann al-Islami*. Lubnan: Dar al-Ma'arif, t.t.

Abu Sulaiman, Sobir Hassan Muhammad. *Hidayah al-Ma'rid fi Bayânî Humi al-Tajwid*. Cairo: Dar al-Mariah, 2003.

Ahmad Badawi Abdullah. Nota Tajwid Al-Qur'an. Jabatan Al-Qur'an dan Al-Sunnah, Fakulti Pengajian Islam, Universiti Kebangsaan Malaysia, 2003.

Ahmad Mohd. Salleh. Taranum *Falsafah, Sejarah dan Kaedah Pengajaran Pembelajaran*. Selangor: Fajar Bakti Sdn. Bhd, 2004.

Ahmad Muhammad Abdul Ghaffar. *Pelajaran Ilmu Tajwid Lengkap*. Kuala Lumpur: Penerbitan Safa, 1996.

Ahmad, Mohd. Yusuf. *Sejarah dan Kaedah Pendidikan Al Qur'an*. Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya, 2000.

Ahmad Syahid. "Sejarah Dan Pengantar Ilmu Nagham," dalam *Bunga Rampai Mutiara Al-Qur'an Pembinaan Qari Qari'ah Dan Hafiz Hafizhah*. Jakarta: Jami'yyatul Qurra Wal Huffazh, 2006.

Al Adâni, Mustafa. *At Taswir al Fanni, fi Syi'ri Mahmûd Hassan Isma'il*. Iskandariah : Dâr al Ma'arif, t.t.

Al Attas, Syed Muhammad Naquib. *Aims an Objectives of Islamic Education*. Jeddah: Abdul Aziz University, 1979.

Al Azhari, Haji Abdul Qadir Leong. *Tajwid Al Qur'an, Rasm Uthmani*. Kuala Lumpur: Pustaka Salam Sdn.Bhd, 1998.

Al Baghdadi, Abdurrahman. *Seni Dalam Pandangan Islam: Seni Vokal, Musik dan Tari*. Jakarta: Gema Insani Press, 1993.

Al Bagdadî, Ali bin Usman Ibn Muhammad Ibn Ahmad al-Mubtadî. *Sirâj al-Qârî*. Beirut: Dâr al-Fikr, t.t.

Al Faruqi, Ismail Al Fâruqi and Louis Lamya. *The Cultural Atlas of Islam*. New York: Mac Millan Publishing, 1986.

Al Ghazali, Abû Hamîd Muhammad ibn Muhammad al Tûsi. *Âdab Tilâwat al-Qur'an, Ihya' Ulum ad Dîn*. Beirut: t.p, t.t. vol 8.

_____. Kitâb al adhkaâr wa adda'wât, *Ihya' Ulûm ad Dîn*. Cairo: t.p, t.t.

Al Husainî, Hayah 'Ali. *Mulhaq al-Mufid fî 'Ilm al-Tajwîd*. t.p, 1997.

Al Iqbal, Muhamâd, Tatawwur al Fikr al Falsafî fi Iran, Ishâm fi Târîkhî al Falsafah al Islamiyah, t.p, t.t,

Al Iqbal. *The Reconstruction of Religious Thought in Islam*. Oxford: Oxford University Press, 1938.

Al Jazârî. *Munjid al-Muqri''in wa Mursyid al-Thâlibîn*. Beirut: Dâr al Kutûb al 'Ilmiyyah, 1980.

_____. *Al Nasyr fî al Qirâ'ât al 'Asyr, Juz 1*. Kairo: Dar al Misriyyah, t.t.

_____. *Gâyât al-Nihâyah fi Tabâqât al-Qurra'*. Makkah: Dâr al-Bâz, t.t.

Al Qamhawi, Muhammad Shadiq. *Al-Burhân fî Tajwîd al-Qur'an*. Beirut: Dar al-Fikr, 1981.

Al Qattân, Mannâ'. *Mabâhith fî 'Ulûmil Qur'an*. Cairo: Maktabah Wahbah, t.t.

Al Suyûtî, Jalal al Dîn 'Abd el Rahman. *Al Itqan fî 'Ulûmil Qur'an*, Juz 1. Kairo: Maktabah wa Matba'ah al Masyhad al-Husainî, 1967.

Al Tabrizi, Muhammad bin Abdullah al-Khatib. *Misykât al-Mashâbîh*. Beirut: Dar al-Fikr, 1991.

Al Zahran, Badrawi. *Fî 'Ilm al Aswâtill Lughâwiah Wa 'Uyûbun Nutq*. Cairo: Dâr al Ma'arif, 1994.

Al‘Amîrah, Abdur Rahman. *Manhaj Al-Qur‘an fî Tarbiyyah al Rijâl*. Iskandariah: Maktabatul ‘Ikaz, 1981.

Al’amîlî, Muhammad b. al Hassan al-Hurr. *Wasâ’il al-Shîa ila Tahsil al-Shari‘a*, ed. Mirzâ ‘Abd al Rahîm al Rabbânî. Tehran: Al-Maktabat al Islamiyya, 1969.

Alan Blackwood. *The Arts, Music*. England: Wayland Publishers, 1988.

Al-Badry. Muhammad Abdullah Al-Mahdy. *Al-Qur‘an al-Karim Tarikhuhu wa Ulumuhu*. Mesr: Dar al-Ma‘arif, 1983.

Al-Bukhari Abi Abdillah Muhammad ibn Ismail. *Sharh Sahih Bukhari*. Riyadh: Dar al Salam, 1289.

Al-Haithamy, Ali ibn Abi Bakr. *Majmu’uz Zawaid Wa Manba’u Al-Fawaid*. Beirut: Dar al-Kitab Al-Arabiyy, t.t.

Al-Kailany. *Tafsir & Iyad, Mulhim. Al Taujih al Fannî fi usul al Tarbiyah wa Tadrîs*. Beirut: Maktabah Lubnan, 1986.

Al-Safa, Ikhwân. *Rasâil Ikhwân al-Safa wa Khullân al Wafa*. Beirut: Al Dâr al Islamiyah, 1992.

Anna M. Gade. Perfection Makes Practice, Learning, Emotion, and the Recited Qur‘an in Indonesia. Honolulu: University of Hawai‘I Press, 2004.

Anuar Hasin. Syeikh Mustafa Ismail: Pengaruhnya terhadap Sistem dan Pengamalan Taranum di Malaysia, *Transformasi Penyelidikan dalam Pengajaran Islam*. Kuala Lumpur: Akademi Pengajaran Islam, 2012.

Anwar Rafa’ie. *Tarikh al-Fann ‘inda al-Arab wal Muslimin*. Damsyiq: Dar al-Fikr, 1973.

Anwar, Etin. *Ibnu Sînâ and Mysticism: A Reconsideration*. Canada: Mc Gill University, 1998.

Azmil Hashim, Penilaian Pelaksanaan Kurikulum Tahfiz al-QUR‘an di Darul Qur‘an JAKIM dan Maahad Tahfiz al-Qur‘an Negeri, Tesis Ijazah Kedoktoran, UKM, Bangi, 2010.

Baharin Abu. Teaching Effectiveness and Staff Professional Development programmes in HEI in Malaysia. Unpublished Doctoral Thesis, UK: University of Birmingham, 2000.

Bahroin, S. *Panduan Praktis Mempelajari Nagham; Seni Baca Qur‘an*. Jakarta: Lembaga Pengajaran Privat SMFT IAIN Syarif Hidayatullah, 1993.

Bakan, Michael B. *Music of Death and new Creation: Experiences in the World of Balinese Gamelan Belaganjur*. Chicago: University of Chicago Press, 1999.

Buku Panduan Kemahiran al Qur'an, Tingkatan Satu, Dua dan Tiga, Kementerian Pelajaran Malaysia, Bahagian Kurikulum Pendidikan Islam dan Moral, Jabatan Pendidikan Islam dan Moral. Kuala Lumpur: JAPIM, 2004.

Burchhardt, Regula Qureshi. "Sounding the Word: Music in the Life of Islam." In *Enchanting Powers: Music in the World's Religions*. Cambridge: Harvard University Press, 1997.

Burhanuddin, Jajat, ed. *Ulama' Perempuan Indonesia*. Jakarta: PT Gramedia Pustaka Utama & PPIM IAIN Jakarta, 2002.

Che Yahya Daud. "Taranum, Kursus Tahsin Bacaan al-Qur'an Peringkat Zon Utara" makalah, Kursus Tahsin Zon Utara. Sungai Petani, JAKIM, 2010.

Chris Kyriacou. Effective Teaching In Schools, c.2. Great Britain: TJ Press (Padstow) Ltd., 1992.

Denffer, Ahmad Von. 'Ulûm al Qur'an, An Introduction to the Sciences of the Qur'an. Great Britain: The Crowwhell Press, Revised 1994.

Denny. "Qur'an Recitation Training in Indonesia: A Survey of Contexts and Handbooks," In Approaches to the History of Interpretation of the Qur'an, Ed. By Andrew Rippin. Oxford: Clarendon Press, 1988.

_____. "Qur'an Recitation: A Tradition of Oral Tradition of Oral Performance and Transmission" Oral Tradition 4, no. 1-2, 1989.

_____. The Oxford Encyclopedia of the World Modern Islamic. New York: Oxford University, 1995.

Espesito, John L. *The Oxford Encyclopedia of the World Modern Islamic*. New York: Oxford University Press, 1995.

Fadlou Shehadi. *Philosophies of Music in Medieval Islam*. New York, EJ Brill, 1995.

Farah Ilyani Zakaria. "Penilaian Pelaksanaan Pengajaran dan Pembelajaran taranum al-Qur'an Kelas Khas Kemahiran Membaca dan Menghafaz al-Qur'an (KKQ) di Selangor". Tesis sarjana, Bangi: Universiti Kebangsaan Malaysia, 2011.

Farmer, Henry George. *History of Arabian Music*. Great Britain: Burleigh Press, 1929.

Frederick M.Denny. "Qur'an Recitation Training in Indonesia: A Survey of Contexts and Handbooks," In *Approaches to the History of Interpretation of the Qur'an*, Ed. By Andrew Rippin. Oxford: Clarendon Press, 1988.

Gade, Anna M. *History of Religions*: Taste, talent and the problem of Internalization: A Quranic Study in Religious Musicality from Southeast asia, Vol. 41.

_____. Perfection Makes Practice, Learning, Emotion, and the Recited Qur'an in Indonesia. Honolulu: University of Hawai'I Press, 2004.

Garavaglia, Javier Alejandro. *Music and Technology Impact*, What Impact Does Technology Have on the Dramaturgy of Music. MM 7. t.p, 2008.

Haji Soleh, Abdullah Qari. *Kursus Qari dan Qariah*. Kelantan: Pustaka Aman Press, 1981.

Harun, H. (2006). Minat, motivasi dan kemahiran mengajar guru pelatih. Jurnal Pendidikan Malaysia (Malaysian Journal of Education), 31, 83-96.

Halim Na'am. Pelaksanaan J-Qaf. Prosiding Wacana Pendidikan Islam Siri ke – 4. Fakulti Pendidikan: Universiti Kebangsaan Malaysia, 2005.

Hamid Fahmy Zarkasyi. *Pemikiran Al-Ghazali Tentang Pendidikan*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, 1990.

Hamidy, Zainuddin. *Terjemah Sahih Bukhari*. Singapore: Darel Fajr Publishing, 2002. vol.1

Haris, Zulfah. Pelaksanaan Pengajaran Tilawah al Qur'an Kurikulum Pendidikan Islam, tingkatan 4 di Sebuah Sekolah Menengah. Kuala Lumpur: Fakulti Pendidikan Universiti Malaya, 2003.

Hazrat Inayat Khan. *The Mysticism of Sound and Music*. Boston: Shambala Publications, 1996.

Hj. Abdullah Ishak. *Pendidikan Islam dan Pengaruhnya di Malaysia*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, 1995.

Hunâ, Fadhal. *al La'ab 'inda al Itfâl*. Damsyiq: Dâr al Masyriq, 1998.

Ibn Manzur. Muhammad bin Mukram al-Afriqiyy al-Misri, *Lisanul 'Arab*. Beirut: Dar Sadir, t.t.

Ibnu Khaldun. *Muqadimah Ibnu Khaldun*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, 2000.

Ibrashi al-Muhammad Athiya. Al-Tarbiyyah al-Islamiyyah wa Falasifatuha. t.p., t.t.
Idris Awang. *Pengkajian Ilmiah: Amalan dalam Pengajian Islam*. Shah Alam: Kamil & Shakir Sdn.Bhd, 2009.

Ikhwanul Safa. *Rasail Ikhwanus Sofa, Wa Khallanu al Wafa'*. Beirut: Dar al-Islamiah, 1992.

Imam as Suyuthi. *Samson Rahman, Tarikh Khulafa'*, *Sejarah Para Penguasa Islam*. Jakarta Timur: Pustaka al-Kautsar, 2001.

Ismail al-Faruqi dan Lois Lamya al-Faruqi, *The Cultural Atlas of Islam: Atlas Budaya Islam*, terj. Mohd. Ridzuan Othman, Mohd. Sidin Ishak dan Khairuddin Harun. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, 1992.

Ismail al-Faruqi dan Lois Lamya al-Faruqi. *Atlas Budaya Islam*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, 1992.

Ismail Che' Daud. *Tokoh-tokoh Ulama' Semenanjung Melayu (2)*. Kota Baharu: Nivea Enterprise, 2007.

_____. Mingguan al-Wasilah: Kenali Tokoh Silam, 2007.

Ismail ibn Kathir. *Tafsir Al-Qur'anul 'Azhim*; Juzuk 4. Beirut: Maktabah Zahran, t.t.

_____, *Qasas al-Anbiya'*, terj. Hassan Abbas; cet. Ke-2, Mesir: Maktabah 'Ulum wal Hukum, 2006.

Ismail Raji al-Faruqi dan Lois Lamya al-Faruqi, *The Cultural Atlas of Islam: Atlas Budaya Islam*, terj. Mohd. Ridzuan Othman, Mohd. Sidin Ishak dan Khairuddin Harun. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, 1992.

_____, *The Cultural Atlas of Islam: Seni Tauhid, Esensi dan Ekspresi Estetika Islam*, terj. Hartono Hadikusumo. Yogyakarta: Yayasan Bentang Budaya, 1999.

JAKIM. *Lima Puluh Tahun Tilawah al-Qur'an Malaysia*. Kuala Lumpur: JAKIM, 2008.

John W. Creswell. *Research Design, Pendekatan Kualitatif, Kuantitatif dan Mixed : Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches*, terj. Achmad Fawaid. Yogyakarta: Pustaka Pelajar, 2013.

Joni Thamkin dan Che' Zarina Shaari. *Ulum al-Qur'an*. Kuala Lumpur: Cahaya Pantai Publishing, 1995.

Jubran Mas'ud. *Ra'id al-Tullab, Mujam Lughawi As'ri*. Beirut: Dar al'Ilmi Li al Malayin, 1979.

Kamarudin Husin. *Pedagogi 2*. Kuala Lumpur: Longman, 1990.

Kamîlah, Majmu'ah al Aghâni, Umm Kalthum al Hinjarah az Zahabiah. Hayatu wa Aghani Kaukabu Syarqi. Beirut: Dar al Maktabah, t.t.

Kemahiran al Qur'an, *Tingkatan 4 dan 5, Kementerian Pelajaran Malaysia*. Kuala Lumpur: JAPIM, 2004.

Kementerian Pelajaran Malaysia, Tingkatan Satu, Dua dan Tiga, Bahagian Kurikulum, Pendidikan Islam dan Moral. Kuala Lumpur: Japim, 2004.

Khadijah Sholihah. "Peranan Suara dan Nada dalam Melantunkan Lagu-lagu al-Qur'an", dalam *Bunga Rampai Mutiara Al-Qur'an*, ed. Muhammin Zen. Jakarta: PP. Jamiyatul Qurra' Wal Huffaz, 2006.

Khalid Isa. "Tan Sri Dato' Haji Hassan Azhari: sumbangannya dalam ilmu taranum Al-Qur'an di Malaysia". Tesis sarjana, Akademi Pengajian Islam Universiti Malaya, 2011.

Khalil Muhammad Khalil, An-Nazhru, as-Sima'i, al-Qiraah. *Makanuhu al-Fann wal Adab fi al-Ma'rifah al-Aqliah*. Lubnan: Darul Toli'ah, 1993.

Khan, Inayat. *The Mysticism of Sound and Music*. Boston: Shambala Publications, 1996.

Kukuh Jumi Adi. *Esensial Konseling, Pendekatan Trait and Factor dan Client Centered*. Yogjakarta: Penerbit Garuhawaca, 2013.

Latif, Syed Abdul. *The Mind Al Qur'an Builds*. Kuala Lumpur: Islamic Book Trust,

2002.

Lambri, A. Pengajaran dan pembelajaran bahasa Melayu berpusatkan pelajar di universiti awam: Pelaksanaan dan penerimaan pelajar. *Journal of Global Business and Social Entrepreneurship*, 2(2), 31-43, (2016).

M. Bashori Alwi. "Metode Jibril: Aplikasi Kurikulum Berbasis Al-Qur'an," dalam *Bunga Rampai Mutiara Al-Qur'an*, 1-2.

M. Fadhil al-Jamaly. *At-Tarbiyyah Al-Insan Al-Jadid*. Tunisia: Al-Syghly, 1967.

M. Misbahul Munir. *Pedoman Lagu-Lagu Tilawatil Qur'an Dilengkapi Dengan Tajwid Dan Fasohah*. Surabaya: Penerbit Apollo, 1997.

Manna' Khalil al Qattan. *Mabahith Fi 'Ulumil Qur'an*. Riyadh: Mansurat al-Asr wal Hadis, t.t.

Maria Ulfah. "Maqāmat 'Arabiyyah Dalam Tilawatil Al-Qur'an," dalam *Bunga Rampai Mutiara Al-Qur'an*. Jakarta: PP. Jamiyatul Qurra' Wal Huffaz, 2006.

Maruwiah Ahmat. *Penjajahan Portugis dan Sepanyol ke atas Asia Tenggara, Satu pengamatan Semula*. Shah Alam: Karisma Production, 2006.

Mat Yunoh, Ahmad Nuruddin. *Seni Lagu Qur'an: Kajian Terhadap Sumbangan Hj Nik Ja'afar bin Nik Ismail*, Tesis, Jabatan Al-Qur'an dan Hadith, Akademi Pengajian Islam. Kuala Lumpur: Universiti Malaya, 2008.

Mawene, M.Th. *Gereja Yang Berbunyi*. Yogyakarta: Penerbit Buku dan Majalah Rohani Andi, 2004.

Misbahul Munir. *Ilmu dan Seni Qiro'atil Qur'an, Pedoman bagi Qori-Qoriah, Hafidh-Hafidhoh dan Hakim dalam MTQ*. Semarang: Penerbit Binawan, 2005.

Michrob, Halwany. *Notes and History Ya Lail Qosidah*. Banten: Percetakan Brother, 1995.

Mohamad Saari et al. *Johan Qari dan Qariah, Majlis Tilawah al-Qur'an Antarabangsa Malaysia*. Kuala Lumpur: PNMB, 2008.

Mohd 'Ali Bin Abu Bakar. *Seni Lagu al-Qur'an Di Malaysia*, Cet.2. Kuala Lumpur: Darul Fikir, 1977.

Mohd Majid Konting dan Mokhtar Haji Nawawi. "Keberkesanan Pengajaran: Kepercayaan Guru Sekolah Rendah Tentang Input Pendidikan dan Persekutaran Sekolah", dalam Shaffe Mohd Daud *et al. Pengajaran dan Pembelajaran daripada Pelbagai Perspektif*. Serdang: Penerbit Universiti Putera Malaysia, 2009.

Mohd Majid Konting. *Kaedah Pengkajian*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, 1990.

Mohd Sujairi Makhtar. Involvement And Contribution of Haji Nik Jaafar bin Nik Ismail In taranum, Academic Project report, USIM: Faculti of Quranic and Sunnah Studies, 2012.

Mohd Yusuf Ahmad. *Sejarah dan Kaedah Pendidikan Al-Qur'an*. Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya, 2000.

Mohd. Aderi Che Noh. Amalan Pengajaran Tilawah al-Qur'an: Satu tinjauan terhadap Persepsi Guru di Sekolah Menengah Harian Malaysia,

Mohd. Ali Abu Bakar. *Seni Lagu Al-Qur'an Di Malaysia*. Kuala Lumpur: Dar al-Fikr, 1997.

Mohd. Ariffin Saleh. "Tahap Penguasaan taranum Bayati dalam kalangan Guru Pelatih di Institut Pendidikan Guru". Tesis sarjana, Fakulti Pengajian Islam Universiti Kebangsaan Malaysia, 2010.

Mohd. Napiyah Sahrani, "Qiraat Dan taranum Dalam Tilawah Al-Qur'an," dalam Seminar Kebangsaan Pengajian Ilmu al-Qur'an, 2001.

Mohd. Norhisham Fauzi dan Nooraini Wahab. *Al-Maqāmat*. Kuantan: Persatuan Taranum Pahang, 2012.

Mohd. Rashid Md Idris, Norita Azrini Mohd. Nawi. *Nilai Modal Insan Dalam Novel Sebagai Sumber Transformasi Identiti Belia Malaysia*. Perak: UPSI, 2013.

Mohd. Rosdi Mahamud. "Mata Pelajaran Pendidikan Islam dan Kesannya Terhadap Peningkatan Disiplin Pelajar: Kajian di Sekolah-sekolah Menengah Kebangsaan Negeri Perlis". Tesis kedoktoran, Universiti Sains Malaysia, Pulau Pinang, 2008.

Mohd. Shukri. *Kaedah Mengajar al-Qur'an Menurut Ibnu Sahnun*. Tanjung Malim: UPSI, 2009.

Mohd. Yusuf Ahmad. *Sejarah dan Kaedah Pendidikan al-Qur'an*. Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya, Kuala Lumpur, 2000.

_____. *Sejarah dan Pendidikan al-Qur'an*. Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya, 2004.

Muhaimin Zein. Kunci Keberhasilan Menghafal al-Qur'an dalam *Bunga Rampai Mutiara Al-Qur'an*, 1-2.

Muhammad Ahmad al-Kalantani. *Muqaddimat al-Mubtadi fi Tajwid al-Qur'an*. Kota Bharu: Percetakan Ahliah, 1969.

Muhammad Ali al-Khuli. *Asalib Tadris Al-Lughah Al-Arabiah*. Riyadh: Darul Ulum, 1982.

Muhammad Ali Al-Saboni. *Rawa'i al-Bayan Tafsir Ayat al-Ahkam Fi al-Qur'an*. Beirut: Dar Ihya' al-Turath al-Arabi, 1985.

Muhammad Lukman Ibrahim. "Taranum al Qur'an melalui Tariq Syatibi Kajian Terhadap Pengamalannya dalam kalangan qari-qari Kelantan ke Majilis Tilawah al-Qur'an Peringkat Kebangsaan Malaysia antara tahun 1990-2005". Tesis kedoktoran, Universiti Malaya, Kuala Lumpur, 2010.

Muhammad Shadiq Qamhawi. *Al Burhan Fi Tajwid al-Qur'an wa Risalat Fi Fadhill al-Qur'an*. Beirut: 'Alam al Kutub, 1392.

Muhammad Soleh al-Fathoni Zainal 'Abidin, *Sirajul Qari Fi Tajwid Kalam al-Bari*. Mekah: t.p., 1909), dijawikan oleh Muhammad Idris al-Marbawi (Kelantan: Dar al-Ma'arif, t.t).

Muhammad Soleh Zainal Abidin. *Sirajul Qari*. Kelantan: Al-Ma'arif, 1938.

Muhyiddin Abi Zakariyya Yahya an Nawawi. *al-Bayan, Syarhu at-Tibyan fi Adab Hamalatil Qur'an*, ed. Abu A'ish 'Abdul Mun'iim Ibrahim. Beirut: Darun Nafais, 1992 M.

Munir, M. Misbachul. Pedoman Lagu-lagu Tilawatil Al-Qur'an; dilengkapi dengan Tajwid dan Qasidah. Surabaya: Apollo, 1997.

_____. Ilmu dan Seni Qiro'atil Qur'an dalam MTQ. Semarang: Penerbit Binawan, 2005.

Mustafid, Muhammin Zen and Akhmad. *Bunga Rampai Mutiara Al Qur'an*. Jakarta: PP Jam'iyyatul Qurra' Wal Huffazh, 2006.

Mustapha Kamal Ahmad Kassim. Pelaksanaan Pengajaran dan Pembelajaran Tamadun Islam di institut Pendidikan Guru Malaysia di Lembah Klang: Kajian Kaedah dan

Keberkesanannya. Kuala Lumpur: Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya 2015.

Muzammil, Ahmad. *Panduan Tahsin dan Tilawah, Kajian Ilmu Tajwid*. Jakarta: Ma'ahad Al Qur'an Nurul Hikmah, 2009.

Nashr, Muhammad Makki. *Nihayah al-Qaul al-Mufid fi Ilm al-Tajwid*. Cairo: Mustafa al-Bab wauladih, t.t.

Nasr, Seyyed Hossein. *Islamic Art and Spirituality*. New York: State University of New York Press, 1987.

Nik Adnan Nik Jaafar. "Pengajian Lagu-lagu Al-Qur'an dan Pengamalannya: Satu Kajian di Daerah Pasir Mas, Kelantan". Pasir Mas, Kelantan.

Nik Ismail Nik Ja'afar. *Al Qawa'id Qabla al Tilawah*. Kuala Lumpur: Darl Fikr, 2003.

Nik Jaafar Nik Ismail. *Panduan Tartil Al-Qur'an*. Kuala Lumpur: Dar al-Fikr, 1995.

Norman K. Denzin & Yvonna S. Lincoln. The Discipline and Pratice of Qualitative Research dalam *The Sage Handbook of Qualitative Research*. London: Sage Publicatons, 2005.

Omar, H.M., Toha Jahja. *Hukum Seni Muzik : Seni Suara Dan Seni Tari Dalam Islam* Jakarta: Gema Insani Press, 1964.

Ongkowidjaya, Untung. *Wasiat, Iman dan Musik*. Jakarta: Yayasan Komunikasi Bersama, 2009.

Osman, K. (2007). Sikap terhadap sains dan sikap saintifik di kalangan pelajar sains. *Jurnal Pendidikan Malaysia (Malaysian Journal of Education)*, 32.

Othman Lebar. *Pengkajian Kualitatif, Pengenalan Kepada Teori dan Metode*. Tanjong Malim: Penerbit Universiti Pendidikan Sultan Idris, 2014.

Othman Talib. Keberkesanan Kaedah Penyepaduan Peta Konsep Dalam Pengajaran Kimia terhadap Pencapaian Pelajar Matrikulasi. Tesis Phd, Universiti Putera Malaysia, Serdang Selangor, 1999.

Pandopo, Ahmad. *Menggubah Nyanyian Jemaat*. Jakarta: BPK Gunung–Mulia, 1984.

Pat Gura dan Tina Bruce. *Exploring Learning Young Children and Blockplay*. London: Paul Chapman Publishing, 1992.

Penulis tidak diketahui. *Rasail Ikhwan al-Safa Wa Khallan al-Wafa*'. Beirut: Ad- Dar al-Islamiah, 1992.

Philip K Hitti. *History off Arabs*. Jakarta: PT Serambi Ilmu Semesta, 2002.

_____. From the Easrliest Times to The Present, terj. R.Cecep Lukman Yasin dan Dedi Slamet Riyadi. Jakarta: PT Serambi Ilmu Semesta, 2008.

Philip V. Bohlman. *World Music, A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press, 2002.

Pitcher, Donald T. *The Americana World Map*. New York: Americana Corporation, 1829. vol. 6.

Proforma Pengajian Islam Major, PISMP. Cyberjaya: Institut Pendidikan Guru Malaysia, 2015.

Qasthandi Rizqi. *al Musiqi as Syarqiah wal Ghina' al Arabi*. Kaherah: Hindawi, 2011.

Rahman, Jamal D. *Ulama' Perempuan Indonesia*. Jakarta: PT Gramedia Pustaka Utama & PPIM IAIN Jakarta, 2002.

Raihanah Zakaria. "Pemikiran Pendidikan Islam Ibn Qayyim al-Jawziyyah: Analisis terhadap kitab Miftah Dar al Sa'adah". Tesis Kedoktoran, Universiti Sains Malaysia, 2014.

Ramli Saadon et al. Sejarah Perguruan Malaysia, Bahagian Pendidikan Guru, KPM, Putrajaya, 2008.

_____. *Sejarah Perguruan Malaysia*. Putrajaya: Penerbit Bahagian Pendidikan Guru, Kementerian Pelajaran Malaysia, 2010.

Rancangan Pengajaran dan Pembelajaran Semester (LAM-PT-06-01), Pengenalan Taranum di Institut Pendidikan Guru, bagi Semester 1, PPISMP 2012.

Rasmussen, Anne K. The Qur'an in Indonesian daily life: The public project of musical oratory. Ethnomusicology Champaign: Winter, 2001.

Razali Ismail. Menjentik Minda, Siri Memperkasa Profesionalisme Guru, Cyberjaya: KPM, 2003.

Riemer, G. *Cermin Injil, Ilmu Liturgi*. Jakarta: Litindi, 1995.

Robinson, Francis. "Knowledge, Its Transmission, and the Making of Muslim Societies", dalam *The Cambridge Illustrated History of the Islamic World*. Hong Kong: Cambridge University Press, 1998.

Omar, N., Yusoff, Z., & Yaakub, M. Pendekatan Dato' Hajjah Rogayah Sulong Dalam Pembelajaran Dan Pengajaran Taranum al-Qur'an Di Terengganu, 2013.

Saidah Haris@Harith. "Musicology in Islam and Qur'anic Chanting (*Taranum*)". Jakarta: UIN Syarif Hidayatullah, 2009.

Sezgin, Fuat, Geschichte. *Des Arabischen Schrifttums*. Leiden: E. J Brill, 1967.

Shahril@Charil Marzuki. *Pendidikan di Malaysia*. Kuala Lumpur: Utusan Publication, 1995.

Shalihah, Khadijatus. "Peranan Suara dan Nada", dalam Muhammin Zen and Ahmad Mustafid (ed), *Bunga Rampai Mutiara Al Qur'an*. Jakarta:PP Jam'iyyatul Qurra' Wal Huffazh, 2006.

_____. Perkembangan Seni Baca Al Qur'an dan Qira'at Tujuh di Indonesia. Jakarta: Pustaka Al Husna, 1983.

Shamlûl, Muhammad. *I'jaz Rasm al Qur'an wa I'jaz al Tilâwah*. Cairo: Dâr al Salâm, 2006.

Shanker, Uday. *Dance of India*. Almora, India: Allahabad Publisher, 1956.

Sidqî, Ahmad al Burnû Muhammad. *Al Wajîz fî Idaftî Qawâ'id al-Fiqh al-Kulliyah*. Beirut: Mu'assasah al Risâlah, 1983.

Sitti Hasiah Abd.Rahman. Sejarah Perguruan Malaysia, Bahagian Pendidikan Guru, KPM, Putrajaya, 2008.

Solih al Mahdi. *Maqāmat al Musiqi al- Arabiah*. Tunisia: Ma'ahad ar Rashadi, t.t.

Subhi as Salih. *Membahas Ilmu-ilmu Al Qur'an*, translated by; Tim Pustaka Firdaus. Jakarta: Pustaka Firdaus, 1999.

Suhaimi Ismail et al. *Sejarah Majlis Tilawah al-Qur'an, Peringkat Kebangsaan dan Antarabangsa*. Kuala Lumpur: Jabatan Kemajuan Islam Malaysia iBook Publication Sdn.Bhd, 2003.

Sumin, Syar'i. "Pengenalan Qari-qari", *Bunga Rampai dan Mutiara Al Qur'an*. Jakarta: PP. Jam'iyatul Qurra' Wal Huffazh, 2006.

_____. Tesis Seni Baca Al Qur'an dan Qiraat Tujuh, serta pelaksanaannya dalam kurikulum Sekolah Tinggi Agama Islam Pengembangan Ilmu Al Qur'an (STAI- PIQ) Sumatera Barat. Jakarta: Universitas Islam Negeri Syarif Hidayatullah, 1998.

Surur Shahbuddin. Talaqqi dan Musyafahah Dalam Pengajaran Modul Khatam al-Qur'an Program j-Qaf. Tesis Kedoktoran, Kuala Lumpur, Universiti Malaya, 2015.

Suseela Malakonthulu. *Teacher Learning in Malaysia*, Problems and Possibilities of Reform. Kuala Lumpur University of Malaya Press, 2007.

Syahid, Ahmad. Bunga Rampai Mutiara Al Qur'an, Pembinaan Qari Qari'ah dan Hafiz Hafizhah. Jakarta: PP Jam'iyatul Qurra' wal Huffaz, 2006.

Syar'i Sumin. "Seni Baca al-Qur'an dan Qiraat Tujuh serta Pelaksanaannya dalam Kurikulum Sekolah Tinggi Agama Islam Pengembangan Ilmu Al-Qur'an (STAI- PIQ) Sumatera Barat". Tesis sarjana, Universitas Islam Negeri Syarif Hidayatullah, Jakarta, 1998.

_____. "Seni Baca Al-Qur'an". Tesis Kedoktoran, UIN Syarif Hidayatullah, Jakarta, 2006.

Syed Ameer Ali. *The Spirit Of Islam*. London: t.p, 1949.

Ulfah, Maria. *Maqāmat Arabiyah dalam Tilawatil Al Qur'an*, Bunga Rampai Mutiara

Al-Qur'an, Pembinaan Qari Qari'ah dan Hafiz Hafizhah. Jakarta: PP Jam'iyyatul Qurra' wal Huffaz, 2006.

Universiti Malaya. Panduan Penulisan Ilmiah, Akademi Pengajian Islam, ed. Ke-3, Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya, 2012.

Usman Syihab. "Agama Dan Perubahan Masyarakat Menurut Malik Bennabi," *AFKAR* 10, 2009.

Vicki L. Plano Clark & John W. Creswell. *Understanding Research, A Consumer's Guide*. New Jersey: Pearson education, 2010.

Wahbah al-Zuhaili et al. *Ensiklopedia al-Qur'an*. Depok: Gema Insani, 2007.

Wan Hilmi Wan Abdullah. *Fannu Tilawah al-Qur'an*. Bangi: Universiti Kebangsaan Malaysia, 2010.

Wan Fakhrul Razi. "Haji Ahmad bin Mat Som Pergau dan Sumbangannya Dalam Pengajian Taranum di Kelantan". Tesis sarjana, Akademi Pengajian Islam Universiti Malaya, 2008.

Wansbrough, John, Qur'anic Studies, Sources and Methods of Scriptual Interpretation.

Wawan Djunaedi. *Sejarah Qiraat al-Qur'an di Nusantara*. Jakarta Pusat: Pustaka Stainu, 2008.

Yusof al Qardhawi. *Seni dan Hiburan Dalam Islam*. Kuala Lumpur: Al-Hidayah, 2002.

Z.A, Muammar. Pembinaan Suara dan Teknik Pernafasan, *Bunga Rampai dan Mutiara Al Qur'an*. Jakarta: PP. Jam'iyyatul Qurra' Wal Huffazh, 2006.

Zahiah Haris. Pendidikan Islam Di Institut Pendidikan Guru Malaysia Di Zon Utara: Kajian Kaedah dan Keberkesanannya, Tesis Kedoktoran, Universiti Malaya, 2012.

Zakaria Yusuf, ed. *al-Kafi fi Musiqi*. Kaherah: Dar al-Fikr, 1963.

_____. *Risalah Yahya ibn Munajjam fil Musiqi*. Kaherah: Darul Qalam, 1964.

Zawawi Ahmad. *Strategi Pengajaran Pendidikan Islam KBM*. Petaling Jaya: Fajar Bakti, 1990.

Zulfah Haris. Pelaksanaan Pengajaran Tilawah al-Qur'an Kurikulum taranum Tingkatan 4 di Sebuah Sekolah Menengah, Tesis Sarjana, Universiti Malaya, 2003.

Zulkiply Mohd. Dahlan. "Metodologi Pengajian taranum di Maktab Perguruan Islam Bangi: Satu Kajian Dari Segi Keberkesanannya". Tesis sarjana, Universiti Kebangsaan Malaysia, Selangor, 2000.

JURNAL DAN KERTAS KERJA

Abdul Rahman Abd. Ghani, "Metode Rasulullah SAW Dalam Memelihara Kesucian al-Qur'an: Suatu Analisis" dalam *Jurnal al-Qur'an* (Kuala Kubu Baharu: Darul Qur'an), Jilid 17, 2013.

Ahmad Syafiq et al, Implikasi Ketokohan Qari-qari Tanah Melayu Terhadap Kewujudan Program Taranum di Malaysia: Satu Tinjauan, e-Jurnal Pendidikan, Bil.1 (2) Disember 2014, Kolej Universiti Islam Antarabangsa, Selangor.

Ali, Syed Anwar, *Introduction to the Study of Qur'an, in Qur'an, the Fundamental Law of Human Life*, vol.1, (Pakistan: Hamdard Foundation Press, 1987)

Amrullah, Eva F., *Transendensi al Qur'an dan Musik*, Jurnal Studi Al Qur'an, Vol.1, No.3 (Jakarta: Pusat Studi Qur'an, ,2006)

Sahrani, Mohd.Napiyah, *Qiraat dan taranum dalam Tilawah Al -Qur'an*, (Kertas Kerja Seminar Kebangsaan Pengajian Ilmu al-Qur'an, Pusat Islam UPM dan Unit Bahasa Arab Jabatan Bahasa Asing Fakulti Bahasa Moden dan Komunikasi Universiti Putra Malaysia, 1-2 September)

Dawam, Ainurrofiq, "Wazîfatul Musîqî 'ala Tarbiyâtul Islamiah", dalam *Hermenia, Jurnal Kajian Islam Interdisipliner* Vol 4, No.1, Januari-Juni, 2005

Edward M. Anthony, Approach, Method, and Technique, *English Language Teaching Journal* 2 (1963): 63.

Frederick M. Denny, Qur'an Recitation: A Tradition of Oral Performance and Transmission, 5-26.

George D. SAWa, "Oral Transmission in Arabic Music, Past and Present," dalam *Oral Tradition Journal* 4 (1989): 254-65.

Gottschall, Marilyn, *Introducing Islam Through Qur'anic Recitation*, Summer 2004, Volume 8, Issue 2

Habib Hassan Touma, “The Maqam Phenomenon: An Improvisation Technique in the music of the middle east”, *Ethnomusicology* Vol.15, No. 1 (Jan, 1971): pp. 38-48. University of Illinois Press.

Hanan, S. & Salwa, M. “*Effects of zikr meditation and Jaw relaxation on postoperative Pain, Anxiety and physiologic response of patients undergoing abdominal surgery,*” Journal of Biology, Agriculture and Healthcare (2013), 3(2), 23-38.

Haron, S. C., Ahmad, I. S., Mamat, A., & Mohamed, I. H. A. “*Understanding Arabic-Speaking Skill Learning Strategies Among Selected Malay Learners: A Case-Study At The International Islamic University Malaysia (IIUM),*” Contemporary Issues in Education Research (CIER) (2010), 3(8), 9-20.

Herbert braun, The Listener’s Interpretation of Music; AnExperience Between Cause and Effect, (Ohio: Ohio State University,n.d)

Laura Kuhn, Baker’s Student Encyclopedia of Music, Volume One, Schirmer Books, USA, vol 1: pg 37.

M.Yunan Yusuf, “Strategi Dakwah Rasulullah”, *Jauhar, Jurnal Pemikiran Islam Konstektual*, Vol. 2 (2010): 201.

Maliji, Syeikh Fatihi Hassan, taranum *Arabiah Misriah Muktabar*, Kertas Kerja: SMTQPA, Kota Bharu. 4 & 5 Ogos 2007

Martin, Richard C., *Encyclopedia of Islam and the Muslim World*, (USA: Thomson Gale) vol. 2

Mazhair Shahroz Muhasip, Strategi Pengajaran dan Pembelajaran taranum al-Qur'an dalam Kelas Kemahiran Al-Qur'an, *Jurnal Malaysiana* (2012): 189-199.

Misnan Jemali, Ab.Halim Tamuri dan Azmil Hashim “Kaedah Pengajaran Al-Qur'an Sekolah Menengah Kebangsaan di Negeri Perak,” *International Journal of Islamic Studies and Arabic Language Education*, IJISAE, Volume 1, Number 1 (2014): 35-44.

Mohamad Yusof Endut, “Pengaruh Guru Terhadap Sikap Pelajar Kepada Matematik”, *Jurnal Pengkajian Pendidikan Guru*, Jilid 9 (2014): 69. Kementerian Pelajaran Malaysia.

Mohd. Aderi Che Noh, "Amalan Pengajaran Tilawah al-Qur'an: Satu Tinjauan Terhadap Persepsi Guru di Sekolah Menengah Harian Malaysia," *Journal of Islamic and Arabic Education* 1 (2014): 57-72.

_____, Amalan Pengajaran Tilawah al-Qur'an: Satu tinjauan terhadap Persepsi Guru di Sekolah Menengah Harian Malaysia, *Journal of Islamic and Arabic Education*, Vol.1 (2009): 60

Muhammad Lukman Ibrahim, "Pro dan Kontra di dalam Tilawah Al-Qur'an: Satu Kajian Perbandingan", *Centre of Qur'anic Research International Journal* (2012): 99.

_____, "Pro dan Kontra taranum di dalam Tilawah al-Qur'an: Satu Kajian Perbandingan," *Centre of Quranic Research International Journal* (2011): 87-98.

Norlia Abd Azia, T. Subahan M. Meerah, Lilia Halim & Kamisah Osman, "Hubungan Antara Motivasi, Gaya Pembelajaran Dengan Pencapaian Matematik Tambahan Pelajar Tingkatan Empat," *Jurnal Pendidikan* (2006):123- 141.

Pudjiati, Danti, *Al Turas, Women Should be Pedestal*, Vol. 10, No.3, September 2004

Shahrir Affandi Daud et al. "Dummy Meeting: Satu Inovasi Ke Arah Meningkatkan Pemikiran Kritis dan Pemantapan Keyakinan dan Kemahiran Berkommunikasi," *Jurnal Ilmiah, Jurnal Pengkajian IPG Kampus Gaya*, Jilid 4 (2010): 159-160.

Zahiah Haris @ Harith dan Mustapha Kamal Ahmad Kassim (2011), "Pendidikan Islam Kursus Perguruan Lepas Ijazah di Institut Pendidikan Guru Malaysia: Kaedah dan Proses Pengajaran dan Pembelajaran yang Berkesan", *Atikan Jurnal Kajian Pendidikan*, Vol. 1, Bil. 2 (Disember 2011): h. 284-285.

INTERNET

Malaysia, K. P. (2013). Pelan pembangunan pendidikan Malaysia 2013-2025. *Online*(www.moe.gov.my).

<http://fadzilahharon.blogspot.my/2010/08/majlis-raudhah-at-tilawah.html>.

<http://www.Islam.gov.my>.

http://www.utusan.com.my/utusan/info.asp.Bicara_Agama, Utusan Melayu (M) Bhd
<http://www.maqamworld.com/about.html>.

Jordan Sramek, Seeking Common Ground through Oral Tradition, Biblical Theology Bulletin, Vol.43, Number 4, Pages 212-220. <Http://www.sagepub.co.uk/journalsPermissions.nav> DOI:10.1177/0146107913504882.

Jpnperak.moe.gov.my/ppdlms/index.php/informasi/warta-pendidikan/pppm-2013-2025/67-pembelajaran abad-ke-21-amalan-dan-pelaksanaan, selasa, 13 Disember 2016 M. Irwan Ariefyanto, "Muzik dalam Tradisi Islam", laman seSAWang Republika.co.id, dicapai pada 8/9/2014, <http://www.republika.co.id/> berita/dunia-Islam/khazanah/12/03/17/m11bx4-tradisi-musik-dalam-islam.

Portal Rasmi Arkib Negara Malaysia, [www.arkib.gov.my/web/guest/maahad al-ehya asshariff-gunung-semanggol](http://www.arkib.gov.my/web/guest/maahad_al-ehya_asshariff-gunung-semanggol).

Portal Rasmi Arkib Negara Malaysia, www.arkib.gov.my/web/guest/masjid-kampung-laut-kelantan.

Portal Rasmi Arkib Negara Malaysia, www.arkib.gov.my/web/guest/masjid-kampung-tengkera-melaka.

Saidi Mohd, "*Pengkajian taranum al-Qur'an*", laman seSAWang : Laman Peribadi Dr Hj Saidi bin Mohd, dicapai 26 November 2015, http://ipgmkdri.edu.my/saidi/?_page=2.

Sedek Ariffin, Kepentingan Talaqqi dan Musyafahah Dalam Pembacaan Al-Qur'an, [www.Repository.um.edu.my/Kepentingan talaqqi musyafahah](http://www.Repository.um.edu.my/Kepentingan_talaqqi_musyafahah).

Sibel Guneysu dan Belkis Tekmen, Implementing an alternative cooperative learning method, Sibel Güneysua, Belkis Tekmena * a Education Faculty, Baskent University, Ankara, Turkey, Procedia Social and Behavioral Sciences 2 (2010) 5670–5674, 1877-0428 © 2010 Published by Elsevier Ltd. doi:10.1016/j.sbspro.2010.03.926 Stable url: <http://www.Jstor.org/stable/850386>. DOI : 10.2307/850386.

www.arraziibrahim.com/kisah-nabi-sulaiman/

www.gpsbestari.com/artikel/personaliti/puan-nik-sanggup-bawa-pulang-pelajar-1-474723. Dicapai pada 14 Mei 2016.

www.hebrew4christians.com/glossary/common_Terms.html.

www.islamicity.com/education/ihame/, surf on 6 October 2009

Yasser Tabbaa, *The Transformation of Islamic Art during the Sunni Revival* (London: 2001), dicapai pada 10 November 2015, <http://www.caareviews.org/reviews/476#.VxkrBvI97IU>, CrossRef DOI: [10.3202/caa.reviews.2002.76](https://doi.org/10.3202/caa.reviews.2002.76).

Zahara Aziz dan Mohd. Anowar Hossain, A Comparison Of Cooperative Learning And Conventional Teaching On Students' Achievement In Secondary Mathematics, Procedia-Social and Behavioural Science, volume 9, 2010, pages 53-62, Elsevier. 1877-0428 © 2010 Published by Elsevier Ltd. doi:10.1016/j.sbspro.2010.12.115

TEMUBUAL

Haji Radzi Kamarul Hailan (Qari Antarabangsa Malaysia), dalam temu bual dengan penulis, 15 Februari 2014.

Hjh Robiah Tamby Chik, (Pensyarah taranum al-Qur'an, IPG Kampus Pendidikan Islam, dalam temu bual dengan beliau pada 21 Mei 201

Pn Hjh Siti Juariah Tarmuji, Portfolio Pengajaran dan Pembelajaran, taranum al-Qur'an, 2010 , IPG Ipoh.

Mahamad Abdullah (Pensyarah IPG Kampus Perlis dan Qari Perlis), dalam temu bual dengan pengkaji pada 26 Oktober 2012 & 20 Mac 2013.

Nik Ja'afar Nik Ismail (Hakim Tilawah Antarabangsa, Majlis Tilawah al-Qur'an Antarabangsa), dalam temu bual dengan pengkaji, 21 November 2012.

_____ (Qari dan Hakim Anarabangsa) dalam Majlis Haflah Qari di Gombak, Selangor pada 4 Ogos 2014.

_____, temu bual pada 24 November 2016.

_____ (Hakim Tilawah Al-Qur'an Peingkat AntarabangsaMalaysia, Kelantan), dalam temu bual dengan penulis, 25 November 2013.

Robiah Tamby Chik, (Pensyarah IPG Kampus Pendidikan Islam) pemerhatian pengajaran dilaksanakan pada 21 Mei 2013 & 20 Ogos 2013.

AKHBAR

Muhammad Lukman Ibrahim, Harian Metro, 1 Ogos 2007.

Buletin ANJAKAN, Buletin Transformasi Pendidikan Malaysia 2013-2025, Bil 4/2015, Bahagian Pengurusan Sekolah Harian (BPSH), 2.

SEMINAR

Ahsin Muhammad Sakho, "Qira'at Sab'ah di Indonesia" (Makalah dibentangkan dalam Seminar Semiloka: Qiraat Sab'ah dan Tafsir Bahasa Indonesia, diselenggarakan oleh IPQAH DKI).

Farah Ilyani dan Mohd Aderi. Penguasan taranum Kelas Khas Kemahiran Membaca dan Menghaffaz al-Qur'an (KKQ) di Selangor, International Conference on Islamic Education 2010.

Farah Ilyani Zakaria dan Mohd. Aderi Che Noh. "Penguasaan taranum Kelas Khas Kemahiran Membaca dan Menghafaz al-Qur'an (KKQ) di Selangor", (prosiding, 1st International Conference On Islamic Education 2010).

Hajarul Bahti Zakaria et al. "Isu dan Cabaran Guru Dalam Pendidikan al-Qur'an Pelajar Bermasalah Penglihatan," Proceedings of The 4th International Conference on Teacher Education: Join Conference UPI&UPSI Bandung, Indonesua, 8-10 November 2010.

Kamarul Jasmi Azmi et al. Aplikasi Teknologi dalam Pengajaran dan Pembelajaran Pendidikan Islam, Prosiding Seminar Antarabangsa Perguruan dan Pendidikan Islam (SEAPPI 2012). 2012, 183-194.

Mohd. Napiyah Sahrani. "Qiraat Dan taranum Dalam Tilawah Al-Qur'an" dalam Seminar Kebangsaan Pengajian Ilmu al-Qur'an, 2001.

Mohd. Zaini Zakaria, Mohd. Yusuf Ismail dan Sedek Ariffin, Penulisan Karya Seni Lagu Al-Qur'an di Nusantara: Satu Tinjauan, Seminar Wahyu Asas Tamadun, Nilai: Usim.

Mohd. Zaini, Mohd. Yusuf, Sedek Ariffin, Penulisan Karya Seni Lagu al-Qur'an di Nusantara: Satu Tinjauan, Seminar Wahyu Asas Tamadun, FPQS, USIM.

Syaikh Fatihi Maliji. "Taranum Arabiyyah Misriyyah Muktabar, Seminar Antarabangsa di Dewan Bunga Tanjung, Kota Baharu, Kelantan, 1-11. 2007.